
AKTIEBOLAGETS ORGANISATION

Delbetänkande av Aktiebolagskommittén

SOU

1995:44

Ref KB3

Occ

son

Statens offentliga utredningar
1995:44
Justitiedepartementet

Aktiebolagets organisation

Delbetänkande av Aktiebolagskommittén
Stockholm 1995

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor.

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Svara på remiss. Hur och Varför. Statsrådsberedningen, 1993.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Regeringskansliets förvaltningskontor
Arkiv- och informationsenheten
103 33 Stockholm
Fax: 08-790 09 86
Telefon: 08-763 24 81

ISBN 91-38-13937-5
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Laila Freivalds

Genom beslut den 21 juni 1990 bemyndigade regeringen chefen för Justitiedepartementet att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en översyn av aktiebolagslagen och att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Med stöd av detta bemyndigande förordnades från den 21 juni 1990 justitierådet Bo Svensson att vara ordförande i kommittén. Som ledamöter i kommittén förordnades från den 1 november 1990 dåvarande riksdagsledamoten Nic Grönvall, riksdagsledamoten Inga-Britt Johansson, riksdagsledamoten Bengt Silfverstrand och civil-ekonomen Ulrika Stuart, från den 10 december 1991 riksdagsledamoten Karin Starrin och från den 9 januari 1992 advokaten Rolf Åbjörnsson. Inga-Britt Johansson entledigades från kommittén fr.o.m. den 27 oktober 1992 och efterträddes samma dag av riksdagsledamoten Carin Lundberg. Nic Grönvall entledigades från kommittén fr.o.m. den 26 april 1993 och efterträddes samma dag av riksdagsledamoten Stig Rindborg.

Som sakkunniga i kommittén förordnades från den 1 november 1990 bankdirektören Jan Bökmark, auktoriserade revisorn Sven Ekholm, advokaten Johan Gernandt, verkställande direktören Per-Ola Jansson, auktoriserade revisorn Sten Lundvall, direktören Ulf Magnusson och juris kandidaten Lars Milberg, från den 6 december 1990 vice börschefen Lars Bredin, från den 15 maj 1991 juris kandidaten Hans Peter Larsson, från den 29 oktober 1992 chefsjuristen Åsa Breding och från den 15 februari 1993 hovrättslagmannen Lars Hedberg, sakkunnig vid Finansinspektionen.

Att som experter biträda kommittén förordnades från den 1 november 1990 numera ekonomiska rådet Håkan Klahr, rättschefen Per Erik Lindeberg och numera rättschefen Annika Lundius, från den 1 oktober 1991 numera kanslichefen Göran Schubert och kommerserådet Christer Lefrell, från den 29 oktober 1992 numera kanslirådet Ingrid Melbi samt från den 20 januari 1993 numera kanslirådet Sten Andersson. Håkan Klahr entledigades från kommittén fr.o.m. den 19 oktober 1992 och efterträddes samma dag av tf. departementsrådet Göran Haag. Göran Schubert entledigades från kommittén fr.o.m.

den 15 februari 1993. Göran Haag entledigades från kommittén fr.o.m. den 10 februari 1993.

Till sekreterare förordnades från den 1 december 1990 numera ekonomie licentiaten Rolf Skog och hovrättsassessorn Hans Cappelen-Smith.

Kommittén har antagit namnet Aktiebolagskommittén.

Kommittén får härmed avlämna delbetänkandet Aktiebolagets organisation.

Kommittén har tidigare avlämnat delbetänkandena (SOU 1992:13) Bundna aktier och (SOU 1992:83) Aktiebolagslagen och EG.

Stockholm i april 1995

Bo Svensson

Carin Lundberg

Stig Rindborg

Bengt Silfverstrand

Karin Starrin

Ulrika Stuart

Rolf Åbjörnsson

/Rolf Skog

Hans Cappelen-Smith

Innehållsförteckning

<i>Förkortningar</i>	9
<i>Sammanfattning</i>	11
<i>Summary</i>	19
<i>Författningsförslag</i>	29
1 <i>Kommitténs uppdrag</i>	73
2 <i>Huvuddragen i gällande rätt</i>	77
2.1 Bolagsorganens kompetens	77
2.2 Bolagsstämma	79
2.3 Styrelse	85
2.4 Verkställande direktör	89
2.5 Revisor	90
2.6 Skadeståndsansvar för bolagsorganens ledamöter	94
2.6.1 Styrelseledamöter och verkställande direktör	95
2.6.2 Revisorer	97
2.7 Straffansvar för bolagsorganens ledamöter	98
2.7.1 Styrelseledamöter och verkställande direktör	98
2.7.2 Revisorer	99
3 <i>Vissa utländska rättsordningar</i>	101
3.1 Tyskland	101
3.1.1 Aktiengesellschaft	101
3.1.1.1 Bolagsstämma	101
3.1.1.2 Ledningsorganisation	103
3.1.1.3 Skadeståndsansvar	104
3.1.2 Gesellschaft mit beschränkter Haftung	106
3.1.3 Gemensamma bestämmelser om revision	107
3.2 Frankrike	110
3.2.1 Société anonyme	110
3.2.1.1 Bolagsstämma	111
3.2.1.2 Ledningsorganisation	112

3.2.1.3	Skadeståndsansvar	114
3.2.2	Société à responsabilité limitée	115
3.2.3	Gemensamma bestämmelser om revision	115
3.3	Storbritannien	118
3.3.1	Public och private limited liability companies	118
3.3.1.1	Bolagsstämma	119
3.3.1.2	Ledningsorganisation	119
3.3.1.3	Skadeståndsansvar	120
3.3.2	Revision	123
3.4	Danmark	126
3.4.1	Aktieselskab	126
3.4.1.1	Bolagsstämma	127
3.4.1.2	Ledningsorganisation	128
3.4.1.3	Skadeståndsansvar	132
3.4.2	Anpartsselskab	133
3.4.3	Gemensamma bestämmelser om revision	134
3.5	Finland	137
3.6	Norge	137
4	<i>EG:s bolagsrätt</i>	139
4.1	Förslaget till femte bolagsdirektiv	140
4.1.1	Direktivförslagets bestämmelser rörande bolags- stämma	141
4.1.2	Direktivförslagets bestämmelser rörande bolags ledningsorganisation	146
4.1.3	Direktivförslagets bestämmelser rörande fast- ställelse och revision av årsbokslut	148
4.1.4	Direktivförslagets bestämmelser rörande skadeståndsansvar	149
5	<i>Kommitténs överväganden</i>	153
5.1	Bolagsorganen – struktur och kompetens	154
5.2	Bolagsstämma	161
5.2.1	Rätt att delta i bolagsstämma	161
5.2.2	Aktieägares ombud och biträde	164
5.2.3	Ort för bolagsstämma	166
5.2.4	Ordinarie, extra och fortsatt stämma	166
5.2.5	Kallelse till bolagsstämma	167
5.2.5.1	Kallelsetidpunkt	167
5.2.5.2	Kallelsesätt	168
5.2.5.3	Kallelsens innehåll	169
5.2.5.4	Tillhandahållande av material inför årsstämma	172

5.2.6	Bolagsstämmans inledning	172
5.2.7	Aktieägares fråge- och insynsrätt	173
5.2.8	Jäv	176
5.2.9	Bolagsstämmans beslutsfattande	178
5.2.9.1	Aktiers röstvärde och rösträttsbegränsningar	178
5.2.9.2	Majoritetskrav m.m.	182
5.2.9.3	Omröstningsförfarandet	184
5.2.10	Protokoll	185
5.2.11	Klander av bolagsstämmobeslut	186
5.2.11.1	Beslut om inhibition av klandrat bolagsstämmobeslut m.m.	186
5.2.11.2	Skiljeklausul i bolagsordning	191
5.3	Styrelse	195
5.3.1	Antal styrelseledamöter	195
5.3.2	Kvalifikationskrav	196
5.3.3	Tillsättande och entledigande av styrelseledamöter	196
5.3.3.1	Styrelseledamöter utsedda av bolagsstämman	196
5.3.3.2	Styrelseledamöter utsedda på annat sätt än av bolagsstämman	197
5.3.3.3	Minoritetsrepresentation	199
5.3.3.4	Valberedning	200
5.3.3.5	Fråga om åtgärder mot aktiebolag som saknar styrelse	202
5.3.4	Mandattid m.m.	202
5.3.5	Styrelseuppdrag i flera bolag	203
5.3.6	Styrelsens ordförande	204
5.3.7	Styrelsens beslutsfattande	205
5.3.7.1	Beslutförhet, majoritetskrav m.m.	205
5.3.7.2	Jäv	206
5.3.8	Styrelsearvoden	208
5.3.9	Styrelsesuppleanter	209
5.4	Verkställande direktör	210
5.4.1	Antal verkställande direktörer	210
5.4.2	Kvalifikationskrav	211
5.4.3	Tillsättande och entledigande av verkställande direktör	211
5.4.4	Verkställande direktör som styrelseledamot	211
5.5	Revisor	212
5.5.1	Revisionsplikten	213
5.5.2	Tillsättande och entledigande av revisor	215
5.5.2.1	Tillsättande av revisor	215

5.5.2.2	Entledigande av revisor	218
5.5.2.3	Mandatid	220
5.5.3	Jäv m.m.	221
5.5.3.1	Bokföring och medelsförvaltning	222
5.5.3.2	Rådgivning	223
5.5.3.3	Uppgift om revisors arvode	224
5.5.3.4	Aktieägare som revisor	224
5.5.4	Omfattningen av revisors granskning	225
5.5.5	Revisors tystnadsplikt	228
5.5.5.1	Anmälan av misstanke om brott	228
5.5.5.2	Brister i bokföringen	235
5.5.5.3	Företagets ställning	235
5.5.6	Kontakter mellan revisorn och företagsledningen	236
5.5.6.1	Erinringar	236
5.5.6.2	Revisionskommitté	237
5.5.7	Överförande av vissa uppgifter från länsstyrelse till PRV	238
5.5.8	Särskild granskare	240
5.6	Skadeståndsansvar	241
5.6.1	Styrelseledamöter och verkställande direktör	241
5.6.1.1	Ansvar mot bolaget	241
5.6.1.2	Ansvar mot annan än bolaget	245
5.6.2	Revisorer	252
5.6.3	Talan om skadestånd till bolaget	257
5.7	Straffansvar	263
6	<i>Författningskommentar</i>	265
	<i>Reservation</i>	293
	<i>Särskilda yttranden</i>	295

BILAGOR

1.	Översikt över lagrummen i aktiebolagslagen och kommitténs förslag	317
2.	Refererad litteratur	325
3.	Kommitténs direktiv	327

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
ABLP	Lag (1975:1386) om införande av aktiebolagslagen (1975:1385)
ABL 1944	Lag (1944:705) om aktiebolag
All E.R.	The All England Law Reports
BGH NJW	Bundesgerichtshof Neues Juristische Wochenschrift
BrB	Brottsbalken
EES	Europeiska ekonomiska samarbetsområdet
EFTA	Europeiska Frihandelssammanslutningen
EG	Europeiska gemenskaperna
EU	Europeiska unionen
FAR	Föreningen Auktoriserade Revisorer
FB	Föräldrabalken
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv avd I
NJA II	Nytt Juridiskt Arkiv avd II
PRV	Patent- och registreringsverket
RB	Rättegångsbalken
SRS	Svenska Revisorssamfundet
UB	Utsökningsbalken
UfR	Ugeskrift for Retsvæsen
VPC	Värdepapperscentralen

Sammanfattning

Målet är en helt ny aktiebolagslag

Aktiebolagskommittén föreslår i detta betänkande att aktiebolagslagens bestämmelser om bolagsstämma, bolagets ledning, revision och skadestånd får en helt ny lydelse.

Förslagen går ut på ändringar i den nuvarande lagen, som nu är tjugo år gammal. De nya bestämmelserna skiljer sig redaktionellt i hög grad från resten av lagen. Språket är modernare, paragraferna kortare och rubriker används flitigt i syfte att göra lagen mera lättläst och lättbegriplig.

Den motsättning av redaktionell art mellan nya och gamla kapitel som blir följden av förslaget är av övergående natur. Kommittén arbetar med sikte på en helt ny aktiebolagslag, i vilken de nu föreslagna kapitlen skall ingå.

En aktiv ägarfunktion

Aktiebolagslagen bör främja en fortlöpande och snabb anpassning av företagens organisation och verksamhet till förändringar i omvärlden. Det är en förutsättning för ett effektivt utnyttjande av näringslivets resurser. I det sammanhanget framhåller kommittén betydelsen av en aktiv ägarfunktion i företagen. Aktiebolagslagen måste garantera ägarna den yttersta beslutanderätten i bolaget och möjliggöra förändringar i ägarstrukturerna. Aktiebolagslagen bör vidare skapa förutsättningar för ägarna att hävda sina intressen i förhållande till bolagets ledningsorgan. För att markera ägarfunktionens betydelse föreslår kommittén att bolagsstämman, som är det bolagsorgan där ägarna kan utöva sin beslutanderätt, i lagen skall behandlas före bestämmelserna om bolagets ledning.

Aktiebolagslagen måste också upprätthålla en viss balans mellan olika ägarintressen. Aktieägarminoriteter måste tillförsäkras ett skydd mot majoritetsmissbruk. Det är emellertid viktigt att reglerna utformas på ett sådant sätt att helt obetydliga minoriteter inte kan förhindra beslut som en stor majoritet av aktieägarna biträder. Kom-

mitten har därför utformat sina förslag så att majoritets- och minoritetsintressen balanseras.

Bolagsstämman

Aktiebolagets högsta beslutande organ är bolagsstämman. Den röststyrka som varje aktieägare har vid stämman bestäms av storleken på aktieinnehavet, men också av bl.a. aktiernas röstvärde.

Aktiebolagslagen utgår från att alla aktier ger lika rätt i bolaget. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas att det i bolaget skall finnas aktier av olika slag som skiljer sig åt exempelvis i fråga om *röstvärde*. Ingen aktie får ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för någon annan aktie i bolaget, men bolag som i enlighet med äldre bestämmelser givit ut aktier med större röstvärdeskillnader får fortsätta att ge ut aktier med de gamla röstvärdena.

Röstvärdesskillnader möjliggör en stark ägarfunktion, även i mycket stora företag. Kommittén avvisar därför tanken på förbud eller ytterligare inskränkningar i rätten att emittera aktier med olika röstvärde.

Den röststyrka som tillkommer varje aktieägare vid en bolagsstämma påverkas också av bestämmelser om *rösträttsbegränsningar*. Aktiebolagslagens huvudregel är att ingen aktieägare får rösta för mer än en femtedel av de vid stämman företrädde aktierna, om inte annat föreskrivits i bolagsordningen.

Rösträttsbegränsningar har en helt annan effekt än röstvärdeskillnader. De motverkar en aktiv ägarfunktion och riskerar att isolera företagsledningen från ägarkontroll. Kommittén föreslår därför att lagens huvudregel ändras till överensstämmelse med vad som i dag är vanligt, nämligen så att varje aktieägare får rösta för det fulla antalet aktier som han innehar eller företräder. En annan ordning kan dock föreskrivas i bolagsordningen.

Aktiebolagslagen tillåter i dag att styrelsen inför en bolagsstämma samlar in *fullmakter* på bolagets bekostnad. Det är en ordning som kan motverka önskvärda förändringar och leda till en konservering av rådande ägar- och ledningsstrukturer i bolagen. Kommittén föreslår därför ett förbud mot fullmaktsinsamlingar på bolagets bekostnad.

Det är av samma skäl önskvärt att nya ägare snabbt kan genomföra förändringar i bolaget, t.ex. att byta ut den gamla styrelsen mot en ny. Kommittén föreslår att det i publika bolag alltid skall vara möjligt att med enkel stämmomajoritet avsätta styrelseledamöter som

valts av bolagsstämman. Bolagsordningsbestämmelser som kräver kvalificerad majoritet för entledigande av styrelseledamöter förbjuds.

Den förstärkning av ägarfunktionen som kommitténs förslag innebär ger ökat utrymme för majoritetsmissbruk. Förslagen balanseras emellertid av nya bolagsstammeregler, som ökar förutsättningarna för aktieägarminoriteter och enskilda aktieägare att hävda sina intressen mot majoriteten. Bland förslagen om *stämmoförfarandet* märks att kallelse till stämma skall ske tidigare än vad som i dag är fallet, att kallelsen i förekommande fall skall innehålla uppgifter om förslag som innebär viktigare förändringar i bolagets verksamhet osv. Det ger aktieägarminoriteter ökade möjligheter att förbereda sig inför stämman. En annan nyhet är att aktieägarnas insynsrätt i fåmansbolag förstärks genom en rätt att anlita sakkunniga biträden. Dessutom straffsanktioneras insynsrätten.

Bolagets ledning

För att anpassa den svenska aktiebolagslagen till vad som kan sägas vara en europeisk standard är aktiebolagen sedan den 1 januari 1995 uppdelade i två kategorier, publika och privata aktiebolag. Kommittén föreslår att denna uppdelning nu läggs till grund för lagens bestämmelser om *bolagens ledningsorganisation*. För publika bolag föreslår kommittén att en tudelad ledningsorganisation i form av styrelse och verkställande direktör blir obligatorisk. För privata aktiebolag, vilka i de allra flesta fall har en mycket begränsad och stabil ägarkrets, bör lagstiftaren i större utsträckning överlämna åt delägarna själva att besluta om ledningsorganisationens utformning. Kommittén föreslår därför att i privata aktiebolag endast ett ledningsorgan blir obligatoriskt, nämligen en styrelse. Styrelsen i publika aktiebolag skall enligt förslaget ha minst tre ledamöter, medan styrelsen i privata bolag skall kunna bestå av en eller två ledamöter, om minst en suppleant utses.

Kommittén lägger inte fram något förslag om valberedning. Det finns skäl att avvakta erfarenheterna av NBK:s rekommendationer på detta område. För att förbättra aktieägarnas möjligheter att bedöma styrelsekandidaternas lämplighet föreslår emellertid kommittén att stämman i alla aktiebolag inför val av styrelseledamöter, skall in-formeras om kandidaternas uppdrag i andra bolag.

Aktiebolagslagens nuvarande bestämmelser om *bolagsorganens kompetens och skyldigheter* uppfattas som oklara. Det gäller särskilt bestämmelserna om styrelse och verkställande direktör. I den allmänna debatten har framförts krav på klarlägganden från lagstiftarens

sida bl.a. för att ge bättre verkan åt skadeståndsbestämmelserna. Kommittén föreslår mot denna bakgrund vissa bestämmelser som syftar till att tydliggöra och precisera styrelsens och verkställande direktörens uppgifter och ansvar.

För *styrelsens* del föreslår kommittén att det i lagen inledningsvis slås fast att det är styrelsen som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter samt att styrelsen skall se till att bolagets organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt.

Vidare föreslås att i lagen införs en uttrycklig bestämmelse om att styrelsen *fortlöpande skall bedöma bolagets ekonomiska situation*. Till denna skyldighet kopplas en särskild bestämmelse som ålägger styrelsen att bygga upp ett fungerande *rapporteringssystem* som skall ge styrelsen de uppgifter som behövs för att den skall kunna fullgöra sin bedömningsskyldighet. Till ett sådant rapporteringssystem bör naturligen vara kopplade rutiner som innebär att styrelsen sammanträder i anslutning till att rapporterna lämnas för att ta ställning till innehållet, diskutera bolagets utveckling och besluta om åtgärder.

Kommittén har inte velat låsa fast styrelserna i svenska aktiebolag med en detaljerad uppräknig av styrelsens arbetsuppgifter med hänsyn till att förhållandena varierar så kraftigt mellan företag av olika storlek, i olika branscher etc. Det är emellertid önskvärt att arbetsfördelningen bland ledamöterna och styrelserutiner av olika slag finns dokumenterade så att styrelseledamöterna lättare kan hållas ansvariga för bolagets förvaltning. Kommittén föreslår därför att i lagen införs en bestämmelse som ålägger styrelsen att fastställa en *arbetsordning* för sitt eget arbete. Arbetsordningen skall bl.a. innehålla bestämmelser om arbetsfördelningen mellan styrelsens ledamöter, om det över huvud skall finnas en sådan arbetsfördelning. Det innebär för att ta ett exempel att om bolaget har en s.k. arbetande styrelseordförande, dennes uppgifter skall regleras i arbetsordningen. För att säkerställa att styrelseledamöterna känner till arbetsordningens innehåll skall den fastställas för ett år i sänder. Om omständigheterna påkallar det skall arbetsordningen också revideras under året.

Finns det i ett aktiebolag en *verkställande direktör*, så skall denne svara för bolagets löpande förvaltning. Kommittén föreslår att styrelsen i *instruktioner* för verkställande direktören, skall lägga fast arbetsfördelningen mellan styrelsen och den verkställande direktören. Om omfattningen och beskaffenheten av bolagets verksamhet påkallar det bör styrelsen utfärda instruktioner också för enskilda befattningshavare t.ex. vice verkställande direktören och de högre tjänstemännen i bolaget.

En styrelse som beslutar att i bolagets organisation varaktigt skall ingå en grupp av personer som skall ha rätt att besluta i vissa frågor av större betydelse för bolaget bör dessutom vara skyldig att i en instruktion precisera det nya organets uppgifter, arbets sätt och rapport skyldighet. Det kan för att ta ett exempel gälla en revisionskommitté. Genom instruktioner av detta slag kan styrelsen utforma en organisation där ingen kan tveka om arbetsfördelningen mellan styrelsens ledamöter och mellan styrelsen, styrelsens arbetsutskott, styrelsens ordförande, verkställande direktören, direktionen, divisionsstyrelserna och de övriga organ som kan ingå i organisationen.

En fråga som ofta diskuteras är om en person som är styrelseledamot i två bolag, skall anses jävig vid behandling av fråga om t.ex. avtal mellan bolagen. Sådant s.k. *ställföreträdarjämv* är inte någon självständig jävsgrund enligt svensk rätt. Det innebär för att ta ett exempel att en styrelseledamot i en bank eller annat kreditgivande företag som också är styrelseledamot i ett industriföretag kan delta i ett beslut i industriföretagets styrelse om att ta upp ett lån i det kreditgivande företaget. En sådan ordning finner kommittén otillfredsställande och föreslår att i lagen upptas uttryckliga bestämmelser om ställföreträdarjämv för såväl styrelseledamöter som verkställande direktör.

Revisorer

Aktiebolagslagens bestämmelser om revision och revisorer överensstämmer i sina huvuddrag med motsvarande reglering i andra kontinentaleuropeiska länder och fungerar i allt väsentligt på ett tillfredsställande sätt.

En under senare tid omdiskuterad fråga är om *revisionsplikten* bör inskränkas för mindre aktiebolag. Som skäl för sådana inskränkningar brukar anföras, att revisionen innebär en kostnad för bolaget och att behovet av kontroll ur aktieägarnas synvinkel inte framstår som påtagligt i bolag, där delägarna ofta själva är verksamma. Kommittén är emellertid tveksam till värdet av dessa argument. Revisionen utövas inte bara i bolagets och dess delägars intresse, utan även i de anställdas, borgenärernas och andra tredje mäns intresse. Det är också oklart i vad mån revisionen verkligen är en betungande kostnadspost för de mindre aktiebolagen. Att undanta mindre aktiebolag från revisionsplikt skulle påtagligt öka risken för ekonomisk brottslighet och andra oegentligheter i sådana bolag. Kommittén föreslår därför inte någon inskränkning i revisionsplikten.

När det gäller *tillsättande och entledigande* av revisor föreslår kommittén ändringar i fråga om revisorns mandatperiod. För närvarande finns inte någon begränsning av tiden för revisorsuppdrag. Den vanligaste mandatperioden är ett år, men den kan vara väsentligt längre. Kommittén ifrågasätter om denna ordning är ägnad att värna revisorns oberoende. En alltför kort tid kan göra revisorns ställning osäker, medan en mycket lång eller rentav obegränsad uppdragstid kan medföra att revisorn och dem han skall granska efter ett tag blir så nära lierade att granskningen blir lidande. Kommittén föreslår därför att revisor alltid skall utses för en fyraårig mandatperiod.

Revisor väljs av bolagsstämman. De huvudsakliga motiv som i vissa andra länder föranlett inrättandet av *revisionskommittéer*, och som i första hand går ut på att begränsa bolagsledningens inflytande över revisorsvalet, är inte för handen här i landet. Kommittén lägger därför inte fram något förslag om revisionskommittéer.

Till de under senare år mer omdiskuterade revisorsfrågorna hör också frågan om i vilken utsträckning en revisor skall kunna uppträda som *rådgivare* åt ett bolag som han är satt att granska. Kommittén föreslår i det avseendet inte några begränsningar, men menar att det dock kan vara värdefullt för aktieägare och andra intressenter i bolaget att känna till i vilken omfattning en revisor biträtt ett av honom granskat bolag med rådgivning utöver själva revisionsuppdraget. Kommittén föreslår därför att alla aktiebolag i förvaltningsberättelsen skall ange huruvida revisorn eller det revisionsföretag där revisorn är verksam har utfört konsulttjänster åt bolaget. I publika aktiebolag skall också konsultarvodenas sammanlagda belopp anges. Genom en sådan upplysningsskyldighet ges aktieägarna ett förbättrat underlag för sin bedömning av om revisorn är i erforderlig grad oberoende av bolaget. Kommittén förslår dessutom att revisors arvode alltid skall anges i förvaltningsberättelsen.

Kommittén anser att omfattningen av *revisors granskningsuppgift* bör tydliggöras genom en uttrycklig bestämmelse om att revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida årsredovisningen ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat.

Kampen mot den ekonomiska brottsligheten måste föras med kraft. Här som på andra områden måste önskemålen om effektivitet vägas mot kraven på rättssäkerhet. Denna avvägning är inte en gång för alla given. Det gäller exempelvis frågan hur omfattande *revisors tystnadsplikt* skall vara. För närvarande hindrar den att en revisor polisanmäler brott som han upptäckt vid sin granskning och som han kanske till och med har anmärkt i sin revisionsberättelse. Det är en ordning som kommittén finner oacceptabel. Kommittén föreslår därför att om en revisor riktat anmärkning mot ett förhållande i

revisionsberättelsen och dessutom har anledning att anta att detta utgör ett brott eller ett led i ett brott samt innebär väsentlig skada eller fara för sådan skada, så skall han vara skyldig att underrätta åklagaren om det.

Skadeståndsansvar

En återkommande kritik mot aktiebolagslagen är att skadeståndstalan sällan väcks, enligt kritikerna inte ens vid flagranta fall av misskötsel från bolagsledningens eller revisorernas sida. Och om skadeståndstalan ändå undantagsvis förs, står resultatet för käranden vanligen inte i proportion till processkostnaderna, tidsutdräkten och den risk det alltid innebär att starta en rättegång. Kommittén har därför känt att förväntningarna på nya och väsentligt skärpta skadeståndsbestämmelser är höga på många håll.

Här som på så många andra områden gäller emellertid att finna en balanspunkt. Om styrelsens ledamöter åläggs vad som kan uppfattas som närmast ett strikt ansvar för bolagets förluster och om förutsättningarna för t.ex. minoritetstalan på bolagets vägnar mot bolagsledningen underlättas genom för minoriteten förmånliga rättegångskostnadsregler eller på annat sätt, blir det svårt eller kanske till och med omöjligt att rekrytera kompetenta personer till bolagens styrelser.

Man bör inte heller glömma bort att aktiebolagen arbetar i en marknadsekonomi och att all affärsverksamhet innebär risktagande. Skadeståndsreglerna får inte utformas så att styrelserna avstår från att ta affärsmässigt motiverade risker av rädsla för att drabbas av ett personligt betalningsansvar om affären leder till förlust för bolaget.

Kommittén har gått igenom gällande rätt och vissa utländska rättsordningar och sammanfattningsvis inte funnit skäl att frånga de principiella utgångspunkter i fråga om styrelseledamöters och verkställande direktörs *skadeståndsansvar gentemot bolaget*, på vilka gällande lag vilar. Enligt kommitténs mening finns det inte skäl att bestämma styrelseledamöters eller verkställande direktörs ansvar i nämnda hänseende på annat sätt än som sker i gällande lag. Lagtexten måste med nödvändighet erhålla en allmänt hållen avfattning med hänsyn till den mängd olika situationer som den är avsedd att täcka. En prövning av skadeståndsansvaret utifrån en lagfäst men allmänt hållen regel om vårdslöshet (*culpa*) överensstämmer också med vad som gäller i flertalet av de av kommittén undersökta utländska rättsordningarna. Att närmare bestämma culparegelns innebörd och räck-

vidd i de konkreta ansvarssituationerna får liksom hittills ankomma på doktrin och praxis.

Att kommittén sålunda godtar principerna i den nuvarande skadeståndsregleringen innebär emellertid inte att kommittén vill att allt skall förbli vid det gamla. Genom de föreslagna bestämmelserna rörande bolagets ledningsorganisation åläggs styrelsen en skyldighet att genom instruktioner utforma bolagets organisation så att arbetsfördelningen är klar mellan styrelsen, styrelsens arbetsutskott, verkställande direktören, divisionsstyrelserna och de övriga organ som kan ingå i organisationen. Med bolagsorganens uppgifter på detta sätt preciserade och dokumenterade skapas bättre förutsättningar än för närvarande att utkräva skadeståndsansvar av bolagets organledamöter.

Inte heller när det gäller *ansvaret mot annan än bolaget* finner kommittén skäl till ändring av den nuvarande ordningen. Även i fortsättningen bör det överlämnas åt domstolarna i det enskilda fallet avgöra vilka kategorier av tredje män som skyddas av den lagbestämmelse eller bestämmelse i bolagsordningen som organledamoten påstås ha överträtt.

De skäl som i tidigare lagstiftningsärenden fått motivera särskilt korta *preskriptionstider* i aktiebolagsrättsliga förhållanden för bolagets skadeståndsanspråk som inte grundas på brott måste, enligt kommitténs mening, anses tungt vägande. Vissa erfarenheter som gjorts i samband med utredningen av ifrågasatt vårdslös kreditgivning i några storbanker under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet talar emellertid för att treårsfristen för talan mot organledamöter m.fl. ibland kan vara för kort för att möjliggöra utredning av bolaget tillkommande skadeståndsanspråk. Kommittén föreslår därför att preskriptionstiden för sådan skadeståndstalan förlängs från tre år till fem år.

Straffansvar

Kommittén har den principiella uppfattning att i aktiebolagslagen endast sådana förseelser mot lagen bör straffbeläggas som är av allvarlig art, dock utan att omfattas av brottsbalkens regler. Kommittén föreslår därför endast mindre justeringar i aktiebolagslagens brottskatalog.

Summary

The objective is a completely new Companies Act

The Company Law Committee proposes in this report that the Swedish Companies Act's provisions on general meetings, management of the company, auditing and damages be completely reworded.

The proposals call for changes in the current law, which is now twenty years old. The new provisions differ stylistically to a great degree from the rest of the law. The language is more modern, the paragraphs shorter and headings are used frequently to make the Act easier to read and understand.

The stylistic contrast between the new and old chapters stemming from the proposal is only temporary. The Committee is working with its sights on a completely new Companies Act, in which the proposed chapters would be included.

An active ownership role

The Companies Act should encourage a continuous, rapid adaption of companies' organisations and their businesses to changes in the business environment. With this in mind, the Committee is emphasizing the importance of an active ownership role. The Companies Act must guarantee owners the ultimate right of decision in their companies and allow for changes in ownership structures. The Companies Act should also provide owners with the opportunity to uphold their interests vis-à-vis the companies' management. To underscore the importance of the role of owners, the Committee proposes that the general meeting, which is the forum in which owners can exercise their right of decision, shall be addressed in the Act prior to the provisions governing the management of the company.

The Companies Act must also maintain a certain balance between various owner interests. Minority shareholders must be ensured protection against improper measures by the majority. It is

important, however, that the rules are formulated in such a way that inconsequential minorities cannot prevent decisions that a large majority of the shareholders support. The Committee has therefore formulated its proposals to counterbalance majority and minority interests.

General meetings of shareholders

The highest ranking decision-making body of the corporation is the general meeting of shareholders. The voting strength of each shareholder at the meeting is correlated to the size of his holding, as well as the rights conferred by the class(es) of shares he holds, among other things.

The Companies Act presumes that all shares carry the same rights in the company. However, a company's articles of association may provide for shares of more than one class that differ, for example, in their voting rights. No share may carry more than ten times the voting rights of any other share of the same company. Companies which issued shares with a greater differentiation in voting rights in accordance with older provisions may, however, continue to issue shares with those same voting rights.

Differentiated voting rights facilitate a strong ownership role, even in very large companies. The Committee therefore dismisses the notion of restrictions or further limitations on the right to issue shares with different voting rights.

The rights conferred upon each shareholder at a general meeting are also affected by provisions governing voting right limitations. The chief rule of the Companies Act is that no shareholder may vote for more than one-fifth of the shares represented at the meeting, unless otherwise stipulated in the articles of association.

Voting right limitations have a completely different effect than differentiated voting rights. They impair rather than enhance an active ownership role and increase the risk of isolating the company's management from monitoring by the owners. The Committee therefore proposes that the Act's chief rule be changed to conform with the practice routinely used today, whereby each shareholder may vote for the full number of shares that he owns or represents.

The Companies Act currently allows the board of directors to solicit proxies prior to the meeting at the company's expense. This provision can negate desirable changes and lead to a perpetuation of existing ownership and management structures. The Committee is

therefore proposing a restriction against the solicitation of proxies at the company's expense.

For the same reasons, new owners should be able to quickly implement changes in a company, for example, replacing the old board with a new one. The Committee proposes that in public companies it always be possible to remove directors who are elected by the general meeting with a simple majority. Provisions in the articles of association that require a qualified majority for the dismissal of directors would be forbidden.

Strengthening the role of the owners, as is intended by the Committee's proposals, also raises the chances of abuse by the majority. However, the proposals are balanced by new rules for general meetings that improve the opportunity for minority shareholders to uphold their interests relative to the majority. Among the proposals on meeting procedures that stand out are that the notice of the meeting shall be made earlier than is currently the case, that the notice – when necessary – shall contain information on proposals that have been put forth that would mean significant changes in the company's operations, and so on. This gives shareholder minorities a greater opportunity to prepare for the meeting.

Company's management

In order to adapt the Swedish Companies Act to what can be said to be a European standard, companies as of January 1, 1995 are divided into two categories, public and private companies, or "aktiebolag" in Swedish. The Committee proposes that this arrangement now serve as the basis for the Act's provisions on companies' management organisations. For public companies, the Committee proposes that a two-tier structure consisting of a board of directors and a managing director, be made mandatory. For private companies, which as a rule have a very limited and stable ownership structure, the legislature should grant a larger leeway for the owners to decide on an appropriate management organisation. The Committee therefore proposes that only one management level be mandatory for private companies, i.e. a board of directors. The board of public companies, according to the proposal, should have at least three members, while in private companies one or two members shall be sufficient, if at least one deputy member is appointed.

The Committee is not presenting any proposal with regard to nominating committees. It would seem advisable to await the outcome of the recommendations of the Industry and Stock Exchange

Committee (NBK) in this area. To better enable shareholders to judge the suitability of board candidates, however, the Committee proposes that the general meeting of all corporations be informed prior to the election of directors of the positions the candidates hold in other companies.

The Companies Act's current provisions on the authorities and duties of the company organs are seen as unclear. This is particularly true of the provisions governing the board and the managing director. Public demands have been made for a clarification from legislators, in order to facilitate issues of liability. Against this background, the Committee is proposing certain provisions for the purpose of clarifying and defining the duties and responsibilities of the members of the board and the managing director.

In terms of the board of directors, the Committee is proposing that the Act establish from the beginning that the board is responsible for the company's organisation and management of the company's affairs, and that it shall ensure that the company's organisation is designed in such a way that accounting, cash management and the company's financial condition in other respects are controlled prudently.

It is also proposed that an express provision be introduced in the Act stating that the board shall continuously assess the company's financial position. This obligation would be tied in with a special provision entrusting the board to establish a reporting system that can provide it with the information it needs to fulfill its duties. Such a system should naturally be linked with routines so that the board would meet prior to the release of reports to approve their contents, discuss the company's development and decide on actions.

The Committee did not want to restrict the boards of Swedish corporations with a detailed listing of duties, since circumstances vary greatly between companies of different size, in different industries, and so on. It is beneficial, however, that the delegation of responsibilities among the board members and the various routines of the board are documented, so that the directors can more easily be held responsible for the company's management. The Committee is therefore proposing that a provision be introduced in the Act that directs the board to establish procedures for its work. Included, among other things, would be rules for the delegation of responsibilities among the board members, if such a delegation is needed. This means, for example, that if the company has a working chairman, his duties would be stipulated in the procedures. To ensure that the directors are familiar with the procedures, they will be

approved one year at a time. If circumstances warrant, they may be revised during the year.

If a corporation has a managing director, he shall be responsible for the company's day-to-day management. The Committee proposes that the board, in its directives for the managing director, specify the division of responsibilities between itself and the managing director. If the scope and nature of the company's business necessitate, the board should also issue directives for other individual officers, such as the deputy managing director and high-level executives in the company.

A board which decides that the company's organisation shall permanently include a group of people who will have the right to decide on certain matters of great importance to the company should also be obliged to define the duties, working methods and reporting obligations of such a group in its directives. This may apply for example, to an audit committee. Through directives of this type, the board can create an organisation that leaves no doubt as to the division of responsibilities among the directors and between the board, the board's working committee, the chairman, the managing director, divisional boards and any other decision-making bodies in the organisation.

A question that is often raised is whether a person who is a director of two companies should be disqualified from decisions involving, for example, agreements between the companies. In and itself, this is not a basis for disqualification according to Swedish law. This means, for example, that a director of a bank or other credit institution who is also a director of an industrial company may take part in a decision by the industrial company's board to raise a loan from the credit institution. The Committee finds this to be unsatisfactory and instead proposes that the Act adopt express provisions on the disqualification of both members of the board and the managing director in this respect.

Auditors

The provisions of the Companies Act with regard to audits and auditors conform in their essentials to the corresponding rules of other Continental European nations and serve for all intents and purposes in a satisfactory manner.

A much-debated issue of late is whether the audit requirements should be eliminated for small businesses. The reasons usually given for doing so are that an audit is a significant expense for a company

and that the need for control from the standpoint of the shareholders is not as evident in companies where the part-owners themselves often work. The Committee, however, questions the validity of these arguments. An audit is rendered not only for the benefit of the company and its owners, but also for its employees, creditors and other third parties. It is also unclear to what extent an audit genuinely is a burdensome expense to a small business. Exempting small businesses from having to perform an annual audit would greatly increase the risk of white collar crime and other improprieties in such companies. The Committee therefore proposes that the audit requirement not be tampered with.

As regards the appointment and dismissal of auditors, the Committee is proposing changes in the auditor's mandated term. At present there are no limits on the term for which an auditor may be elected. Normally it is one year, but it can be considerably longer. The Committee questions whether this provision properly safeguards an auditor's impartiality. Too short a term can make the auditor's position tenuous, while a very long or even unlimited term over time can cause such a close alliance between the auditor and those he is supposed to monitor that his audits suffer as a consequence. The Committee therefore proposes that auditors always be appointed for a four-year term.

Auditors are elected by the general meeting. The main arguments why other countries have established audit committees, whose primary purpose is to limit the management's influence over the election of auditors, are not valid at present in this country. The Committee therefore is not making a proposal with regard to audit committees.

Among the more frequently discussed issues involving auditors in recent years is to what extent an auditor may act as an advisor to a company that he has been appointed to examine. The Committee is not proposing any limitations in this respect, but nevertheless feels that it would be in the interests of shareholders and other parties with ties to the company to be aware of the extent to which an auditor has counselled a company he also audits. The Committee therefore proposes that every company specify in its annual report whether their auditors or the accounting firm with whom their auditors are affiliated have provided consulting services to the company. Public companies should also report the total consulting fees they pay. A disclosure requirement of this type provides shareholders with a better basis by which to judge whether the auditor is sufficiently unbiased. The Committee also proposes that auditing fees always be reported in the annual report.

The Committee feels that the scope of the auditor's examination should be clarified through an express provision that the audit report contain a statement whether the annual report gives a true and fair view of the company's financial position and earnings.

The fight against white collar crime must be fought vigorously. In this as in other areas the desire for efficiency has to be weighed against demands for due respect for the law. This balance is not a given at all. For example, there is some debate as to how extensive an auditor's confidentiality should be. At present, it prevents an auditor from reporting to the police criminal offenses he may have come across in his examination and which he may even have remarked on in his audit report. The Committee finds this unacceptable and therefore proposes that if an auditor remarks on a situation in his audit report and, furthermore, has reason to believe that it constitutes a crime or an element of a crime and involves significant damage or risk of such damage, he should be obligated to advise the prosecutor of it.

Liability for damages

A recurring criticism of the Companies Act is that actions are rarely taken to collect damages against companies, even, according to critics, in cases of flagrant neglect on the part of the management or auditors. And, in the rare cases where actions are taken, the damages awarded to the plaintiff usually are disproportionately low in relation to the costs of the suit, the time expended and the risks always involved in filing a suit. The Committee realises therefore that the expectations of new, stricter damage provisions are high.

In this as in many other areas however, it is important to strike a balance. If a company's directors are charged with what is perceived as almost unlimited responsibility for the company's losses and if the requirements, for example, by which a minority may take legal action against the company's management are eased by creating more advantageous rules as regards the court costs incurred by the minority or in other ways, it would be difficult or perhaps even impossible to recruit competent individuals to company boards.

We cannot forget, either, that companies operate in a market economy and that all business ventures involve risk-taking. Damage provisions should not be designed in such a way that a board avoids taking risks that it might consider acceptable from a business standpoint for fear of personal liability for damages should such ventures lead to a loss for the company.

The Committee has reviewed the current law and laws in other countries and, to summarize, has found no reason to deviate from the principal basis with regard to directors' and the managing director's liability for damages to the company on which current law rests. In the opinion of the Committee, there is no reason to dictate the liability of the members of the board and the managing director in this respect in any way other than has already been done in current law. By necessity, the wording of the law must be general enough to cover the full range of situations for which it is intended. The determination of liability for damages based on a rule established in law but general in nature with regard to negligence (*culpa*) is also the case with most of the foreign laws studied by the Committee. Interpretations of the meaning and implications of the *culpa* rule in concrete situations will rest, as previously, with principles established through decisions of the courts.

Acceptance of the principles of the current regulations on damages does not mean, however, that the Committee believes things should simply remain the way they are. The proposed provisions on management organisations impose on the board the responsibility, through its directives, to devise the organisation in such a way that there is a clear-cut division between the board, the board's working committee, the managing director, divisional boards and other decision-making bodies of the organisation. By defining and documenting the roles of the various decision-making bodies in this manner, there are better chances of instituting a claim for damages against the company's directors and officers.

The Committee finds no reason, either, to change the current rule regarding responsibility to others than the company. The courts should still be consulted in individual cases to determine what categories of third parties are protected by the provision of law or any provisions in the articles of association that the directors and officers claim to have agreed upon.

The reasons given earlier by legislators to justify a short statute of limitations in questions of company law where claims for damages by a company have no basis in criminal liability must, in the opinion of the Committee, weigh heavily. From experiences gained in connection with the investigation of potentially negligent lending activities by a few major banks at the end of the 1980s and beginning of 1990s, however, it would seem that a three-year limit on actions against directors or officers, among others, sometimes can be too short to allow for a thorough investigation of potential future actions for damages by the company. The Committee therefore proposes that the statute of limitations on actions for damages be extended from three to five years.

Penalties

In principle, the Committee feels that only such offenses against the Companies Act that are serious in nature but are not covered by the criminal code should be penalized. The Committee therefore is proposing only minor adjustments in the list of crimes covered by the Companies Act.

Författningsförslag

Förslag till Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 §, 6 kap. 2a §, 8, 9 och 10 kap., 11 kap. 3, 5, 9, 11-13 och 16 §§, 12 kap. 5 §, 13 kap. 12, 14 och 15 §§, 14 kap. 20 och 30 §§, 15 kap., 17 kap. 1 och 2 §§, 18 kap. 4 och 7 §§ samt 19 kap. 1 § aktiebolagslagen (1975:1385) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Om vid konstituerande stämma *ej visas* att teckning och tilldelning av aktier skett motsvarande aktiekapitalet eller minimikapitalet enligt stiftelseurkunden, är frågan om bolagets bildande förfallen.

Uppkommer på den konstituerande stämman fråga om ändring av bolagsordningen eller stiftelseurkunden i övrigt, kan beslut om bolagets bildande *icke* fattas förrän frågan blivit avgjord. Ändring i bolagsordningen som *ej* enligt 9 kap. 9 § tredje stycket angivits i kallelsen eller som avser höjning av aktiekapitalets eller maximikapitalets storlek kan *ej* ske utan samtycke av samtliga stiftare och aktietecknare. Detsamma gäller ändring av

Föreslagen lydelse

2 kap.

8 §

Om *stiftarna inte* vid konstituerande stämma *visar* att teckning och tilldelning av aktier skett motsvarande aktiekapitalet eller minimikapitalet enligt stiftelseurkunden, är frågan om bolagets bildande förfallen.

Uppkommer på den konstituerande stämman fråga om ändring av bolagsordningen eller stiftelseurkunden i övrigt, kan beslut om bolagets bildande *inte* fattas förrän frågan blivit avgjord. Ändring i bolagsordningen som *inte* enligt 8 kap. 13 § angivits i kallelsen eller som avser höjning av aktiekapitalets eller maximikapitalets storlek kan *inte* ske utan samtycke av samtliga stiftare och aktietecknare. Detsamma gäller ändring av bestämmelse i

bestämmelse i stiftelseurkunden stiftelseurkunden som avses i som avses i 3 §. 3 §.

Om tecknare med flertalet avgivna röster och två tredjedelar av de vid stämman företrädde aktierna biträder beslut att bilda bolaget, är bolaget bildat. I annat fall är frågan om bolagets bildande förfallen.

När aktiebolaget är bildat, skall styrelse och revisorer väljas.

I övrigt skall i fråga om konstituerande stämma i tillämpliga delar gälla föreskrifterna om bolagsstämma i denna lag och bolagsordningen.

6 kap.

2 a §

Bolagsstämmans beslut om nedsättning är giltigt endast om det har biträtts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna. Vid bolagsstämmans beslut om nedsättning enligt 8 § gäller 9 kap. 13 §.

Bolagsstämmans beslut om nedsättning är giltigt endast om det har biträtts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna. Vid bolagsstämmans beslut om nedsättning enligt 8 § gäller 8 kap. 26 §.

Innebär nedsättningen att rättsförhållandet mellan redan utgivna aktier rubbas, är beslutet giltigt, om det har biträtts av samtliga vid stämman närvarande aktieägare företrädande nio tiondelar av aktierna. I följande fall räcker det för giltigt beslut att det har biträtts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de på stämman företrädde aktierna, nämligen om

1. nedsättningen försämrar endast viss eller vissa aktiers rätt och samtliga vid stämman närvarande ägare av dessa aktier företrädande nio tiondelar av alla sålunda berörda aktier godkänner nedsättningen, eller

2. nedsättningen försämrar endast helt aktieslags rätt och ägare till hälften av alla aktier av detta slag och nio tiondelar av de på stämman företrädde aktierna av detta slag godkänner nedsättningen.

8 kap. Bolagsstämma¹

Utövande av aktieägars rätt i bolaget

1 § Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma.

Rätten att delta i bolagsstämma tillkommer aktieägare som på dagen för stämman är införd i aktieboken. I avstämningsbolag gäller dock att den har rätten att delta som upptagits som aktieägare i sådan utskrift av aktieboken avseende förhållandena tio dagar före stämman som avses i 3 kap. 13 § andra stycket.

Aktie som tillhör bolaget eller dess dotterföretag kan inte företrädas vid bolagsstämman. Sådan aktie skall inte räknas när det i denna lag eller i bolagsordningen för giltigt beslut eller för utövande av befogenhet föreskrivs samtycke av ägare till en viss del av aktierna i bolaget.

Föranmälan

2 § I bolagsordningen får bestämmas att aktieägare för att få delta i bolagsstämma skall anmäla sig hos bolaget senast den dag som anges i kallelsen till stämman. Denna dag får inte vara söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton och inte infalla tidigare än femte vardagen före stämman.

Föreskrift enligt första stycket skall också gälla biträde åt aktieägare.

Ombud och biträde

3 § En aktieägars rätt vid bolagsstämma utövas av aktieägaren personligen eller genom ombud med skriftlig, daterad fullmakt. En fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet.

Fullmakter får inte samlas in på bolagets bekostnad.

Varje aktieägare eller ombud får vid bolagsstämma medföra högst två biträden. Biträden får yttra sig på stämman.

Allmänna pensionsfonden

4 § Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag, får varje styrelse för sig utöva rösträtt för de aktier styrelsen förvaltar.

¹ Kapitlet har fått en helt ny utformning.

Ort för stämman

5 § Bolagsstämma skall hållas på den ort där styrelsen har sitt säte. I bolagsordningen får dock bestämmas att den skall eller kan hållas på annan angiven ort. Om extraordinära omständigheter kräver det, får stämman hållas på annan ort.

Ordinarie stämma

6 § Inom sex månader från utgången av varje räkenskapsår skall aktieägarna hålla en ordinarie bolagsstämma på vilken styrelsen skall lägga fram årsredovisningen och revisionsberättelsen samt, i moderbolag, koncernredovisningen och koncernrevisionsberättelsen (årsstämma).

Vid stämman skall beslut fattas

1. om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen samt, i moderbolag, koncernresultaträkningen och koncernbalansräkningen,
2. om dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen,
3. om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören,
4. i annat ärende som ankommer på stämman enligt denna lag eller bolagsordningen.

I bolagsordningen får bestämmas att aktieägarna varje år skall hålla ytterligare en eller flera ordinarie stämmor.

Extra stämma

7 § Anser styrelsen att det finns skäl att hålla stämma före nästa ordinarie bolagsstämma, skall den kalla till extra bolagsstämma.

Om en revisor i bolaget eller om ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget skriftligen begär att en extra bolagsstämma sammankallas för ett angivet ändamål, skall styrelsen inom två veckor från den dag då begäran kom in till bolaget kalla till en sådan stämma.

Fortsatt stämma

8 § Bolagsstämman får besluta att fortsätta stämman en senare dag.

Beslut i fråga som avses i 6 § andra stycket 1 - 3 skall anstå till fortsatt stämma, om majoriteten eller en minoritet med minst en tiondel av samtliga aktier begär det. Sådan stämma skall hållas minst fem veckor och högst åtta veckor därefter. Ytterligare uppskov är inte tillåtet.

Om beslut som avses i 6 § andra stycket 1 och 2 skall anstå till fortsatt stämma, skall styrelsen anmäla detta till registreringsmyndigheten för registrering. Anmälan skall göras inom fyra veckor efter det att beslut om fortsatt stämma fattades.

Initiativrätt

9 § En aktieägare har rätt att få ärende behandlat vid bolagsstämma, om han skriftligen begär det hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman.

Kallelse

Samman kallande

10 § Styrelsen kallar till bolagsstämma.

Om en stämma som skall hållas enligt denna lag, bolagsordningen eller ett stämmobeslut inte sammankallas på föreskrivet sätt, skall länsstyrelsen på anmälan av styrelseledamot, verkställande direktören, revisor eller aktieägare genast på bolagets bekostnad sammankalla stämman på det sätt som anges i 11-14 §§.

Tid för kallelse

11 § Styrelsen får inte utfärda kallelse till bolagsstämma tidigare än fem veckor före stämman. Kallelsen skall utfärdas senast tre veckor före stämman, om inte bolagsordningen föreskriver längre tid.

Skjuts en stämma upp fem veckor eller mer räknat från och med stämmans första dag, skall styrelsen utfärda en särskild kallelse till den fortsatta stämman.

Om det enligt bolagsordningen krävs att ett bolagsstämmobeslut fattas på två stämmor för att bli giltigt, får kallelse till den andra stämman inte ske innan den första stämman hållits. I kallelsen till den andra stämman skall styrelsen ange det beslut den första stämman fattat.

Sätt för kallelse

12 § Kallelse skall ske enligt bolagsordningen. Styrelsen skall dock alltid sända skriftlig kallelse till varje aktieägare vars postadress är känd för bolaget, om

1. ordinarie bolagsstämma skall hållas på annan tid än som föreskrivs i bolagsordningen, eller

2. bolagsstämman skall behandla fråga om

a) sådan ändring av bolagsordningen som avses i 28-32 §§,

- b) bolagets försättande i likvidation, eller
- c) upphörande av bolagets likvidation.

I ett publikt aktiebolag skall kallelse alltid ske genom Post- och Inrikes Tidningar och en rikstäckande dagstidning.

Kallelsens innehåll

13 § I kallelsen skall styrelsen tydligt ange de ärenden som skall förekomma på stämman.

Om stämman skall pröva fråga av väsentlig betydelse för bolaget skall det huvudsakliga innehållet av framlagda förslag anges i kallelsen. Avser ett ärende ändring av bolagsordningen, skall det huvudsakliga innehållet av förslaget till ändring alltid anges.

Att i vissa fall särskilda uppgifter skall anges i kallelsen följer av 4 kap. 4 § andra stycket, 5 kap. 3 §, 6 kap. 2 § och 2 § detta kapitel.

Tillhandahållande av årsredovisning

14 § Under minst två veckor närmast före årsstämman skall styrelsen hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelse eller kopior av dessa tillgängliga hos bolaget för aktieägarna och genast sända kopior till de aktieägare som begär det och uppger sin postadress.

Fel i kallelse

15 § Om en bestämmelse i denna lag eller bolagsordningen som rör kallelse till bolagsstämman eller tillhandahållande av handlingar har åsidosatts beträffande ett ärende, får stämman inte besluta i ärendet utan samtycke av de aktieägare som berörs av felet. Stämman får dock även utan sådant samtycke avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt bolagsordningen skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras. Den får också besluta att extra bolagsstämma skall sammankallas för behandling av ärendet.

Öppnande av stämman

16 § Bolagsstämman öppnas av styrelsens ordförande eller den styrelsen utsett.

Röstlängd

17 § Den som öppnat bolagsstämman skall upprätta en förteckning över närvarande aktieägare, ombud och biträden med uppgift om hur många aktier och röster varje aktieägare och ombud företräder vid

stämman (röstlängd). Om stämмоordföranden utsetts enligt föreskrift i bolagsordningen eller valts av stämman med acklamation upprättas röstlängden i stället av honom.

Röstlängden skall godkännas av stämman. Den gäller till dess stämman beslutat att ändra den.

Om stämman skjuts upp till en senare dag än nästföljande vardag, skall ny röstlängd upprättas.

Val av ordförande och justeringsman

18 § Ordförande vid bolagsstämma utses av stämman, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. Detsamma gäller den eller dem som skall justera protokollet över stämman enligt 36 §.

Prövning om behörig kallelse skett

19 § Stämman skall pröva om kallelse skett enligt bolagsordningen.

Godkännande av förslag till dagordning

20 § Styrelsen skall lägga fram förslag till dagordning för stämman. Förslaget skall innehålla de ärenden som angetts i kallelsen.

Förslaget till dagordning skall godkännas av stämman. Dagordningen gäller till dess stämman beslutat att ändra den.

Upplyningsplikt på stämman

21 § Styrelsen och verkställande direktören skall, om någon aktieägare begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget,

1. på stämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av ärende på dagordningen.

2. på årsstämma eller annan stämman på vilken årsredovisningen behandlas lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets ekonomiska situation.

I koncernbolag avser upplyningsplikten även bolagets förhållande till annat koncernföretag och, om bolaget är moderbolag, koncernredovisningen samt sådana förhållanden beträffande dotterföretagen som avses i första stycket.

Om en begärd upplysning kan lämnas endast med stöd av uppgifter som inte är tillgängliga på stämman, skall upplysningen inom två veckor därefter hållas skriftligen tillgänglig hos bolaget för aktieägarna samt sändas till de aktieägare som har begärt upplysningen.

22 § Finner styrelsen att en upplysning som begärts enligt 21 § inte kan lämnas till aktieägarna utan väsentlig skada för bolaget, skall upplysningen i stället lämnas till bolagets revisorer om aktieägaren begär det. Upplysningen skall lämnas inom två veckor efter stämman.

Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen avge skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen har lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening borde ha föranlett ändring i revisionsberättelsen eller, beträffande moderbolag, koncernrevisionsberättelsen eller på annat sätt ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinringen anges i yttrandet.

Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt för aktieägarna hos bolaget samt sända kopia av det till de aktieägare som har begärt upplysningen.

Insyns rätt

23 § I ett aktiebolag med högst tio aktieägare gäller utöver vad som följer av 21 och 22 §§ att varje aktieägare och ombud eller biträde som han anlitar skall ges tillfälle att ta del av böcker, räkenskaper och andra handlingar som rör bolagets verksamhet, i den omfattning det behövs för att aktieägaren skall kunna bedöma bolagets ställning eller ett visst ärende som skall förekomma på bolagsstämman.

Om det kan ske utan oskäligen kostnader eller besvär, skall styrelsen och verkställande direktören dessutom på begäran biträda aktieägaren med den utredning som behövs för ändamålet samt tillhandahålla behövliga kopior.

Första och andra styckena gäller inte, om det skulle medföra en påtaglig risk för allvarlig skada för bolaget att aktieägaren får del av uppgifter om bolagets verksamhet.

Jäv

24 § En aktieägare får inte själv eller genom ombud rösta i fråga om

1. talan mot honom,
2. hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse mot bolaget, eller
3. talan eller befrielse som avses i 1 och 2 beträffande någon annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.

Bestämmelserna i första stycket om aktieägare tillämpas också på ombud för aktieägare.

Om två eller flera styrelser i allmänna pensionsfonden förvaltar aktier i ett visst aktiebolag, anses varje styrelse för sig som aktieägare vid tillämpning av denna paragraf.

Generalklausul

25 § Bolagsstämman får inte fatta beslut som är ägnat att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare.

Majoritetskrav

Beslut i allmänhet

26 § Bolagsstämmans beslut utgörs av den mening som fått mer än hälften av de avgivna rösterna eller, vid lika röstetal, den mening ordföranden biträder.

Första stycket gäller inte, om annat följer av denna lag eller föreskrivs i bolagsordningen. Beträffande beslut som avses i 4 kap. 2, 14 och 15 §§, 5 kap. 2, 8 och 9 §§, 6 kap. 2 a §, 28-32 §§ detta kapitel, 14 kap. 11 § samt 17 kap. 1 och 2 §§ får dock i bolagsordningen endast föreskrivas längre gående villkor än som anges där.

Val

27 § Vid val anses den vald som fått de flesta rösterna. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottdragning, om inte stämman innan valet förrättas beslutar att ny omröstning skall företas.

I bolagsordningen får inte föreskrivas längre gående villkor än som anges i första stycket första meningen.

Ändring av bolagsordningen

28 § Beslut om ändring av bolagsordningen fattas av bolagsstämman utom i fall som avses i 4 kap. 13 § andra stycket. Beslutet är giltigt om det biträts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna, om inte annat följer av 29-31 §§.

29 § Beslut om sådan ändring av bolagsordningen att såvitt angår redan utgivna aktier

1. aktieägarnas rätt till bolagets vinst eller övriga tillgångar minskas genom bestämmelse enligt 12 kap. 1 § andra stycket,
2. rätten att förvärva aktier i bolaget inskränks genom förbehåll enligt 3 kap. 3 §, eller

3. rättsförhållandet mellan aktier rubbas,
är giltigt, om det biträtts av samtliga vid stämman närvarande eller företrädde aktieägare med tillsammans nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

30 § Beslut om sådan ändring av bolagsordningen som innebär att

1. det antal aktier för vilka aktieägare får rösta på bolagsstämma begränsas,

2. av nettovinsten för räkenskapsåret, efter avdrag för vad som går åt för att täcka balanserad förlust, mer än som följer av 12 kap. 4 § första stycket skall avsättas till reservfond eller på annat sätt hållas inne, eller

3. användningen av bolagets vinst eller dess behållna tillgångar vid dess upplösning regleras på annat sätt än som avses i 29 § 1 eller punkten 2 i denna paragraf,

är giltigt, om det biträtts av aktieägare med två tredjedelar av de avgivna rösterna och nio tiondelar av de på stämman företrädde aktierna.

31 § Ett beslut om sådan ändring av bolagsordningen som avses i 29 och 30 §§ är, trots vad som sägs där, giltigt, om det biträtts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de på stämman företrädde aktierna, om

1. ändringen endast försämrar viss eller vissa aktiers rätt och samtliga vid stämman närvarande eller företrädde ägare av dessa aktier med tillsammans nio tiondelar av alla sålunda berörda aktier samtycker till ändringen, eller

2. ändringen endast försämrar helt aktieslags rätt och ägare till hälften av alla aktier av detta slag och nio tiondelar av de på stämman företrädde aktierna av detta slag samtycker till ändringen.

Regeringens tillstånd

32 § Om det i bolagsordningen på grund av lag eller annan författning eller efter regeringens medgivande har tagits in en föreskrift, enligt vilken viss bestämmelse inte får ändras utan att regeringen lämnat tillstånd till det, får inte heller en sådan föreskrift ändras utan regeringens tillstånd.

Verkställighet

33 § Beslut om ändring av bolagsordningen skall genast anmälas för registrering och får, utom i fall som avses i 18 kap. 6 §, inte verkställas förrän registrering skett.

Om ändring av bolagsordningen avser bolagets firma eller den ort i Sverige där bolagets styrelse skall ha sitt säte, skall skattemyndigheten i det län där styrelsen före ändringen enligt bolagsordningen skall ha sitt säte genast underrättas om ändringen.

Omröstning

Beslut

34 § Kan aktieägarna inte enas om ett beslut, lägger ordföranden fram de olika förslag som har väckts. Varje förslag läggs fram så att det kan besvaras med antingen ja eller nej. Sedan aktieägarna har fått ta ställning till förslagen, anger ordföranden vad som enligt hans mening har beslutats. Detta blir beslutet, om inte omröstning begärs.

Omröstning skall ske om någon av aktieägarna begär det. Omröstning skall ske öppet, om inte stämman beslutar annat. Är förslagen fler än två, skall det först avgöras vilket förslag som skall ställas mot vad som enligt ordförandens mening har beslutats.

Ordföranden är skyldig att tillkännage vilken mening han biträder när det behövs för att ärendet skall avgöras, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen.

Val

35 § Vid val tillämpas 34 § första stycket.

Omröstning skall ske om någon av aktieägarna begär det. Omröstning skall i ett publikt aktiebolag ske öppet och i ett privat aktiebolag slutet, om inte stämman beslutar annat.

Protokoll

36 § Genom ordförandens försorg skall protokoll föras vid stämman. Röstlängden skall tas in i eller fogas som en bilaga till protokollet.

I protokollet skall antecknas dag och ort för stämman samt vilka beslut som stämman har fattat. Har beslut fattats genom omröstning, skall i protokollet antecknas vilka yrkanden som ställts och röst-siffrorna i varje omröstning.

Protokollet skall undertecknas av protokollföraren. Det skall justeras av ordföranden, om denne inte fört protokollet, och av den eller de justeringsmän som stämman utsett. Senast två veckor efter stämman skall protokollet hållas tillgängligt hos bolaget för aktieägarna. Protokollen skall förvaras på betryggande sätt.

En kopia av protokollet skall sändas till aktieägare som begär det och uppger sin postadress.

Klander av stämmobeslut

Talerätt

37 § Om ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt strider mot denna lag eller bolagsordningen, får aktieägare, styrelsen, styrelseledamot eller verkställande direktör föra talan mot bolaget och yrka, att beslutet upphävs eller ändras. Även den som styrelsen obehörigen vägrat att föra in som aktieägare i aktieboken har rätt att föra en sådan talan.

Klanderfrist

38 § Talan skall väckas inom tre månader från och med dagen för beslutet. Väcks inte talan inom denna tid är rätten till talan förlorad.

Talan får väckas senare än vad i första stycket sägs när

1. beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med alla aktieägares samtycke,

2. samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa aktieägare och sådant samtycke inte getts, eller

3. kallelse till stämman inte skett eller de för bolaget gällande bestämmelserna om kallelse väsentligen eftersatts.

Bestämmelserna i första och andra styckena om tiden för väckande av talan gäller inte i fall som avses i 14 kap. 30 § första stycket.

Om talan har väckts i fråga om ett bolagsstämmobeslut som skall anmälas för registrering enligt denna lag, skall rätten genast underätta registreringsmyndigheten för registrering.

Rättsverkningar för tredje man

39 § En dom genom vilken bolagsstämmans beslut upphävs eller ändras, gäller även för de aktieägare som inte har fört talan.

Rätten får ändra bolagsstämmans beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft.

Rätten skall underrätta registreringsmyndigheten om ett sådant bolagsstämmobeslut som enligt denna lag skall anmälas för registrering, om

1. beslutet har upphävts eller ändrats genom en dom som vunnit laga kraft, eller

2. det genom beslut under rättegången har bestämts att bolagsstämmans beslut inte får verkställas.

Styrelsens talan mot bolaget

40 § Om styrelsen vill väcka talan mot bolaget, skall bolagsstämma sammankallas för val av ställföreträdare att föra bolagets talan i tvisten. Stämningen delges med den valde ställföreträdaren.

Förbehåll i bolagsordningen att tvister mellan bolaget och styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktör, likvidator eller aktieägare skall hänskjutas till skiljemän har samma verkan som skiljeavtal.

Begär styrelsen skiljeförfarande mot bolaget, tillämpas första stycket. Är det fråga om klandertalan av styrelsen mot bolagsstämmans beslut, är rätten till talan inte förlorad enligt 38 § första stycket, om styrelsen inom där angiven klandertid kallat till bolagsstämma enligt första stycket.

Om bolaget är ett publikt aktiebolag, skall kostnaderna för skiljeförfarande, som avses i denna paragraf, bäras av bolaget. Skiljemännen får dock förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolaget för dessa kostnader, om det finns särskilda skäl för det.

9 kap. Bolagets ledning²

Styrelse

Uppgifter

1 § Ett aktiebolag skall ha en styrelse som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter.

Styrelsen skall tillse att bolagets organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt.

Styrelsen skall i instruktioner bestämma arbetsfördelningen mellan styrelsen, å den ena sidan, och verkställande direktören och andra organ som styrelsen inrättar, å den andra sidan.

2 § Styrelsen skall fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation.

Styrelsen skall meddela anvisningar för när och hur sådana uppgifter som behövs för styrelsens bedömning enligt första stycket och för att styrelsen skall kunna fullgöra sina uppgifter i övrigt skall samlas in och rapporteras till styrelsen.

² Kapitlet har fått en helt ny utformning.

I ett moderbolag skall den rapportering som avses i andra stycket omfatta också dotterföretagens förhållanden.

3 § Styrelsen skall årligen fastställa en arbetsordning för sitt arbete. Arbetsordningen skall innehålla bestämmelser om arbetsfördelningen mellan styrelsens ledamöter och hur ofta styrelsen skall sammanträda samt suppleanternas närvaro och deltagande i styrelsens arbete.

Antal ledamöter

4 § Ett aktiebolag skall ha en styrelse med minst tre ledamöter. I ett privat aktiebolag får styrelsen dock bestå av en eller två ledamöter, om det finns minst en suppleant.

Bestämmelser om arbetstagarrepresentanter finns i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda.

Styrelsesuppleanter

5 § Vad som sägs i denna lag om styrelseledamot skall i tillämpliga delar gälla suppleant.

Val

6 § Styrelsen väljs av bolagsstämman. I bolagsordningen får föreskrivas att en eller flera styrelseledamöter, i publika aktiebolag dock mindre än hälften av samtliga, skall utses på annat sätt. Styrelsen eller någon ledamot av styrelsen får inte ges rätt att utse ledamot av styrelsen.

När bolagsstämman skall välja ledamot av styrelsen skall stämmans ordförande, innan valet förrättas, lämna uppgift om vilka uppdrag i andra företag som innehas av den som valet gäller. Uppgift behöver dock inte lämnas om uppdrag i bolagets dotterföretag eller i dotterföretag till företag där personen i fråga innehar uppdrag.

Mandattid

7 § En styrelseledamots uppdrag gäller för den tid som anges i bolagsordningen. Uppdragstiden får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av den ordinarie bolagsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Förtida avgång

8 § Uppdrag som styrelseledamot upphör i förtid, om ledamoten eller den som utsett honom begär det. Anmälan om detta skall göras hos

styrelsen och, om en ledamot som inte är vald på bolagsstämma vill avgå, hos den som tillsatt honom.

Beslut om entledigande av styrelseledamot som utsetts av bolagsstämman fattas av bolagsstämman. Beslutet är giltigt om det biträts av aktieägare med mer än hälften av de avgivna rösterna eller, vid lika röstetal, den mening ordföranden biträder. I bolagsordningen för ett privat aktiebolag får föreskrivas längre gående villkor än som angetts nu.

Fyllnadsval

9 § Om en styrelseledamots uppdrag upphör i förtid eller bestämmelserna i 11 § hindrar honom att vara styrelseledamot och det inte finns någon suppleant som kan inträda i hans ställe, skall övriga styrelseledamöter vidta åtgärder för att en ny styrelseledamot tillsätts för den återstående mandattiden. Sådana åtgärder behöver dock inte vidtas, om den förutvarande ledamoten var en arbetstagarrepresentant som avses i lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda. Skall ledamoten väljas på bolagsstämma, får utan hinder av 4 § valet anstå till nästa ordinarie stämma på vilken styrelseval förrättas, om styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter och suppleanter.

Domstolsförordnande

10 § Om en styrelseledamot som enligt bolagsordningen skall tillsättas på annat sätt än genom val av bolagsstämma, inte har utsetts, skall rätten förordna ersättare på ansökan av styrelseledamot, aktieägare, borgenär eller någon annan vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda bolaget.

Kvalifikationskrav

11 § Minst halva antalet styrelseledamöter skall vara bosatt inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i varje särskilt fall tillåter annat. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte vara styrelseledamot. Att detsamma gäller den som är underkastad näringsförbud följer av 6 § lagen (1986:436) om näringsförbud.

Ordförande

12 § Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. Han skall leda styrelsens arbete och tillse att styrelsen fullgör de uppgifter som anges i 1-3 §§.

Om inte annat föreskrivs i bolagsordningen eller beslutats av bolagsstämman, väljer styrelsen ordförande. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning.

I ett publikt aktiebolag får verkställande direktören inte vara ordförande.

Sammankallande av styrelsen

13 § Ordföranden skall tillse att sammanträden hålls när det behövs. Om en styrelseledamot eller verkställande direktören fordrar att styrelsen sammankallas, skall en sådan begäran efterkommas.

Att styrelsen skall sammanträda för att behandla erinringar i revisionsprotokoll föreskrivs i 10 kap. 32 § andra stycket.

Rätt att närvara

14 § Verkställande direktören har, även om han inte är styrelseledamot, rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden, om inte styrelsen i särskilda fall bestämmer annat.

En sådan suppleant för arbetstagarledamot som har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserrepresentation för de privatanställda, skall alltid få underlag och ges tillfälle att delta i ärendets behandling på samma sätt som en styrelseledamot.

Protokoll

15 § Vid styrelsens sammanträden skall protokoll föras. I detta skall antecknas beslut som styrelsen fattar.

Protokollet skall undertecknas av protokollföraren. Det skall justeras av ordföranden, om denne inte fört protokollet, och, om styrelsen inte utgörs av ordföranden ensam, av den ledamot som styrelsen utsett. Styrelseledamöter och verkställande direktören har rätt att få avvikande mening antecknad till protokollet.

Protokollen skall föras i nummerföljd och förvaras på betryggande sätt.

16 § Har ett bolag endast en aktieägare, skall alla avtal mellan aktieägaren och bolaget som inte avser löpande affärstransaktioner på sedvanliga villkor, antecknas i eller fogas till styrelsens protokoll.

Beslutförhet

17 § Styrelsen är beslutför, om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i bolagsordningen är närvarande.

Beslut får inte fattas i ett ärende, om inte, såvitt möjligt, samtliga styrelseledamöter dels fått tillfälle att delta i ärendets behandling, dels fått tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet.

Om en styrelseledamot inte kan närvara och det finns en suppleant, som skall träda in i hans ställe, skall denne ges tillfälle till det.

Majoritetskrav

18 § Som styrelsens beslut gäller, om bolagsordningen inte föreskriver särskild röstmajoritet, den mening som mer än hälften av de närvarande röstar för vid sammanträdet eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder. Är styrelsen inte fulltalig, skall de som röstar för beslutet dock utgöra mer än en tredjedel av hela antalet styrelseledamöter, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen.

Jäv

19 § En styrelseledamot får inte handlägga fråga om avtal mellan honom och bolaget. Han får inte heller handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse, som kan strida mot bolagets.

En styrelseledamot får inte handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, som han ensam eller tillsammans med annan får företräda. Det gäller dock inte om den han företräder är företag i samma koncern.

Med avtal som avses i första och andra stycket jämställs rättegång eller annan talan.

Verkställande direktör

20 § I ett publikt bolag skall styrelsen utse en verkställande direktör. I ett privat bolag får styrelsen utse en verkställande direktör.

Vice verkställande direktör

21 § Har bolaget verkställande direktör, får styrelsen utse en eller flera vice verkställande direktörer. Vad som sägs i denna lag om verkställande direktör skall i tillämpliga delar gälla vice verkställande direktör.

Har styrelsen utsett flera vice verkställande direktörer, skall den meddela föreskrifter om i vilken inbördes ordning dessa skall träda i verkställande direktörens ställe.

Kvalifikationskrav

22 § Verkställande direktören skall vara bosatt inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i varje särskilt fall tillåter annat. Den som är underårig eller i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte vara verkställande direktör. Att detsamma gäller den som är underkastad näringsförbud följer av 6 § lagen (1986:436) om näringsförbud.

Uppgifter

23 § Verkställande direktören sköter den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar. Han får dessutom utan styrelsens bemyndigande företa åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av ovanlig beskaffenhet eller stor betydelse, om styrelsens beslut inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet. I sådana fall skall styrelsen så snart som möjligt underrättas om åtgärden.

Verkställande direktören skall sörja för att bolagets bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och att medelsförvaltningen sköts på ett betryggande sätt.

Jäv

24 § Verkställande direktören får inte handlägga fråga om avtal mellan honom och bolaget. Han får inte heller handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse, som kan strida mot bolagets.

Verkställande direktören får inte handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, som han ensam eller tillsammans med annan får företräda. Det gäller dock inte om den han företräder är företag i samma koncern.

Med avtal som avses i första och andra stycket jämställs rättegång eller annan talan.

Ställföreträderskap

Styrelsen

25 § Styrelsen företräder bolaget och tecknar dess firma.

Handlingar som enligt denna lag skall undertecknas av styrelsen skall skrivas under av minst hälften av hela antalet styrelseledamöter.

Verkställande direktören

26 § Verkställande direktören får alltid företräda bolaget och teckna dess firma beträffande åtgärder som enligt 23 § första stycket ankommer på honom.

Särskild firmatecknare

27 § Styrelsen får bemyndiga styrelseledamot, verkställande direktören eller någon annan att företräda bolaget och teckna dess firma. Styrelsen får när som helst återkalla ett sådant bemyndigande.

I bolagsordningen får föreskrivas att styrelsen inte får meddela bemyndigande som avses i första stycket eller att ett sådant bemyndigande får meddelas endast på vissa villkor.

Kvalifikationskrav

28 § Minst en av dem som bemyndigas att företräda bolaget och teckna dess firma skall vara bosatt inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet, om inte regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer i varje särskilt fall tillåter annat. I övrigt skall den som inte är styrelseledamot eller verkställande direktör uppfylla de kvalifikationskrav som avses i 11 §.

Kollektiv firmateckning

29 § Styrelsen får föreskriva att rätten att företräda bolaget och teckna dess firma får utövas endast av två eller flera personer i förening. Annan inskränkning får inte registreras.

Delgivningsmottagare

30 § Om bolaget inte har någon ställföreträdare som är bosatt här i landet, skall styrelsen bemyndiga en i Sverige bosatt person att på bolagets vägnar ta emot delgivning. Ett sådant bemyndigande får inte lämnas till någon som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Generalklausul m.m.

31 § Styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget får inte företa rättshandling eller annan åtgärd som är ägnad att ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare eller någon annan till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare.

Ställföreträdare får inte följa en föreskrift av bolagsstämman eller annat bolagsorgan, om föreskriften inte gäller därför att den strider mot denna lag eller bolagsordningen.

Behörighetsöverskridande

32 § Om styrelsen eller en särskild firmatecknare företagit en rättshandling för bolaget och därvid handlat i strid mot bestämmelserna i denna lag om bolagsorganens behörighet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget. Detsamma gäller om verkställande direktören vid företagande av en rättshandling överskridit sin behörighet enligt 26 § och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse behörighetsöverskridandet.

Befogenhetsöverskridande

33 § Om styrelsen, verkställande direktören eller en särskild firmatecknare överskridit sin befogenhet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget, om bolaget visar att motparten insåg eller bort inse befogenhetsöverskridandet. Detta gäller dock inte när styrelsen eller verkställande direktören överträtt en föreskrift om bolagets verksamhetsföremål eller andra föreskrifter som meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan.

Registrering

34 § Bolaget skall för registrering anmäla vem som utsetts till

1. styrelseledamot,
2. styrelsesuppleant,
3. styrelsens ordförande,
4. verkställande direktör,
5. vice verkställande direktör,
6. firmatecknare, samt
7. vem som enligt 30 § har bemyndigats att på bolagets vägnar ta

emot delgivning,

med uppgift om deras postadress och personnummer eller, om sådant saknas, födelsedatum.

Om en ledamot eller suppleant har utsetts enligt lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda, skall detta anges.

För registrering skall bolaget även anmäla av vilka och hur bolagets firma tecknas.

35 § Anmälan som avses i 34 § görs första gången när bolaget enligt 2 kap. 1 § anmäls för registrering och därefter genast efter det att ändring inträffat i förhållande som anmälts eller skall anmälas för registrering enligt 34 §.

Rätt att göra anmälan har även den som anmälan gäller.

Ändras bolagets postadress, skall bolaget genast anmäla det för registrering.

Koncernförhållande

36 § Om ett aktiebolag har blivit moderbolag, skall styrelsen meddela detta till dotterföretagets ledning.

10 kap.

Revision och särskild granskning³

Revision

1 § Bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning skall granskas av en eller flera revisorer. Granskningen skall ske i enlighet med god revisionssed.

2 § Revisor skall följa föreskrifter som meddelas av bolagsstämman, såvida de inte strider mot lag, bolagsordning eller god revisionssed.

3 § Styrelsen och verkställande direktören skall ge revisor tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning revisorn finner nödvändig samt lämna de upplysningar och det biträde som han begär.

4 § Sedan revisor slutfört granskningen skall han avge en revisionsberättelse över denna och på årsredovisningen och i moderbolag på koncernredovisningen teckna hänvisning till berättelsen.

Antal revisorer

5 § Ett aktiebolag skall ha minst en revisor.

³ Kapitlet har fått en helt ny utformning.

Val av revisor

6 § Revisor väljs av bolagsstämman, om inte annat följer av andra stycket.

I bolagsordningen får bestämmas att bolaget skall ha mer än en revisor. I sådant fall får föreskrivas att en eller flera av dem, dock inte alla, skall utses på annat sätt än genom val på bolagsstämma.

Revisorssuppleant

7 § Bolagsstämman kan utse en eller flera revisorssuppleanter. Vad som sägs i denna lag om revisor skall i tillämpliga delar gälla suppleant.

Mandattid

8 § Revisor utses för en tid av fyra räkenskapsår. Uppdragstiden skall bestämmas så, att revisorns uppdrag upphör vid slutet av en ordinarie bolagsstämma, på vilken revisorsval skall förrättas.

Förtida avgång

9 § Ett uppdrag som revisor upphör i förtid, om revisorn eller den som utsett revisorn begär det. Anmälan om detta skall göras hos styrelsen och, om en revisor som inte är vald på bolagsstämma vill avgå, hos den som tillsatt honom.

Anmälan om förtida avgång

10 § En revisor vars uppdrag upphör i förtid skall genast anmäla detta till registreringsmyndigheten för registrering och lämna en kopia av anmälan till bolagets styrelse.

Revisorn skall i anmälan som avses i första stycket lämna en redogörelse för vad han funnit vid den granskning som han har utfört under den del av löpande räkenskapsår som uppdraget omfattat. För anmälan gäller i tillämpliga delar vad som föreskrivs i 29 och 30 §§ samt 31 § första stycket om revisionsberättelse. Registreringsmyndigheten skall sända en kopia av anmälan till skattemyndigheten.

Fyllnadsval

11 § Om en revisors uppdrag upphör i förtid eller om bestämmelserna i 12-15, 18 eller 41 § eller bolagsordningen hindrar honom att vara revisor och det inte finns någon suppleant, skall styrelsen vidta åtgärder för att en ny revisor tillsätts för den återstående mandattiden.

Kvalifikationskrav

12 § Den som är underårig, i konkurs eller underkastad näringsförbud eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte vara revisor.

En revisor skall ha den insikt i och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden som med hänsyn till arten och omfattningen av bolagets verksamhet fordras för att fullgöra uppdraget.

Kvalificerad revisor

Godkänd eller auktoriserad revisor

13 § Minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor eller godkänd revisor.

Auktoriserad revisor

14 § Minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad revisor om

1. tillgångarnas nettovärde enligt fastställda balansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger ett gränobelopp som motsvarar 1 000 gånger det basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring som gällde under den sista månaden av respektive räkenskapsår,

2. antalet anställda hos bolaget under de två senaste räkenskapsåren i medeltal överstigit 200, eller

3. bolagets aktier eller skuldebrev är noterade vid en börs eller auktoriserad marknadsplats.

Dispens

15 § För ett bolag som omfattas av bestämmelserna i 14 § 1 eller 2, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, besluta att bolaget får utse en viss godkänd revisor i stället för en auktoriserad revisor. Ett sådant beslut gäller i högst fem år.

Revisionsbolag

Registrerat revisionsbolag

16 § Till revisor får även ett registrerat revisionsbolag utses.

Huvudansvarig

17 § Bestämmelser om vem som får vara huvudansvarig för revisionen och om underrättelseskyldighet finns i 12 § lagen (1995:000)

om revisorer. Bestämmelserna i 18-19, 33 och 37 §§ tillämpas på den huvudansvarige.

Jäv

18 § Den får inte vara revisor som

1. äger aktie i bolaget eller annat bolag i samma koncern,
2. är ledamot av styrelsen eller verkställande direktör i bolaget eller dess dotterföretag eller biträder vid bolagets bokföring eller medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver,
3. är anställd hos eller på annat sätt har en underordnad eller beroende ställning till bolaget eller någon som avses under 2 eller är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder bolaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller bolagets kontroll däröver,
4. är gift med eller sammanlever under äktenskapsliknande förhållanden med eller är syskon eller släkting i rätt upp- eller nedstigande led till en person som avses under 2 eller är besvägrad med en sådan person i rätt upp- eller nedstigande led eller så att den ene är gift med den andres syskon, eller
5. står i låneskuld till bolaget eller annat bolag i samma koncern eller har förpliktelse som ett sådant bolag har ställt säkerhet för.

Revisorsbiträde

19 § En revisor får vid revisionen inte anlita någon som inte enligt 18 § är behörig att vara revisor. Har bolaget eller moderbolaget i sin tjänst anställda med uppgift att uteslutande eller huvudsakligen sköta den interna revisionen, får revisorn dock vid revisionen anlita sådana anställda i den utsträckning det är förenligt med god revisions sed.

Minoritetsrevisor

20 § Förslag att hos länsstyrelsen begära att en revisor tillsätts för att med övriga revisorer delta i revisionen får framställas på bolagsstämman där revisorsval skall ske eller förslaget enligt kallelsen till stämman skall behandlas. Biträds förslaget av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier eller till minst en tredjedel av de vid stämman företrädda aktierna, skall länsstyrelsen på begäran av någon aktieägare efter hörande av bolagets styrelse förordna revisor för tiden till och med ordinarie bolagsstämma under nästa räkenskapsår.

21 § I annat bolag än som avses i 14 och 40 §§ skall auktoriserad revisor utses, om ägare till minst en tiondel av samtliga aktier begär det vid bolagsstämma där revisorsval skall ske.

Länsstyrelseförordnande

Obehörig revisor

22 § Efter anmälan skall länsstyrelsen förordna behörig revisor

1. när auktoriserad revisor eller godkänd revisor inte är utsedd enligt 13-15 eller 40 §§,
2. när revisor är obehörig enligt 12 § första stycket eller 18 §, eller
3. när en bestämmelse i bolagsordningen om antalet revisorer eller om revisors behörighet åsidosatts.

Anmälan enligt första stycket kan göras av var och en. Styrelsen är skyldig att göra anmälan, om inte rättelse utan dröjsmål sker genom den som utser revisor.

Auktoriserad revisor

23 § Om bolagsstämman, trots en begäran enligt 21 §, inte utsett en auktoriserad revisor och om någon aktieägare inom en månad från stämman framställer en begäran om det till länsstyrelsen, skall länsstyrelsen förordna sådan revisor.

24 § Innan förordnande enligt 22 och 23 §§ meddelas skall länsstyrelsen höra bolaget. Förordnandet ska avse tid till dess annan revisor blivit utsedd på föreskrivet sätt. Vid förordnande enligt 22 § 2 skall länsstyrelsen entlediga den obehörige revisorn.

Revisionsberättelse

Tid

25 § Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge en revisionsberättelse till bolagsstämman. Berättelsen skall lämnas till bolagets styrelse senast tre veckor före årsstämman.

Årsredovisningen

26 § Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande, huruvida årsredovisningen upprättats enligt denna lag. I uttalandet skall det särskilt anges om årsredovisningen ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat.

Om det i årsredovisningen inte har lämnats sådana upplysningar som enligt 11 kap. skall lämnas, skall revisorerna ange detta och, om det kan ske, lämna upplysningarna i sin berättelse.

Fastställande av balans- och resultaträkning

27 § Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida bolagsstämman bör fastställa balansräkningen och resultaträkningen. Finner revisorn att balansräkningen eller resultaträkningen inte bör fastställas, skall han anteckna det på årsredovisningen.

Disposition av resultatet

28 § Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida bolagsstämman bör fatta beslut om dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust enligt det i förvaltningsberättelsen framställda förslaget.

Ansvarsfrihet

29 § Revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida styrelseledamöterna och verkställande direktören bör beviljas ansvarsfrihet. Om revisorerna vid sin granskning funnit att åtgärd eller försumelse, som kan föranleda ersättningsskyldighet, ligger styrelseledamot eller verkställande direktör till last eller att styrelseledamot eller verkställande direktör på annat sätt handlat i strid mot denna lag eller bolagsordningen skall det anmärkas i berättelsen.

Upplysningar till aktieägarna

30 § Revisorerna kan även i övrigt i revisionsberättelsen meddela upplysningar som de önskar låta aktieägarna få kännedom om.

Om anmälan har gjorts enligt 10 §, skall revisor till revisionsberättelsen foga kopia av anmälan.

Skatter

31 § I revisionsberättelsen skall revisorerna anmärka om de funnit att bolaget inte har fullgjort sin skyldighet

1. att göra avdrag för preliminär A-skatt eller kvarstående skatt enligt uppbördslagen (1953:272),

2. att anmäla sig för registrering enligt 14 kap. 2 § mervärdesskatte-
telagen (1994:200),

3. att lämna uppgift enligt 54 § 1 mom. uppbördslagen, eller 4 § lagen (1984:668) om uppbörd av socialavgifter från arbetsgivare eller särskild deklARATION enligt 14 kap. 3 § mervärdesskattelagen, eller
4. att i rätt tid betala skatter och avgifter som avses i 1-3.

Om revisionsberättelsen innehåller erinran om att bolaget inte har fullgjort en skyldighet som avses i 1-4, skall revisorerna genast sända en kopia av revisionsberättelsen till skattemyndigheten.

Erinringar

32 § Erinringar som revisor framställt till styrelsen eller verkställande direktören skall antecknas i protokoll eller annan handling som skall lämnas till styrelsen och av bolaget förvaras på betryggande sätt.

Styrelsen skall inom fyra veckor från det att erinringarna överlämnats, hålla sammanträde där erinringarna skall behandlas.

Rätt att närvara vid bolagsstämma

33 § Revisor har rätt att närvara vid bolagsstämma. Han är skyldig att närvara vid bolagsstämma, om det med hänsyn till ärendena kan anses motiverat.

Tystnadsplikt

34 § Revisor får inte till en enskild aktieägare eller utomstående lämna upplysningar om sådana bolagets angelägenheter som han fått kännedom om vid fullgörande av sitt uppdrag, om det kan vara till skada för bolaget.

Om en revisor har anledning att anta att ett förhållande som han anmärkt på i revisionsberättelsen eller i en sådan anmälan som avses i 10 § utgör ett brott eller led i ett brott av en styrelseledamot eller verkställande direktör och dessutom finner att det föreligger väsentlig skada eller fara för sådan skada, skall han underrätta allmän åklagare om det. Revisorn skall i underrättelsen ange grunden för misstanken.

Upplysningsplikt

35 § Revisor är skyldig att till bolagsstämman lämna alla upplysningar som bolagsstämman begär, om det inte skulle vara till väsentlig skada för bolaget.

Revisor är vidare skyldig att lämna medrevisor, granskare som avses i 36 §, ny revisor och, om bolaget har försatts i konkurs, konkursförvaltare de upplysningar som behövs om bolagets angelägenheter.

Revisor är dessutom skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål.

Särskild granskning

36 § En aktieägare kan väcka förslag om särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under en viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget.

Förslaget skall framställas på ordinarie bolagsstämma eller på den stämma där ärendet enligt kallelsen till stämman skall behandlas. Biträds förslaget av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier eller till minst en tredjedel av de vid stämman företrädde aktierna, skall länsstyrelsen på begäran av en aktieägare och efter att ha hört bolagets styrelse förordna en eller flera granskare.

Vad som sägs om revisor i 3 §, 12 § första stycket, 16-19, 33-35 och 42 §§ detta kapitel samt 15 kap. 2 och 4-12 §§ tillämpas också i fråga om granskare.

Granskaren skall avge ett yttrande över sin granskning till bolagsstämman. Yttrandet skall i den ordning som föreskrivs i 8 kap. 14 § hållas tillgängligt för och sändas till aktieägare samt läggas fram på stämman. Den som hos länsstyrelsen begärt förordnandet av granskare har, även om han inte längre är aktieägare, rätt att i samma ordning få en kopia av yttrandet.

Registrering

37 § Bolaget skall för registrering anmäla vem som utsetts till revisor samt dennes postadress och personnummer, eller om sådant saknas, födelsedatum. Är revisorn ett revisionsbolag skall organisationsnumret dessutom anges. Bestämmelserna i 9 kap. 35 § första stycket skall härvid tillämpas.

Koncernförhållanden

Koncernrevision

38 § Är bolaget moderbolag, skall revisor även granska koncernredovisningen och koncernföretagens inbördes förhållanden i övrigt.

Gemensam revisor

39 § Till revisor i dotterföretag bör minst en av moderbolagets revisorer utses.

Auktoriserad revisor

40 § Bestämmelserna i 13 och 15 §§ gäller även för moderbolag i en koncern, om nettovärdet av koncernföretagens tillgångar enligt fastställda koncernbalansräkningar för de två senaste räkenskapsåren överstiger det gränobelopp som anges i 14 § 1 eller om antalet anställda i koncernföretagen under nämnda tid i medeltal överstigit 200.

Jäv

41 § Den som enligt 18 § inte är behörig att vara revisor i moderbolaget får inte vara revisor i dotterbolag.

Uppgiftsskyldighet

42 § Styrelse, verkställande direktör och revisor i dotterbolag har de skyldigheter som anges i 3 § också gentemot revisor i moderbolag.

Koncernrevisionsberättelse

43 § I moderbolag skall revisor avge en särskild revisionsberättelse beträffande koncernen. Bestämmelserna i 25-30 §§ tillämpas också i fråga om en sådan berättelse.

Fråga om fastställelse

44 § Om revisor i ett moderbolag finner att koncernbalansräkningen eller koncernresultaträkningen inte bör fastställas, skall han göra anteckning om det enligt 27 §.

11 kap.

3 §

<i>Minst en månad före ordinarie bolagsstämma</i> skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret <i>avlämnas</i> till revisorerna.	<i>Minst sex veckor före årsstämman</i> skall årsredovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret <i>lämnas</i> till revisorerna.
--	--

När resultaträkningen och balansräkningen blivit fastställda, skall bestyrkta kopior av årsredovisning och revisionsberättelse ges in till registreringsmyndigheten. Handlingarna skall ha kommit in till registreringsmyndigheten inom en månad från fastställelsebeslutet. På kopian av årsredovisningen skall en styrelseledamot eller verkställande direktören teckna bevis om att resultaträkning och balansräkning har fastställts med uppgift om fastställlesedagen. Beviset skall även

innehålla uppgift om bolagsstämman beslut beträffande bolagets vinst eller förlust.

Om kopia av årsredovisning och revisionsberättelse inte, på sätt som anges i andra stycket, har insänts inom femton månader efter räkenskapsårets utgång, svarar styrelseledamöterna och verkställande direktören solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget.

En styrelseledamot eller verkställande direktör undgår dock ansvar, om han visar att underlåtenheten att insända årsredovisning och revisionsberättelse inte beror på försummelse av honom. Ansvar inträder inte för förpliktelser som uppkommer efter det att handlingarna har kommit in till registreringsmyndigheten.

5 §

Andelar i andra företag än aktiebolag skall likställas med av bolaget ägda aktier vid uppställning av resultaträkningen och balansräkningen samt vid specificering enligt 8 §.

I balansräkning och resultaträkning i årsredovisningen behöver storlek och förändring av lagerreserv uppges endast av aktiebolag som enligt 10 kap. 3 § *andra stycket* är skyldigt att ha auktoriserad revisor.

I balansräkning och resultaträkning i årsredovisningen behöver storlek och förändring av lagerreserv uppges endast av aktiebolag som enligt 10 kap. 14 § är skyldigt att ha auktoriserad revisor.

9 §

I förvaltningsberättelsen skall upplysning lämnas dels om sådana för bedömningen av bolagets verksamhetsresultat och ställning viktiga förhållanden, för vilka redovisning ej skall lämnas i resultaträkning eller balansräkning, dels om händelser av väsentlig betydelse för bolaget, som inträffat under räkenskapsåret eller efter dettas slut.

I förvaltningsberättelsen skall anges medelantalet under räkenskapsåret anställda personer med angivande tillika av medelantalet för varje arbetsställe med mer än tjugo anställda. Vidare skall anges sammanlagda beloppet av räkenskapsårets löner och ersättningar dels till styrelsen och verkställande direktör, dels till övriga anställda. Tantiem och därmed jämställd ersättning till

I förvaltningsberättelsen skall anges medelantalet under räkenskapsåret anställda personer med angivande tillika av medelantalet för varje arbetsställe med mer än tjugo anställda. Vidare skall anges sammanlagda beloppet av räkenskapsårets löner och ersättningar dels till styrelsen och verkställande direktör, dels till övriga anställda. Tantiem och därmed jämställd ersättning till

styrelsen och verkställande direktör skall anges särskilt. Har bolaget anställda i flera länder, skall löner och ersättningar anges särskilt för varje land jämte uppgift om medelantalet anställda i respektive land. Då medelantalet anställda anges skall uppgift även lämnas om fördelningen mellan kvinnor och män.

styrelsen och verkställande direktör *samt arvode till revisor* skall anges särskilt. *Om revisorn eller det revisionsföretag där revisorn är verksam har utfört konsulttjänster åt bolaget, skall det anges i förvaltningsberättelsen, i publika aktiebolag tillsammans med uppgift om konsultarvodenas sammanlagda belopp.* Har bolaget anställda i flera länder, skall löner och ersättningar anges särskilt för varje land jämte uppgift om medelantalet anställda i respektive land. Då medelantalet anställda anges skall uppgift även lämnas om fördelningen mellan kvinnor och män.

Förvaltningsberättelsen skall innehålla förslag till dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust.

Ett aktiebolag som enligt 10 kap. 3 § *andra stycket* är skyldigt att ha auktoriserad revisor skall till förvaltningsberättelsen foga en finansieringsanalys. I finansieringsanalysen skall *redovisas* bolagets finansiering och kapitalinvesteringar under räkenskapsåret.

Ett aktiebolag som enligt 10 kap. 14 § är skyldigt att ha auktoriserad revisor skall till förvaltningsberättelsen foga en finansieringsanalys. I finansieringsanalysen skall bolagets finansiering och kapitalinvesteringar under räkenskapsåret *redovisas*.

11 §

Koncernresultaträkningen och koncernbalansräkningen skall var för sig utgöra ett sammandrag av moderbolagets och dotterföretagens resultaträkningar och balansräkningar, upprättat enligt god redovisningssed och med iakttagande i tillämpliga delar av 2 och 5-8 §§.

Koncernresultaträkningen skall utvisa koncernens årsresultat efter avdrag för redovisad vinstutdelning inom koncernen och avdrag eller tillägg för ökning eller minskning av internvinst under räkenskapsåret. Koncernbalansräkningen skall utvisa beloppet av fritt eget kapital eller ansamlad förlust i koncernen efter avdrag för internvinster. Med internvinst avses på moderbolaget belöpande andel av vinst på överlåtelse av tillgång inom koncernen, i den mån ej överlåtelse av

tillgången därefter skett till köpare utanför koncernen eller förbrukning av tillgången eller nedsättning av dess värde ägt rum hos det företag inom koncernen som förvärvat tillgången.

Om det med hänsyn till koncernens sammansättning eller andra särskilda skäl är förenat med synnerliga svårigheter att vid koncernredovisningen i visst hänseende tillämpa första eller andra stycket får de undantag göras som förhållandena kräver. För sådan avvikelse skall lämnas motiverad redogörelse i moderbolagets förvaltningsberättelse.

I förvaltningsberättelsen för moderbolag skall vidare lämnas sådana upplysningar om koncernen som avses i 9 § första och andra styckena. Redogörelse skall lämnas om vilka metoder och värderingsprinciper som använts vid uppgörande av koncernredovisningen. Därjämte skall uppges det belopp, som av det fria egna kapitalet i koncernen enligt årsredovisningarna för företaget inom denna skall överföras till bundet eget kapital.

Aktiebolag som är dotterföretag skall i förvaltningsberättelsen ange namnet på moderbolaget och i förekommande fall dettas moderbolag. Moderbolag och dotterbolag skall vidare ange hur stor andel av årets inköp och försäljning som avser andra företag inom samma koncern.

Uppgifter om koncernens lagerreserv skall *intagas* i koncernredovisningen, om koncernen är av sådan storlek som anges i 10 kap. 3 § *fjärde stycket*. I sådant fall skall till koncernredovisningen fogas finansieringsanalys för koncernen.

Uppgifter om koncernens lagerreserv skall *tas in* i koncernredovisningen, om koncernen är av sådan storlek som anges i 10 kap. 40 §. I sådant fall skall till koncernredovisningen fogas finansieringsanalys för koncernen.

12 §

Aktiebolag som enligt 10 kap. 3 § *andra eller fjärde stycket* är skyldigt att ha auktoriserad revisor skall minst en gång under räkenskapsår som omfattar mer än tio månader avge särskild redovisning (delårsrapport). Rapporten skall avse bolagets verksamhet från räkenskapsårets början. Minst en rapport skall omfatta en period av minst hälften och högst två tredjedelar av räkenskapsåret.

Aktiebolag som enligt 10 kap. 14 eller 40 § är skyldigt att ha auktoriserad revisor skall minst en gång under räkenskapsår som omfattar mer än tio månader avge *en* särskild redovisning (delårsrapport). Rapporten skall avse bolagets verksamhet från räkenskapsårets början. Minst en rapport skall omfatta en period av minst hälften och högst två tredjedelar av räkenskapsåret.

Delårsrapport avges av styrelsen eller, om styrelsen bestämmer det, av verkställande direktören. Rapporten skall hos bolaget hållas tillgänglig för envar och genast sändas till aktieägare som begär det. *Delårsrapport* som avses i första stycket tredje punkten skall senast två månader efter rapportperiodens utgång i avskrift insändas till registreringsmyndigheten.

Delårsrapport avges av styrelsen eller, om styrelsen bestämmer det, av verkställande direktören. Rapporten skall hos bolaget hållas tillgänglig för envar och genast sändas till aktieägare som begär det. *Kopia av delårsrapport* som avses i första stycket tredje punkten skall senast två månader efter rapportperiodens utgång sändas till registreringsmyndigheten.

13 §

I delårsrapport skall översiktligt redogöras för verksamheten och resultatutvecklingen i denna samt för investeringar och förändringar i likviditet och finansiering sedan föregående räkenskapsårs utgång. Vidare skall lämnas beloppsuppgift om omsättningen och resultatet före bokslutsdispositioner och skatt under rapportperioden. Om särskilda skäl föreligger, får en ungefärlig beloppsuppgift beträffande resultatet lämnas. Bestämmelserna i 6 § första stycket och 9 § första stycket gäller i tillämpliga delar för delårsrapport.

Är koncern av sådan storlek som avses i 10 kap. 3 § *fjärde stycket*, skall moderbolaget i delårsrapport, utöver uppgifter för moderbolaget, lämna uppgifter för koncernen motsvarande vad i första stycket sägs. Uppgift om omsättning och resultat skall avse belopp efter avdrag för interna poster inom koncernen och med hänsyn tagen till internvinsteliminering.

Är *en* koncern av sådan storlek som avses i 10 kap. 40 §, skall moderbolaget i delårsrapport, utöver uppgifter för moderbolaget, lämna uppgifter för koncernen motsvarande vad i första stycket sägs. Uppgift om omsättning och resultat skall avse belopp efter avdrag för interna poster inom koncernen och med hänsyn tagen till internvinsteliminering.

16 §

Ett bolag skall betala en förseningsavgift om de handlingar som anges i 15 § inte har kommit in till registreringsmyndigheten inom sju månader från räkenskapsårets utgång. Har

Ett bolag skall betala en förseningsavgift om de handlingar som anges i 15 § inte har kommit in till registreringsmyndigheten inom sju månader från räkenskapsårets utgång. Har

bolaget inom denna tid gjort anmälan enligt 9 kap. 5 § fjärde stycket, skall dock bolaget betala förseningsavgift först om handlingarna inte har kommit in inom nio månader från räkenskapsårets utgång. Avgiften skall uppgå till 10 000 kr för publika aktiebolag och 5 000 kr för privata aktiebolag.

Om de handlingar som anges i 15 § inte har kommit in inom två månader från det att underrättelse avsändes till bolaget om beslut om förseningsavgift enligt första stycket, skall bolaget betala en ny förseningsavgift. Den nya avgiften skall uppgå till 10 000 kr för publika aktiebolag och 5 000 kr för privata aktiebolag.

Om de handlingar som anges i 15 § inte har kommit in inom två månader från det att underrättelse avsändes till bolaget om beslut om förseningsavgift enligt andra stycket, skall bolaget betala en ny förseningsavgift. Den nya avgiften skall uppgå till 20 000 kr för publika aktiebolag och 10 000 kr för privata aktiebolag.

Har registrering skett av beslut om att bolaget försatts i konkurs eller trätt i likvidation, får beslut om förseningsavgift inte meddelas.

12 kap.

5 §

Sker utbetalning till aktieägare i strid mot denna lag, skall mottagaren återbära vad han har uppburit med ränta beräknad enligt 5 § räntelagen (1975:635) från det att utdelningen uppburits till dess att ränta skall betalas enligt 6 § räntelagen till följd av 3 eller 4 § samma lag. Om utbetalningen har skett i form av vinstutdelning, är dock mottagaren återbäringskyldig endast om bolaget visar att han insåg eller bort inse att utbetalningen stred mot denna lag.

För brist som uppkommer vid återbäringen är de som medverkat till beslutet om utbetalningen eller verkställande *därav* eller till upprättande eller fastställande av en till grund för beslutet liggande oriktig balansräkning ansvariga enligt 15 kap. 1-4 §§.

För brist som uppkommer vid återbäringen är de som medverkat till beslutet om utbetalningen eller verkställande *av det* eller till upprättande eller fastställande av en till grund för beslutet liggande oriktig balansräkning ansvariga enligt 15 kap. 1-5 §§.

13 kap.

12 §

Likvidatorerna skall för varje räkenskapsår avge årsredovisning, som *framlägges på ordinarie bolagsstämma* för godkännande. I fråga om stämman och redovisningen *äger 9 kap. 5 § andra stycket 1 och 2 samt 11 kap. 9 § andra-fjärde styckena, 10 och 11 §§ ej tillämpning.*

I balansräkningen *upptages* det egna kapitalet i en post, varvid aktiekapitalet anges inom linjen, i förekommande fall fördelat på olika aktieslag.

Tillgång får ej upptagas till högre värde än den beräknas inbringa efter avdrag för försäljningskostnaderna. Om tillgång kan beräknas inbringa väsentligt högre belopp än det i balansräkningen upptagna värdet eller om för skuld och likvidationskostnad kan beräknas *åtgå* ett belopp som väsentligt avviker från redovisad skuld, skall vid tillgångs- eller skuldposten det beräknade beloppet anges inom linjen.

Likvidatorerna skall för varje räkenskapsår avge årsredovisning, som *skall läggas fram på årsstämma* för godkännande. I fråga om stämman och redovisningen *tillämpas inte 8 kap. 6 § andra stycket 1 och 2 eller 11 kap. 9 § andra-fjärde styckena, 10 och 11 §§.*

I balansräkningen *tas* det egna kapitalet *upp* i en post, varvid aktiekapitalet anges inom linjen, i förekommande fall fördelat på olika aktieslag.

En tillgång får inte tas upp till högre värde än den beräknas inbringa efter avdrag för försäljningskostnaderna. Om *en* tillgång kan beräknas inbringa väsentligt högre belopp än det i balansräkningen upptagna värdet eller om för skuld och likvidationskostnad kan beräknas *gå åt* ett belopp som väsentligt avviker från redovisad skuld, skall vid tillgångs- eller skuldposten det beräknade beloppet anges inom linjen.

14 §

Sedan likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag, skall de så snart det kan ske avge slutredovisning för sin förvaltning genom förvaltningsberättelse rörande likvidationen i dess helhet. Berättelsen skall även innehålla redogörelse för skiftet. Vid berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Berättelsen och redovisningshandlingarna skall avlämnas till revisorerna. Dessa skall inom en månad därefter avge revisionsberättelse över slutredovisningen och förvaltningen under likvidationen.

Efter det revisionsberättelsen avlämnats till likvidatorerna skall dessa genast kalla aktieägarna till

Efter det revisionsberättelsen avlämnats till likvidatorerna skall dessa genast kalla aktieägarna till

bolagsstämma för granskning av slutredovisningen. Slutredovisningen med bifogade redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skall hållas tillgängliga för och sändas till aktieägare enligt 9 kap. 9 § fjärde stycket samt framläggas på stämman. Föreskrifterna i 9 kap. 5 § andra stycket 3 och tredje stycket äger motsvarande tillämpning.

bolagsstämma för granskning av slutredovisningen. Slutredovisningen med bifogade redovisningshandlingar och revisionsberättelsen skall hållas tillgängliga för och i kopia sändas till aktieägare enligt 8 kap. 14 § samt läggas fram på stämman. Därvid skall 8 kap. 6 § andra stycket 3 och 8 § andra stycket tillämpas.

15 §

När likvidatorerna framlagt slutredovisning är bolaget upplöst. Anmälan därom skall genast göras för registrering.

Utan hinder av vad i första stycket sägs kan ägare till en tiondel av samtliga aktier hos likvidatorerna påkalla bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 5 §. Bestämmelsen i 9 kap. 8 § andra meningen äger motsvarande tillämpning.

Ägare till minst en tiondel av samtliga aktier kan utan hinder av första stycket hos likvidatorerna påkalla bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 6-11 §§. Därvid skall 8 kap. 10 § andra stycket tillämpas.

Om likvidatorerna finner att bolaget är på obestånd och inte kan betala likvidationskostnaderna, skall de ansöka om att bolaget försätts i konkurs.

14 kap.

20 §

När en anmälan enligt 19 § har registrerats, är överlåtande bolag upplöst. Överlåtande bolags tillgångar och skulder med undantag för skadeståndsanspråk enligt 15 kap. 1-3 §§ övergår samtidigt till det övertagande bolaget och aktieägare i överlåtande bolag blir, om aktier ingår i fusionsvederlaget, aktieägare i det övertagande bolaget.

Utan hinder av första stycket kan ägare till en tiondel av samtliga aktier i ett överlåtande bolag hos styrelsen begära att det hålls bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 5 §. Därvid skall 9 kap.

Ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i ett överlåtande bolag kan utan hinder av första stycket hos styrelsen begära att det hålls bolagsstämma för behandling av fråga om talan enligt 15 kap. 6-11 §§. Därvid skall 8

8 § *andra meningen* tillämpas. Om sådan talan väcks, gäller 13 kap. 16 § i tillämpliga delar.

kap. 10 § *andra stycket* tillämpas. Om sådan talan väcks, gäller 13 kap. 16 § i tillämpliga delar.

30 §

Talan om upphävande av stämmobeslut om godkännande av fusionsplan skall i fall som avses i 9 kap. 17 § *tredje stycket* väckas inom sex månader från beslutet. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad.

Talan om upphävande av stämmobeslut om godkännande av fusionsplan skall i fall som avses i 8 kap. 38 § *andra stycket* väckas inom sex månader från beslutet. Väcks inte talan inom denna tid, är rätten till talan förlorad.

Om rätten genom lagakraftvunnet avgörande bifallit en talan om upphävande av stämmobeslut om godkännande av fusionsplan, skall fusionen gå åter även om överlåtande bolag har upplösts. För förpliktelser som har uppkommit genom någon åtgärd på det övertagande bolagets vägnar sedan överlåtande bolag upplösts men innan rättens avgörande har kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar, svarar de överlåtande bolagen och, vid absorption, det övertagande bolaget solidariskt.

15 kap. Skadestånd m.m.⁴

Bolagsledning m.fl.

1 § En stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör som vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, skall ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av denna lag eller bolagsordningen.

Revisor

2 § En revisor är ersättningskyldig enligt i 1 § angivna grunder. Revisor ansvarar även för skada som uppsåtligen eller av oaktsamhet vållas av hans medhjälpare.

Om ett revisionsbolag är revisor, är det detta bolag och den för revisionen huvudansvarige som är ersättningskyldiga.

⁴ Kapitlet har fått en helt ny utformning.

Aktieägare

3 § En aktieägare är skyldig att ersätta skada som han genom att medverka till överträdelse av denna lag eller bolagsordningen uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en aktieägare eller någon annan.

Om det är motiverat med hänsyn till faran för fortsatt missbruk och förhållandena i övrigt, är en aktieägare som avses i första stycket också skyldig att lösa in skadelidande aktieägares aktier med ett belopp som är skäligt med hänsyn till bolagets ställning och övriga omständigheter.

Jämkning

4 § Om någon är ersättningskyldig enligt 1-3 §§, får skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art, skadans storlek och omständigheterna i övrigt.

Solidariskt ansvar

5 § Om flera skall ersätta samma skada, svarar de solidariskt för skadeståndet i den mån inte skadeståndsskyldigheten jämkats för någon av dem enligt 4 §. Vad någon gett ut i skadestånd får återkrävas av de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna.

Skadeståndstalan

Bolagsstämma

6 § Talan om skadestånd till bolaget enligt 1-3 §§ får väckas, om vid bolagsstämma majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier biträtt förslag om att väcka skadeståndstalan eller, såvitt gäller styrelseledamot eller verkställande direktör, röstat mot förslag om ansvarsfrihet.

Uppgörelse

7 § En uppgörelse beträffande skadeståndsskyldigheten får träffas endast av bolagsstämman och bara under förutsättning att inte ägare till minst en tiondel av samtliga aktier röstar mot förslaget om uppgörelse.

Om en aktieägare för skadeståndstalan för bolagets räkning, får en uppgörelse inte träffas utan hans samtycke.

Minoritetstalan

8 § Ägare till minst en tiondel av samtliga aktier får föra talan om skadestånd till bolaget. Om en aktieägare sedan talan väckts avstår från talan, kan de övriga ändå fullfölja denna.

Den som väckt talan svarar för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning av bolaget för kostnader som täcks av vad som kommit bolaget till godo genom rättegången.

Preskription av talerätt

9 § Talan för bolagets räkning mot styrelseledamot och verkställande direktör om skadestånd på grund av beslut eller åtgärd under ett räkenskapsår skall väckas senast ett år från det att årsredovisning och revisionsberättelse för räkenskapsåret lades fram på bolagsstämma.

Oriktiga eller ofullständiga uppgifter

10 § Har stämman beslutat att bevilja ansvarsfrihet eller att inte föra skadeståndstalan utan att aktieägare som avses i 6 eller 7 § röstat emot det eller har tiden för väckande av talan gått ut enligt 9 §, får talan enligt 6 eller 8 § ändå väckas, om det i årsredovisningen eller i revisionsberättelsen eller på annat sätt till bolagsstämman inte lämnats i väsentliga hänseenden riktiga och fullständiga uppgifter om beslut eller åtgärd som talan grundas på.

Brott

11 § Styrelsen får utan hinder av bestämmelserna i 6-10 §§ föra skadeståndstalan som grundas på brott.

Preskription

12 § Talan för bolagets räkning enligt 1-3 §§, som inte grundas på brott, får inte väckas mot

1. stiftare sedan fem år förflutit från det att beslut om bolagets bildande fattades på konstituerande stämma,

2. styrelseledamot eller verkställande direktör sedan fem år förflutit från utgången av det räkenskapsår då beslut eller åtgärder som talan grundas på, fattades eller vidtogs,

3. revisor sedan fem år förflutit från det revisionsberättelse lades fram på bolagsstämma eller yttrande som avses i denna lag avgavs,

4. aktieägare sedan två år förflutit från beslut eller åtgärder som talan grundas på.

Försätts bolaget i konkurs på ansökan som gjorts innan den i första

stycket angivna tiden gått ut, får konkursboet föra talan enligt 1-3 §§ utan hinder av att frihet från skadeståndsansvar inträtt enligt 6, 7 eller 9 §. Efter utgången av nämnda tid får sådan talan dock inte väckas senare än sex månader från edgångssammanträde.

17 kap.

1 §

Ett beslut om att ett privat aktiebolag skall bli publikt fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen.

Ett beslut om att ett privat aktiebolag skall bli publikt fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 8 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen.

Om stämman hålls senare än sex månader efter utgången av det senaste räkenskapsår för vilket årsredovisning och revisionsberättelse har avgivits, skall det på stämman läggas fram uppgifter motsvarande delårsrapport enligt 11 kap. 13 och 14 §§. Uppgifterna skall avse tiden från utgången av nämnda räkenskapsår till en dag ej tidigare än tre månader före dagen för bolagsstämman.

Beslutet får registreras endast om

1. bolagets registrerade aktiekapital uppgår till minst 500 000 kr,
2. yttrande företes från en auktoriserad eller godkänd revisor av vilket framgår att bolagets eget kapital uppgår till minst det registrerade aktiekapitalet, och

3. bolagets firma inte strider mot föreskrifterna i 16 kap. 1 § om publikt aktiebolags firma.

Ett privat aktiebolag skall anses ha blivit publikt, när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för publika aktiebolag och beslutet om övergång till publikt aktiebolag har blivit registrerat.

2 §

Ett beslut om att ett publikt aktiebolag skall bli privat fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträtts av samtliga vid stämman närvarande aktieägare företrädande nio tiondelar av aktierna.

Ett beslut om att ett publikt aktiebolag skall bli privat fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 8 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträtts av samtliga vid stämman närvarande aktieägare företrädande nio tiondelar av aktierna.

Beslutet får registreras endast om bolagets firma inte strider mot föreskrifterna i 16 kap. 1 § om privat aktiebolags firma.

Ett publikt aktiebolag skall anses ha blivit privat, när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för privata aktiebolag och beslutet om övergång till privat aktiebolag har blivit registrerat.

18 kap.

4 §

Har sökande vid anmälan för registrering ej iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall sökanden föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller *vidtaga* rättelse. Detsamma gäller, om registreringsmyndigheten finner att beslut som *anmäles* för registrering eller handling som bifogas anmälningen *ej* har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot lag eller annan författning eller mot bolagsordningen eller har i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande avfattning. Underlåter sökanden att efterkomma föreläggandet, skall anmälningen avskrivas. Under rättelse om denna påföljd skall *intagas* i föreläggande. Föreligger även efter det yttrande avgivits hinder för registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om *anledning ej förekommer* att ge sökanden nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket *utgör ej hinder för* registrering av bolagsstämmobeslut, om rätten till talan mot beslutet gått förlorad enligt 9 kap. 17 § *andra stycket*.

Registreringsmyndigheten skall genast skriftligen underrätta

Om sökande vid anmälan för registrering *inte* iakttagit vad som är föreskrivet om anmälan, skall sökanden föreläggas att inom viss tid avge yttrande eller *vidta* rättelse. Detsamma gäller, om registreringsmyndigheten finner att beslut som *anmäls* för registrering eller handling som bifogas anmälningen *inte* har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot lag eller annan författning eller mot bolagsordningen eller har i något viktigare hänseende otydlig eller vilseledande avfattning. Underlåter sökanden att efterkomma föreläggandet, skall anmälningen avskrivas. Under rättelse om denna påföljd skall *tas in* i föreläggande. Föreligger även efter det yttrande avgivits hinder för registrering och har sökanden haft tillfälle att yttra sig över hindret, skall registrering vägras, om *det inte finns anledning* att ge sökanden nytt föreläggande.

Bestämmelserna i första stycket *hindrar inte* registrering av bolagsstämmobeslut, om rätten till talan mot beslutet gått förlorad enligt 8 kap. 38 § *första stycket*.

Registreringsmyndigheten skall genast skriftligen underrätta

bolaget när *registreringsmyndigheten* fattar beslut enligt 4 kap. 13 § andra stycket, 6 kap. 7 § tredje stycket, 11 kap. 16 eller 18 §, 13 kap. 6 a eller 18 §, 14 kap. 15 § första stycket, 21 eller 29 § eller 19 kap. 2 §.

bolaget när *den* fattar beslut enligt 4 kap. 13 § andra stycket, 6 kap. 7 § tredje stycket, 11 kap. 16 eller 18 §, 13 kap. 6 a eller 18 §, 14 kap. 15 § första stycket, 21 eller 29 § eller 19 kap. 2 §.

7 §

En myndighets beslut i tillståndsärende enligt 2 kap. 1 §, 8 kap. 4 eller 11 §, 10 kap. 2 eller 3 §, 11 kap. 6 § eller 8 § första stycket 1 eller 12 kap. 8 § får överklagas hos regeringen.

En myndighets beslut i tillståndsärende enligt 2 kap. 1 §, 9 kap. 11, 22 eller 28 §, 10 kap. 15 §, 11 kap. 6 § eller 8 § första stycket 1 eller 12 kap. 8 § får överklagas hos regeringen.

Länsstyrelsens beslut enligt denna lag i annat fall än enligt första stycket får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

Ett beslut av registreringsmyndigheten att avskryva anmälan eller vägra registrering enligt 4 § första stycket får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol inom två månader från beslutets dag. Detsamma gäller ett sådant beslut av registreringsmyndigheten som avses i 4 a §, 4 kap. 13 § andra stycket, 6 kap. 7 § tredje stycket, 11 kap. 16 och 18 §§, 13 kap. 18 §, 14 kap. 15 § första stycket, 21 och 29 §§ samt 19 kap. 2 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

19 kap.

1 §

Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som

1. uppsåtligen bryter mot 1 kap. 4 §,
2. uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att enligt denna lag föra aktiebok, förteckning enligt 3 kap. 12 § eller hålla aktiebok tillgänglig,
3. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 3 kap. 12 § tredje stycket, 8 kap. 8 § *andra stycket andra meningen* eller 9 § *första stycket andra eller tredje meningen*,
3. uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 3 kap. 12 § tredje stycket, 8 kap. 23 § *första eller andra stycket*, 9 kap. 2 § *andra och tredje stycket*, 9 kap. 13 § *första stycket andra meningen* eller 17 § *andra och tredje stycket*,

4. uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot 12 kap. 7 eller 9 §.

Utän hinder av 35 kap. 1 § brottsbalken får påföljd för brott enligt första stycket 4 mot 12 kap. 7 § ådömas, om den misstänkte häktats eller erhållit del av åtal för brottet inom fem år från brottet.

<p>I fall som avses i 10 kap. 13 § första stycket skall inte följa ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken.</p>	<p>I fall som avses i 10 kap. 34 § första stycket skall inte följa ansvar enligt 20 kap. 3 § brottsbalken.</p>
--	--

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

3. Vid registrering och verkställande av bolagsstämlobeslut som har fattats före lagens ikraftträdande samt talan mot sådant beslut gäller äldre bestämmelser. Detsamma gäller beslut som styrelsen har fattat före nämnda tidpunkt.

4. Om en bolagsordning efter utgången av år 1996 strider mot bestämmelse i denna lag, skall styrelsen till första ordinarie bolagsstämma lägga fram förslag om ändring av bolagsordningen till överensstämmelse med bestämmelsen. Kallelse till stämman sker enligt äldre bestämmelser.

5. I fråga om bolag som har bildats före utgången av år 1996 gäller 9 kap. 3 § första stycket i dess äldre lydelse till utgången av år 1998. Skall bolagsstämma före nämnda tidpunkt pröva fråga om införande i bolagsordningen av en motsvarande bestämmelse, behöver skriftlig kallelse enligt 8 kap. 12 § inte ske. Beslutet är giltigt om det biträts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna.

6. Revisorsuppdrag som gäller tills vidare upphör vid utgången av den första ordinarie bolagsstämma som hålls efter ikraftträdandet.

7. Anspråk på skadestånd till bolaget enligt 15 kap. 1 och 2 §§ preskriberas enligt äldre bestämmelser om anspråket uppkommit före ikraftträdandet.

1 Kommitténs uppdrag

Genom beslut den 21 juni 1990 tillkallade regeringen en kommitté (Ju 1990:08) med uppdrag att göra en översyn av aktiebolagslagen (Dir 1990:46). Kommitténs ledamöter, sakkunniga och experter förordnades under hösten 1990 och kommittén höll sitt första sammanträde den 5 december samma år. Kommittén antog då namnet *Aktiebolagskommittén*.

Uppdraget omfattar två delar. Kommittén skall först lämna förslag till de ändringar i aktiebolagslagen som föranleds av den europeiska integrationen. Sedan skall kommittén överväga en rad mera traditionella aktiebolagsrättsliga frågor.

Kommitténs uppdrag omfattade ursprungligen en anpassning av aktiebolagslagen till bl.a. EG:s samtliga bolagsdirektiv. Genom beslut av regeringen den 13 februari 1992 (Dir. 1992:18) överfördes emellertid ansvaret för de redovisningsinriktade bolagsdirektiven till Redovisningskommittén (Ju 1991:07). Samtidigt meddelades att anpassningen till det s.k. revisorsdirektivet skulle utredas i särskild ordning. Kommitténs uppdrag att EG-anpassa aktiebolagslagen begränsades därigenom till att avse endast de rent bolagsrättsliga direktiven.

Kommittén har lämnat förslag till EG-anpassning av aktiebolagslagen i delbetänkandena (SOU 1992:13) *Bundna aktier* och (SOU 1992:83) *Aktiebolagslagen och EG*.

Den återstående delen av kommitténs uppdrag avser frågor som inte har något omedelbart samband med EG-anpassningen. I direktiven anges kommitténs uppgifter under rubrikerna *Aktiebolagets kapital och finansiella instrument*, *Aktiebolagets organisation*, *Minoritetsskyddet m.m.* och *Andra aktiebolagsrättsliga frågor*. Under sistnämnda rubrik anges särskilt att kommittén bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor avseende aktiebolagsrätten i den mån utredningsuppdraget föranleder det.

Den 14 juli 1994 beslutade regeringen att kommittén med förtur skulle avrapportera den del av uppdraget som rör bolagsorganens roller och ansvar samt därmed sammanhängande frågor rörande skadestånd och straff. Det sker i förevarande betänkande.

De lagförslag som läggs fram i betänkandet går ut på ändringar i 1975 års aktiebolagslag. Avsikten är emellertid att de föreslagna nya kapitlen om bolagsstämma, bolagets ledning, revision och särskild granskning samt skadestånd i ett nästa steg skall överföras från 1975 års lag till en helt ny aktiebolagslag, där de skall bilda en särskild avdelning.

Kommittén arbetar alltså med sikte på en helt ny aktiebolagslag. Som ett led i arbetet på de delar av utredningsuppdraget som inte gäller EG-anpassningen lät kommittén nämligen på ett tidigt stadium samla in synpunkter på aktiebolagslagen från bl.a. näringsliv, myndigheter, universitet och högskolor samt olika intresseorganisationer. Kommittén gick också systematiskt igenom den debatt som förts i aktiebolagsrättsliga frågor under den tid 1975 års lag varit i kraft. Det material som på detta sätt tillfördes kommittéarbetet innehöll visserligen inte någon grundläggande kritik av lagens uppbyggnad eller innehåll, men pekade på brister i många enskilda bestämmelser. I samband med det arbete som kommittén utfört bl.a. vid utformningen av förevarande betänkande har lagen framstått som språkligt föråldrad. Det många ändringar som har företagits i lagen sedan ikraftträdandet har också skapat behov av en kraftig redaktionell översyn.

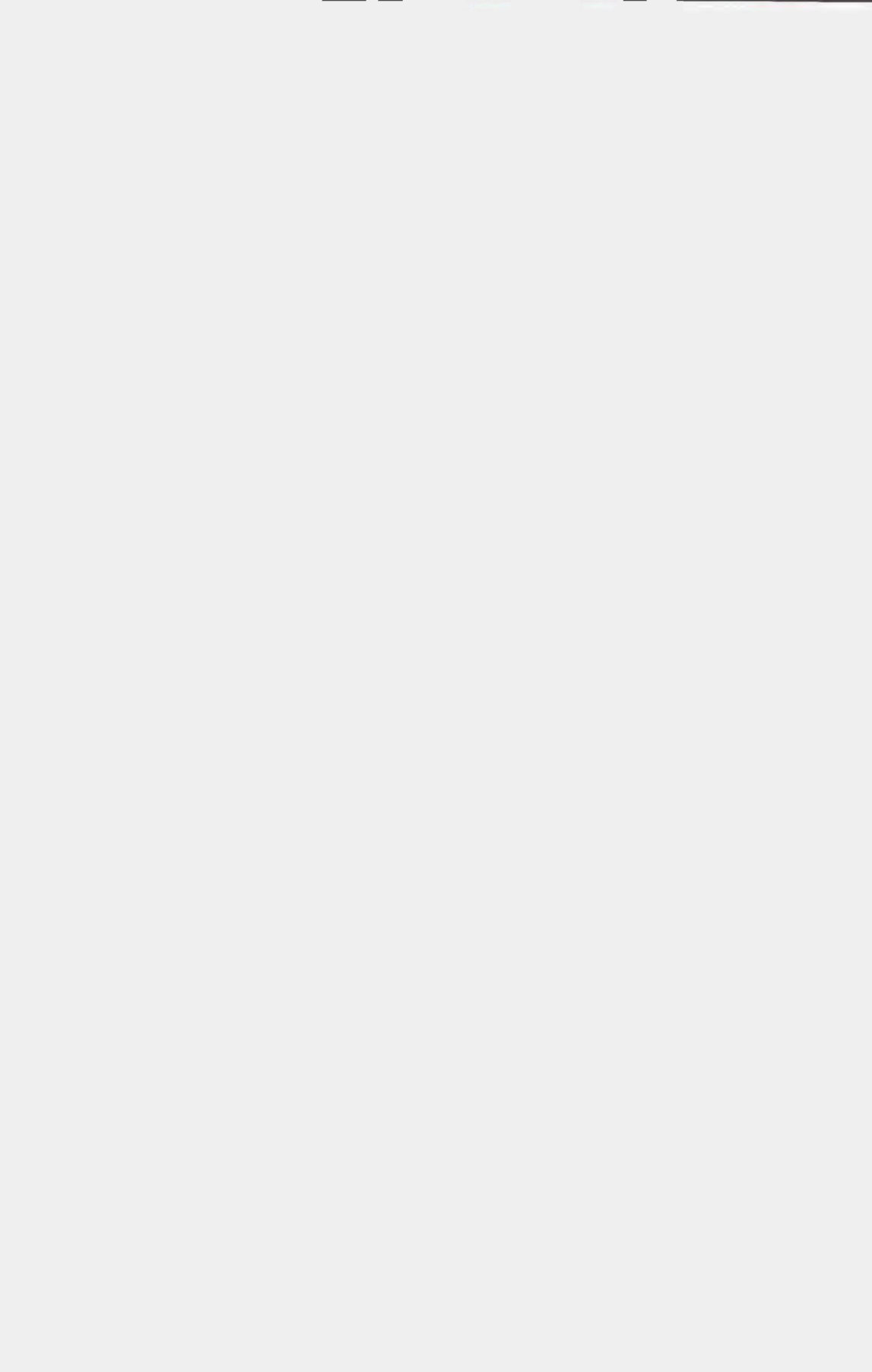
Framför allt är det emellertid de omfattande ändringarna på kapitel-nivå som företagits eller förestår som enligt kommittén tvingar fram en ny disposition av aktiebolagslagen. Nyligen byttes bestämmelserna i 17 kap. om bundna aktier (temporärt) ut mot bestämmelser om byte av bolagskategori. Redovisningsbestämmelserna i 11 kap. skall enligt ett förslag av Redovisningskommittén upphävas och ersättas med en fristående årsredovisningslag som kan komma att träda i kraft redan år 1996. I förevarande betänkande föreslår kommittén att bolagsstämma behandlas före bolagets ledning, dvs. att 8 och 9 kap. skall byta plats. Kommittén har i sitt arbete kommit fram till att 3 kap, som i dag på en gång handlar om aktieslag, aktiebok och aktiebrev, bör brytas upp i tre kapitel för att ge utrymme för nya bestämmelser om förbehåll i bolagsordningen och skapa bättre överskådlighet. En sådan uppdelning av 3 kap. kommer att leda till att den nuvarande kapitelnumreringen måste göras om från 4 kap. och framåt. Fler exempel på angelägna ändringar av kapitelindelningen kan ges. I detta sammanhang nöjer sig kommittén med att konstatera att så omfattande ändringar i kapitelindelningen kan förutses att de inte lämpligen kan företas inom ramen för 1975 års lag.

En redogörelse för vad kommittén föreslår lämnas i sammanfattningen. Här skall endast nämnas vad som inte behandlas i betänkandet. I samband med EG-anpassningen av aktiebolagslagen gjordes en

översyn av bestämmelserna om bolagsorganens rätt att företräda bolaget utåt. De nya bestämmelserna trädde i kraft så sent som den 1 januari 1995. Det kan finnas skäl att återkomma till dessa bestämmelser när de har varit i kraft så länge att det finns några erfarenheter att redovisa av deras tillämpning. I förevarande betänkande har bestämmelserna överförs till det nya 9 kap. utan några ändringar i sak men med vissa redaktionella justeringar.

I en diskussion om aktiebolagets organisation kommer man lätt in på vad som skall gälla i aktiebolag som ingår i en koncern. Hur skall en koncern vara organiserad och vilka möjligheter skall exempelvis ledningen för ett moderbolag ha att ge bindande direktiv till ledningen i ett dotterbolag? Svaret på dessa och andra näraliggande frågor får betydelse för en annan fråga som kommittén så sent som hösten 1994 på nytt fått i särskilt uppdrag att utreda, nämligen den om s.k. ansvarsgenombrott. Kommittén har inte hunnit penetrera dessa frågor ännu. De kommer att behandlas i kommitténs slutbetänkande.

Kommittén har sedan det senaste delbetänkandet överlämnades avgivit följande remissvar: till Näringsdepartementet den 11 januari 1993 över ett utdrag ur Riksåklagarens och Rikspolisstyrelsens utredning angående vissa frågor om ekonomisk brottslighet, till Finansdepartementet den 27 januari 1993 över en skrivelse 1992-12-28 från Svenska Fondhandlareföreningen med begäran om ändring av reglerna för värdepappersbolags kreditgivning till aktieägare m.fl., till Näringsdepartementet den 22 november 1993 över betänkandet (SOU 1993:69) Revisorerna och EG, till Utrikesdepartementet den 28 december 1993 över Statskontorets rapport (1993:30) om ändrad organisationstillhörighet m.m. för Kommerskollegiums näringsrättsliga verksamhet, till Finansdepartementet den 18 april 1994 över betänkandet (SOU 1993:114) Konto, clearing och avveckling, till Justitiedepartementet den 22 augusti 1994 över Patent- och registreringsverkets promemoria angående försenade årsredovisningar och den 23 november 1994 över betänkandet (SOU 1994:81) Ny lag om skiljeförfarande samt till Näringsdepartementet den 15 december 1994 över promemorian (Ds 1994:125) Tillsyn över revisorer.

2 Huvuddragen i gällande rätt

2.1 Bolagsorganens kompetens

Aktiebolagets högsta beslutande organ är bolagsstämman. Om inte annat följer av lag eller bolagsordning, kan stämman avgöra varje fråga som rör bolaget. I doktrinen talas ibland om att stämman har en rest- eller residualkompetens, varmed åsyftas att stämman är kompetent i varje fråga som inte uttryckligen faller under annat bolagsorgans exklusiva kompetens.

Styrelsen skall svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. (8 kap. 6 §) Den mycket vida kompetens som på detta sätt tillerkänns styrelsen begränsas i förhållande till stämman i första hand av bestämmelser i lag som ger stämman exklusiv beslutanderätt i vissa frågor, exempelvis i fråga om ändring av bolagsordningen, val av styrelse och revisorer, fastställelse av balans- och resultaträkning, beslut om ökning och minskning av aktiekapitalet, fusion samt likvidation. Det har i doktrinen anförts att styrelsen dessutom kan vara skyldig att underställa stämman vissa för bolaget särskilt ingripande beslut, utan att detta uttryckligen framgår av lag eller bolagsordning. Styrelsens kompetens kan i det enskilda fallet också vara begränsad av att stämman faktiskt beslutat i en fråga som visserligen inte faller inom stämmans exklusiva kompetens, men väl inom dess residualkompetens. Slutligen är att märka att styrelsen i sin förvaltning är skyldig att rätta sig efter särskilda föreskrifter som meddelats i bolagsordningen eller av bolagsstämman, förutsatt att föreskriften i fråga inte strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen. (8 kap. 13 §)

1975 års lag tillerkänner styrelsen en slags vetorätt i två centrala frågor, som enligt 1944 års lag låg under stämmans kompetensområde. För det första får nedsättning av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna eller avsättning till reservfond eller till fond att disponeras av stämman beslutas endast efter förslag eller godkännande av styrelsen. För det andra får vinstutdelning inte beslutas med större belopp än styrelsen har föreslagit eller godkänt. (6 kap. 2 § och 12 kap. 3 §)

En uttömmande uppräknning av styrelsens arbetsuppgifter låter sig inte göras. Arbetsuppgifterna varierar från företag till företag och från tid till annan. Det är t.ex. en stor skillnad i styrelsens uppgifter mellan bolag som har respektive inte har verkställande direktör. Helt allmänt kan konstateras att en huvuduppgift för styrelsen i större bolag är att tillsätta verkställande direktör och övervaka bolagets verksamhet. Vidare åligger det styrelsen att fastställa bolagets organisation och ge riktlinjer för hur verksamheten skall bedrivas. Verkställande direktören skall sköta den löpande förvaltningen, men styrelsen avgör övriga förvaltningsfrågor, framför allt frågor av större betydelse. Styrelsen skall också, enligt uttrycklig bestämmelse i lagen, se till att bokföring och medelsförvaltning innefattar en tillfredsställande kontroll. Slutligen har styrelsen en allmän skyldighet att verka för bolagets intressen, något som följer av att styrelsen intar en syssломannaställning i förhållande till bolaget.

Finns det i ett aktiebolag en verkställande direktör, skall denne sköta den löpande förvaltningen. Till den hör alla åtgärder som inte med hänsyn till arten eller omfattningen av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse. Det innebär kort sagt att verkställande direktören skall svara för driften av rörelsen, utöva tillsyn över personalen samt sörja för en lagenlig och lämplig bokföring och medelsförvaltning. Åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse faller inte under den löpande förvaltningen. Är en sådan åtgärd så brådskande att den inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet, kan verkställande direktören företa den, men skall i sådant fall så snart som möjligt underätta styrelsen därom. Styrelsen kan också bemyndiga verkställande direktören att vidta förvaltningsåtgärder som inte ligger inom ramen för den löpande förvaltningen. (8 kap. 6 §)

Verkställande direktören är ett i förhållande till styrelsen underordnat organ. Styrelsen kan ge verkställande direktören anvisningar om hur löpande förvaltningsåtgärder skall handläggas eller beslutas. Sådana anvisningar är verkställande direktören skyldig att följa inom den ram som aktiebolagslagen och bolagsordningen ger. (8 kap. 13 §) Styrelsen kan också själv avgöra ärenden som ingår i den löpande förvaltningen. Verkställande direktörens befogenhet att sköta den löpande förvaltningen upphör om styrelsen tar sin bestämmanderätt i anspråk. I förarbeten och doktrin har framhållits att det skulle strida mot den i lagen angivna arbetsfördelningen om styrelsen företog så väsentliga ingrepp i verkställande direktörens rätt att sköta den löpande förvaltningen att denne i realiteten inte längre fyllde en verkställande direktörs funktioner.

Verkställande direktören är dessutom skyldig att bereda och inför styrelsen föredra frågor som ligger utanför den löpande förvaltningen.

Om omfattningen eller beskaffenheten av bolagets verksamhet påkallar det, skall styrelsen utfärda instruktioner för verkställande direktören och andra befattningshavare i bolaget. Instruktionerna kan exempelvis precisera arbetsfördelningen mellan styrelsen, verkställande direktören och övriga interna organ, t.ex. direktion eller arbetsutskott.

2.2 Bolagsstämma

Bestämmelserna om bolagsstämma finns i 9 kap. aktiebolagslagen. Hänvisningar till paragrafer avser detta kapitel om inte annat anges.

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas vid bolagsstämma. Berättigad att delta i bolagsstämma är i princip varje legitimerad aktieägare. Det innebär i korthet att personen i fråga skall vara dels materiell ägare till aktie i bolaget, dels införd som ägare i aktieboken. I avstämningsbolag tillkommer rätten att delta i bolagsstämma den som upptagits som aktieägare i sådan utskrift av aktieboken som VPC framställer avseende förhållandena tio dagar före stämman, jfr 3 kap. 13 § andra stycket.

I bolagsordningen kan bestämmas att aktieägare för att få delta i bolagsstämma skall anmäla sig hos bolaget senast den dag som anges i kallelsen till stämman. Bestämmelsen ger styrelsen möjlighet att upprätta röstlängd före stämman. (1 §)

Aktieägare kan vid bolagsstämma låta sig företrädas av ett ombud med skriftlig, dagtecknad fullmakt. En sådan fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet. Aktieägare kan vid bolagsstämma medföra ett biträde. Någon begränsning i rätten att rösta personligen, genom legal ställföreträdare eller ombud får inte göras. (2 §)

Vissa personer kan vara närvarande vid bolagsstämma utan att vara aktieägare, ombud eller biträde. För det första kan till stämmodförande utses en utomstående person. Vidare förutsätter lagen att styrelsens ledamöter och verkställande direktör både kan och bör vara närvarande vid bolagsstämman. Detta framgår indirekt av 12 § första stycket. Av 12 § lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de privatanställda följer att även suppleanter för styrelseledamöter utsedda av arbetstagarna har rätt att närvara vid stämma. Slutligen har bolagets revisorer alltid rätt och stundom också skyldighet att närvara vid bolagsstämma, 10 kap. 12 §.

Lagen tillåter inte att rätten att delta i och utöva rösträtt på bolagsstämma skiljs från äganderätten till aktien, 3 kap. 14 § sista stycket. Aktien är odelbar mot bolaget. Aktieägare får inte heller vid bolagsstämma fördela sitt aktieinnehav mellan sig själv och ett ombud eller mellan flera ombud. Särskilda bestämmelser gäller dock i det avseendet för aktier tillhöriga allmänna pensionsfonden. (2 §)

Bolagsstämmans beslut fattas genom omröstning bland aktieägarna. Det antal röster som tillkommer varje aktieägare bestäms som huvudregel av det innehavda antalet aktier och aktiernas röstvärde. Enligt 3 kap. 1 § första stycket har alla aktier lika rätt i bolaget. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas att det i bolaget skall finnas aktier av olika slag, som skiljer sig åt exempelvis i fråga om röstvärde. Ingen aktie får ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för någon annan aktie i bolaget. Bolag som före ikraftträdandet av 1944 års aktiebolagslag givit ut aktier vilkas röstvärde överstiger tio gånger röstvärdet för samtliga aktier av annat slag, får fortsätta att ge ut aktier med de röstvärden som tillkommer redan utgivna aktier. (8 § APL)

Den röststyrka som tillkommer varje aktieägare påverkas också av bestämmelser om rösträttsbegränsningar vid bolagsstämman. Om inte annat föreskrivits i bolagsordningen får ingen aktieägare rösta för mer än en femtedel av de vid stämman företrädde aktierna.

Aktieägare får som huvudregel delta i alla stämmobeslut, utan hinder av att han har ett eget intresse i saken. I 1944 års aktiebolagslag fanns relativt detaljerade jävsregler för beslut på bolagsstämma. En olägenhet med sådana regler är emellertid att beslutanderätten i frågor där stämmomajoriteten är jävig går över på minoriteten. Denna ordning anses inte ge några garantier för att besluten blir bättre för bolaget. I 1975 års lag har lagstiftaren därför som skydd mot majoritetsmissbruk hänvisat framför allt till generalklausulen i 16 § och inskränkt jävsreglerna till ett minimum. Kvar står numera endast ett förbud för aktieägare att själv eller genom ombud rösta i fråga om talan mot honom, hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget, eller talan eller befrielse som angivits nu beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets. Denna jävsregel hindrar inte att en aktieägare som har ett bestämmande inflytande på bolagsstämma i bolaget och i ett annat aktiebolag deltar i stämmobeslut som angår båda bolagen t.ex. godkännande av en plan om fusion mellan bolagen. Regeln hindrar inte heller att en jävig aktieägare deltar i den debatt på stämman som föregår omröstningen. (3 §)

Bolagsstämma skall som huvudregel hållas på den ort där styrelsen har sitt säte. (4 §)

Lagen föreskriver minst en bolagsstämma om året. Varje år skall hållas en ordinarie bolagsstämma, som har till uppgift framför allt att fastställa årsredovisningen för närmast föregående räkenskapsår. Det skall ske inom sex månader efter utgången av räkenskapsåret.

Ordinarie bolagsstämma skall alltså besluta om fastställelse av resultaträkningen och balansräkningen samt, i moderbolag, koncernresultaträkningen och koncernbalansräkningen, om vinst- och förlustdispositioner, om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktör samt i annat ärende som enligt lag eller bolagsordningen skall förekomma på stämman. Det senare kan exempelvis vara val av styrelse och revisorer. I begreppet fastställelse ligger att ställning skall tas till om balansräkningen och resultaträkningen är riktiga och eventuella felaktigheter rättas till.

Med beslut i fråga om fastställelse av årsredovisningen, vinst- och förlustdispositioner, eller om ansvarsfrihet skall anstå till fortsatt stämma, om ägare till minst en tiondel av samtliga aktier begär det. Bestämmelsen utgör ett komplement till minoritetens rätt att föra skadeståndstalan för bolaget. Ytterligare uppskov med ordinarie bolagsstämma är inte tillåtet. (5 §)

Extra bolagsstämma hålls vid behov. Den kan sammankallas på styrelsens initiativ. Styrelsen skall dessutom kalla till extra bolagsstämma om det begärs av revisor eller av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget. Kallelse till extra stämma skall utfärdas inom fjorton dagar från den dag då sådan begäran kommit in till bolaget. (6 §)

Varje aktieägare är berättigad att få upp ett ärende på bolagsstämma om han skriftligen begär det i så god tid att det kan tas med i kallelsen. Bestämmelsen gäller för såväl ordinarie som extra stämman, men har i praktiken i första hand betydelse för ordinarie stämman. (7 §)

Bolagsstämma sammankallas av styrelsen. Om styrelsen inte kallar till bolagsstämma trots att skyldighet föreligger att göra det, skall länsstyrelsen, på bolagets bekostnad, ombesörja att stämman sammankallas. Rätt att göra framställan till länsstyrelsen om kallelse till extra stämma, har styrelseledamot, verkställande direktör, aktieägare och revisor. (8 §)

Kallelse till bolagsstämma skall utfärdas tidigast fyra veckor före och, om inte bolagsordningen föreskriver längre tid, senast två veckor före stämman. Kallelse skall ske på det sätt som föreskrivs i bolagsordningen. Bolagsordningen kan t.ex. föreskriva, att kallelse

skall ske genom annons i viss tidning, eller att kallelse skall ske genom brev till varje aktieägare med känd adress. (9 §)

I kallelse skall tydligt anges de ärenden som skall förekomma på stämman. Det gäller även ärenden som enligt lagen skall förekomma på stämman. För vissa typer av ärenden finns särskilda regler. Sålunda skall exempelvis vid ändring av bolagsordningen, det huvudsakliga innehållet av förslaget till ändring anges i kallelsen. (9 §) Särskilda bestämmelser av detta slag gäller också i fråga om förslag att aktiekapitalet skall ökas genom nyemission, att bolaget skall ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning och att aktiekapitalet skall sättas ned. (4 kap. 4 § andra stycket, 5 kap. 3 §, 6 kap. 2 § tredje stycket)

Inom ramen för kallelsetiden är det möjligt att ändra uppgifterna i en kallelse, exempelvis genom att lägga till ärenden på dagordningen. De ärenden som angivits i kallelsen när mindre än två veckor eller den längre tid som angivits i bolagsordningen återstår till stämman, är i princip bindande för denna, bl.a. i så mån att stämman inte får behandla ett ärende som inte upptagits i kallelsen.

Under minst en vecka närmast före ordinarie bolagsstämma vid vilken årsredovisning och revisionsberättelse skall läggas fram, skall dessa handlingar eller avskrifter därav hållas tillgängliga hos bolaget för aktieägarna och genast sändas till aktieägare som begär det och uppger sin postadress. (9 §)

Om bestämmelser i aktiebolagslagen eller bolagsordningen rörande kallelse till bolagsstämma eller tillhandahållande av handlingar har åsidosatts i ett ärende, får stämman inte besluta i ärendet utan samtycke av de aktieägare som berörs av felet. Det är denna bestämmelse som möjliggör "per capsulam" beslut. Stämman får dock även utan sådant samtycke avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt bolagsordningen skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras. Det förstnämnda gäller exempelvis de till ordinarie stämman hörande ärendena enligt 5 §. Bolagsstämma kan också alltid besluta att extra bolagsstämma skall sammankallas för behandling av ärendet. (10 §)

Bolagsstämma leds av en ordförande, som utses av stämman om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. Stämmans ordförande skall upprätta en förteckning över närvarande aktieägare, ombud och biträden med uppgift om hur många aktier och röster var och en företräder vid stämman. Denna röstlängd skall, sedan den godkänts av stämman, tillämpas av stämman intill dess stämman beslutat om ändring däri.

Bolagsstämmans ordförande skall också ombesörja att det vid stämman förs protokoll. I protokollet skall införas stämmans beslut och, om röstning skett, hur den utfallit. Protokollet skall justeras av ordföranden och minst en på stämman utsedd justeringsman. (11 §)

En viktig del i aktiebolagslagens minoritetsskyddsregler är aktieägarnas frågerätt. Styrelsen och verkställande direktör skall, om aktieägare begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentligt förfång för bolaget, på bolagsstämma lämna upplysningar angående förhållanden, som kan inverka på bedömandet av bolagets årsredovisning och dess ställning i övrigt eller av ärende på stämman. Kan begärd upplysning lämnas endast med stöd av uppgifter, som inte är tillgängliga på stämman, skall upplysningen inom två veckor därefter skriftligen hos bolaget hållas tillgänglig för aktieägarna samt översändas till aktieägare som begärt upplysningen.

Det ankommer på styrelsen att pröva om begärd upplysning kan lämnas på stämman utan väsentligt förfång för bolaget. Finner styrelsen att så inte är fallet, skall upplysningen i stället, på aktieägarens begäran lämnas till bolagets revisorer inom två veckor därefter. Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen avge skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening bort föranleda ändring i revisionsberättelsen eller i övrigt ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinran anges i yttrandet. Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt för aktieägarna hos bolaget samt översända det i avskrift till aktieägare som begärt upplysningen.

Anser en aktieägare i motsats till styrelsen att begärd upplysning kan lämnas utan väsentligt förfång för bolaget, kan han föra talan inför domstol med yrkande att upplysningen skall lämnas.

I syfte att förstärka minoritetsskyddet i fåmansbolag har frågerätten och upplysningsskyldigheten på bolagsstämma kompletterats med vissa bestämmelser om rätt för aktieägare i fåmansbolag att få upplysningar utan samband med bolagsstämma. Sålunda gäller i fråga om aktiebolag med högst tio aktieägare, att varje aktieägare skall beredas tillfälle att ta del av böcker, räkenskaper och andra handlingar som rör bolagets verksamhet, i den omfattning det behövs för att aktieägaren skall kunna bedöma bolagets ställning eller visst ärende som skall förekomma på bolagsstämman. Styrelsen och verkställande direktören är dessutom skyldiga, i den mån det kan ske utan oskälig kostnad eller omgång, att på begäran biträda aktieägaren med den utredning som behövs för nyss angivet ändamål samt att tillhandahålla behövliga avskrifter. Bolagsledningen kan emellertid vägra aktieägaren tillgång till information eller hjälp med utredning,

om det skulle medföra en påtaglig risk för allvarlig skada för bolaget att aktieägaren får del av uppgifter om bolagets verksamhet. (12 §)

Bolagsstämmans beslut avgörs genom omröstning. Huvudregeln är därvid att stämmans beslut utgörs av den mening som fått mer än hälften av de avgivna rösterna. Det kan kräva omröstning i omgångar så att vid den slutliga omröstningen bara två förslag står mot varandra (absolut majoritet). Vid lika röstetal har stämmans ordförande utslagsröst. Vid val är reglerna annorlunda. Omröstning kan avse fler än två kandidater samtidigt, varvid den anses vald som fått flest röster (relativ majoritet). Vid lika röstetal avgörs valet genom lottdragning om inte annat beslutas av stämman innan valet förrättas. (13 §) Anmärkas kan att de flesta stämmobeslut fattas med acklamation.

Beslut om ändring av bolagsordningen kräver kvalificerad majoritet. Ett sådant beslut är som huvudregel giltigt om det biträts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid stämman företrädde aktierna. (14 §) För en ändring av bolagsordningen som rör aktieägarnas rätt i bolaget och som skulle påverka redan utgivna aktiers rätt, krävs högre majoritet. (15 §)

Till minoritetens skydd gäller också att bolagsstämman inte får fatta beslut som är ägnat att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare, den s.k. generalklausulen. (16 §)

En allmän begränsning av bolagsstämmans kompetens följer också av att stämman inte får fatta beslut om användande av bolagets tillgångar eller om åtagande av förpliktelse som strider mot bolagets syfte eller är främmande för bolagets verksamhet.

Har ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller strider det på annat sätt mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen, kan beslutet klandras vid allmän domstol. En klandertalan riktas mot bolaget och går ut på upphävande eller ändring av beslutet. En sådan talan får föras av aktieägare eller av styrelsen, styrelseledamot eller verkställande direktör. Även den som styrelsen obehörigen vägrat att införa såsom aktieägare i aktieboken kan föra en sådan talan.

Klandertalan skall väckas inom tre månader från dagen för beslutet. Talan får dock väckas senare om beslutet är sådant att det inte lagligen kan fattas ens med alla aktieägares samtycke, om samtycke till beslutet krävs av alla eller vissa aktieägare och sådant samtycke inte givits, samt om kallelse till stämman inte alls skett eller de för bolaget gällande bestämmelserna om kallelse väsentligen eftersatts. För klander av fusionsbeslut uppställs i 14 kap. 30 § en längsta klanderfrist om sex månader för s.k. kvalificerad ogiltighet.

Dom, varigenom bolagsstämmans beslut upphävs eller ändras, gäller även för de aktieägare som inte instämt talan. Rätten kan ändra bolagsstämmans beslut endast om det kan fastställas vilket innehåll beslutet rätteligen borde ha haft. (17 §)

2.3 Styrelse

Bestämmelserna om styrelse finns i 8 kap. aktiebolagslagen. Hänvisningar till paragrafer avser detta kapitel om inte annat anges.

Varje aktiebolag skall ha en styrelse, som skall svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Är bolagets aktiekapital eller, i förekommande fall, maximikapital minst en miljon kronor, skall styrelsen bestå av minst tre ledamöter. Är aktiekapitalet lägre, räcker det med en ledamot, under förutsättning att det också finns minst en styrelsesuppleant. Antalet styrelseledamöter bestäms som huvudregel genom föreskrift i bolagsordningen. I bolagsordningen kan emellertid anges ett minsta och ett största antal ledamöter. Då fastställs antalet ledamöter i samband med valet av styrelseledamöter. Statistik från aktiebolagsregistret ger vid handen att svenska aktiebolag i genomsnitt har knappt två styrelseledamöter och att antalet styrelseledamöter ökar med bolagets storlek.¹

Styrelsens ledamöter utses som regel av bolagsstämman. Stämmans beslut fattas med relativ majoritet, jfr avsnitt 2.2 ovan.

I bolagsordningen kan föreskrivas att en eller flera av styrelsens ledamöter skall utses på annat sätt än av stämman. Det anses inte möjligt att tillägga verkställande direktör eller revisor rätt att utse styrelseledamot. Det skulle strida mot principerna för ansvarsfördelningen mellan bolagsorganen. En mer öppen fråga är om det är möjligt att genom bolagsordningsbestämmelser medge att styrelsen helt eller delvis förnyar sig själv.

Styrelseledamots mandatperiod skall framgå av bolagsordningen. Den får inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av ordinarie bolagsstämma på

¹ I april 1994 uppgick antalet styrelseledamöter i svenska aktiebolag i genomsnitt till 1,8. I aktiebolag med ett aktiekapital mindre än 100 000 kr var antalet styrelseledamöter i genomsnitt 1,5. I bolag med ett aktiekapital om minst 100 000 kr men mindre än 500 000 kr var det genomsnittliga antalet 2,3 ledamöter, i bolag med ett aktiekapital om minst 500 000 kr men mindre än 1 milj. kr var antalet 3,0 och i bolag med ett aktiekapital om minst 1 milj. kr 4,8 ledamöter.

vilken styrelseval förrättas. Styrelseledamot kan väljas om för ett obegränsat antal mandatperioder. (1 §)

Lagen (1987:1245) om styrelserepresentation för de anställda tillförsäkrar de anställda representation i styrelsen för aktiebolag som under det senaste räkenskapsåret i Sverige sysselsatt i genomsnitt minst 25 arbetstagare. De anställda i sådana bolag har rätt att utse två ledamöter av styrelsen och en suppleant för varje sådan ledamot. Om bolaget bedriver verksamhet inom skilda branscher och under det senaste räkenskapsåret i Sverige sysselsatt i genomsnitt minst 1 000 arbetstagare, har de anställda rätt till tre ledamöter i styrelsen och en suppleant för varje sådan ledamot. Dessa bestämmelser får dock inte leda till att antalet arbetstagarledamöter överstiger antalet övriga styrelseledamöter.

Styrelseledamot kan när som helst skiljas från sitt uppdrag av den som utsett honom, vare sig det är bolagsstämman eller någon utomstående. Har styrelseledamoten inte tillsatts av bolagsstämman, skall den som tillsatt honom anmäla till styrelsen att styrelseledamoten entledigats. Styrelseledamot kan också avgå på egen begäran.

Upphör styrelseledamots uppdrag i förtid eller uppkommer hinder för honom att vara styrelseledamot och finns det inte någon suppleant, skall övriga styrelseledamöter vidta åtgärd för att ny ledamot tillsätts för den återstående mandattiden. Det innebär att styrelsen, om ledamoten i fråga valts av bolagsstämman, måste sammankalla en bolagsstämman för att välja en ny styrelseledamot. Styrelsen kan låta valet anstå till nästa ordinarie stämman på vilken styrelseval skall förrättas, om styrelsen är beslutför med kvarstående ledamöter och suppleanter. (2 §)

Minst halva antalet styrelseledamöter skall vara bosatt inom EES, om inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall tillåter annat. Styrelseledamot får inte vara underårig eller i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Vidare gäller enligt 6 § 4 lagen (1986:436) om näringsförbud att den som är underkastad näringsförbud inte kan vara styrelseledamot. Endast fysisk person kan utses till styrelseledamot. Det ankommer på stämman eller, i förekommande fall, den utomstående instans som skall utse styrelseledamot, att se till att lagens kvalifikationskrav iaktas. Detsamma gäller de ytterligare krav som kan vara uppställda i bolagsordningen. Ett val av styrelseledamot i strid med kvalifikationskraven är ogiltigt och den som valts får inte delta i styrelsens arbete. (4 §)

Styrelsen skall svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. (6 §) Vad det innebär har redovisats i avsnitt 2.1 ovan.

Styrelsen är ett kollegialt organ, utan rätt för den enskilde styrelseledamoten att i den egenskapen besluta eller handla för bolaget. Samtliga styrelseledamöter har i princip samma ställning och ingen ledamot får helt eller delvis uteslutas från styrelsearbetet.

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. Vanligen utser styrelsen en ledamot som skall fungera som ordförande. Det är emellertid också möjligt att låta bolagsstämman, i samband med val av styrelseledamöter eller i annat sammanhang, besluta att viss ledamot skall vara ordförande. Det kan också av bolagsordningen framgå vilken ledamot som skall vara styrelsens ordförande. I ett aktiebolag vars aktie- eller maximikapital uppgår till minst en miljon kronor, får bolagets verkställande direktör inte vara styrelseordförande.

Styrelseordföranden skall se till att styrelsen sammanträder vid behov, att sammanträde hålls efter begäran av styrelseledamot eller bolagets verkställande direktör samt att samtliga ordinarie styrelseledamöter och eventuellt suppleanter får tillfälle att delta och erhåller ett tillfredsställande underlag för besluten. Ordföranden skall också svara för att styrelseledamöterna på sammanträdena, och där så är lämpligt även mellan sammanträdena, får upplysningar rörande bolagets förhållanden, gången av verksamheten och därunder inträffade viktiga händelser. Vid styrelsesammanträde skall ordföranden svara för att förfarandet är lagligt och lämpligt, att jävs- och omröstningsreglerna följs och att olika meningar inom styrelsen får komma till tals. Ordföranden har också utslagsröst vid lika röstetal.

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll, som undertecknas eller justeras av ordföranden och, om styrelsen består av flera ledamöter, den ledamot styrelsen därtill utser. Styrelseledamot är berättigad att få avvikande mening antecknad till protokollet. (8 §)

I större bolag förekommer det att styrelseordförandens befogenheter, genom beslut av bolagsstämman eller i styrelsen, ökas så att han medverkar i bolagets skötsel och tituleras "arbetande styrelseordförande" – ett i aktiebolagslagen okänt begrepp. En genomgång av samtliga aktiemarknadsbolag i april 1994 ger vid handen att 8 av totalt 194 bolag hade en "arbetande styrelseordförande".

Styrelsens beslut fattas i viss ordning. Styrelsen är beslutför om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i bolagsordningen är närvarande. Beslut i ärende får dock inte fattas, om inte såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter dels fått tillfälle att delta i ärendets behandling, dels erhållit tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet. Som styrelsens beslut gäller, om bolagsordningen inte föreskriver särskild röstmajoritet, den mening för vilken vid sammanträde mer än hälften av de närvarande röstar eller vid lika röstetal den mening som biträds av

ordföranden. Är styrelsen inte fulltalig, skall de som röstar för beslutet dock utgöra mer än en tredjedel av det antal styrelseledamöter som utgör en fulltalig styrelse, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. (9 §)

Styrelseledamot får inte handlägga fråga rörande avtal mellan honom och bolaget. Det innebär att styrelseledamot är förhindrad att delta i såväl överläggning som beslut i fråga där han är jävig. Styrelseledamot får inte heller handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man där han har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets. Med avtal jämställs rättegång eller annan talan. (10 §)

Styrelsen företräder bolaget och tecknar dess firma. Styrelsen kan också bemyndiga styrelseledamot, verkställande direktör eller annan att företräda bolaget och teckna dess firma, om inte förbud däremot intagits i bolagsordningen. Minst en av dem som bemyndigas att företräda bolaget och teckna dess firma skall vara bosatt inom EES, om inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall tillåter annat. I övrigt gäller i fråga om den särskilda firmatecknare, som inte är styrelseledamot eller verkställande direktör, vad i 4 och 10 §§ sägs om verkställande direktör.

Styrelsen kan föreskriva att rätten att företräda bolaget och teckna dess firma får utövas endast av två eller flera personer i förening. Någon annan inskränkning i firmateckningsrätten får inte registreras. Bemyndigande att teckna firma kan när som helst återkallas av styrelsen.

Om bolaget inte har någon här i landet bosatt behörig ställföreträdare, skall styrelsen bemyndiga en i Sverige bosatt person att på bolagets vägnar ta emot delgivning. Ett sådant bemyndigande får inte lämnas till någon som är underårig eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. (11 §)

Styrelsen får inte företa rättshandling eller annan åtgärd som är ägnad att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare – den s.k. generalklausulen. Styrelsen får inte heller efterkomma föreskrift av bolagsstämman, om föreskriften inte är gällande därför att den står i strid med aktiebolagslagen eller bolagsordningen. (13 §)

I 1944 års aktiebolagslag föreskrevs att styrelsen inte fick efterkomma en föreskrift av stämman rörande förvaltningen, om styrelsen fann att om föreskriften följdes det skulle innebära ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen. Detta har emellertid ansetts följa av att styrelseledamöterna har ställning av sysslomän och att styrelsen inte får handla i strid med bolagsordningen. Bestämmelsen togs därför inte upp i 1975 års lag.

Har styrelsen eller en särskild firmatecknare, som företagit en rättshandling för bolaget, handlat i strid med bestämmelserna i aktiebolagslagen om bolagsorganens behörighet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget. Detsamma gäller om en verkställande direktör vid företagande av en rättshandling har överskridit den behörighet som tillkommer honom att rättshandla inom ramen för den löpande förvaltningen och bolaget visar att motparten insåg eller bort inse behörighetsöverskridandet.

Har styrelsen eller verkställande direktören eller en särskild firmatecknare överskridit sin befogenhet, gäller rättshandlingen inte mot bolaget, om bolaget visar att motparten insåg eller bort inse befogenhetsöverskridandet. Detta gäller dock inte när styrelsen eller verkställande direktören har överträtt föreskrift om bolagets verksamhetsföremål eller andra föreskrifter som har meddelats i bolagsordningen eller av ett annat bolagsorgan. (14 §)

För registrering skall bolaget anmäla vem som har utsetts till styrelseledamot, verkställande direktör, suppleant och firmatecknare och vem som har bemyndigats att på bolagets vägnar ta emot delgivning samt deras postadress och personnummer eller, om sådant saknas, födelsedatum. För registrering skall bolaget även anmäla av vilka och hur bolagets firma tecknas. (15 §)

2.4 Verkställande direktör

Enligt äldre rätt skulle ett aktiebolags förvaltning skötas uteslutande av bolagets styrelse. Under 1900-talets första decennier blev det vanligt att utse en verkställande direktör för att sköta den dagliga ledningen av verksamheten. I 1944 års aktiebolagslag upptogs uttryckliga bestämmelser om verkställande direktör. I 1975 års lag finns bestämmelserna om verkställande direktör i 8 kap. Hänvisningar till paragrafer avser detta kapitel om inte annat anges.

Verkställande direktör är ett obligatoriskt ledningsorgan i större bolag, medan det i mindre bolag är ett fakultativt organ. I aktiebolag med ett aktie- eller maximikapital på minst 1 milj. kr, skall styrelsen utse en verkställande direktör. I mindre aktiebolag kan styrelsen, oavsett antalet styrelseledamöter, utse en verkställande direktör. Statistik från aktiebolagsregistret visar att omkring 80 000 av totalt närmare 300 000 svenska aktiebolag i april 1994 hade verkställande direktör. Statistiken bekräftar också att verkställande direktör är vanligare bland stora än bland små bolag.

Lagen medger inte att det i ett aktiebolag finns mer än en verkställande direktör. Däremot kan en eller flera vice verkställande

direktörer utses som suppleanter. Vad i lagen sägs om verkställande direktör skall i tillämpliga delar gälla vice verkställande direktör. (3 §)

För verkställande direktör gäller samma kvalifikationskrav som för styrelsens ledamöter, jfr avsnitt 2.3 ovan.

Det är inte möjligt att i bolagsordningen ange att verkställande direktören, som ju utses av styrelsen, automatiskt skall vara ledamot av denna. Däremot möter det inget hinder att föreskriva att verkställande direktören skall utses bland styrelsens ledamöter. Det är också vanligt att verkställande direktören är ledamot av styrelsen. I små bolag är han ofta styrelsens ende ledamot. Lagens enda restriktion i detta avseende är att verkställande direktören i ett bolag vars aktie- eller maximikapital uppgår till minst 1 milj. kr inte får utses till styrelsens ordförande. Även om verkställande direktören inte är ledamot av styrelsen har han rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden. Han har också rätt att få avvikande mening antecknad till protokollet. (8 §)

För verkställande direktör gäller samma jävsregler som för styrelsens ledamöter, jfr avsnitt 2.3 ovan.

På samma sätt som styrelsen är verkställande direktören underkastad de begränsningar i beslutanderätten som följer av kravet på likabehandling av aktieägarna, jfr avsnitt 2.3 ovan.

2.5 Revisor

Bestämmelserna om revisor finns i 10 kap. aktiebolagslagen. Hänvisningar till paragrafer avser detta kapitel om inte annat anges.

Varje aktiebolag skall ha minst en revisor, som skall granska bolagets årsredovisning jämte räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning.

Revisor väljs som huvudregel av bolagsstämman. Om bolaget skall ha flera revisorer, kan dock i bolagsordningen föreskrivas att en eller flera av dem, dock icke alla, skall utses i annan ordning. I bolagsordningen kan sålunda föreskrivas t.ex. att ägare av visst aktieslag eller viss kreditgivare skall ha rätt att utse revisor. Revisors uppdrag gäller för tid som anges i bolagsordningen. Skall uppdraget inte gälla tills vidare, skall uppdragstiden bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av ordinarie bolagsstämma, vid vilken revisorsval förrättas. Bolagsstämman kan välja en eller flera revisorssuppleanter, för vilka i tillämpliga delar gäller samma regler som för revisor.

Aktieägare kan på bolagsstämma, där revisorsval skall äga rum eller frågan enligt kallelsen till stämman skall behandlas, framställa

förslag om att hos länsstyrelsen påkalla tillsättande av en revisor att tillsammans med de ordinarie revisorerna delta i revisionen, s.k. minoritetsrevisor. Om förslaget biträds av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till en tredjedel av på stämman företrädda aktier, skall länsstyrelsen på begäran av aktieägare och efter hörande av bolagets styrelse utse sådan revisor. Denne revisor förordnas av länsstyrelsen att tjänstgöra för tiden till och med ordinarie bolagsstämma under nästföljande räkenskapsår. (1 §)

Revisor får inte vara underårig, i konkurs, underkastad näringsförbud eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Som ett allmänt krav på revisor gäller, att han skall ha den insikt i och erfarenhet av redovisning och ekonomiska förhållanden, som med hänsyn till arten och omfånget av bolagets verksamhet fordras för uppdragets fullgörande. Det är också möjligt för ett bolag att till revisor utse auktoriserat eller godkänt revisionsbolag. Sådant bolag skall vid tillämpning av kapitlets bestämmelser likställas med revisor. Revisionsbolaget skall till det bolag som revisionen avser anmäla vem som är huvudansvarig för denna. Den huvudansvarige skall i auktoriserat revisionsbolag vara auktoriserad och i godkänt revisionsbolag auktoriserad eller godkänd revisor. För den huvudansvarige gäller bl.a. lagens bestämmelser om jäv för revisor och om rätt och skyldighet för revisor att närvara vid bolagsstämma. Till revisor i dotterbolag bör, om det kan ske, utses minst en av moderbolagets revisorer. (2 §)

Minst en av ett aktiebolags revisorer måste vara auktoriserad eller godkänd. Minst en av bolagsstämman utsedd revisor skall vara auktoriserad, om bolaget överskrider vissa gränser avseende värdet på dess tillgångar eller i fråga om antalet anställda eller om bolagets aktier eller skuldebrev är noterade vid börs eller auktoriserad marknadsplats. Beträffande bolag, som överskrider de ifrågavarande gränsvärdena, kan regeringen för viss tid förordna att bolaget i stället får ha viss godkänd revisor. De nu återgivna bestämmelserna tillämpas även på moderbolag i koncern, om koncernen överskrider gränsvärdena. Även i andra bolag skall auktoriserad revisor utses, om det begärs av ägare av en tiondel av samtliga aktier vid bolagsstämma där revisorsval skall ske. (3 §)

Aktiebolagslagen innehåller en omfattande jävskatalog för revisorer. I 4 § uppräknas de fall i vilka någon på grund av jäv är obehörig att vara revisor. Det är sålunda inte tillåtet att till revisor utse någon som

1. är ledamot av styrelsen eller verkställande direktör i bolaget eller dess dotterföretag eller biträder vid bolagets medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver,

2. är anställd hos eller eljest intar en underordnad eller beroende ställning till bolaget eller någon som avses under 1 eller är verksam i samma företag som den som yrkesmässigt biträder bolaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller bolagets kontroll däröver,

3. är gift med eller eljest på visst närmare angivet sätt släkt med någon som avses under 1,

4. står i låneskuld till bolaget eller annat bolag i samma koncern eller har förpliktelser för vilka sådant bolag har ställt säkerhet.

Den som enligt de angivna punkterna inte är behörig att vara revisor i moderbolaget kan inte heller vara revisor i ett dotterbolag. En revisor får inte heller vid revisionen anlita någon som på grund av jävsbestämmelserna är obehörig att vara revisor. Har bolaget internrevisorer, får dock revisorn anlita dessa vid revisionen i den mån det är förenligt med god revisionssed.

Uppdrag att tills vidare vara revisor upphör när ny revisor utses. Uppdrag som revisor upphör i förtid, om revisorn eller den som utsett honom begär det. En revisor vars uppdrag upphör i förtid skall genast anmäla detta till länsstyrelsen. I anmälan skall revisorn lämna en redogörelse för sina iakttagelser vid den granskning som han utfört under den del av löpande räkenskapsår som hans uppdrag har omfattat. Anmälan skall i avskrift insändas till PRV samt överlämnas till bolagets styrelse. Om en revisors uppdrag upphör i förtid eller om det uppkommer förhinder enligt 2-4 §§ eller enligt bolagsordningen för honom att vara revisor och det inte finns någon suppleant, skall styrelsen vidta åtgärd för att ny revisor tillsätts för återstoden av mandatperioden. (5 §)

Länsstyrelsen skall i vissa fall efter anmälan förordna behörig revisor. Sådant förordnande skall meddelas när aktiebolag inte utsett auktoriserad eller godkänd revisor, när revisor är jävig eller obehörig samt när bestämmelse i bolagsordningen om antalet revisorer eller om revisors behörighet åsidosatts. Styrelsen är skyldig att göra anmälan i nu angivna fall, om rättelse inte sker genom den som utsett revisorn, men anmälan kan också göras av envar. Även i det fall att bolagsstämman underlåtit att på begäran av aktieägarminoritet utse auktoriserad revisor, skall länsstyrelsen på begäran av aktieägare förordna sådan revisor. Länsstyrelsens förordnande gäller till dess annan revisor blivit i behörig ordning utsedd. Obehörig revisor skall först entledigas. (6 §)

Omfattningen av revisors granskningsplikt är fastställd i lagen. Revisor skall, i den omfattning god revisionssed bjuder, granska bolagets årsredovisning jämte räkenskaperna samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning. Är bolaget moderbolag, skall

han även granska koncernredovisningen och koncernföretagens inbördes förhållanden i övrigt. Revisorerna skall följa de särskilda föreskrifter som meddelas av bolagsstämman, såvida de inte strider mot lag, bolagsordning eller god revisionssed. (7 §)

Styrelsen och verkställande direktören skall bereda revisorerna tillfälle att verkställa granskningen i den omfattning revisorerna finner erforderlig samt lämna det biträde och lämna de upplysningar han begär. Samma skyldighet åligger styrelse, verkställande direktör och revisorerna i dotterbolag gentemot revisorerna i moderbolag. (8 §)

Revisorerna skall, sedan han slutfört granskningen, på årsredovisningen och i moderbolag på koncernredovisningen teckna hänvisning till revisionsberättelsen. Finner revisorerna att balans- eller resultaträkning inte bör fastställas, skall han göra anteckning även om det. (9 §)

Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge revisionsberättelse till bolagsstämman. Revisionsberättelsen skall avlämnas till styrelsen senast två veckor före ordinarie bolagsstämma. Den skall innehålla uttalande huruvida årsredovisningen uppgjorts enligt aktiebolagslagen. Innehåller inte årsredovisningen sådana upplysningar som enligt 11 kap. skall lämnas, skall revisorerna ange detta och, om möjligt, lämna erforderliga upplysningar i sin berättelse. Har revisorerna vid sin granskning funnit att åtgärd eller försummelse, som kan föranleda ersättningsskyldighet, ligger styrelseledamoten eller verkställande direktör till last eller att sådan befattningshavare på annat sätt handlat i strid med aktiebolagslagen eller bolagsordningen, skall det anmärkas i berättelsen. Revisionsberättelsen skall innehålla uttalande angående ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktör. Revisorerna kan även i övrigt i berättelsen meddela upplysningar som de önskar bringa till aktieägarnas kännedom. I revisionsberättelsen skall vidare anmärkas om revisorerna funnit att bolaget inte har fullgjort sina skyldigheter med avseende på vissa skatter och avgifter. Har sådan anmärkning gjorts, skall revisorerna genast sända en avskrift av revisionsberättelsen till skattemyndigheten. Revisionsberättelsen skall innehålla ett yttrande huruvida sådan förteckning över vissa lån och säkerheter som avses i 12 kap. 9 § upprättats när skyldighet därtill förelegat. Slutligen skall revisionsberättelsen uppta ett särskilt uttalande angående fastställandet av balansräkningen och resultaträkningen samt angående det i förvaltningsberättelsen framställda förslaget till dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust. I moderbolag skall revisorerna avge en särskild revisionsberättelse beträffande koncernen. (10 §)

Erinringar som revisorerna framställt till styrelsen eller verkställande direktör skall antecknas i protokoll eller annan handling som skall överlämnas till styrelsen och av denna bevaras på betryggande sätt. (11 §)

Revisor har rätt att närvara vid bolagsstämma. Han har vidare skyldighet att närvara vid sådan stämma, om det med hänsyn till ärendena kan anses påkallat. (12 §)

Revisor har tystnadsplikt. En revisor får inte till enskild aktieägare eller utomstående lämna upplysningar om sådana bolagets angelägenheter som han fått kännedom om vid fullgörandet av sitt uppdrag, om det kan lända till förfång för bolaget. Han är däremot skyldig att till bolagsstämman lämna alla de upplysningar som denna begär, om det inte skulle leda till väsentligt förfång för bolaget. Revisorn är vidare skyldig att till medrevisor, granskare enligt 14 §, ny revisor och, om bolaget har försatts i konkurs, konkursförvaltare lämna erforderliga upplysningar om bolagets angelägenheter. Revisorn är dessutom skyldig att lämna upplysning om sådana angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål. (13 §)

För auktoriserade och godkända revisorer bestäms tystnadsplikten vidare av 8 § revisorsförordningen. Där föreskrivs att revisor inte får använda uppgift, som inhämtats i hans yrkesutövning, till fördel för sig eller till skada eller gagn för annan och inte heller eljest obehörigen yppa vad som kommit till hans kännedom. Bestämmelsen gäller i tillämpliga delar även revisors biträde.

Efter förslag av aktieägare kan särskild granskning av ett bolags förvaltning eller räkenskaper under viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget äga rum. Förslaget skall framställas på ordinarie bolagsstämma eller stämma där ärendet enligt kallelsen skall behandlas. Om förslaget biträds av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller en tredjedel av på stämman företrädda aktier, skall länsstyrelsen på begäran av aktieägare och efter styrelsens hörande förordna en eller flera granskare. För sådan granskare äger bestämmelserna med avseende på revisor om obehörighet, jäv, rätt till granskning av bolagets handlingar, närvaro på bolagsstämma, tystnadsplikt och skadeståndsansvar motsvarande tillämpning. Över granskningen skall granskarna avge yttrande till bolagsstämman. Yttrandet skall hållas tillgängligt för och sändas till aktieägare som begär det samt läggas fram på stämman. (14 §)

Bolaget skall för registrering anmäla vem som utsetts till revisor samt dennes postadress och personnummer. (15 §)

2.6 Skadeståndsansvar för bolagsorganens ledamöter

I 15 kap. aktiebolagslagen finns bestämmelser om skadestånd. Hänvisningar till paragrafer avser detta kapitel om inte annat anges.

2.6.1 Styrelseledamöter och verkställande direktör

Styrelseledamot eller verkställande direktör, som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, är skyldig att ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas aktieägare eller annan genom överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen. (1 §)

I fråga om ansvaret mot bolaget följer av den organställning som styrelseledamot och verkställande direktör intar en skyldighet för dem att vid fullgörandet av sitt uppdrag iaktta den omsorg som åvilar en syssloman. De är således ansvariga inte bara för överträdelser av aktiebolagslagens eller bolagsordningens bestämmelser om deras skyldigheter mot bolaget, utan svarar även för att de i övrigt med tillbörlig omsorg uppfyller de plikter som följer av deras organställning inom bolaget. Styrelseledamots och verkställande direktörs skyldighet att iaktta de nämnda bestämmelserna samt att i sitt handlande alltid främja bolagets intressen betecknas ofta som en lojalitets- och vårdplikt.

Verkställande direktör är främst ansvarig för åtgärder som han vidtagit eller underlåtit inom den löpande förvaltningen, under det att styrelsen bär ett motsvarande ansvar inom området för sin förvaltning. Ansvar för verkställande direktör kan dock också ifrågakomma på grund av det sätt på vilket han berett eller föredragit ärenden för styrelsen samt på grund av underlåtenhet att för styrelsen lägga fram ärenden som det ankommit på styrelsen att avgöra. Ofta intar verkställande direktören en dominerande position i bolaget, vilket kan medföra att hans ansvar bedöms efter en strängare måttstock än styrelseledamöternas. Brister i styrelsens ledning eller tillsyn av bolaget kan medföra att den blir ansvarig för åtgärder eller underlåtenheter av verkställande direktören inom den löpande förvaltningen.

Ersättningsskyldighet enligt 1 § förutsätter alltid att skadan tillfogats bolaget genom åtgärd eller försumlighet, som kan tillräknas styrelseledamot eller verkställande direktören som uppsåt eller oaktsamhet. Ansvaret prövas individuellt för varje organledamot. Ingen kan således bli ansvarig för större del av en skada än som adekvat orsakats av hans åtgärd eller försummelse.

Eftersom ansvaret är individuellt, kan olika faktorer påverka fördelningen av ansvaret mellan organledamöterna. Till sådana faktorer hör – åtminstone i viss mån – den enskilde ledamotens personliga kvalifikationer samt arbetsfördelningen inom styrelsen, se t.ex. NJA 1936 s. 78 och NJA 1973 s. 587.

Styrelseledamot eller verkställande direktör kan inte utan vidare undgå skadeståndsskyldighet under hänvisning till att han följt beslut av ett överordnat bolagsorgan. Enligt 8 kap. 13 § andra stycket får ställföreträdare inte efterkomma föreskrift av bolagsstämman eller annat bolagsorgan, om föreskriften inte är gällande därför att den står i strid med aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Vidare gäller, utan uttryckligt lagstöd, att styrelsen inte får verkställa beslut av bolagsstämman, som styrelsen finner innefatta ett uppenbart åsidosättande av bolagets intressen.

Styrelseledamots eller verkställande direktörs skyldighet att ersätta skada, som han tillfogat enskild aktieägare eller annan, är enligt 1 § mer begränsad och förutsätter att skadan orsakats genom överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Paragrafen ålägger de berörda befattningshavarna ett ansvar för i utomobligatoriska förhållanden vållad ren förmögenhetsskada som går längre än vad som följer av 2 kap. 4 § skadeståndslagen. Sistnämnda bestämmelse gäller nämligen endast sådan skada som vållats genom brott.

Styrelseledamots eller verkställande direktörs skadeståndsskyldighet kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Skall flera ersätta samma skada är de solidariskt ansvariga, i den mån skadeståndsansvaret inte jämkats för någon av dem. Vad någon utgivit i skadestånd får han regressvis söka åter av de andra efter vad som är skäligt med hänsyn till omständigheterna. (4 §)

Aktiebolagslagens bestämmelser om styrelseledamots skadeståndsansvar tillämpas på suppleant i princip endast när denne tjänstgör i styrelsen, NJA 1985 s. 439. Motsvarande torde gälla beträffande vice verkställande direktör, jfr SOU 1971:15 s. 207.

Särskilda bestämmelser om förutsättningarna för att talan om skadestånd till bolaget skall få föras mot organledamot har upptagits i 5 §. Talan om skadestånd till bolaget kan föras mot styrelseledamot eller verkställande direktör, om vid bolagsstämman majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till en tiondel av samtliga aktier biträtt förslag om anställande av skadeståndstalan eller röstat mot förslag om ansvarsfrihet. Uppgörelse om skadeståndsskyldigheten kan träffas endast av bolagsstämman och endast under förutsättning att ägare till en tiondel av samtliga aktier inte röstat däremot. Har en enskild aktieägare fört skadeståndstalan för bolagets räkning, får uppgörelse inte träffas utan hans samtycke.

Talan om skadestånd till bolaget får föras av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier. Avstår någon av de aktieägare som väckt talan från att fullfölja denna, kan de andra ändå göra det. Aktieägare, som har anställt talan, svarar för rättegångskostnaderna men har rätt

till ersättning av bolaget för kostnad som täcks av vad som kommit bolaget till godo genom rättegången.

Talan av ifrågavarande slag på grund av beslut eller åtgärd under ett räkenskapsår måste väckas inom ett år från det att årsredovisning och revisionsberättelse för räkenskapsåret lades fram på bolagsstämman.

Beslut om ansvarsfrihet eller att inte föra skadeståndstalan utgör hinder mot talans väckande endast om i årsredovisningen, revisionsberättelsen eller på annat sätt till stämman lämnats i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga uppgifter angående beslut eller åtgärd som avses med talan. Motsvarande regel gäller för den nyssnämnda årsfristen.

Slutligen gäller att talan om skadestånd på grund av brott kan föras av styrelsen utan hinder av de nyss redovisade bestämmelserna.

I fråga om anspråk på skadestånd till bolaget gäller en yttersta preskriptionstid när anspråket inte grundas på brott. Talan om sådant anspråk kan inte föras mot styrelseledamot eller verkställande direktör sedan tre år förflutit från utgången av det räkenskapsår då beslut eller åtgärd, varpå talan grundas, fattades eller vidtogs.

Har bolaget försatts i konkurs på grund av ansökan som gjorts innan treårsfristen gått till ända, kan konkursboet föra skadeståndstalan utan hinder av att frihet från skadeståndsansvar inträtt enligt 5 §. När treårsfristen löpt ut kan emellertid konkursboet inte väcka sådan talan senare än sex månader från edgångssammanträdet. (6 §)

2.6.2 Revisorer

Av 2 § följer, att revisor som vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligt eller av oaktsamhet skadar bolaget, skall ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan vållas aktieägare eller annan genom överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Revisor svarar även för skada som uppsåtligt eller av oaktsamhet vållas av hans medhjälpare. Om revisionsbolag är revisor, åligger ersättningskyldigheten detta bolag och den för revisionen huvudansvarige.

Bestämmelsen om jämkning i 4 § gäller även för revisorer.

Av 5 § framgår, att talan mot revisor eller revisorsbolag om skadestånd förutsätter att vid bolagsstämman majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget röstat för att sådan talan skall väckas. Paragrafens övriga bestämmelser tillämpas även vid talan mot bolagets revisorer. Revisor åtnjuter dock inte den särskilda preskriptionsfrist som gäller för styrelseledamot och verkställande direktör.

Talan mot revisor, som inte grundas på brott, kan enligt 6 § inte väckas mot revisor sedan mer än tre år förflutit från det revisionsberättelse framlades på bolagsstämma eller annat yttrande enligt aktiebolagslagen framlades. I fråga om talan av bolagets konkursbo gäller motsvarande regler som för styrelseledamöter och verkställande direktör.

2.7 Straffansvar för bolagsorganens ledamöter

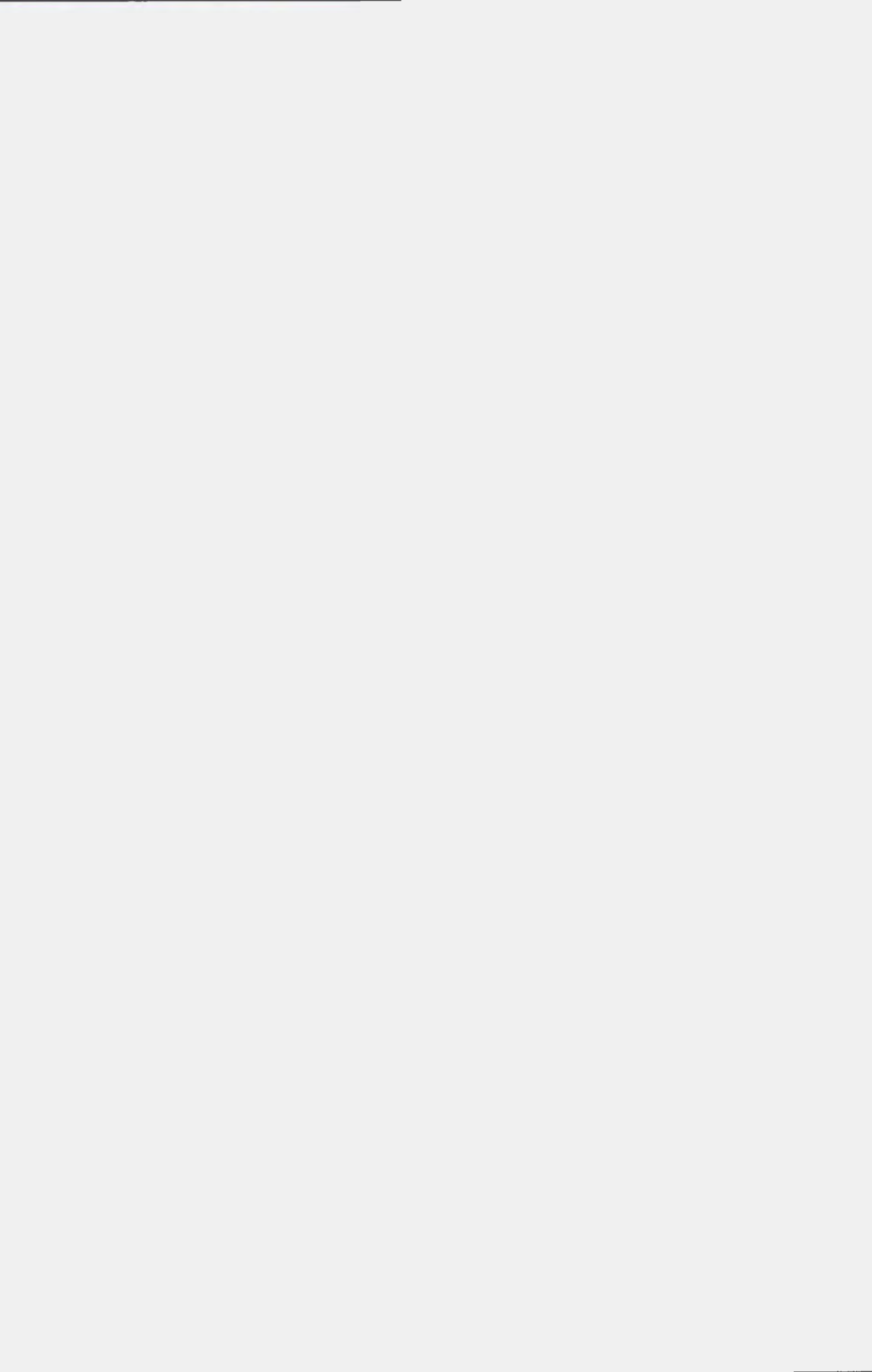
2.7.1 Styrelseledamöter och verkställande direktör

Vissa av de skyldigheter som åvilar styrelse och verkställande direktör enligt aktiebolagslagen är straffsanktionerade i 19 kap. 1 §. Enligt 3 kap. 7 § och 12-13 §§ åligger det styrelsen att föra aktiebok och, i visst fall, förteckning över vissa rättighetshavare samt att hålla aktieboken tillgänglig. Styrelseledamot eller verkställande direktör som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot dessa bestämmelser eller som utan erforderligt samtycke lämnar uppgift ur förteckningen, straffas med böter eller fängelse i högst ett år. Detsamma gäller styrelseordförande som underlåter att på begäran av styrelseledamot eller verkställande direktör sammankalla styrelsen samt ordförande eller ledamot av styrelsen som fattar beslut i styrelsen trots att samtliga ledamöter inte beretts tillfälle att delta i sammanträdet eller inte fått tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet. Styrelseledamot eller verkställande direktör som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot bestämmelserna i 12 kap. 7 § om otillåtna penninglån m.m. eller inte för i 12 kap. 9 § föreskriven förteckning över vissa lån m.m, kan också straffas enligt 19 kap. 1 §.

Straffansvar för styrelseledamot eller verkställande direktör som missköter sitt uppdrag kan i vissa fall ifrågakomma enligt brottsbalkens bestämmelser. Om en sådan befattningshavare uppsåtligen skadar bolaget, kan straffansvar tänkas inträda för förskingring enligt 10 kap. 1 § brottsbalken eller för trolöshet mot huvudman enligt 10 kap. 5 § samma balk. Lämnar styrelsen felaktiga uppgifter i årsredovisningen i syfte att förleda någon att lämna bolaget kredit, kan ansvar för bedrägeri enligt 9 kap. 1 § brottsbalken aktualiseras. Som andra exempel på brott, som kan begås av ledningen för ett aktiebolag, kan nämnas bestämmelserna i 11 kap. brottsbalken om brott mot borgenärer.

2.7.2 Revisorer

Aktiebolagslagen upptar inga bestämmelser om straff för revisor som uppsåtligen eller av oaktsamhet missköter sitt uppdrag. Straffansvar för sådan försumlighet kan emellertid i vissa fall ifrågakomma enligt brottsbalken. Så kan t.ex. straffansvar för revisor som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen skadar bolaget tänkas inträda enligt bestämmelserna i 10 kap. 5 § brottsbalken om trolöshet mot huvudman. Medverkar revisor till att t.ex. oriktiga uppgifter i ett bolags årsredovisning sprids bland allmänheten eller företagets intressenter, torde ansvar för svindleri enligt 9 kap. 9 § brottsbalken kunna ifrågakomma.

3 Vissa utländska rättsordningar

3.1 Tyskland

I Tyskland finns sedan länge två bolagsformer utan personligt ägaransvar. Vid sidan av det traditionella aktiebolaget, Aktiengesellschaft (AG), finns bolagsformen Gesellschaft mit beschränkter Haftung (GmbH). Medan den tyska aktiebolagslagen, *Aktiengesetz vom 6. September 1965*, i stor utsträckning upptar tvingande och detaljerade bestämmelser om bl.a. bolagets organisation, erbjuder GmbH-lagstiftningen, *GmbH-Gesetz vom 20. April 1892*, en betydande frihet för bolagsmännen att i bolagsavtalet reglera framför allt de interna förhållandena i bolaget. Totalt finns det i Tyskland omkring 3 000 AG och 500 000 GmbH.

3.1.1 Aktiengesellschaft

Ett Aktiengesellschaft skall ha tre bolagsorgan, nämligen en bolagsstämma, vid vilken aktieägarna skall kunna utöva sitt inflytande över bolagets verksamhet, ett tillsynsorgan benämnt Aufsichtsrat, som skall övervaka bolagsledningen och ett ledningsorgan benämnt Vorstand, som skall leda och företräda bolaget. Ett Aktiengesellschaft skall granskas av minst en revisor. Revisorerna betraktas inte som ett bolagsorgan utan ses som en från bolaget skild kontrollinstans.

3.1.1.1 Bolagsstämma

Till skillnad från vad som är fallet i många andra länder, kan bolagsorganen i ett Aktiengesellschaft inte inordnas i en entydigt hierarkisk struktur. Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ i den meningen att stämman har att besluta i grundläggande frågor om bolagets organisation, finansiering och verksamhet, men mellan bolagsorganen råder en strikt kompetensfördelning och bolagsstämmans kompetens är begränsad till i lagen eller bolagsordningen

angivna frågor. Stämman är inte behörig att ingripa i övriga bolagsorgans verksamhet.

Bolagsstämmans viktigaste uppgift är att utse majoriteten av ledamöterna i Aufsichtsrat, som i sin tur utser ledamöterna i Vorstand. Bolagsstämman skall också årligen besluta i fråga om ansvarsfrihet åt ledamöterna i Aufsichtsrat och Vorstand samt om disposition av bolagets resultat. Till stämmans uppgifter i övrigt hör bl.a. att besluta om ökning och nedsättning av bolagets aktiekapital, ändring av bolagsordningen och upplösning av bolaget. Det åvilar också stämman att utse bolagets revisorer.

Varje aktieägare är berättigad att delta i bolagsstämma, oberoende av om han innehar aktier med eller utan rösträtt. Aktieägare kan också låta sig företrädas av ombud.

Bolagsstämma skall hållas en gång per år, eller med det kortare intervall som föreskrivs i bolagsordningen. Stämman skall också hållas om bolagets förhållanden så kräver (wenn das Wohl der Gesellschaft es erfordert). Slutligen skall stämman sammankallas om ägare med minst fem procent av aktiekapitalet begär det. Huvudregeln är att stämman sammankallas av Vorstand.

Kallelse till stämman skall ske senast en månad före stämman. Kallelsen skall, tillsammans med den föreslagna dagordningen för stämman, offentliggöras. Mot bakgrund av det utbredda bruket av fullmaktsinsamlingar i det tyska näringslivet, skall kallelse i särskild ordning sändas till kreditinstitut och aktieägarföreningar, som vid närmast föregående bolagsstämma företrätt aktieägare i bolaget.

En minoritet med aktier representerande minst fem procent av aktiekapitalet eller med ett sammanlagt nominellt belopp om 1 milj. DM kan genomdriva att ett visst ärende tas upp på dagordningen vid en kommande stämman. En minoritet av denna storlek kan också, efter det att kallelse skett, påkalla att visst ytterligare ärende tas upp på dagordningen. En ny dagordning skall då offentliggöras inom tio dagar från första kallelsen.

Bolagsstämmans beslut fattas genom omröstning. Alla aktier i ett Aktiengesellschaft har samma röstvärde. Från denna regel finns två undantag. För det första kan i bolagsordningen föreskrivas att det i bolaget skall finnas stam- och preferensaktier. Preferensaktierna kan ha samma röstvärde som stamaktierna, men kan också helt sakna röstvärde. Rösträttslösa preferensaktier får inte representera mer än hälften av bolagets nominella aktiekapital. För det andra kan ett Aktiengesellschaft, efter tillstånd från behörig delstatsmyndighet ge ut stamaktier med olika röstvärden. Sådant tillstånd kan ges för att värna om viktigare samhällsekonomiska intressen. I praktiken före-

kommer stamaktier med olika röstvärden i mycket begränsad utsträckning i det tyska näringslivet.

Varje aktieägare får rösta för det fulla antalet aktier som han innehar eller företräder vid stämman. I bolagsordningen kan emellertid tas in en bestämmelse om rösträttsbegränsning som föreskriver exempelvis att ingen får utöva rösträtt för mer än ett visst antal aktier på stämman eller att det antal röster som tillkommer varje aktieägare inte ökar proportionellt mot antalet aktier som han innehar eller företräder.

Stämmans beslut fattas som regel med absolut majoritet av de avgivna rösterna, såvida inte ett högre majoritetskrav ställs upp i bolagsordningen. För beslut av mer ingripande slag, exempelvis ändring av bolagsordningen, kräver lagen kvalificerad majoritet.

Bolagsstämmobeslut som inte tillkommit i behörig ordning anses som en nullitet om felet är grovt. Är felet inte så grovt blir beslutet giltigt om det inte klandras inom viss kortare tid.

3.1.1.2 Ledningsorganisation

Ett Aktiengesellschaft skall ha en ledningsorganisation med ett tillsynsorgan, Aufsichtsrat, och ett ledningsorgan, Vorstand. Organisationen brukar i doktrinen betecknas som dualistisk, varmed i grunden åsyftas att det mellan dessa organ råder en strikt funktionsfördelning. Det centrala ledningsorganet är Vorstand. Det skall på eget ansvar sköta bolagets förvaltning och företräda bolaget gentemot tredje man. Aufsichtsrat skall övervaka Vorstands arbete. Aufsichtsrat skall i viss mån bestämma riktlinjerna för bolagets verksamhet, men kan i mycket begränsad utsträckning ingripa i den direkta ledningen av bolaget. I bolagsordningen eller genom beslut av Aufsichtsrat kan föreskrivas att en viss bestämd förvaltningsåtgärd inte får företas utan godkännande av Aufsichtsrat. Det går emellertid inte att helt överlåta förvaltningsåtgärder på Aufsichtsrat.

Aufsichtsrat skall ha minst tre ledamöter, vilka utses av stämman och bolagets anställda. I Aktiengesellschaft med högst 2 000 anställda, skall som huvudregel en tredjedel av ledamöterna representera de anställda. I bolag med fler än 2 000 anställda skall Aufsichtsrat till lika delar bestå av representanter för aktieägarna och för de anställda. Endast fysisk person kan utses till ledamot av Aufsichtsrat och ingen får vara ledamot av Aufsichtsrat i fler än tio bolag samtidigt.

Lagen upptar inte några bestämmelser som ger aktieägare rätt till minoritetsrepresentation i Aufsichtsrat. Det är omstritt huruvida en

minoritet kan garanteras sådan rätt genom föreskrifter i bolagsordningen.

Mandatperioden för ledamöter av Aufsichtsrat som utsetts av bolagsstämman får inte överstiga fyra år, men kan förnyas ett obegränsat antal gånger. Ledamot av Aufsichtsrat som har utsetts av bolagsstämman kan under löpande mandatperiod entledigas genom beslut av stämman. För giltigt beslut krävs kvalificerad majoritet. Beslut att i förtid entlediga ledamot som utsetts av de anställda, fattas av de anställda.

Vorstand utses av Aufsichtsrat. Vorstand kan ha en eller flera ledamöter, som är anställda i bolaget. I bolag med ett aktiekapital som överstiger 3 milj. DM skall Vorstand ha minst två ledamöter, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. Mandatperioden är fem år med möjlighet till omval ett obegränsat antal gånger. Den som är ledamot i Vorstand kan inte samtidigt vara ledamot i Aufsichtsrat. Ledamot i Vorstand kan under löpande mandatperiod entledigas av Aufsichtsrat endast om en s.k. viktig grund föreligger. Det kan exempelvis vara en misstroendeförklaring från stämmans sida.

Regelmässigt har Vorstand två eller flera ledamöter, även i mindre aktiebolag. Vorstand är då ett kollegialt organ. Dess beslut skall som huvudregel vara enhälligt, men det är möjligt att i bolagsordningen eller i en av Aufsichtsrat utfärdad instruktion till Vorstand göra undantag från kravet på enhällighet. Det kan exempelvis innebära att beslut skall fattas enligt majoritetsprincipen eller att arbetsuppgifterna fördelas mellan ledamöterna. Den enda beslutsmodell som lagen inte godtar är att en viss ledamot eller vissa ledamöter ges rätt att fatta beslut mot majoritetens vilja.

3.1.1.3 Skadeståndsansvar

Ledamöterna av Vorstand skall i sin ledning av bolaget iaktta vad lagen kallar en "ordentlig och samvetsgrann affärsmans omsorg". Denna omsorgsplikt innebär en skyldighet för Vorstand att ta tillvara bolagets intressen och skydda bolaget mot skador. Omsorgsplikten kan inte begränsas vare sig i bolagsordningen eller genom den enskilde ledamotens anställningskontrakt.

Ledamöter av Vorstand som åsidosätter sin omsorgsplikt är skyldiga att solidariskt ersätta bolaget för uppkommen skada. Skadeståndsansvaret förutsätter uppsåt eller oaktsamhet. Det ankommer på bolaget att styrka skadefallet, skadans omfattning och det handlande som läggs ledamoten till last. Bolaget skall också visa att det råder adekvat kausalitet mellan ledamotens handlande och skadan. Enligt

uttrycklig föreskrift i lagen åligger det däremot ledamoten att, om tvist råder därom, visa att han iakttagit den omsorgsplikt som åvilar honom. Härav följer att ledamoten skall visa att han inte förfarit oaktsamt.

I lagen anges särskilt vissa överträdelser av aktiebolagslagen som medför skadeståndsskyldighet mot bolaget för ledamöter av Vorstand. Det rör sig om bestämmelser till skydd för bolagets eget kapital, bl.a. bestämmelserna om vinstutdelning. I dessa fall presumeras bolaget ha lidit skada genom lagöverträdelsen och den berörda ledamoten har att visa att någon skada inte inträtt. Ansvar för ledamot förutsätter emellertid även i dessa fall culpa.

Skadeståndsskyldighet för ledamot av Vorstand gentemot bolaget inträder inte om den skadebringande åtgärden vidtagits i enlighet med ett av bolagsstämman i laga ordning fattat beslut. En förutsättning är dock bl.a. att ledamoten inte genom felaktig information eller på annat oriktigt sätt förlett bolagsstämman till beslutet.

Bolagets skadeståndsanspråk mot ledamöter av Vorstand kan i vissa fall göras gällande av bolagets borgenärer. En grundläggande förutsättning för att så skall kunna ske är att borgenärerna inte kan få full betalning av bolaget för sina fordringar. Om det inte är fråga om anspråk som grundas på överträdelser av aktiebolagslagens bestämmelser om skydd för det bundna kapitalet, förutsätter borgenärernas talerätt vidare att ledamoten uppsåtligen eller av grov oaktsamhet åsidosatt sin omsorgsplikt. Bevisbördan beträffande omsorgsplikten ligger emellertid på ledamoten. Ett beslut av bolaget att inte väcka talan mot ledamot av Vorstand eller att ingå förlikning med honom kan inte göras gällande mot borgenär som för talan. Inte heller kan ledamoten mot borgenärens anspråk invända att den skadebringande handlingen företagits på grund av ett bolagsstämmbeslut. Trots att borgenärens anspråk grundas på bolagets rätt till ersättning, måste han föra talan i eget namn och med yrkande att betalning skall ske till honom.

Skadeståndsanspråk av de slag som redovisats ovan preskriberas efter fem år.

Bestämmelserna om omsorgsplikt och skadeståndsansvar gentemot bolaget för ledamöter av Vorstand skall också tillämpas på ledamöter av Aufsichtsrat.

Aktieägare, bolagsborgenärer eller annan tredje man kan inte grunda skadeståndsanspråk mot ledamöter av Vorstand eller Aufsichtsrat på de bestämmelser i Aktiengesetz som avser skadeståndsskyldighet för organledamot som åsidosätter sina plikter mot bolaget. I Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) finns emellertid bestämmelser om skadeståndsskyldighet för den som uppsåtligen på ett sätt

som strider mot goda seder tillfogar annan skada. Med stöd av dessa bestämmelser kan tredje man föra talan mot organledamot om ersättning för direkt skada. Vidare är det möjligt för tredje man att föra sådan skadeståndstalan mot organledamot på grund av en bestämmelse i BGB som föreskriver skadeståndsskyldighet för den som vållar annan skada genom att uppsåtligen eller av oaktsamhet överträda en s.k. skyddsregel som uppställts i den skadelidandes intresse.

I aktiebolagslagen är vissa straffbestämmelser och bestämmelserna om skyldighet för Vorstand att inleda konkurs- eller ackordsförfarande om bolaget inte kan betala sina skulder eller det egna kapitalet är förbrukat, att anse som skyddsregler i BGB:s mening. Vidare kan organledamot som i förhandlingar om avtal för bolagets räkning försummar sin upplysningsplikt, dvs. gör sig skyldig till culpa in contrahendo, åläggas skadeståndsansvar mot bolagets avtalspart.

I likhet med vad som är fallet i den svenska aktiebolagslagen är frågan om ansvarsfrihet åt ledamöterna av bolagets ledningsorgan ett obligatoriskt ärende på ordinarie bolagsstämma i ett Aktiengesellschaft. Beviljad ansvarsfrihet har karaktären av en förtroendeförklaring, men hindrar – till skillnad från vad som är fallet i Sverige – inte att skadeståndsanspråk reses från bolagets sida mot ledamöter av Vorstand eller Aufsichtsrat. Sådana ersättningsanspråk skall framställas om bolagsstämman beslutar det eller om ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget framställer begäran därom på stämman. Ersättningsanspråken skall göras gällande inom sex månader från stämman. Riktas bolagets anspråk mot Vorstand, företräds det normalt av Aufsichtsrat. Bolagsstämman kan emellertid utse särskilda ställföreträdare att företräda bolaget i fråga om ersättningsyrkandena. Någon rätt för enskild aktieägare att för bolagets räkning föra talan mot organledamot om skadestånd till bolaget anses inte föreligga i tysk rätt.

Har bolaget fört talan på begäran av en minoritet och har bolaget helt eller delvis tappat målet, skall minoriteten ersätta bolaget dess rättegångskostnader.

3.1.2 Gesellschaft mit beschränkter Haftung

Ett GmbH skall ha minst två bolagsorgan, nämligen en stämma, Gesellschafter (-versammlung), vid vilken ägaren (eller ägarna) kan utöva sitt inflytande över bolagets verksamhet och ett ledningsorgan bestående av en eller flera Geschäftsführer, som svarar för ledningen och företräder bolaget. Aufsichtsrat är ett obligatoriskt bolagsorgan endast i GmbH med fler än 500 anställda.

Till skillnad från vad som är fallet i ett Aktiengesellschaft anses bolagsorganen i ett GmbH stå i ett hierarkiskt förhållande till varandra, med stämman som bolagets högsta beslutande organ. Stämmans kompetens är i princip obegränsad. I kombination med en i stor utsträckning dispositiv lagstiftning ger det ägarna stora möjligheter att själva besluta om bolagets organisation och om kompetensfördelningen mellan bolagsorganen. Lagens kompetensfördelning är med andra ord inte tvingande utan dispositiv.

De allra flesta GmbH är små enmans- eller fåmansägda bolag, i vilka ägaren eller ägarna är Geschäftsführer och svarar för bolagets löpande verksamhet.

För Geschäftsführer gäller att de i förvaltningen av bolagets angelägenheter skall iaktta en ordentlig affärsmans omsorg. Åsidosätter de sina skyldigheter, är de solidariskt ansvariga gentemot bolaget för uppkommen skada. Geschäftsführer har som regel inget skadeståndsansvar mot bolagets ägare eller borgenärer utöver vad som följer av BGB.

3.1.3 Gemensamma bestämmelser om revision

Gemensamma bestämmelser om räkenskaper och revision i Aktiengesellschaft och GmbH finns sedan år 1985 i Handelsgesetzbuch (HGB).

För såväl AG som GmbH gäller att årsbokslutet, varmed förstås balans- och resultaträkningarna, och förvaltningsberättelsen som regel skall underkastas revision av revisor (Abschlussprüfer). Även koncernbokslut och koncernförvaltningsberättelse skall i förekommande fall revideras. Bolag som inte uppfyller vissa gränsvärden med avseende på balansomslutning, omsättning eller antal anställda, är emellertid undantagna från revisionsplikt. Är bolaget revisionspliktigt, kan årsbokslutet inte fastställas om revision inte först har ägt rum. Sker det ändå, är årsbokslutet ogiltigt.

I ett Aktiengesellschaft utses revisor av bolagsstämman. I ett GmbH kan i bolagsordningen bestämmas att revisor skall utses i annan ordning.

En revisor skall alltid utses före utgången av det räkenskapsår som hans revisionsuppdrag avser. På yrkande av bolagets ställföreträdare eller, i ett Aktiengesellschaft, ägare till aktier representerande minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller med ett sammanlagt nominellt belopp om 2 milj. DM, kan rätten utse en annan revisor. Som förutsättning för detta gäller att den valde revisorn är jävig eller på annat sätt olämplig.

En revisor kan mot sin vilja skiljas från sitt uppdrag endast genom rättsens avgörande. Om en av ägarna vald revisor inte är utsedd för tiden till räkenskapsårets utgång eller om han frånträtt sitt uppdrag eller är förhindrad att utföra det och om dessutom någon ny revisor inte har valts, skall rätten på yrkande av ställföreträdare eller aktieägare i bolaget utse revisor. Under nu angivna förutsättningar är bolagets legala ställföreträdare skyldiga att hos rätten begära att ny revisor utses.

Har en revisor åtagit sig ett revisionsuppdrag, kan han avsäga sig detta endast om han kan åberopa en s.k. viktig grund för sin avsägelse. Som viktig grund anses inte tvist avseende innehållet i revisorspåteckningen. Revisors avsägelse skall vara skriftlig och åtföljas av en redogörelse för hans dittillsvarande arbete. Bolagets ställföreträdare skall överlämna revisorns avsägelse och redogörelse till Aufsichtsrat, bolagsstämman och, i GmbH, ägarna.

Revisor i revisionspliktigt bolag skall som regel vara en auktoriserad revisor (Wirtschaftsprüfer) eller ett auktoriserat revisionsbolag (Wirtschaftsprüfungsgesellschaft). I s.k. medelstora GmbH kan dock revisionen utföras av en mindre kvalificerad s.k. edsvuren granskningsman (vereidigte Buchprüfer) eller motsvarande bolag. I lagen anges en rad omständigheter, enligt vilka en annars kvalificerad person skall anses jävig och därmed vara förhindrad att vara revisor åt ett bolag. Till sådana omständigheter räknas bl.a. att han är delägare i bolaget, att han tillhört dess företagsledning under något av de närmast föregående tre åren eller att han eller något företag i vilket han är anställd eller som han företräder, medverkat vid bokföringen eller upprättandet av årsbokslutet utöver revisionsuppdraget. Även för revisionsbolag anger lagen särskilda jävgrunder.

Bolagets ställföreträdare är skyldiga att genast överlämna årsbokslutet och förvaltningsberättelsen till revisorn, som också har rätt att granska bolagets bokföring och övriga handlingar. Revisorn har rätt att av ställföreträdarna begära alla de upplysningar som krävs för en omsorgsfull revision. Han har motsvarande rättigheter i förhållande till bolagets moder- och dotterföretag.

Revisorn skall upprätta en skriftlig berättelse över revisionen. I berättelsen skall särskilt anges om bokföringen, årsbokslutet, förvaltningsberättelsen och, i förekommande fall, koncernbokslutet och koncernförvaltningsberättelsen uppfyller lagens bestämmelser och om bolagets ställföreträdare lämnat begärda upplysningar. Årsbokslutets poster skall kommenteras i den mån det behövs. S.k. skadliga förändringar av bolagets förmögenhet, vinst eller finansiella situation i förhållande till föregående räkenskapsår och förluster, som i inte oväsentlig grad påverkat årsresultatet, skall specificeras och i erfor-

derlig grad kommenteras. Om revisorn vid sin granskning finner omständigheter, som kan äventyra bolagets bestånd eller kan vara till väsentligt förfång för dess utveckling, eller om han finner att bolagets ställföreträdare begått allvarliga överträdelser av lag eller bolagsordning, skall han anmärka detta i berättelsen. Revisorn skall lägga fram revisionsberättelsen för bolagets ställföreträdare.

Om det efter avslutad revision inte finns några invändningar att göra, skall revisorn intyga detta genom en anteckning på årsbokslutet. Ger revisionen anledning till invändningar, skall revisorn inskränka revisorspåteckningen eller vägra att göra den. Nekar revisorn påteckning, skall han förklara det genom en anmärkning på årsbokslutet. Om revisorn nekar påteckning eller inskränker den, skall han motivera åtgärden. Revisorspåteckning eller anmärkning skall också framgå av revisionsberättelsen.

Revisor och hans biträde är skyldiga att genomföra en vederhäftig och opartisk revision. De har tystnadsplikt och får inte utan skäl avslöja affärs- eller yrkeshemligheter som de erfarit vid utförande av sitt uppdrag. Tystnadsplikten omfattar sådana förtroliga uppgifter som bolaget önskar inte skall föras vidare till utomstående. Av tystnadsplikten anses följa en motsvarande skyldighet för revisorn att inte avlägga vittnesmål. Revisorn kan dock i vissa fall ha rätt att avslöja brott. På grund av sin ställning som offentlig kontrollant, kan revisorn undantagsvis även ha en skyldighet att anmäla brott. Revisorer i banker, vissa kreditinstitut och försäkringsföretag är ålagda viss anmälnings- och upplysningsplikt i förhållande till den behöriga tillsynsmyndigheten.

En revisor som uppsåtligen eller av oaktsamhet försummar sina plikter är skyldig att ersätta bolaget för uppkommen skada. Är flera skadeståndsskyldiga, svarar de solidariskt. För den som handlat oaktsamt är ersättningskyldigheten för en och samma revision begränsad till 500 000 DM. Denna begränsning gäller även om revisionen innefattat flera skadegörande handlingar och även om flera personer deltagit i revisionen.

Revisor som åsidosätter sina skyldigheter kan i vissa fall straffas.

HGB innehåller inga bestämmelser om revisors skadeståndsansvar gentemot annan än bolaget. Tysk rätt är i princip restriktiv när det gäller att ålägga någon skadeståndsskyldighet för ren förmögenhetskada i utomobligatoriska förhållanden. Det råder oklarhet om i vilken utsträckning en revisor t.ex. svarar mot allmänheten för information som han lämnat om ett bolags ekonomiska förhållanden. Bundesgerichtshof har emellertid i ett avgörande ansett att en revisor inte kunde åläggas skadeståndsansvar gentemot en tredje man som

lidit skada till följd av att han givit ett företag kredit i förlitan på ett av revisorn granskat bokslutet (BGH NJW 1973, 221).

I ett Aktiengesellschaft kan bolagsstämman besluta om särskild undersökning (Sonderprüfung) av vissa åtgärder i samband med bolagets bildande eller dess affärsverksamhet. Det sker genom att stämman med absolut majoritet beslutar att utse en s.k. Sonderprüfer. Har bolagsstämman avlagt ett yrkande om särskild undersökning, skall rätten på yrkande av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller med aktier till ett sammanlagt nominellt belopp om minst 2 milj. DM utse en Sonderprüfer, om det finns grund för misstanke att oredlighet eller allvarliga överträdelser av aktiebolagslagen eller bolagsordningen ägt rum.

Lagen innehåller också bestämmelser om en särskild form av Sonderprüfung rörande otillåten undervärdering av tillgångar i balansräkningen. Om det finns anledning att anta att sådan undervärdering ägt rum i ett fastställt årsbokslut, skall rätten på yrkande av ägare till en tjugondel av samtliga aktier i bolaget eller med aktier till ett sammanlagt nominellt belopp om 1 milj. DM förordna en Sonderprüfer.

3.2 Frankrike

I Frankrike finns huvudsakligen två former av bolag utan personligt ägaransvar. Det är dels société anonyme (SA), som typiskt sett används av större företag med en stor och växlande ägarkrets, dels société à responsabilité limitée, (SARL), som typiskt sett används av mindre företag. Båda bolagsformer regleras i *Loi No 66-537 sur les sociétés commerciales*. Lagen kompletteras av bestämmelser som meddelats genom dekret, bland vilka i förevarande sammanhang särskilt kan nämnas *Dècret No 67-236*. Totalt finns det i Frankrike omkring 160 000 SA och 580 000 SARL.

3.2.1 Société anonyme

Ett société anonyme kan vara organiserat på två sätt. Det ena är enligt det s.k. klassiska systemet, vilket innebär att det under bolagsstämman finns endast ett organ, en styrelse, benämnd conseil d'administration. Det andra sättet, som med tysk förebild introducerades i den franska lagen år 1966, innebär att det under stämman finns två organ, nämligen ett tillsynsorgan, conseil de surveillance, och ett ledningsorgan, directoire. De allra flesta franska aktiebolag

använder sig av det klassiska systemet. Den följande framställningen avser därför det systemet.

3.2.1.1 Bolagsstämma

Högsta beslutande organ i ett société anonyme är bolagsstämman. Lagen skiljer mellan ordinarie bolagsstämma, som skall hållas minst en gång per år, och extra bolagsstämma. Till ordinarie stämmas uppgifter hör framför allt att ta ställning till bolagets årsredovisning och besluta om disposition av bolagets resultat samt att utse styrelse och revisorer. Extra bolagsstämma kan besluta i alla ärenden som inte uttryckligen skall behandlas på ordinarie stämma. Endast extra bolagsstämma kan besluta om ändring av bolagsordningen.

Varje aktieägare har rätt att delta i bolagsstämma. Enligt en uttrycklig bestämmelse i lagen kan emellertid i bolagsordningen föreskrivas en minsta storlek på aktieinnehavet för att få delta i ordinarie stämma. Denna gräns får dock inte sättas högre än tio aktier. Finns det i bolagsordningen en sådan gräns, kan aktieägare som var för sig inte har tillräckligt många aktier, addera sina aktieinnehav och, om de därigenom uppnår ett tillräckligt antal aktier, låta sig företrädas av ett gemensamt ombud på stämman. Bolagsordningsbestämmelser av nu nämnt slag får inte avse rätten att delta i extra bolagsstämma.

Aktieägare kan på bolagsstämma låta sig företrädas av ombud. Fullmakt kan utfärdas endast för en bolagsstämma i taget eller för en ordinarie bolagsstämma och en extra stämma som hålls inom sju dagar efter den ordinarie stämman. Aktieägare har också rätt att rösta per post genom ett i lagen särskilt reglerat förfarande.

Bolagsstämma skall sammankallas av styrelsen. Försummar styrelsen att göra detta, kan bolagets revisorer kalla till stämma. Kallelse kan också ske genom rättens försorg på begäran av aktieägare med minst en tiondel av aktiekapitalet samt, i brådskande fall, på begäran av tredje man vars intressen berörs av saken. Kallelse skall ske genom kungörelse eller brev till aktieägarna senast femton dagar före stämman.

Kallelsen skall innehålla styrelsens förslag till dagordning för stämman. Framläggs förslag till ytterligare dagordningspunkter efter det att kallelse skett, skall dessa tas upp på dagordningen, om förslaget läggs fram senast 25 dagar före stämman och presenteras av en grupp aktieägare, som tillsammans äger minst en tjugondel av aktierna i bolaget. En viss lindring av kravet på kapitalandel äger rum i bolag med ett aktiekapital som överstiger 5 000 000 FFR.

Till skillnad från bl.a. den tyska aktiebolagslagen uppställer den franska lagen beslutförhetsregler för stämman. Ordinarie bolagsstämma är beslutför om närvarande aktieägare representerar en fjärdedel av aktierna i bolaget. Om beslutförhetskravet inte uppfylls, kan kallelse ske till ny stämma, för vilken något beslutförhetskrav inte gäller. Extra bolagsstämma är beslutför om de närvarande aktieägarna representerar hälften av aktierna i bolaget. Skulle detta krav inte vara uppfyllt, kan kallelse ske till ny stämma, vilken är beslutför om de närvarande aktieägarna representerar en fjärdedel av aktierna i bolaget. Skulle inte heller det kravet vara uppfyllt, kan stämman skjutas upp, dock inte längre än två månader.

Bolagsstämmans beslut fattas genom omröstning, varvid som huvudregel varje aktie ger en röst. Den franska lagstiftningen tillåter inte aktier med olika röstvärde. Det är dock möjligt att i bolagsordningen föreskriva att aktieägare är berättigad till dubbla antalet röster på sina aktier, om han innehaft aktierna minst två år. Bolagsordningsbestämmelser av det slaget är mycket ovanliga. Ett annat undantag från regeln att varje aktie har en röst följer av möjligheten att i bolagsordningen begränsa det antal röster som varje aktieägare får avge på stämman.

Ett sociéte anonyme kan också ge ut preferensaktier helt utan röstvärde. Det sammanlagda antalet rösträttslösa preferensaktier får inte representera mer än en fjärdedel av det nominella aktiekapitalet i bolaget.

För giltigt beslut på ordinarie stämma räcker det med absolut majoritet av rösterna på stämman. Beslut på extra bolagsstämma kräver två tredjedels majoritet för att vara giltigt.

Bolagsstämmobeslut som inte tillkommit behörig ordning, kan förklaras ogiltigt av domstol. Ogiltighet kan emellertid endast inträda, om bolagsstämmans beslut strider mot en tvingande bestämmelse i bolagslagen eller i lagstiftningen om avtal.

3.2.1.2 Ledningsorganisation

En huvuduppgift för bolagsstämman i ett sociéte anonyme organiserat enligt det klassiska systemet är att utse ledamöterna i bolagets styrelse, conseil d'administration. Styrelsens kompetens är mycket vidsträckt. Styrelsen har rätt att inom ramen för bolagets verksamhetsföremål fatta beslut i alla frågor rörande bolagets förvaltning som inte uttryckligen ankommer på stämman. Den löpande förvaltningen av bolagets angelägenheter ankommer emellertid på styrelsens ordförande, le Président directeur général, och, i förekommande fall,

en eller flera särskilt utnämnda medarbetare till ordföranden, les directeurs généraux. Styrelsens uppgift blir därför i praktiken ofta att lägga fast allmänna riktlinjer för bolagets verksamhet, fatta beslut i övergripande frågor och kontrollera styrelseordförandens förvaltning av bolagets angelägenheter.

Styrelsen är ett kollegialt organ som skall ha minst tre och högst tolv ledamöter. I börsnoterade bolag kan styrelsen ha upp till femton ledamöter. Mandatperioden skall framgå av bolagsordningen. Den får inte vara längre än sex år. Styrelseledamöterna kan väljas om ett obegränsat antal gånger.

I bolagsordningen skall läggas fast en senioritetsgräns för styrelsens ledamöter eller för en viss andel av dem. Om saken inte regleras i bolagsordningen, får högst en tredjedel av styrelsens ledamöter vara äldre än 70 år. Styrelsens ordförande får inte vara äldre än 65 år, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen.

Till styrelseledamot i ett sociétéé anonyme kan utses inte bara en fysisk, utan även en juridisk person. Utses en juridisk person till styrelseledamot, skall denne i sin tur utse en fast representant som skall vara underkastad samma villkor och förpliktelser och samma civil- och straffrättsliga ansvar som om han personligen var ledamot av styrelsen. Till styrelsens ordförande, som skall utses bland styrelsens ledamöter, får endast utses en fysisk person.

Högst en tredjedel av styrelsens ledamöter får vara anställda i bolaget. Begränsningen är avsedd att träffa s.k. insiders. Den träffar inte styrelseledamöter som utsetts genom val bland de anställda.

En fysisk person får inte samtidigt inneha styrelseuppdrag i fler än åtta eller vara styrelseordförande i fler än två sociétéé anonymes. Bestämmelserna är försedda med flera undantag, bl.a. för koncernförhållanden.

Styrelseledamot i ett sociétéé anonyme måste äga ett visst minsta antal aktier i bolaget. Antalet skall framgå av bolagsordningen. Väljs någon till styrelseledamot utan att vara aktieägare i bolaget, måste han inom tre månader förvärva det föreskrivna antalet aktier. Om så inte sker, anses han ha lämnat styrelsen. Den stränga ordalydelsen till trots saknar bestämmelsen i de flesta bolag praktisk betydelse. I bolagsordningen föreskrivs nämligen som regel endast att styrelseledamot skall äga minst en aktie i bolaget.

Styrelseledamot kan under löpande mandatperiod entledigas av ordinarie bolagsstämma, utan angivande av särskild grund. Stämman beslut fattas med absolut majoritet.

3.2.1.3 Skadeståndsansvar

Såväl le Président du conseil d'administration som övriga ledamöter av conseil d'administration är ansvariga mot bolaget, aktieägarna och tredje man för överträdelse av bolagslagstiftningen, för åsidosättande av bolagsordningen och för fel eller försummelser (fautes) vid fullgörandet av sina uppdrag.

Ansvar är ett culpaansvar. I förhållande till bolaget anses ansvaret vara grundat på uppdraget som organledamot och ha en kontraktuell karaktär. I förhållande till tredje man anses ansvaret vara av deliktuell art. Om en organledamot underlåter att iaktta för bolag gällande lagföreskrifter anses han förfara culpöst. I enlighet med allmänna skadeståndsrättsliga principer förutsätter ansvar att det råder orsakssamband mellan organledamotens culpösa förfarande och den inträffade skadan. Bevisskyldigheten för skadefallet och orsakssambandet ligger på den skadelidande.

Frågan om skadeståndsansvar prövas för varje ledamot av conseil d'administration för sig. Är flera ansvariga, svarar de solidariskt.

Aktieägare eller tredje man kan för egen räkning föra talan om skadestånd beträffande skada som drabbat honom personligen. Beträffande sådan talan gäller allmänna civilprocessuella regler.

Om talan mot organledamot om skadestånd till bolaget inte förs av bolagets legala ställföreträdare, kan varje enskild aktieägare utföra den för bolagets räkning. Skadeståndstalan av sådant slag kan också föras av en grupp av aktieägare som tillsammans äger minst en tjugondel av aktierna i bolaget. En viss lindring av kravet på kapitalandel gäller i bolag med ett aktiekapital som överstiger 5 000 000 FFR. Gruppens talan måste utföras av en eller flera gemensamma ställföreträdare. Avstår någon av aktieägarna från talan sedan denna väckts, kan de övriga ändå fullfölja den.

Enligt en uttrycklig bestämmelse i lagen är det inte möjligt att med laga verkan föreskriva i bolagsordningen att talan om skadestånd till bolaget skall förutsätta bolagsstämans föregående yttrande eller godkännande. Inte heller utgör ett beslut av bolagsstämman om ansvarsfrihet åt conseil d'administration något hinder mot skadeståndstalan.

Talan om skadestånd preskriberas som huvudregel tre år efter den skadegörande handlingen eller underlåtenheten.

Den franska bolagslagen upptar ett flertal bestämmelser om straff för organledamöter som överträder lagens föreskrifter. Åtskilliga av dessa bestämmelser tillämpas emellertid inte i praktiken. Straffrättsligt ansvar synes framför allt komma i fråga vid allvarigare brott.

3.2.2 Société à responsabilité limitée

I ett SARL utövar delägarna sin rätt att besluta i bolagets angelägenheter vid bolagsstämman. I bolagsordningen kan dock föreskrivas att besluten skall fattas efter skriftväxling mellan delägarna. Ett SARL skall ha en eller flera företagsledare (gérants) som utövar ledningen av bolaget och företräder det mot tredje man. Ett SARL av viss storlek är skyldigt att ha revisor. Oavsett bolagets storlek kan ägare till en tiondel av andelskapitalet genomdriva att revisor utses.

Företagsledarna har av lagen tillagts omfattande befogenheter. Det ankommer dock på bolagsstämman att fatta för bolaget särskilt viktiga beslut, såsom om ändring av bolagsordningen och ökning eller minskning av andelskapitalet. Bolagsstämman utser företagsledaren och kan också avsätta honom. Genom att utse revisor, kan bolagsstämman öka sina möjligheter till kontroll av företagsledarens förvaltning. I praktiken är företagsledaren ofta en stor andelsägare i bolaget.

Reglerna om det bolagsrättsliga skadeståndsansvaret för företagsledare i SARL motsvarar såväl materiellt som processuellt dem som gäller ledamöter av conseil d'administration i société anonyme.

3.2.3 Gemensamma bestämmelser om revision

Enligt den franska lagen skall i varje société anonyme kontrollen av bolaget utövas av en eller flera – i moderbolag minst två – revisorer (commissaires aux comptes). Som revisor kan även revisionsbolag fungera. Revisorn skall uppfylla vissa kvalifikationskrav med avseende på utbildning, yrkeserfarenhet och personlig vandel och stå under tillsyn av en särskild myndighet. Enligt detaljerade jävsbestämmelser kan till revisor inte utses bl.a. den som tillhör det ifrågavarande bolagets företagsledning eller som är anställd av bolaget eller som i övrigt uppbär ersättning av detta eller något närstående bolag för annat än revisionsuppdrag. Personer som ingått i ledningen för ett bolag eller på annat sätt varit anställda av detta, kan inte utses till revisorer i bolaget förrän mer än fem år förflutit från det att de lämnade sitt tidigare uppdrag. På motsvarande sätt kan revisorer inte utses att ingå i ledningen för ett bolag som de reviderat, innan mer än fem år gått från det att de lämnade sitt revisorsuppdrag.

Revisor utses av bolagsstämman. Han väljs för en tid av sex räkenskapsår och kan väljas om. Om ett bolag inte utser någon revisor,

kan domstol på begäran av en enskild aktieägare förordna revisor åt bolaget.

Ägare till minst en tiondel av bolagets aktier, företagsnämnden, åklagaren eller, i börsnoterade bolag, börskommissionen, kan inom trettio dagar från det att revisor utsetts, begära att rätten förklarar honom obehörig. Som grund för en sådan talan erfordras s.k. juste motif, varmed avses t.ex. att vederbörande är jävig eller saknar erforderliga kvalifikationer. Om rätten bifaller talan, skall den förordna en revisor för tiden till dess att bolaget utser ny revisor. Under löpande mandatperiod kan revisorn bara avsättas genom beslut av rätten. Härför erfordras att han varit försumlig eller är förhindrad att utöva sitt uppdrag. Talan om avsättande kan, förutom av de subjekt som är behöriga att väcka talan om obehörighetsförklaring, även föras av styrelsen, direktionen och bolagsstämman.

Ägare till minst en tiondel av aktierna i ett bolag kan genomdriva att rätten förordnar en eller flera experter med uppgift att granska en eller flera åtgärder i bolagets förvaltning. Även i detta fall kan yrkandet framställas också av åklagarmyndigheten, företagsnämnden eller börskommissionen. Experternas granskningsberättelse skall överlämnas till den som begärt granskningen och till bolagets revisor. Den skall vidare tillställas berört organ inom företagsledningen och åklagarmyndigheten samt såsom bilaga till revisionsberättelsen läggas fram på nästa ordinarie bolagsstämma.

Revisorerna skall fortlöpande granska bolagets räkenskaper och kontrollera att dessa är upprättade i enlighet med gällande regler samt företa viss granskning av bolagets förvaltning. De skall kontrollera att de uppgifter som lämnas av företagsledningen i förvaltningsberättelsen eller andra meddelanden till aktieägarna avseende bolagets finansiella situation överensstämmer med räkenskaperna. Revisorerna skall i moderbolag utföra motsvarande kontroll av koncernförvaltningsberättelsen. Vidare har revisorerna ålagts att granska att den aktiebolagsrättsliga likhetsprincipen iakttagits, särskilt vid beslut om ökning av aktiekapitalet och om vinstutdelning.

Lagen förbjuder revisorerna att blanda sig i förvaltningen av bolaget. Av deras skyldighet att granska förvaltningen och att tillse att likhetsprincipen iakttagits följer emellertid att revisorerna måste bedöma hur förvaltningen utövats. Denna bedömning skall vara inriktad på missbruk i förvaltningen som kunnat skada bolaget eller aktieägare. Det ankommer inte på revisorerna att bedöma lämpligheten av vidtagna förvaltningsåtgärder.

Revisorerna skall för bolagsstämman lägga fram en revisionsberättelse, i vilken de intygar att årsräkenskaperna är upprättade i enlighet med gällande lag och anslutande regler och att räkenskaper-

na ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat. Revisorernas intyg skall formuleras med klarhet, enkelhet och precision. Det får kompletteras med alla lämpliga iakttagelser. Om de granskade räkenskaperna inte uppfyller lagstiftarens krav, kan revisorerna neka att lämna något intyg eller förse detta med förbehåll. I båda fall skall revisorerna motivera sin åtgärd. De skall upplysa stämman om oegentligheter och oriktigheter som de funnit vid sin granskning.

Under hela räkenskapsåret har revisorerna rätt att ta del av alla bolagets räkenskaper och andra handlingar. De kan vid sin granskning biträdas av experter. Revisorerna har för fullföljandet av sitt uppdrag också rätt att i viss utsträckning begära upplysningar av tredje man som handlat för bolagets räkning. De skall underrätta företagsledningen om resultatet av sin granskning. Företagsledningen är skyldig att lämna revisorerna upplysning om varje förhållande som kan skada bolagets fortbestånd. Om det erfordras för att vinna upplysningar, kan revisorerna sammankalla styrelsen eller förvaltningsrådet. Erhåller inte revisorerna begärda upplysningar eller vidtas inte för bolagets fortbestånd nödvändiga åtgärder, skall de lämna en särskild redogörelse härom till ordinarie bolagsstämma eller av dem inkallad extra bolagsstämma.

Revisorerna skall kallas till varje bolagsstämma samt till det sammanträde där styrelsen eller direktionen behandlar årsbokslutet.

Ett aktiebolags revisorer är ersättningsskyldiga mot såväl bolaget som tredje man för skador som de culpöst vållar vid fullgörandet av sitt uppdrag. De kan dessutom göras ersättningsskyldiga för sådana av företagsledningen begångna brott som de känt till men underlåtit att avslöja. Fransk rättspraxis avseende revisors skadeståndsansvar är tämligen omfattande. I avgörandena har understrukits revisorns uppgift som kontrollant och att hans ersättningsskyldighet är begränsad till skador som vållats genom att han utfört sitt uppdrag oaktsamt.

Om en revisor uppsåtligen åsidosätter sina skyldigheter kan det i vissa fall föranleda straff enligt särskilda bestämmelser.

Enligt en särskild bestämmelse i den franska aktiebolagslagen skall revisorerna till bolagsstämman lämna upplysningar om sådana oegentligheter och oriktigheter som de erfarit vid utövandet av sitt uppdrag. Det åligger dem att till allmän åklagare anmäla de brottsliga handlingar de fått kännedom om. Denna skyldighet, som är straffsanktionerad, sammanhänger med revisorns skyldighet att utöva sin granskning inte bara i aktieägarnas utan även i borgenärernas och de anställdas intresse. Trots lagbestämmelsens formulering, avser anmälningsskyldigheten endast sådana brottsliga gärningar som är sanktionerade av bestämmelser i bolagslagstiftningen och anslutande lagar såsom börslagstiftningen och lagar om konkurs och företagsrekon-

struktion. Även överträdelser av skatte- och tullagstiftning hör hit, i den mån dessa överträdelser påverkar bolagets ekonomiska situation eller dess bokföring. Anmälningsskyldigheten avser överträdelser som revisorn erfar vid fullgörandet av sitt uppdrag. Enligt de rekommendationer för revisorer som finns i ämnet, skall revisorn innan han anmäler en gärning, förvissa sig om att den är betydelsefull, att den är överlagd och att det inte rör sig om rena misstag. Revisorn behöver inte göra en straffrättslig bedömning av gärningen men måste vara förvissad om att den åtminstone kan misstänkas vara straffbar. Det understryks dock att revisorn skall göra sina bedömningar med försiktighet. Revisorn är inte någon polis eller myndighetsföreträdare och har ingen skyldighet att anmäla brott, om vilka han fått kännedom men som inte berörs av hans revisionsuppdrag.

En revisors anmälan skall avse en bestämd gärning eller gärningar. Den görs direkt till allmän åklagare. Är revisorn tveksam i fråga om bedömningen har han rätt att rådfråga åklagaren. Revisorn kan inte göras civilrättsligt eller straffrättsligt ansvarig för en anmälan till åklagare, inte ens om anmälan leder till åtal eftergift eller avskrivs.

Med undantag för de ovan angivna fallen har revisorerna och deras medarbetare tystnadsplikt beträffande vad de fått kännedom om under fullgörandet av sitt uppdrag.

Ett SARL som överskrider vissa gränsvärden med avseende på balansomslutning, omsättning eller antal anställda skall ha en revisor. Även i andra SARL skall revisor utses, om det begärs av ägare till minst en tiondel av andelskapitalet.

3.3 Storbritannien

I Storbritannien finns endast en bolagsform utan personligt ägaransvar, the limited liability company. Bolagsformen inrymmer emellertid två kategorier av bolag, nämligen *private* och *public limited liability companies*. Båda bolagskategorier regleras i *Companies Act*. Totalt finns det i Storbritannien omkring 10 000 public och 1000 000 private companies.

3.3.1 Public och private limited liability companies

Den brittiska bolagslagstiftningen kännetecknas av en stor frihet för aktieägarna att själva besluta om bolagets organisation. Det gäller såväl för public som private companies. För båda bolagskategorier gäller att endast ett ledningsorgan, en styrelse (board of directors), är

obligatoriskt. I doktrinen talar man om en monistisk ledningsorganisation.

3.3.1.1 Bolagsstämma

I public companies skall ordinarie bolagsstämma hållas varje år. Härutöver kan extraordinära bolagsstämmor hållas. Kravet på en årlig ordinarie bolagsstämma gäller också för private companies, såvida inte samtliga aktieägare i ett sådant bolag beslutat att någon årlig stämma inte behöver hållas. Beslut av bolagsstämman kan i de flesta fall fattas med enkel majoritet (ordinary resolution). Vissa beslut, såsom ändring av bolagsordningen och nedsättning av aktiekapitalet, måste dock enligt uttrycklig lagbestämmelse fattas med kvalificerad majoritet. Härmed förstås att beslut biträts av tre fjärdedelar av de aktieägare som är närvarande och röstar på stämman. I bolagsordningen kan föreskrivas att även andra beslut än de i lagen angivna skall fattas med kvalificerad majoritet.

3.3.1.2 Ledningsorganisation

Styrelsens kompetens bestäms av bolagsordningen. Lagen föreskriver att vissa beslut, exempelvis att ändra aktiekapitalets storlek, skall fattas av bolagsstämman, men lämnar i övrigt åt aktieägarna att i bolagsordningen reglera kompetensfördelningen mellan stämma och styrelse. Styrelsen har exklusiv kompetens inom de ramar som följer av bolagsordningen. Kompetensen kan inte åsidosättas av stämman. Det är exempelvis inte tillåtet för stämman att instruera styrelsen hur den skall agera i vissa frågor.

I ett public company skall styrelsen bestå av minst två ledamöter (directors), medan det i ett private company räcker med en styrelseledamot. Styrelsens ledamöter skall som huvudregel utses på det sätt som anges i bolagsordningen. Upptar bolagsordningen inte någon bestämmelse därom, utses styrelsen av bolagsstämman. Stämmans beslut fattas med absolut majoritet. Lagen innehåller inte några bestämmelser om mandatperiodens längd.

Till ledamot av styrelsen kan utses inte bara fysisk, utan också juridisk person. Det innebär exempelvis att ett moderbolag kan inneha en eller flera platser i styrelsen för ett dotterbolag.

För public companies liksom för private companies som är dotterbolag till public companies upptar lagen en övre åldersgräns för styrelsens ledamöter. Som huvudregel gäller, att till ledamot av styrelsen i ett sådant bolag inte får utses någon som är 70 år eller

äldre. Bestämmelsen är emellertid förenad med så många undantag att den i praktiken har en mycket begränsad betydelse. Lagen uppstår inte några bestämmelser som begränsar styrelseledamots möjligheter att samtidigt sitta i flera bolagsstyrelser.

Styrelsevalet i public companies skall, såvida inte samtliga vid stämman närvarande aktieägare samtycker, avse varje styrelsepost för sig. Aktieägarna skall inte tvingas acceptera en styrelseledamot bara därför att hans kandidatur samordnats med någon annans. I private companies däremot kan styrelsens ledamöter utses i grupp.

Bolagsstämman kan när som helst, med absolut majoritet, avsätta en ledamot av styrelsen. En styrelseledamot kan också på egen begäran lämna styrelsen.

Vakanser i styrelsen kan omedelbart fyllas genom beslut av bolagsstämman. Men i bolagsordningen kan föreskrivas att styrelsen själv skall utse en ny styrelseledamot att verka fram till utgången av nästa bolagsstämma.

I stora bolag är det vanligt att den dagliga ledningen av verksamheten delegeras till en eller flera s.k. managing directors. Dessa utses som regel bland ledamöterna av styrelsen, vilken därigenom kommer att bestå av dels executive, dels non-executive directors. Lagen uppstår inte några särskilda bestämmelser om the managing director.

Om styrelsen delegerar uppgifter till the managing director så att han får exklusiv befogenhet att utföra de uppgifter i bolaget som delegerats till honom, övergår styrelsens funktion till att bli övervakande. Ledningsorganisationen kan då i praktiken sägas vara dualistisk.

De anställda i brittiska aktiebolag har inte någon lagstadgad rätt till representation i bolagets ledningsorgan.

3.3.1.3 Skadeståndsansvar

Styrelseledamöter i ett brittiskt aktiebolag skall iaktta de föreskrifter i Companies Act som rör deras plikter mot bolaget. En styrelseledamot anses dessutom stå i samma förhållande till bolaget som en agent till sin principal. Det påminner om det rättsförhållande som enligt svensk rätt råder mellan en syssloman och hans huvudman. Ur rättsförhållandet mellan styrelseledamoten och bolaget härleds ett antal plikter för styrelseledamoten, s.k. fiduciary duties. Vidare har styrelseledamoten en på common law grundad skyldighet att iaktta skäligen omsorg vid handhavandet av bolagets affärer. De nu angivna plikterna och skyldigheterna åvilar styrelseledamoten endast i för-

hållandet till bolaget. Av dem följer inte några motsvarande skyldigheter mot enskilda aktieägare eller bolagets borgenärer.

Reglerna om styrelseledamöters ansvar har huvudsakligen utformats i rättspraxis. Till styrelseledamotens fiduciary duties räknas bl.a. hans skyldighet att inte rättshandla för bolaget med överskridande av sin befogenhet. Hit hör också en plikt – uttryckligen lagfäst – att verka för aktieägarnas och de anställdas intressen och en skyldighet för honom att inte missbruka sin ställning. En styrelseledamot, som åsidosätter en fiduciary duty, kan bli skyldig att ersätta bolaget den skada som hans förfarande vållar. Sådan skadeståndsskyldighet kan i vissa fall inträda även när någon oaktsamhet inte kan läggas styrelseledamoten till last.

En styrelseledamot kan också bli skadeståndsskyldig mot bolaget om han inte iakttar skäligen omsorg vid ledningen och skötseln av bolagets affärer. Domstolarna har satt kravet på vad som skall anses utgöra skäligen omsorg tämligen lågt, och ansett den böra utgöras av den omsorg styrelseledamöterna skulle ha visat om de handlat för sin egen räkning. I ett berömt avgörande (*Lagunas Nitrate Co v Lagunas Syndicate* 1899) uttalade lord Lindley:

"If directors act within their powers, if they act with such care as is reasonably to be expected of them, having regard to their knowledge and experience, and if they act honestly for the benefit of the company they represent, they discharge both their equitable as well as their legal duty to the company. The amount of care to be taken is difficult to define; but it is plain that directors are not liable for all the mistakes they may make, although if they had taken more care they might have avoided them ... Their negligence must not be the omission to take all possible care; it must be much more blameable than that; it must be in a business sense culpable or gross."

Denna aktsamhetsstandard återkommer i ett flertal kända rättsfall såsom det ofta anförda *Re City Equitable Fire Insurance Co* (1925). Det förtjänar att framhållas, att de vägledande rättsfallen ofta rör mål om skadeståndsansvar för styrelseledamöter, som inte själva varit verksamma i bolaget, och där skadan primärt vållats av en i bolaget på heltid verksam verkställande direktör (managing director). I doktrinen har antagits, att de relativt låga krav på skäligen omsorg som kommit till uttryck i rättspraxis, inte kan förmodas vara vägledande när det gäller verkställande direktörer som är anställda av bolaget eller i fråga om styrelseledamöter som arbetar på heltid åt bolaget.

Styrelseledamöter har inte någon fiduciary duty mot enskilda aktieägare eller annan tredje man. Inte heller kan någon annan av deras förpliktelser mot bolaget åberopas direkt av aktieägare eller tredje

man. På grund av en uttrycklig lagbestämmelse kan emellertid en styrelseledamot bli skadeståndsskyldig mot en borgenär för bedrägeri (fraud) mot denne. Ansvar för styrelseledamot mot tredje man kan också tänkas inträda i överensstämmelse med den princip som kommit till uttryck i rättsfallet *Hedley Byrne & Co Ltd v Heller & Partners Ltd* (1964). I det rättsfallet fastslogs att skadeståndsansvar kan uppkomma för vad som med svensk terminologi skulle kallas ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden, under förutsättning att det föreligger ett "special relationship" mellan skadevållaren och den skadelidande. Med den utgångspunkten har i engelsk doktrin förmodats, att skadeståndsansvar gentemot enskild aktieägare kan inträda för styrelseledamot som oaktsamt lämnar felaktig information i förvaltningsberättelsen. Särskilda lagregler beträffande ansvar för information gäller dock för styrelseledamöter i börsnoterade bolag.

Ett aktiebolags skadeståndsanspråk mot styrelseledamöter skall normalt göras gällande genom bolagsorganens försorg. Som huvudregel anses att en enskild aktieägare inte kan föra talan mot styrelseledamot om skadestånd till bolaget. Denna regel har motiverats med att åtgärder som kan beslutas av bolagsstämman majoritet inte bör kunna omprövas av domstol. Regeln gäller emellertid inte undantagslöst. I åtminstone tre situationer anses en enskild aktieägare kunna föra talan mot styrelseledamöter för att de åsidosatt sina förpliktelser mot bolaget. Det är för det första fallet om styrelseledamöterna har handlat i strid med lag eller utanför bolagets verksamhetsföremål (*ultra vires*). Det är för det andra fallet om den angripna åtgärden har utgjort "fraud" (varmed här avses maktmissbruk) mot minoriteten och de instämnda styrelseledamöterna har kontroll över bolaget och ekonomisk vinning av åtgärden. En tredje och sista situation då en enskild aktieägare anses kunna föra sådan talan är om den angripna åtgärden bara kan beslutas eller godkännas i efterhand av bolagsstämman med kvalificerad majoritet. En talan som en enskild aktieägare för om skadestånd till bolaget benämnes *derivative action*, eftersom han härleder sin rätt till talan från bolaget.

En aktieägare har alltid rätt att föra talan om ersättning av styrelseledamöter för skada som tillfogats honom personligen i hans egenkap av aktieägare i bolaget.

Reglerna om styrelseledamots ansvar är i huvudsak desamma i public companies och private companies.

3.3.2 Revision

Ett brittiskt aktiebolag måste ha en eller flera revisorer. Revisorerna utses av bolagsstämman för ett år i sänder. Underlåter ett bolag att utse revisorer, kan industriministern utse revisor för bolaget.

Revisorn skall uppfylla vissa yrkesmässiga kvalifikationer och tillhöra en revisorsorganisation. Till revisor för ett bolag kan inte utses den som är ställföreträdare för bolaget eller anställd av detta eller dess moderbolag eller dotterbolag eller vissa andra särskilt angivna rättssubjekt. För revisorsuppdraget kan anlitas inte bara fysiska personer utan även revisionsbolag.

En revisor kan avsäga sig sitt uppdrag innan hans mandatperiod gått ut. Han skall då skriftligen underrätta bolaget härom. En sådan skrivelse måste åtföljas av en redogörelse för sådana omständigheter i samband med revisorns avgång som han anser bör delges aktieägarna eller av ett uttalande att några sådana omständigheter inte föreligger. Är avsägelsen inte åtföljd av någon av dessa handlingar är den ogiltig. Inom fjorton dagar från det att bolaget mottagit avsägelsen måste det ge in den till registreringsmyndigheten och i förekommande fall delge redogörelsen med aktieägarna. Om kommunikation med aktieägarna skulle föranleda opåkallad spridning av nedsättande (defamatory) uppgifter, kan rätten på talan av bolaget förordna att redogörelsen inte skall skickas ut.

Har en revisor upprättat en redogörelse som han anser bör delges aktieägarna kan han genomdriva att bolaget inkallar en extra bolagsstämma där revisorn närmare kan förklara sin avgång. Han kan också lämna en sådan förklaring vid nästa ordinarie bolagsstämma.

Bolagsstämman har rätt att avsätta en revisor före utgången av hans mandatperiod. En revisor som avsatts i förtid skall kallas till nästa bolagsstämma, vid vilken revisorsval skall förrättas, och har där rätt att yttra sig i frågor om bolagets revision. En revisor som i annat fall lämnar sitt uppdrag, t.ex. genom att avböja omval, skall till bolaget lämna motsvarande uppgifter som en revisor som avgår i förtid och bolaget skall behandla dessa uppgifter på samma sätt som om de kom från en i förtid avgången revisor.

Revisorn skall granska bolagets bokföring för att upptäcka fel och brister i denna, granska bolagets årsbokslut och kontrollera om det överensstämmer med den granskade bokföringen samt redovisa resultatet av sin granskning för aktieägarna. Det är inte revisorernas sak att upprätta årsbokslutet, men det anses inte föreligga något hinder för dem att utföra ett sådant uppdrag vid sidan av själva revisionsuppdraget. För att kunna fullgöra sin uppgift har revisorerna rätt att när som helst ta del av bolagets bokföring och andra handlingar

och bolagets ställföreträdare är skyldiga att lämna dem alla upplysningar de anser sig behöva. Dotterbolag och deras revisorer har motsvarande informationsskyldighet gentemot revisorer i moderbolag. Om revisorerna inte kan erhålla de uppgifter de anser sig behöva för revisionens fullgörande, är de skyldiga att anmärka detta förhållande i revisionsberättelsen. En revisor har alltid rätt att närvara vid stämma i bolaget.

Revisorerna måste granska att bolagets bokföring är lagenligt upprättad och överensstämmer med årsbokslutet. Den grundläggande granskningsnormen utgörs av Companies Act. Det är revisorernas uppgift att med skälig skicklighet och omsorg försäkra sig om att bokföringen är riktig och att årsbokslutet är riktigt och fullständigt. Längre gående krav på revisionen kan ställas i avtal mellan bolaget och revisorn eller följa av bolagsordningen. Den närmare innebörden av revisors granskningskyldighet har utformats genom en omfattande rättspraxis.

Över resultatet av sin granskning skall revisorerna avge en revisionsberättelse. Av denna skall framgå om bolagets balans- och resultaträkningar för det ifrågavarande räkenskapsåret har upprättats i överensstämmelse med Companies Act och om årsbokslutet ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat. I revisionsberättelsen skall vidare anges om uppgifterna i årsbokslutet inte överensstämmer med styrelsens förvaltningsberättelse. Revisionsberättelsen skall undertecknas av revisorerna. Bolaget skall sända in revisionsberättelsen till registreringsmyndigheten. Den skall också hållas tillgänglig samtidigt med årsbokslutet samt läggas fram på bolagsstämma där årsbokslutet skall fastställas.

Uppdraget som revisor innebär enligt brittisk rätt att det mellan revisorn och bolaget råder ett förtroendeförhållande. Det innebär bl.a. att revisorn som regel inte skall avslöja för annan än sin uppdragsgivare vad han erfarit vid sin granskning. Att ett sådant förtroendeförhållande upprätthålls anses vara ett allmänt intresse. Av det nu anförda anses följa, att revisor i första hand skall rapportera av honom uppdagad bedrägeri- och förskingringsbrottslighet (fraud) till bolagsledningen. Eftersom det också finns ett allmänt intresse av att snabbt beivra brott av ifrågavarande slag, kan det bli nödvändigt för revisorn att avslöja brottsligheten för behöriga myndigheter. En revisor som avslöjar sådana brott kan sannolikt inte göras ansvarig för brott mot tystnadsplikten eller för förtal. De engelska revisorsorganisationerna har utarbetat riktlinjer, som rekommenderar revisorn att avslöja ifrågavarande slag av brott till berörda myndigheter, om han inte kan räkna med att bolagsledningen kommer att vidta erforderliga åtgärder. Beträffande banker och andra bolag som enligt

särskild lagstiftning står under tillsyn av offentlig myndighet, är revisorerna som en följd av den s.k. BCCI-affären i lag ålagda att rapportera skäligen misstanke om bedrägeri- och förskingringsbrott till tillsynsmyndigheten.

Den s.k. Cadbury-kommittén fann inte skäl att föreslå lagstadgad plikt för revisor att rapportera brott i andra bolag än sådana som står under tillsyn av offentlig myndighet. Den förordade däremot en uttrycklig bestämmelse om att revisorer i alla publika aktiebolag har rätt att rapportera bedrägeri- och förskingringsbrottslighet till behörig myndighet, utan att för den skull kunna göras ansvariga för brott mot tystnadsplikten eller för förtal.¹

En revisor anses vara en bolagets uppdragstagare och kan på den grunden bli skadeståndsskyldig för skador som han uppsåtligen eller av oaktsamhet vållar vid uppdragets fullgörande. Revisors skadeståndsansvar är dock begränsat till den skada som bolaget vållats till följd av hans felaktigt eller bristfälligt utförda revision. Det skadeståndsansvar som åvilar revisor på grund av Companies Act eller som kan åläggas honom på grund av avtal med bolaget, gäller emellertid endast mot bolaget. Han har alltså inte något på lag eller sitt uppdrag grundat skadeståndsansvar mot bolagets aktieägare. På grund av i rättspraxis utvecklade regler om vad som med svensk terminologi skulle kallas ansvar för ren förmögenhetsskada i utomobligatoriska förhållanden, kan revisor dock i vissa fall åläggas skadeståndsskyldighet mot aktieägare eller vissa andra, såsom borgenärer eller den som överväger att investera i bolaget eller att ge detta kredit.

I ett avgörande år 1990 (*Caparo Industries plc v. Dickman and others*, 1990 1 A11 ER 568) har överhuset prövat frågan om revisors ansvar mot aktieägare och aktieköpare. Målet gällde skadeståndsansvar för revisor i ett aktiebolag gentemot aktieägare (Caparo) som köpt ytterligare aktier i ett aktiebolag (Fidelity) i förlitan på ett reviserat årsbokslut för sistnämnda slag. Årsbokslutet hade sedermera visat sig oriktigt och Caparo hade till följd därav lidit skada, för vilken Caparo yrkade ersättning av Fidelitys revisorer. I sin dom fastslog överhuset, att en person som av vårdslöshet lämnar en oriktig uppgift kan bli skadeståndsskyldig även i utomobligatoriska förhållanden om en annan person förlitar sig på uppgiften och till följd därav lider skada, under förutsättning att uppgiftslämnaren kan anses ha en aktsamhetsplikt att undvika eller förhindra skadan. En sådan

¹ Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance, 1992, s. 44, 78 f.

aktsamhetsplikt föreligger om det i det enskilda fallet kan fastställas att rekvisiten förutsebarhet (foreseeability), närhet (proximity) och skälighet (fairness) är uppfyllda.

Överhuset ogillade Caparos talan på den grund att närhetsrekvisitet inte var uppfyllt. Närhetsrekvisitet kunde vanligen inte anses uppfyllt i förhållandet mellan ett bolags revisor och enskilda aktieägare i detta eller i förhållandet mellan revisorn och köpare av aktier i bolaget. Ett aktiebolags revisor hade, om inga särskilda omständigheter förelåg, ingen aktsamhetsplikt och således inte heller något skadeståndsansvar mot andra som tog del av revisionsberättelsen än bolaget och bolagets aktieägare som grupp.

Av rättsfallet följer, att revisorn som regel inte kan bli skadeståndsskyldig mot enskilda aktieägare i bolaget eller mot tecknare eller köpare av bolagets aktier eller mot bolagets borgenärer. Revisorns granskning anses syfta till att möjliggöra för bolagets aktieägare som grupp att kontrollera bolagets verksamhet och revisorns ansvar gäller därför primärt i förhållande till bolaget samt dess aktieägare som grupp.

3.4 Danmark

I likhet med vad som är fallet i de flesta andra europeiska länder finns också i Danmark två bolagsformer utan personligt ägaransvar, nämligen aktieselskab och anpartsselskab. Den senare bolagsformen tillskapades i samband med Danmarks inträde i EG. Totalt finns det i Danmark i dag knappt 50 000 anpartsselskaber och drygt 25 000 aktieselskaber.

3.4.1 Aktieselskab

Den nuvarande lagen om aktieselskaber, *Lov nr. 370 af 13. juni 1973*, tillkom i nordiskt samarbete under slutet av 1960- och början av 1970-talet. Den överensstämmer därför i stora delar med den svenska aktiebolagslagen. Det gäller även i fråga om bolagets organisation.

Ett aktieselskab skall ha minst fyra bolagsorgan, nämligen bolagsstämma, styrelse, direktion och revisorer. Dessutom kan det i alla aktieselskab inrättas ett s.k. representantskap.

3.4.1.1 Bolagsstämma

Aktieselskabets högsta beslutande organ är bolagsstämman. Stämman har kompetens att besluta i alla frågor som inte enligt uttrycklig föreskrift i lagen eller bolagsordningen åvilar annat organ. I doktrinen beskrivs stämman i ett aktieselskab ofta som omnipotent.

Berättigad att delta i bolagsstämma är i princip varje aktieägare som är införd i aktieboken. I bolagsordningen kan bestämmas att aktieägare för att få deltaga i bolagsstämma skall föranmäla sig hos bolaget inom en viss tid, dock högst fem dagar, före stämman. I börsnoterade aktieselskab skall bolagsstämman vara öppen för mass-media.

En aktieägare kan på stämman låta sig företrädas av ombud med skriftlig fullmakt. En sådan fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet. Aktieägare kan också medföra biträde vid stämman.

På samma sätt som i den svenska aktiebolagslagen görs i aktieselskabslagen en skillnad mellan ordinarie och extra bolagsstämma. Ordinarie bolagsstämma skall hållas inom sex månader från varje räkenskapsårs utgång. För börsnoterade bolag är fristen fem månader. Extra bolagsstämma skall hållas på styrelsens initiativ. Styrelsen skall också kalla till extra bolagsstämma om det begärs av revisor, representantskapet eller ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget.

Stämman sammankallas av styrelsen. Kallelse skall ske tidigast fyra veckor och, om inte en längre tid föreskrivs i bolagsordningen, senast åtta dagar före stämman. Kallelse skall ske i enlighet med bolagsordningens föreskrifter. Har en aktieägare som är upptagen i aktieboken begärt det, skall han dock alltid kallas skriftligen till stämman.

I kallelsen skall anges vilka ärenden som skall behandlas på stämman. Stämman får i princip inte behandla ärenden som inte tagits upp i kallelsen. Aktieägare har rätt att få ärende behandlat på bolagsstämman om han begär detta hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas in i kallelsen.

Ordinarie bolagsstämma skall fastställa bolagets årsredovisning och besluta om dispositioner av bolagets resultat. Till stämmans uppgifter i övrigt hör att utse bolagets styrelse och revisorer liksom bl.a. att besluta om ökning och nedsättning av bolagets aktiekapital, om ändring av bolagsordningen och om upplösning av bolaget. Till skillnad från vad som är fallet i Sverige är frågan om ansvarsfrihet åt styrelse- och direktionsledamöter inte ett obligatoriskt stämмоärende (se nedan).

Stämmans beslut fattas genom omröstning varvid alla aktier i princip har samma röstvärde. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas att det i bolaget skall finnas aktier av olika slag, som skiljer sig åt exempelvis i fråga om röstvärdet. I likhet med vad som är fallet i Sverige får ingen aktie ha ett röstvärde som är mer än tio gånger högre än röstvärdet för någon annan aktie. Aktier med olika röstvärden förekommer i mycket stor utsträckning bland börsnoterade aktieselskab.

Lagen utgår från att varje aktieägare vid bolagsstämman får rösta för det fulla antalet aktier som han äger eller företräder. I bolagsordningen kan emellertid införas bestämmelser som begränsar rösträtten. En sådan begränsning kan exempelvis innebära att ingen får utöva rösträtt för mer än ett visst antal aktier på stämman eller att det antal röster som tillkommer varje aktieägare inte ökar proportionellt mot antalet aktier som han äger eller företräder.

I likhet med vad som är fallet i ett svenskt aktiebolag får aktieägare i ett aktieselskab inte rösta i fråga om talan mot honom själv, hans befrielse från skadeståndsansvar eller annan förpliktelse gentemot bolaget. Detsamma gäller i fråga om sådan talan eller befrielse beträffande annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets.

Stämmans beslut utgörs som regel av den mening som vinner enkel majoritet ("simpelt stemmeflertal"). Lagen ger inte besked om huruvida majoritetskravet är att uppfatta som ett krav på absolut eller relativ majoritet. I doktrinen synes dock flertalet författare eniga om att relativ majoritet är tillfyllest.

Bolagsstämman får inte fatta ett beslut som uppenbart är ägnat att ge vissa aktieägare eller andra en otillbörlig fördel på andra aktieägares eller bolagets bekostnad.

Bolagsstämmobeslut som inte tillkommit behörig ordning kan klandras av aktieägare, styrelseledamot eller direktör i bolaget. Klanderfristerna överensstämmer i allt väsentligt med den svenska lagen.

3.4.1.2 Ledningsorganisation

Ett aktieselskab skall ha en styrelse och en direktion, vilka tillsammans "forestår ledelsen af selskabets anliggender". Aktieselskabets styrelse skall sörja för en "forsvarlig organisation av selskabets virksomhed", medan direktionen skall tillvarata den dagliga ledningen av bolaget i enlighet med styrelsens riktlinjer.

Styrelsen skall ha minst tre ledamöter, vilka väljs av bolagsstämman, om det inte av bolagsordningen framgår att styrelsen skall väljas av representantskapet eller att den delvis skall utses på annat sätt. Med undantag för möjligheten att styrelsen helt eller delvis utses av representantskapet, skall majoriteten av styrelsens ledamöter alltid väljas av stämman. Några regler om att en aktieägarminoritet har rätt till representation i styrelsen finns inte i den danska lagen.

I aktieselskab som de senaste tre åren i genomsnitt haft mer än 35 anställda har de anställda rätt att utse representanter i styrelsen.

Mandatperioden för styrelsens ledamöter får inte vara längre än fyra år, men omval kan ske ett obegränsat antal gånger. Ledamot av styrelsen kan när som helst skiljas från sitt uppdrag av den som utsett honom. Han kan också på egen begäran avgå.

Styrelsen skall inom sig utse en ordförande. Ordföranden skall tillse att styrelsen sammanträder när det är nödvändigt och att samtliga styrelsemedlemmar kallas till styrelsens sammanträden. I praktiken har styrelseordföranden även i danska aktiebolag mera långtgående uppgifter än vad lagen ger vid handen. Han skall leda styrelsens arbete, men fungerar också som en länk mellan styrelsen och direktionen.

I syfte att tydliggöra kompetensfördelningen mellan styrelse och direktion infördes i aktieselskabslagen år 1993 ett förbud mot s.k. arbetande styrelseordförande i börsnoterade aktieselskaber. Styrelsens ordförande i börsnoterade bolag får enligt de nya bestämmelserna i princip inte utföra andra uppgifter för bolagets räkning än sådana som är en naturlig del av ordförandeskapet. På anmodan av styrelsen får han dock utföra enstaka uppdrag för styrelsen. Beslut om sådant uppdrag och eventuellt vederlag för dess utförande, skall dokumenteras i styrelsens protokoll. Bestämmelsen innebär i praktiken bl.a. att en advokat inte samtidigt kan vara styrelsens ordförande och bolagets juridiska expert och ombud i alla tvister.

För samtliga aktieselskab infördes samtidigt en skyldighet att inför bolagsstämmans val av styrelseledamöter upplysa om styrelse- eller direktionsuppdrag i andra aktieselskaber, dock inte i helägda dotterbolag. Syftet är enligt motiven att ge aktieägarna möjlighet att överväga om de föreslagna kandidaterna är lämpliga och om de har tillräckligt med tid för uppdraget som styrelseledamot. För börsnoterade aktieselskab infördes också en skyldighet att i årsredovisningen upplysa om samtliga ledningsuppdrag i andra danska aktieselskaber, undantaget helägda dotterbolag, som ledamöterna i styrelsen och direktionen innehar.

Vid samma tidpunkt genomfördes också vissa ändringar i bestämmelserna om styrelsens arbetsuppgifter. Styrelsen skall enligt de nya

bestämmelserna, inom ramen för sin allmänna skyldighet att hålla sig orienterad om bolagets ekonomiska ställning, fortlöpande bedöma om bolaget har en försvarlig kapitalberedskap. Bestämmelsen säger inte någonting om vilka åtgärder styrelsen skall vidtaga om den finner att kapitalberedskapen inte är försvarlig. Det har överlämnats till rätts-tillämpningen.

Vidare uppställs i fråga om börsnoterade bolag vissa minikrav på innehållet i den arbetsordning som styrelsen skall upprätta för sitt arbete. Från att tidigare endast i allmänna ordalag ha slagit fast att en sådan arbetsordning skall upprättas, anges nu i 56 § femte stycket DASL att arbetsordningen åtminstone skall innehålla bestämmelser som:

- 1) fastlægger bestyrelsens konstitution, beslutningsdygtighed samt med hvilket interval der skal afholdes møder,
- 2) fastlægger retningslinier for arbejdsdelningen, herunder forretningsgange, bemyndigelser og instrukser, mellem bestyrelsen og direktionen eller andre etablerede organer,
- 3) fastlægger, hvorledes bestyrelsen fører tilsyn med direktionens ledelse af selskabets virksomhed og med datterselskaber,
- 4) fastlægger retningslinier for oprettelse og føring af bøger, fortegnelser og protokoller efter denne lov (aktieselskabsloven),
- 5) pålægger bestyrelsen at tage stilling til selskabets organisation, såsom regnskabsfunktion, intern kontrol, edb-organisation og bud-gettering,
- 6) pålægger bestyrelsen at skaffe sig de oplysninger, der er nødven-dige til opfyldelse af dens opgaver,
- 7) pålægger bestyrelsen at følge op på planer, budgetter og lignende samt tage stilling til rapporter om selskabets likviditet, ordrebehold-ning, væsentlige dispositioner, overordnede forsikringsforhold, finansieringsforhold, pengestrømme og særlige risici,
- 8) pålægger bestyrelsen at tage stilling til indholdet af revisions-protokollen forud for dennes underskrivelse,
- 9) pålægger bestyrelsen at gennemgå selskabets perioderegnskaber og lign. i løbet af hvert regnskabsår, og herunder vurdere budgettet og afvigelser herfra, samt
- 10) pålægger bestyrelsen at sikre tilstedeværelsen af det nødvendige grundlag for revision, herunder tage stilling til, om der er behov for intern revision."

Bestämmelsen skall göra de enskilda styrelsemedlemmarna medvetna om sina skyldigheter i de i bestämmelsen angivna hänseendena och öka möjligheterna att hålla styrelsemedlemmarna ansvariga för åsido-

sättande av sina skyldigheter. Den skall inte uppfattas som en uttömmande uppräkningslista av styrelsens plikter. Det åvilar bolagets revisorer att kontrollera att en arbetsordning upprättas i enlighet med lagens krav. Finner revisorerna att så inte skett, skall ett påpekande därom bifogas årsredovisningen och lämnas till bolagsstämman.

Styrelsen i ett aktieselskab skall anställa en direktion bestående av en eller flera direktörer. Skall direktionen bestå av fler än tre direktörer, måste en bestämmelse om detta tas in i bolagsordningen. I likhet med vad som gäller för styrelsens ledamöter, kan endast fysisk person utses till direktör.

Lagen reglerar inte direktionens interna organisation eller beslutsformer. Bestämmelser därom kan tas in i bolagsordningen eller meddelas genom styrelsebeslut, men saken kan också överlämnas till direktionen att själv avgöra. Det är exempelvis möjligt att fördela arbetet i direktionen genom att utse t.ex. en teknisk direktör, en ekonomidirektör och en administrativ direktör. Oberoende av hur arbetet fördelats har emellertid samtliga direktörer rätt att delta i – och delar också ansvaret för – viktigare direktionsbeslut.

Lagen medger att en eller flera direktörer ingår i styrelsen, men tillåter inte att dessa utgör en majoritet i styrelsen. Inte heller får en direktör vara styrelsens ordförande. I en av den s.k. Selskabretspanelen år 1992 genomförd översyn av vissa delar av aktieselskabslagen övervägdes att, efter tysk modell, helt förbjuda personsamband mellan styrelse och direktion i börsnoterade aktieselskab. Ett sådant förbud skulle enligt panelen tydligt markera skillnaden mellan direktionens verkställande och styrelsens övervakande funktion. Under hänvisning i första hand till EG:s pågående arbete med det femte bolagsdirektivet (se kapitel 4) avstod emellertid panelen från att lägga fram något förslag i frågan. (Betaenkning nr. 1229, Industriministeriet, 1992)

Ett aktieselskab kan i bolagsordningen föreskriva att ett representantskap skall inrättas för att utöva tillsyn över styrelsens och direktionens förvaltning av verksamheten. Representantskapet kan också ges rätt att utse ledamöter av styrelsen. Representantskapet skall bestå av minst fem medlemmar, som väljs av bolagsstämman om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. Tanken är aktieägarna framför allt i bolag med en spridd ägarstruktur på detta sätt skall få en möjlighet att följa bolagets verksamhet närmare än vad som blir fallet om deras roll begränsas till att delta på bolagsstämman. I praktiken är emellertid representantskap en mycket ovanlig företeelse i danska aktieselskab.

3.4.1.3 Skadeståndsansvar

En styrelseledamot eller direktör som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, är skyldig att ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogats aktieägare, bolagets borgenärer eller tredje man genom överträdelse av aktieselskabslagen eller bolagsordningen. I aktieselskabslagen upptas bestämmelser om jämkning av skadestånd, solidariskt ansvar och regress, vilka i sak motsvarar den svenska lagen.

Beslut om att bolaget skall föra skadeståndstalan mot styrelseledamot eller direktör i bolaget skall fattas av bolagsstämman. Ett aktieselskabs stämma behöver, som ovan påpekats, inte fatta beslut om ansvarsfrihet åt styrelse och direktion om inte bolagsordningen föreskriver det. Har bolagsstämman fattat sådant beslut, kan bolaget emellertid inte föra talan om skadestånd avseende händelser under det räkenskapsår som omfattas av ansvarsfrihetsbeslutet. Bolagsstämmans beslut om ansvarsfrihet eller att avstå från talan utgör emellertid hinder mot talans väckande endast om stämman fått i allt väsentligt riktiga och fullständiga uppgifter om det beslut eller den åtgärd varpå talan grundas. Har ägare till minst en tiondel av aktierna i bolaget motsatt sig ett beslut om ansvarsfrihet eller att inte väcka talan, kan varje enskild aktieägare väcka talan med yrkande att den eller de ansvariga förpliktas att betala bolaget ersättning för skadan. Aktieägaren för emellertid denna talan i eget namn. Han svarar för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning för dessa av bolaget, i den mån de täcks av vad som bolaget erhållit genom rättegången. Slutligen gäller att om bolaget försatts i konkurs inom två år från bolagsstämma som beslutat om ansvarsfrihet eller att inte väcka skadeståndstalan, kan konkursboet väcka sådan talan utan hinder av bolagsstämmobeslutet. Talan måste dock väckas inom tre månader från konkursbeslutet.

Enskild aktieägare som med stöd av aktiebolagslagens bestämmelser vill föra skadeståndstalan för bolagets räkning, måste anhängiggöra denna talan inom sex månader från den stämma på vilken minoriteten motsatte sig beslutet att bevilja ansvarsfrihet eller att inte väcka talan, eller, i förekommande fall, från den dag då särskild granskning avslutades. För skadeståndstalan som väcks på grund av bolagsstämmas beslut gäller allmänna regler om preskription.

Skadeståndsansvaret för styrelseledamöter och direktörer är ett culpaansvar; ersättningsskyldighet förutsätter att skadan orsakats av en handling eller underlåtenhet som kan tillräknas skadevällaren som uppsåt eller oaktsamhet, jfr. UfR 1982.595 H. Innebörden av culpaansvaret blir en fråga för domstolarna att avgöra i det enskilda fallet.

Frågan om ansvar prövas individuellt för varje styrelseledamot eller direktör. Det ankommer som regel på den skadelidande att visa att en organledamot förfarit på ett sätt som grundar skadeståndsansvar.

Selskabsrettspanelen behandlade i ett år 1992 avgivet betänkande de aktiebolagsrättsliga reglerna om skadeståndsansvar. Mot bakgrund av EG-kommissionens förslag till ett femte bolagsdirektiv övervägde panelen, efter förebild i direktivförslaget och tysk rätt, behovet av regler om kollektivt ansvar för ledamöterna av styrelsen eller direktionen och om skyldighet för sådan befattningshavare att i mål om skadestånd visa att han inte förfarit oaktsamt. Selskabsrettspanelen fann att sådana regler stred mot en grundfast dansk rättstradition och kunde leda till orimliga resultat. Panelen ansåg att de gällande reglerna om styrelsens och direktionens plikter och ansvar innefattade en rimlig och ändamålsenlig avvägning och fann inte skäl att föreslå ändring av dessa bestämmelser (Betaenkning nr. 1229, Industriministeriet, 1992)

De ändringar i den danska aktieselskabslagen som genomfördes den 1 januari 1993 berörde inte bestämmelserna om skadeståndsansvar. I propositionen framhölls dock att bestämmelsen om arbetsordning för börsnoterade bolag som avser att uppmärksamma den enskilde styrelseledamoten på hans plikter också gör det lättare att hålla honom ansvarig för underlåtenhet eller försummelser.

Överträdelse av de plikter som enligt aktieselskabslagen åvilar styrelsen och direktionen är i åtskilliga fall straffsanktionerade. Hit hör t.ex. åsidosättande av reglerna om förvärv av egna aktier, om styrelsens arbete i vissa fall, om låneförbud och om vinstutdelning. Den påföljd som kan komma ifråga är böter, såvida inte strängare straff följer av tillämpning av den allmänna strafflagen.

3.4.2 Anpartsselskab

Anpartsselskabsformen är i första hand avsedd för mindre företag med en begränsad ägarkrets. Den erbjuder därför en något större frihet för ägarna att själva utforma bolagets organisation än vad ägarna i aktieselskab har.

Högsta beslutande organ är *bolagsstämman*. I lagen sägs emellertid uttryckligen att för det fall samtliga ägare är överens därom så kan de besluta i bolagets angelägenheter utan att stämma formellt hålls och utan att stämmoreglerna iakttas. Det innebär att stämmobeslut kan fattas per *capsulam* men också exempelvis att en ägare som äger samtliga anparter kan ge direktiv direkt till styrelsen, utan att detta sker genom ett formellt stämmobeslut.

Bolagsstämmans beslut avgörs genom omröstning där den röststyrka som tillkommer varje ägare bestäms av antalet anparter som han innehar och anparternas röstvärde. Till skillnad från vad som är fallet i fråga om aktier i aktieselskab, sätter lagen inte några gränser för hur stora skillnader i röstvärde som kan föreligga mellan anparter av olika slag. Anparter kan också ges ut helt utan röstvärde.

Övriga bestämmelser om bolagsstämma i anpartsselskabslagen överensstämmer i allt väsentligt med aktieselskabslagen.

Craven på ledningsorganisationens utformning i ett anpartsselskab varierar med bolagets storlek. Om bolagets tillskottskapital uppgår till minst 300 000 DKR skall det finnas två ledningsorgan, nämligen en styrelse och en direktion. Detsamma gäller om bolaget under de senaste tre åren haft i genomsnitt minst 35 anställda och de anställda på den grunden har rätt till styrelserepresentation. I övriga, mindre anpartsselskab är endast ett ledningsorgan, en direktion, obligatoriskt. De uppgifter som enligt lagen åvilar styrelsen, skall i sådant fall ombesörjas av direktionen. Ingenting hindrar emellertid att även mindre anpartsselskab har en ledningsorganisation med både styrelse och direktion.

I en strävan att förenkla lagstiftningen rörande anpartsselskab och öka avtalsfriheten delägarna emellan, har Selskabetspanelen nyligen föreslagit att kravet på styrelse i anpartsselskab med ett visst tillskottskapital tas bort. Skyldighet att tillsätta en styrelse skall enligt förslaget föreligga endast för anpartsselskab som omfattas av bestämmelserna om styrelserepresentation för de anställda. Betänkandet har ännu inte föranlett lagstiftning. (Betaenkning nr. 1251, Industriministeriet, 1993)

Anpartsselskabslagens övriga bestämmelser om ledningsorganisationen överensstämmer i allt väsentligt med aktieselskabslagen. Det gäller också bestämmelserna rörande styrelseledamöters och direktörers skadeståndsansvar och om väckande av talan för bolagets räkning. För minoritetstalan erfordras dock att ägare till minst en fjärdedel av tillskottskapitalet motsatt sig beslut om ansvarsfrihet eller beslut att inte väcka talan.

3.4.3 Gemensamma bestämmelser om revision

Bestämmelser om revisorer och revision i aktie- och anpartsselskab finns i årsregnskabslagen. De är i stor utsträckning likalydande för båda bolagsformer.

I såväl aktie- som anpartsselskab skall bolagsstämman välja en eller flera revisorer. En revisor utses för bestämd tid eller tills vidare.

Ägare till en tiondel av samtliga aktier i ett aktieselskab, eller en fjärdedel av tillskottskapitalet i ett anpartsselskab, kan genomdriva att minoritetsrevisor utses. Sådan revisor förordnas av registreringsmyndigheten.

Minst en av revisorerna skall vara statsauktoriserad eller registrerad. I aktieselskab vars aktier eller skuldebrev är föremål för offentlig notering, skall det finnas två revisorer, varav minst en statsauktoriserad.

Har revisor förordnats på viss tid, upphör hans uppdrag vid slutet av den ordinarie bolagsstämma som hålls närmast efter det att det räkenskapsår, för vilket revisorn valts, har gått till ända. Är revisor utsedd tills vidare, upphör hans uppdrag, när annan revisor utses i hans ställe. Oavsett om revisor utsetts på viss tid eller tills vidare, kan han när som helst avsättas av den som utsett honom. När revisors uppdrag upphör, skall han genast underrätta registreringsmyndigheten härom. Har revisor lämnat sitt uppdrag eller har detta på annat sätt upphört i förtid, skall styrelsen snarast föranstalta om val av ny revisor. I aktiemarknadsbolag skall kallelse till stämma, där sådant val skall förrättas, utfärdas inom åtta dagar från det att bolaget underrättats om revisorns avgång. Oavsett anledningen till revisors avgång, är den tillträdande revisorn skyldig att avkräva den avgående revisorn en redogörelse för orsakerna till hans avgång och den sistnämnde är också skyldig att lämna en sådan redogörelse.

Saknar ett bolag revisor eller är revisor inte behörig, skall registreringsmyndigheten på begäran av styrelseledamot, direktör eller ägare i bolaget utse en behörig revisor. Av registreringsmyndigheten förordnad revisor tjänstgör till dess att ny revisor utsetts i föreskriven ordning.

Revisorn skall granska årsredovisningen i överensstämmelse med god revisionssed. Det är balans- och resultaträkningarna som skall granskas. Revisorn utför däremot inte någon förvaltningsrevision i egentlig mening. Sedan revisionen har avslutats, skall revisorn genom anteckning på årsbokslutet intyga att han reviderat detta (revisorspåteckning). Är årsbokslutet alltför bristfälligt, kan revisorn neka att göra sådan anteckning. Genom en lagändring år 1982 upphävdes revisors skyldighet att upprätta en särskild revisionsberättelse. Närmare bestämmelse om innehållet i revisorspåteckningen har meddelats i en kungörelse (Bekendtgörelse om revisors påtegnings på regnskaber, nr 121, 1989). Enligt kungörelsen anses en "blank" revisorspåteckning bl.a. innebära att årsbokslutet är reviderat och upprättat i överensstämmelse med lag och bolagsordning och att det ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat. Har revisor invändning eller förbehåll mot årsbokslutet skall det framgå av revi-

sorspåteckningen. Han skall särskilt anmärka om han funnit att det föreligger omständigheter som kan medföra ansvar för ledamöter av styrelsen eller andra ledningsorgan.

Revisorn skall till varje styrelsemöte lägga fram ett revisionsprotokoll, i vilket han också årligen skall föra in en redogörelse för revisionen av årsbokslutet och fortlöpande antecknar de iakttagelser och påpekanden som föranledas av hans granskning.

Revisor har rätt och på begäran av styrelseledamot, direktör eller ägare plikt att närvara vid bolagsstämma och är där skyldig att besvara frågor om det av honom reviderade årsbokslutet. Utanför stämma eller styrelsemöte får revisor som huvudregel inte lämna aktieägare eller annan upplysning om bolagets förhållanden.

Varje aktieägare kan på bolagsstämma framställa yrkande om extraordinär granskning av bolagets bildande eller vissa åtgärder i bolagets förvaltning eller vissa räkenskaper. Om förslaget samlar mer än hälften av rösterna, utser stämman en eller flera granskare. Har förslaget inte bifallits av bolagsstämman men biträts av ägare till minst en fjärdedel av samtliga aktier i bolaget, kan envar aktieägare inom en månad från stämman begära att rätten skall utse granskare. Rätten skall bifalla begäran om den finner att det finns tillräckliga skäl för det, jfr UfR 1989.647. Över sin granskning skall granskaren framlägga en skriftlig redogörelse på bolagsstämma.

Revisor eller hans medarbetare får inte lämna upplysningar om bolagets förhållanden till enskilda delägare i bolaget eller till utomstående. Tystnadsplikten är straffsanktionerad. Revisor är i allmänhet inte skyldig att självant lämna myndigheter upplysningar om vad som kommit fram vid revisionen. Såvitt avser bolag som står under tillsyn av myndighet, såsom banker, försäkringsföretag och vissa kreditinstitut, gäller emellertid att revisor i sådana företag är skyldig att på begäran lämna upplysningar om företagets förhållanden till tillsynsmyndigheten. Revisorn är vidare skyldig att se till att ledningarna för ifrågasvarande slag av företag fullgör sin upplysningskyldighet gentemot tillsynsmyndigheten. En revisor anses inte ha rätt eller skyldighet att polisanmäla brott som han upptäckt vid revisionen.

Frågan om revisors tystnadsplikt har berörts i ett nyligen avlämnat danskt betänkande angående förändringar i revisorslagstiftningen. I detta framhålls, att revisors tystnadsplikt är en förutsättning för förtroendet mellan revisorn och hans uppdragsgivare och för att revisorn skall kunna få alla för revisionens genomförande erforderliga uppgifter. Endast under mycket speciella omständigheter kan det bli tal om att inskränka tystnadsplikten. I betänkandet framläggs

därför inga förslag till ändringar i revisorslagarnas bestämmelser om tystnadsplikt (Betaenkning nr. 1254, Industriministeriet, 1993)

Enligt den danska aktiebolagslagen kan revisor bli ersättningskyldig för skada som han vållar vid fullgörandet av sitt uppdrag. Bestämmelserna överensstämmer med motsvarande regler i 15 kap. i den svenska aktiebolagslagen.

3.5 Finland

I Finland finns endast en bolagsform utan personligt ägaransvar, aktiebolaget, och den nuvarande finländska aktiebolagslagen, *Lag om aktiebolag (734/78)*, tillkom i nordiskt samarbete under 1960- och början av 1970-talet. Lagens bestämmelser rörande bolagets organisation överensstämmer till stora delar med den svenska aktiebolagslagen.

Den finländska Aktiebolagskommissionen lade år 1992 fram ett förslag (Kommittébetänkande 1992:32) till mycket omfattande ändringar i den finländska aktiebolagslagen. Förslaget innebär bl.a. att den finländska lagen, i likhet med vad som i dag är fallet i den svenska lagen skall skilja mellan privata och publika aktiebolag. Förslaget är alltjämt under beredning i justitieministeriet och det är i dag inte möjligt att förutsäga vilka ändringar, exempelvis på organisationssidan, som slutligen kommer att genomföras. Kommittén avstår mot denna bakgrund från att redogöra för rättsläget i Finland.

3.6 Norge

Även i Norge finns endast en bolagsform utan personligt ägaransvar, aksjeselskapet. Den norska lagen, *Lov 4 juni 1976 om aksjeselskaber*, är tillkommen i nordiskt samarbete och bestämmelserna om bolagets organisation överensstämmer i allt väsentligt med den svenska aktiebolagslagen.

På basis av ett betänkande (NOU 1992:29) från den s.k. Aksjelovgruppen lade den norska regeringen våren 1994 fram ett förslag (Ot prp nr 36 1993-94) till ny aktiebolagslag. I propositionen föreslogs bl.a. att de norska aksjeselskapen skall delas upp i två kategorier, privata och offentliga aktiebolag. Förslaget innebar också i andra avseenden stora förändringar.

Förslaget till ny aktiebolagslag möttes av kraftig kritik i Stortinget. Justiskomiteen, som yttrat sig över förslaget, har rekommenderat Stortinget att avslå propositionen och uppmanat regeringen att dels

återkomma med en proposition rörande strikt EG-rättsliga aspekter på lagen, dels tillsätta en ny utredning rörande övriga frågeställningar. Kommittén anser det därför inte meningsfullt att mera i detalj redogöra för rättsläget i Norge.

4 EG:s bolagsrätt

Med hänvisning till Romfördragets bestämmelser om etableringsfrihet (art. 54.3 g) bedriver EG sedan mitten av 1960-talet ett omfattande arbete för att harmonisera aktiebolagslagstiftningen i medlemsstaterna. Det sker genom direktiv till medlemsstaterna, s.k. bolagsdirektiv. Direktivens syfte är att i medlemsstaterna skapa en minsta gemensam skyddsnivå för den som i egenskap av aktieägare, fordringsägare eller arbetstagare träder i förbindelse med ett bolag hemmahörande inom gemenskapen.

Kännetecknande för EG-direktiv är att de riktar sig till medlemsstaterna och anger ett visst resultat som skall uppnås inom en i direktiven föreskriven tid, men överlåter åt medlemsstaterna själva att bestämma form och tillvägagångssätt för direktivanpassningen. EG-domstolen har slagit fast att direktiv skall implementeras genom nationellt bindande rättsakter.

EG har hittills utfärdat nio numrerade direktiv på bolagsrättens område. Därtill har Kommissionen lagt fram utkast eller förslag till ytterligare fyra direktiv. Man talar i dag om en serie bolagsdirektiv från 1 till 13, där direktiv 5, 9, 10 och 13 ännu inte är antagna. Kommittén har i betänkandet (SOU 1992:83) Aktiebolagslagen och EG närmare redogjort för innehållet i dessa direktiv och direktivförslag.

Den svenska aktiebolagslagen är i dag anpassad till det första, andra, tredje och tolfte bolagsdirektivet. Arbete pågår med att anpassa lagen till övriga antagna direktiv.

I förevarande sammanhang är det inte de redan antagna direktiven, utan direktivförslagen som är av intresse. Det gäller särskilt förslaget till ett femte bolagsdirektiv. Det är avsett att handla om aktiebolagsorganisation, eller struktur, och kallas allmänt för strukturdirektivet. Direktivförslaget är mycket omdiskuterat. Tjugo år efter det att Kommissionen första gången presenterade förslaget, befinner sig saken fortfarande på förslagsstadiet. Det finns emellertid skäl för den svenska lagstiftaren att ändå ha förslaget till ett femte bolagsdirektiv i minnet när aktiebolagslagen utformas.

4.1 Förslaget till femte bolagsdirektiv

Förslaget till femte bolagsdirektiv lades fram första gången år 1972. Det är avsett att tillämpas på den bolagsform eller bolagskategori som typiskt sett är avsedd för större bolag, dvs. Aktiengesellschaft och dess motsvarighet i de kontinentaleuropeiska länderna och public companies i Storbritannien och Irland. I Sverige skulle direktivet bli tillämpligt på publika aktiebolag.

Förslaget anslöt i sin ursprungliga form nära till den tyska regleringen rörande Aktiengesellschaft. Det kom till uttryck bl.a. i föreskrifter om dels en dualistisk ledningsorganisation, dels ett system för anställdas representation i bolagsledningen. Förslaget utsattes för hård kritik, inte minst i Storbritannien, där aktiebolagen har en monistisk ledningsorganisation och där de anställda inte har någon lagstadgad rätt till styrelsrepresentation.

Mot bakgrund av kritiken lade Kommissionen år 1983 fram en kompromiss i de frågor där motsättningarna varit som störst. Vissa ändringar i förslaget gjordes också år 1991. I det följande redovisas huvuddragen i förslaget till femte bolagsdirektiv i 1991 års version.¹

Direktivförslaget är indelat i sju kapitel. Det första kapitlet anger direktivets tillämpningsområde. Där räknas de bolagsformer upp som skall omfattas av direktivet. Det andra kapitlet behandlar ledningsstrukturen. Det ger medlemsstaterna stor valfrihet. De skall föreskriva antingen att bolagen skall ha en dualistisk organisation med ett tillsyns- och ett ledningsorgan eller att bolagen själva får välja mellan en dualistisk och monistisk modell. Den monistiska modellen innebär att bolagen bara har ett s.k. förvaltningsorgan. Det tredje kapitlet behandlar ledningen i en dualistisk organisation, medan det fjärde kapitlet reglerar ledningen för bolag organiserade enligt den monistiska modellen. Det femte kapitlet upptar bestämmelser om bolagsstämma och det sjätte kapitlet bestämmelser om fastställelse och revision av årsbokslut. Femte och sjätte kapitlet skall tillämpas på samtliga bolag som omfattas av direktivet, oberoende av om de organiserats enligt den dualistiska eller monistiska modellen. Det samma gäller vissa allmänna bestämmelser i det sjunde och sista kapitlet.

Kommittén har valt att presentera direktivets bestämmelser i en ordning som ansluter till redovisningen av huvuddragen i svensk och

¹Den i framställningen använda terminologin ansluter till en av Arbetsgruppen för översättning av bolagsrätt, utarbetad svensk version av direktivförslaget, 1991-11-13.

utländsk rätt. Det innebär att framställningen börjar med bolagsstämma. Därefter behandlas bolagsledning och revision. Framställningen avslutas med direktivförslagets bestämmelser om skadeståndsansvar.

4.1.1 Direktivförslagets bestämmelser rörande bolagsstämma

I europeisk aktiebolagslagstiftning kan urskiljas två principiellt olika sätt att se på bolagsorganens beslutskompetens. Det ena innebär att bolagsorganen betraktas i en hierarkisk ordning, där vart och ett av bolagsorganen har sitt i lagen definierade kompetensområde, men ett överordnat organ alltid kan gripa in i ett underordnat organs beslutsfattande. Det andra synsättet är i högre grad präglat av en kompetensfördelning eller, som saken ibland uttrycks, "checks and balances". Bolagsorganen handlar även där inom ramen för sin i lagen definierade kompetens, men kan inte annat än då lag eller bolagsordning så medger gripa in i ett annat bolagsorgans beslutsfattande. Förslaget till femte bolagsdirektiv förordar inte det ena eller andra synsättet, men tillerkänner bolagsstämman den slutliga beslutanderätten i sådana för bolaget avgörande frågor som bl.a. kapitalökning, kapitalminskning, bolagsordningsändringar, fusion och likvidation. Det kan därför med fog hävdas att direktivförslaget behandlar bolagsstämman som bolagets högsta beslutande organ.

Direktivförslaget föreskriver att bolagsstämma skall hållas minst en gång per år. I ett bolag organiserat enligt den dualistiska modellen skall stämman sammankallas av ledningsorganet. Direktivförslaget hindrar dock inte att medlemsstaterna tilldelar också tillsynsorganet en rätt att sammankalla stämman. Enligt direktivförslaget skall även en aktieägarminoritet som innehar aktier representerande fem procent av aktiekapitalet (eller den mindre andel som bestäms av medlemsstaterna) eller med ett nominellt värde om 100 000 ECU kunna genomdriva att bolaget kallar till stämma.

Kallelse till bolagsstämma skall som huvudregel ske genom kungörelse i vad som i Sverige motsvarar Post- och Inrikes Tidningar. Direktivförslaget medger emellertid också att medlemsstaterna i den nationella lagstiftningen föreskriver att kallelse kan ske genom meddelande som sänds direkt till samtliga aktieägare. Det senare förutsätter dock att det i bolaget uteslutande finns namnaktier. Kallelse skall kungöras eller, i förekommande fall, avsändas senast tre veckor innan bolagsstämman inleds.

Kallelsen skall alltid innehålla uppgift om 1) bolagets namn och säte, 2) tid och plats för stämman, 3) stämmans art (ordinarie eller extra), 4) i stiftelseurkunden eller bolagsordningen intagna föreskrifter angående deltagande i stämman och utövande av rösträtt, 5) bestämmelser i stiftelseurkunden eller bolagsordningen enligt vilka en aktieägare, om han utser ett ombud, skall välja en person som tillhör viss eller vissa kategorier, 6) dagordningen, samt 7) förslag till beslut i varje ärende på stämman.

Med förebild i bl.a. tysk rätt föreskriver direktivförslaget vidare att en aktieägarminoritet med fem procent av aktiekapitalet (eller den mindre andel som bestäms av medlemsstaterna) eller med aktier som har ett sammanlagt nominellt värde om 100 000 ECU skall kunna begära att ytterligare ärenden tas upp på dagordningen för en bolagsstämma till vilken kallelse redan har utfärdats. En sådan begäran skall sändas till bolaget inom sju dagar från den första kallelsen till bolagsstämman.

Till underlag för bolagsstämmans fastställelse av årsbokslutet, skall bokslutet, förslag till dispositioner av vinst eller förlust, förvaltningsberättelsen och revisorspåteckningen hållas tillgängliga för aktieägarna senast från den dag då kallelse till bolagsstämman kungörs eller avsänds. Aktieägare skall dessutom ha rätt att på begäran, kostnadsfritt, få en kopia av dessa handlingar.

En aktieägare som iakttar de formaliteter som föreskrivs i den nationella lagstiftningen, i bolagets stiftelseurkund och i bolagsordningen, skall enligt direktivförslaget ha rätt att delta i bolagsstämman. Han skall också ha rätt att låta sig företrädas av ombud vid stämman. Om medlemsstaternas lagstiftning medger det, kan i bolagsordningen tas in bestämmelser som begränsar den krets personer inom vilken ombud får utses. Sådana bestämmelser får dock inte fränkänna aktieägare möjligheten att till ombud utse en annan aktieägare. Direktivet sätter inte någon längsta gräns för fullmaktens giltighetstid, men hindrar inte att så sker i medlemsstaternas lagstiftning.

En särskild bestämmelse i direktivförslaget rör fullmaktsinsamling som sker genom att bolaget, aktieägare eller tredje man offentligen anmodar aktieägarna att lämna fullmakt och erbjuder sig att utse ombud för dem. Bestämmelsen har viss förebild i den tyska aktiebolagslagen. Om den nationella lagstiftningen tillåter fullmaktsinsamlingar av nu nämnt slag, skall enligt förslaget bl.a. följande gälla. För det första skall fullmakten avse endast en stämma, men kan också tillåtas gälla för en andra stämma med samma dagordning. För det andra skall fullmakten alltid vara återkallelig. För det tredje skall anmodan att lämna fullmakt innehålla bl.a. dagordningen för bolags-

stämman, förslag till beslut i varje ärende på dagordningen samt en begäran om anvisning om hur rösträtten skall utövas i varje ärende på dagordningen.

På bolagsstämma skall varje aktieägare på begäran ha rätt att få upplysningar om bolagets angelägenheter, i den mån upplysningarna behövs för en saklig bedömning av ärende på dagordningen. Upplysningarna skall lämnas på stämman. Direktivförslaget lämnar inte utrymme för en ordning som innebär att den efterfrågade informationen lämnas efter stämmans avslutande.

Bolagsstämma skall som huvudregel inte kunna besluta i ett ärende som inte förekommer på dagordningen. Om samtliga aktieägare är närvarande eller företrädna på stämman, skall dock stämman kunna besluta även i ärenden som inte tagits upp på dagordningen, om ingen invänder däremot. Medlemsstaterna skall också kunna tillåta att stämman, utan att ärendet tagits upp på dagordningen, beslutar att bolaget skall väcka skadeståndstalan mot ledamöterna av tillsyns- eller ledningsorganet. En förutsättning är dock att årsboksutet har blivit föremål för diskussion eller beslut vid samma bolagsstämma.

Förslaget till femte bolagsdirektiv innehåller också bestämmelser om aktiers röstvärde och rösträttsbegränsningar i bolagsordningen. Det ursprungliga direktivförslaget innebar att varje aktieägare på bolagsstämma skulle ha rösträtt i proportion till sin andel av bolagets aktiekapital. Från detta skulle emellertid medlemsstaterna i två avseenden kunna tillåta avvikelser. För det första skulle de kunna tillåta att bolag i vilka det fanns både stam- och preferensaktier åsatte preferensaktierna ett lägre röstvärde än stamaktierna. Det skulle också vara möjligt att ge ut preferensaktier helt utan röstvärde. För det andra skulle medlemsstaterna kunna tillåta att i bolagsordningen föreskrevs begränsningar i fråga om det antal röster som varje aktieägare skulle kunna ge vid en omröstning på stämman.

På basis av Kommissionens strävanden att skapa vad som brukar kallas ett "level playing field" för företagsuppköp i Europa, lade Kommissionen i december 1990 fram ett förslag till ändringar dels i det andra bolagsdirektivet, dels i förslagen till det femte och det trettonde direktivet. Ändringsförslagen syftade till att undanröja vissa hinder för företagsuppköp genom offentliga uppköpserbjudanden.

Förslagen till ändringar i det femte direktivet innebar för det första att utrymmet för röstvärdesdifferentiering ytterligare begränsades. Den nationella lagstiftningen i medlemsstaterna skall även enligt det senaste förslaget kunna avvika från regeln att varje aktieägare har rösträtt i förhållande till sin andel av aktiekapitalet, genom att medge att bolag emitterar röstsvaga eller rösträttslösa preferensaktier, men andelen preferensaktier skall inte kunna motsvara mer än femtio

procent av samtliga aktier i bolaget. För det andra innebar ändringarna i förslaget ett totalt förbud mot rösträttsbegränsningar i bolagsordningar.

Det kan noteras att förslaget inte upptar några övergångsbestämmelser, som skulle göra det möjligt att bevara röstvärdesskillnader eller rösträttsbegränsningar i bolagsordningen för äldre bolag.

Förslaget till femte direktiv upptar också bestämmelser om jäv på bolagsstämma. Sålunda skall en aktieägare inte själv eller genom fullmäktig kunna rösta för aktier som tillhör honom själv eller tredje man, om beslutet avser ansvarsfrihet åt aktieägaren, exempelvis i egenskap av styrelseledamot. Detsamma skall gälla beslut rörande rättigheter som bolaget kan göra gällande mot aktieägaren och beslut rörande aktieägarens befrielse från förpliktelser mot bolaget. Slutligen upptar förslaget i denna del också den för många medlemsstater mycket långtgående jävsbestämmelsen att en aktieägare inte själv eller genom fullmäktig skall tillåtas rösta för aktier som tillhör honom själv eller tredje man, om beslutet avser godkännande av ett avtal mellan bolaget och aktieägaren.

Som en reaktion på ett i flera medlemsstater omfattande bruk av s.k. röstbindningsavtal upptar direktivförslaget ett tvingande förbud mot tre typer av sådana avtal. Det gäller avtal varigenom en aktieägare åtar sig att rösta på ett sätt som innebär att han alltid skall följa instruktioner från bolaget eller något av dess organ, att han alltid skall godkänna förslag från bolaget eller något av dess organ, och att han som motprestation för särskilda fördelar skall rösta på ett visst sätt eller avstå från att rösta.

Direktivförslaget föreskriver att stämmans beslut skall fattas genom omröstning och att beslutet skall vara giltigt om det biträts av mer än hälften av de på stämman avgivna rösterna (absolut majoritet), såvitt inte en större majoritet eller något annat ytterligare krav uppställs i den nationella lagstiftningen, i bolagets stiftelseurkund eller i bolagsordningen. Kravet på absolut majoritet gäller dock inte vid val av bolagsorganens ledamöter. Det innebär att medlemsstaterna kan föreskriva att vid val, den anses vald som erhållit flest röster (relativ majoritet).

Direktivförslaget hindrar inte att i bolagsordning tas in en bestämmelse att innehavare av aktier av visst slag skall ha rätt att till stämman lämna förslag på ett visst antal ledamöter i tillsynsorganet. En sådan bestämmelse får dock inte innebära att innehavare av ett visst aktieslag ges ensamrätt att föreslå en majoritet av de ledamöter av tillsynsorganet som bolagsstämman skall utse. Direktivförslaget hindrar inte heller att i en bolagsordning tas in bestämmelser om att

ett visst antal ledamöter i tillsynsorganet skall utses på annat sätt än av stämman.

Beslut om ändring av bolagsordningen skall enligt direktivförslaget fattas av bolagsstämman. De undantag som görs från denna regel kan i förevarande sammanhang lämnas därhän. Föreslås en ändring av bolagsordningen, skall hela lydelsen av den föreslagna ändringen tas in i kallelsen eller, om kallelse sker genom kungörelse, hållas tillgänglig för aktieägarna senast från tidpunkten från kungörandet.

För giltigt beslut om ändring av bolagsordningen skall krävas en majoritet som uppgår till minst två tredjedelar av de röster som är förenade med de vid stämman företrädde aktierna eller två tredjedelar av det vid stämman företrädde tecknade kapitalet. Medlemsstaterna får dock föreskriva att beslut om ändring av bolagsordningen kan ske med absolut majoritet om minst hälften av aktiekapitalet är företrätt vid stämman. Beslut av bolagsstämman som innebär en ökning av aktieägarnas förpliktelser skall under alla förhållanden kräva godkännande av alla aktieägare som berörs av beslutet.

Finns det i bolaget flera aktieslag, skall ett beslut av bolagsstämman vara giltigt endast om det, med nyss angiven kvalificerad majoritet, har vunnit bifall vid särskild omröstning inom varje aktieslag vars rättigheter berörs av beslutet.

Vid bolagsstämman skall föras protokoll, i vilket skall antecknas tid och plats för stämman, vilka beslut som fattats, resultatet av eventuella omröstningar och, i förekommande fall, aktieägares invändningar mot stämmans beslut. Till protokollet skall fogas dels en deltagarförteckning, dels de handlingar som gäller kallelsen till stämman. Protokollet med bilagor skall hållas tillgängligt åtminstone för aktieägarna och bevaras i minst tre år.

Direktivförslagets bestämmelser om bolagsstämman avslutas med bestämmelser om ogiltighet av stämmobeslut. Bestämmelserna ger en uttömmande uppräkningslista av dels vilka brister i ett stämmobeslut som skall kunna leda till att beslutet förklaras ogiltigt, dels vilka personer som skall ha rätt att klandra beslutet. Medlemsstaterna får själva besluta om klanderfristens längd, men denna får inte vara kortare än tre månader eller längre än ett år. Direktivförslaget medger inte att klandertalan resulterar i att domstolen ändrar stämmans beslut, även om det under processen klarläggs vad beslutet rätteligen borde ha varit. Däremot skall domstolen kunna bevilja bolaget en tidsfrist för att kunna hålla ny stämma och fatta ett nytt, korrekt, beslut i saken.

4.1.2 Direktivförslagets bestämmelser rörande bolags ledningsorganisation

Det ursprungliga förslaget till femte bolagsdirektivet föreskrev, att varje bolag som omfattades av direktivets krav, skulle organiseras enligt den dualistiska modellen med ett tillsynsorgan och ett från detta, funktionellt och personellt, helt skilt ledningsorgan. Direktivförslagets nuvarande avfattning innebär, att medlemsstaterna skall kunna föreskriva antingen att bolagen skall ha en dualistisk organisation eller att bolagen själva får välja mellan den dualistiska och monistiska modellen.

Den svenska aktiebolagslagens bestämmelser om bolagets ledningsorganisation kan inte enkelt inordnas i vare sig den monistiska eller dualistiska modellen. I grunden handlar det om ett monistiskt system, som emellertid med tiden fått allt större dualistiska inslag. Det gäller framför allt de större bolagen där både styrelse och verkställande direktör numera är obligatoriska bolagsorgan. Framställningen koncentreras mot denna bakgrund till direktivförslagets bestämmelser om den dualistiska modellen.

För bolag med en dualistisk ledningsorganisation innebär förslaget för det första att bolagets tillsynsorgan, med undantag för vad som följer av bestämmelserna om de anställdas rätt till inflytande, som huvudregel skall utses av bolagsstämman.

Huruvida till ledamot av tillsynsorganet skall kunna utses inte endast fysisk utan även juridisk person överlämnas till medlemsstaterna själva att besluta om. Tillåter en medlemsstat att en juridisk person utses till ledamot, skall denne i sin tur utse en fast representant som skall vara underkastad samma villkor och förpliktelser som om han personligen var ledamot av tillsynsorganet, dock utan inskränkning i ansvaret för den juridiska personen.

Ledamot av tillsynsorganet skall utses för en bestämd mandatperiod, som inte får vara längre än sex år. Mandatet skall emellertid kunna förnyas ett obegränsat antal gånger. Ledamöterna skall under löpande mandatperiod kunna entledigas av bolagsstämman med absolut majoritet av de på stämman avgivna rösterna.

Bolagets ledningsorgan skall kunna bestå av en eller flera medlemmar, vilka skall utses av tillsynsorganet. Endast fysiska personer skall kunna ingå i ledningsorganet. Ledamöterna skall utses för en bestämd mandatperiod som inte får vara längre än sex år, men kan förnyas i obegränsad utsträckning. Ledamöterna i ledningsorganet skall kunna entledigas av tillsynsorganet.

Med förebild i den tyska lagen eftersträvas i direktivförslaget en tydlig gräns mellan tillsyns- och ledningsorganet. Det kommer till

uttryck framför allt i kompetens- och ansvarsfördelningen: ledningsorganet skall leda bolagets verksamhet under tillsyn av tillsynsorganet.

För att tillsynen skall kunna utövas effektivt ställs i direktivförslaget krav på information från ledningsorganet till tillsynsorganet. För det första skall ledningsorganet minst var tredje månad lämna tillsynsorganet en skriftlig rapport om utvecklingen av bolagets verksamhet. Om tillsynsorganet begär det skall ledningsorganet också tillhandahålla en särskild rapport om hela eller en viss del av verksamheten. Framgår inte annat av bolagsordningen, skall en sådan begäran framställas av tillsynsorganet i dess helhet. Det räcker inte med en begäran från en enskild ledamot av tillsynsorganet, men var och en av dess ledamöter skall i efterhand ha rätt att ta del av alla rapporter, handlingar och upplysningar som ledningsorganet på detta sätt tillhandahållit. Till det kommer dels att tillsynsorganet skall ha rätt att genomföra eller låta genomföra undersökningar som den anser nödvändiga, dels att ledningsorganet, på begäran av en tredjedel av tillsynsorganets ledamöter, skall ge tillsynsorganet de upplysningar och tillhandahålla de handlingar som behövs för att tillsynen skall kunna utövas.

Direktivförslagets krav i fråga om kompetensfördelningen mellan tillsyns- och ledningsorganet kommer också till uttryck i bestämmelserna rörande fastställelse av årsbokslutet. Ledningsorganet skall inom fem månader efter utgången av varje räkenskapsår förelägga tillsynsorganet ett utkast till årsbokslut och förvaltningsberättelse, som skall godkännas av tillsynsorganet innan det underställs revisorerna för granskning och slutligen lämnas till stämman för fastställelse.

Strävan efter en åtskillnad mellan tillsyns- och ledningsorganet markeras också av att ingen samtidigt skall kunna vara ledamot av både tillsynsorganet och ledningsorganet.

Ett annat uttryck för strävan att skilja mellan tillsyns- och ledningsorganen är att bolagsstämman skall besluta om arvode till tillsynsorganets ledamöter och att tillsynsorganet skall besluta om ledningsorganets arvoden.

Förslaget innebär vidare att ledningsorganets medlemmar endast med tillsynsorganets tillstånd skall kunna utöva avlönad eller oavlönad verksamhet i något annat företag, oberoende av om detta sker för egen eller annans räkning. Lämnas sådant tillstånd, skall stämman underrättas därom. Vidare skall stämman, innan den utser någon till ledamot av tillsynsorganet, informeras om varje avlönad eller oavlönad verksamhet som den tilltänkte ledamoten för egen eller annans räkning utövar i ett annat företag.

Med viss förebild i tysk rätt föreskriver direktivförslaget att alla avtal i vilka bolaget är part och i vilka en ledamot av tillsyns- eller ledningsorganet har ett direkt eller indirekt intresse, skall godkännas av tillsynsorganet. Den berörde organledamoten får inte delta vare sig i överläggningar eller beslut i ledningsorganet angående avtalet eller i beslut i tillsynsorganet angående godkännande av avtalet.

Kompetensfördelningen mellan tillsyns- och ledningsorgan är emellertid inte helt genomförd. I direktivförslaget slås fast att ledningsorganets beslut i vissa frågor förutsätter tillsynsorganets godkännande. Det gäller för det första beslut om nedläggning eller flyttning av företaget eller betydande delar av detta. Det gäller också beslut om vad som kallas betydande inskränkningar eller utvidgningar av verksamheten, betydande organisatoriska förändringar i företaget samt upprättandet eller avslutandet av ett varaktigt samarbete med andra företag. Lagstiftningen, stiftelseurkunden eller bolagsordningen får även göra andra förfaranden beroende av tillsynsorganets godkännande. På dessa punkter frångår således direktivförslaget funktionsfördelningen, genom att kräva respektive tillåta tillsynsorganets medverkan i bolagets förvaltning.

4.1.3 Direktivförslagets bestämmelser rörande fastställelse och revision av årsbokslut

Förslaget till femte bolagsdirektiv upptar också bestämmelser om revisorer och revision. Enligt direktivförslaget skall revisorerna utses av bolagsstämman. Om bolagsstämman inte i rätt tid har utsett revisor eller om revisor är förhindrad att fullgöra sitt uppdrag, skall styrelsen eller aktieägare kunna begära att rätten eller en administrativ myndighet utser revisor. Rätten eller en administrativ myndighet skall också, på talan av styrelsen eller en aktieägarminoritet, kunna avsätta en av bolagsstämman utsedd revisor och i dennes ställe förordna någon annan, om det finns rättsliga skäl för det. En sådan talan skall väckas inom två veckor från det att bolagsstämman utsett revisor.

Revisorerna skall enligt förslaget utses för en tid av minst tre och högst sex räkenskapsår. De skall kunna väljas om. Till revisor skall inte kunna utses den som är anställd i bolaget eller tillhör eller under något av de tre närmast föregående åren tillhört det ifrågavarande bolagets tillsyns- eller ledningsorgan eller varit anställd av bolaget. En revisor, som frånträtt sitt uppdrag, får först när mer än tre år förflutit från hans avgång ingå i bolagets tillsyns- eller ledningsorgan eller bli anställd av bolaget. En revisor skall under sin mandattid inte

kunna avsättas av bolagsstämman, såvida denna inte kan åberopa, vad som i direktivet kallas en viktig grund för sin åtgärd.

Revisorerna skall granska att årsbokslutet ger en rättvisande bild av bolagets ställning, finansiella situation och resultat. De skall likaledes granska att förvaltningsberättelsen överensstämmer med årsräkenskaper. Har revisorerna inte funnit skäl till invändning skall de på årsbokslutet anteckna att detta uppfyller de nyss nämnda kraven. I annat fall skall de vägra påteckning eller göra denna med förbehåll.

Revisorerna skall framlägga en revisionsberättelse, i vilken de skall ange om de vid sin granskning funnit några överträdelser av lagen eller bolagsordningen eller några omständigheter som utgör ett allvarligt hot mot bolagets finansiella situation. Revisorspåteckningen skall återges i revisionsberättelsen. Har påteckning vägrats eller försetts med förbehåll, skall skälen härför anges.

Med förbehåll för den rätt som kan ha förvärvats av godtroende tredje man, skall ett beslut att fastställa årsbokslutet vara ogiltigt om detta inte reviderats av behörig revisor eller om revisor vägrat påteckning.

4.1.4 Direktivförslagets bestämmelser rörande skadeståndsansvar

Förslaget till femte bolagsdirektiv upptar tämligen omfattande bestämmelser om organledamöters skadeståndsansvar.

I fråga om bolag, som organiserats enligt den dualistiska modellen, föreskrivs att medlemstaterna skall ha bestämmelser om ansvar för ledamöterna av ledningsorganet och tillsynsorganet i syfte att tillförsäkra bolaget ersättning för den skada som det vållas av överträdelser av lagen eller bolagsordningen eller av andra försummelser som begås av ledamöterna vid fullgörandet av deras uppdrag. Ansvar, som alltså är ett culpaansvar, är obegränsat och åvilar solidariskt varje ledamot av det ifrågavarande bolagsorganet. En ledamot skall dock undgå ansvar, om han visar att han personligen inte kan tillräknas någon försummelse. Bestämmelserna om kollektivt ansvar och exculpationsplikt gäller även när bolagsorganets uppgifter fördelats på dess enskilda ledamöter. Att tillsynsorganet godkännt en av ledningsorganet företagen åtgärd, utesluter inte skadeståndsansvar för åtgärden för ledamöterna av ledningsorganet. Vidare gäller att bolagsstämmans beslut om ansvarsfrihet eller att en viss åtgärd skall vidtas eller att i efterhand godkänna en åtgärd, inte skall utesluta skadeståndsansvar för ledamöterna av lednings- eller tillsynsorganet.

Beslut att föra skadeståndstalan skall kunna fattas av bolagsstämman. För giltigt beslut skall absolut majoritet av de avgivna rösterna alltid vara tillräcklig. Skadeståndstalan av nu ifrågavarande slag skall också kunna föras i bolagets namn och för dess räkning på yrkande av en eller flera aktieägare, som tillsammans innehar fem procent av aktiekapitalet (eller den mindre andel som bestäms av medlemsstaterna) eller aktier med ett sammanlagt nominellt belopp om 100 000 ECU. Ogillas skadeståndstalan, skall rätten kunna ålägga de berörda aktieägarna att betala kostnaderna i målet, om rätten finner att det inte fanns något giltigt skäl att föra talan.

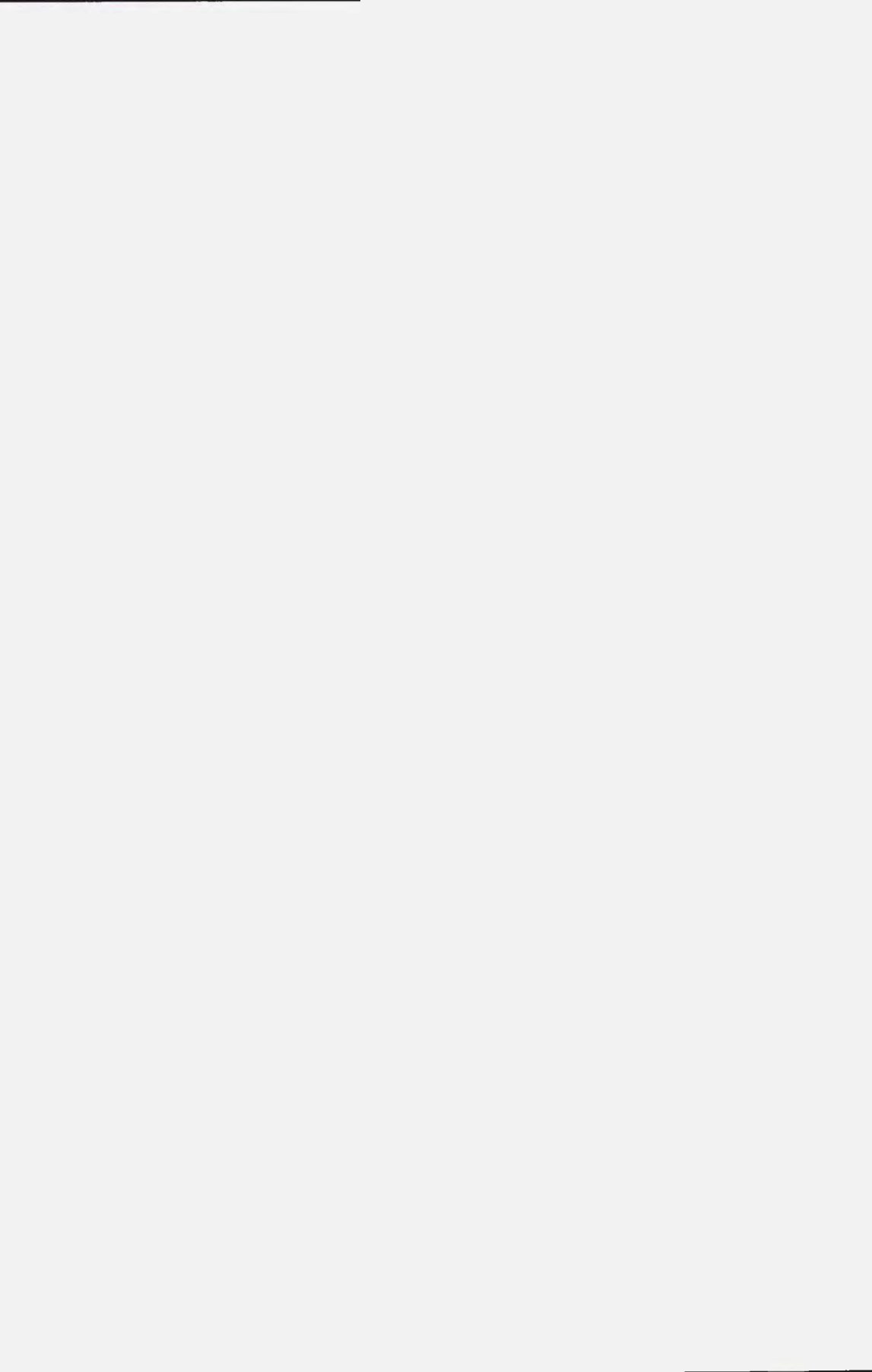
Det skall enligt direktivförslaget inte vara möjligt att i lag, bolagsordning eller avtal föreskriva att talan om skadestånd till bolaget skall förutsätta ett föregående beslut av bolagsstämman eller något annat bolagsorgan eller ett rättsligt avgörande avseende organledamöternas försummelser eller att de berörda organledamöterna skilts från sina uppdrag eller ersatts av andra. Medlemsstaterna skall dock kunna bestämma, att en talan av minoritetsaktieägare om skadestånd till bolaget förutsätter ett bemyndigande av domstol. Denna skall därvid kunna vägra bemyndigande om den finner att talan är ogrundad.

Att bolagsstämman godkänt bolagets räkenskaper för ett räkenskapsår, under vilket skadebringande händelser inträffat, skall inte i sig innebära att bolaget avstått från sin rätt att föra skadeståndstalan. Inte heller skall ett bolagsstämmobeslut om ansvarsfrihet åt organledamöter ensamt ha sådan verkan. För att ett bolag med bindande verkan skall anses ha avstå sin rätt till talan, skall enligt direktivförslaget erfordras att bolagsstämman fattat uttryckligt beslut därom och att den därvid känt till de skadebringande omständigheterna. Ett sådant bolagsstämmobeslut skall dock inte begränsa minoritetsaktieägares rätt att föra talan, under förutsättning att dessa aktieägare röstat emot beslutet eller till stämmans protokoll antecknat att de motsätter sig beslutet. Motsvarande bestämmelser skall gälla i fråga om överenskommelse rörande skadestånd till bolaget som träffas mellan bolaget och en organledamot, för vilken skadeståndsansvar aktualiserats.

Direktivförslaget upptar inga bestämmelser om ledamots skadeståndsansvar mot tredje man. I direktivtexten sägs endast att dess bestämmelser om skadeståndsansvar mot bolaget inte i något avseende begränsar det skadeståndsansvar för ledamot mot tredje man som kan följa av medlemsstaternas nationella lagstiftning.

Revisor skall under motsvarande förutsättningar vara skyldig att ersätta bolaget för skada som han vållat detta på grund av att han utfört sitt uppdrag på ett felaktigt sätt. Direktivförslaget föreskrev i

sin ursprungliga lydelse att denna skadeståndsskyldighet skulle gälla även mot aktieägare och tredje man. I sin nuvarande avfattning överlåter förslaget åt medlemsstaterna att i nationell lagstiftning bestämma i vad mån revisor skall ha ett skadeståndsansvar mot tredje man.

5 Kommitténs överväganden

Under 1980- och början av 1990-talet har ett antal händelser på den svenska aktiemarkaden väckt uppmärksamhet och föranlett debatt om aktiebolagslagen. Mest omtalad är den s.k. Fermenta-affären vid mitten av 1980-talet, men namn som Gusum, Njord, Gamlestaden och på den senaste tiden återigen Fermenta påminner om att det finns bolags- och börsrättsliga frågor som inte anses ha fått en tillfredsställande lösning.

När det gäller från vilka principer lagstiftaren skall utgå när aktiebolagslagen utformas finns det skäl att erinra om den diskussion som i dag förs i Sverige och andra länder om ägarnas roll i företagen. Aktiebolag i Sverige och de länder vi brukar jämföra oss med verkar i en marknadsekonomi och diskussionen tar utgångspunkt i vissa iakttagelser om hur företag beter sig i en sådan miljö.

Karakteristiskt för en marknadsekonomi är att företagen ständigt strävar efter konkurrensfördelar. Sådana fördelar kan uppnås bl.a. genom utnyttjande av bättre teknik och effektivare organisation. Det pågår därför i företagen ett ständigt tekniskt och organisatoriskt utvecklingsarbete. Ett sådant arbete är ofta kostnadskrävande och riskfyllt.

För att vara beredda att ta dessa kostnader och risker måste företagen kunna påräkna ekonomiska fördelar om utvecklingsarbetet ger önskat resultat. Sådana fördelar tillfaller företagen så länge konkurrenterna inte har lika utvecklad teknik eller effektiv organisation. Tekniska och organisatoriska innovationer sprids så småningom till andra företag, men trögheter i kunskapsöverföringen ger ofta pionjärföretagen ett temporärt försteg. I vissa fall fördröjs överföringen avsiktligt av lagstiftaren, t.ex. genom föreskrifter om patent. Oavsett om kunskapsövertaget baseras på patent, annan immaterialrättslig lagstiftning eller har någon annan grund kommer vinsterna att locka andra företag att ta upp konkurrensen. I en fungerande marknadsekonomi måste företagen räkna med att de fördelar som uppnås genom utvecklingsarbete har en begränsad livslängd.

På detta sätt utvecklas näringslivet genom att företag tar fram nya produkter och metoder som rubbar jämvikten på marknaden, vilket

sin tur stimulerar konkurrenter till insatser som så småningom återställer jämvikten på en tekniskt eller organisatoriskt högre nivå.

I denna utvecklingsprocess har företagens ägare en viktig roll. I en marknadsekonomi är utsikterna till ekonomisk framgång ojämnt fördelade mellan olika verksamheter och olika företag. De som vill få ut så mycket som möjligt av de ekonomiska fördelar som ett framgångsrikt utvecklingsarbete ger måste styra sina investeringar till de verksamheter och företag som har de bästa vinstutsikterna. De måste också övervaka sina investeringar genom att hålla sig underrättade om hur deras företag utvecklas och söka påverka deras verksamhet. Företagens ägare bidrar på det sättet till att resurserna i enskilda företag och i näringslivet som helhet utnyttjas så effektivt som möjligt. Ägare som tar ansvar för företagets och näringslivets utveckling är därför ett viktigt inslag i en fungerande marknadsekonomi.

Kommitténs uppfattning är att aktiebolagslagen skall ha en utformning som främjar en aktiv ägarfunktion i företagen. Därigenom skapas största möjliga förutsättningar för en fortlöpande och snabb anpassning av företagets organisation och verksamhet till förändringar i omvärlden och för en dynamik i näringslivet. Det kräver att lagen dels garanterar ägarna den yttersta beslutanderätten i bolaget, dels möjliggör förändringar i ägarstrukturen. Det är framför allt ägarnas beslutanderätt som påverkar utformningen av bestämmelserna om bolagsorganen.

5.1 Bolagsorganen – struktur och kompetens

Aktiebolagslagen bör skapa förutsättningar för ägarna att hävda sina intressen i förhållande till bolagets ledningsorgan, men lagen bör också upprätthålla en viss balans mellan olika ägarintressen. Aktieägarminoriteter måste tillförsäkras ett skydd mot majoritetsmissbruk. Med ett utpräglat marknadsekonomiskt resonemang skulle visserligen kunna hävdas att det ligger i bolagets eget intresse att erbjuda ett starkt minoritetsskydd. Med ett svagt minoritetsskydd kommer nämligen aktörerna på aktiemarknaden att kräva en riskpremie för att köpa minoritetsposter i bolaget, vilket ökar bolagets kapitalanskaffningskostnader. Med ett sådant synsätt skulle det egentligen inte behövas några lagfästa minoritetsskyddsregler. Att i detta avseende helt förlita sig på marknadsmekanismerna inger emellertid betänkligheter. Det skulle strida mot en lång svensk och europeisk tradition och ligger inte heller i linje med det minoritetsskydd som föreskrivs i EG:s bolagsdirektiv. Lagfästa minoritetsskyddsregler förebygger

också att aktiebolagsformen råkar i vanrykte bland allmänhet och investerare.

Kommittén utgår med hänsyn till vad nu sagts från att lagen även fortsättningsvis måste innehålla bestämmelser till skydd för aktieägarminoriteter. Det är emellertid viktigt att reglerna utformas på ett sådant sätt att helt obetydliga minoriteter inte kan förhindra beslut som en stor majoritet av aktieägarna biträder.

Aktieägarnas rätt att besluta om företagets verksamhet utövas vid bolagsstämman som är aktiebolagets högsta organ. Men ett bolag måste också ha en styrelse och ibland även en verkställande direktör som svarar för förvaltningen av bolagets angelägenheter och företräder bolaget utåt. Det är viktigt att dessa organ utför sina uppgifter med självständighet och integritet.

Aktiebolagslagens bestämmelser om bolagets ledningsorganisation skiljer mellan stora och små aktiebolag. Stora bolag skall ha en tudelad ledningsorganisation med dels en styrelse, dels en verkställande direktör. I små bolag är endast ett ledningsorgan, styrelsen, obligatoriskt.

Gränsen mellan stora och små bolag bestäms i dag av bolagets aktie- eller maximikapital. Aktiebolag med ett aktie- eller maximikapital på minst 1 milj. kr skall ha både styrelse och verkställande direktör. I aktiebolag med ett lägre kapital är styrelsen det enda obligatoriska organet.

Från och med år 1995 är aktiebolagen uppdelade i två kategorier, publika och privata. Typiskt sett är publika bolag stora medan privata är små. Kategoriindelningen väcker frågan om det finns anledning att ha olika ledningsorgan i publika och privata bolag och om det finns anledning att dessutom skilja mellan stora och små bolag.

I de flesta kontinentaleuropeiska länder är en tudelad ledningsorganisation obligatorisk i vad som motsvarar publika bolag medan det i privata bolag räcker med ett ledningsorgan. Vissa länder gör dessutom en skillnad mellan stora och små bolag inom den sistnämnda gruppen.

Kommittén vill också för svenskt vidkommande förorda att lagens bestämmelser om vilka ledningsorgan som skall finnas i ett aktiebolag tar utgångspunkt i uppdelningen i publika och privata aktiebolag. För publika bolag föreslår kommittén att en tudelad ledningsorganisation i form av styrelse och verkställande ledning blir obligatorisk. En sådan ordning ligger väl i linje med gällande rätt i de flesta kontinentaleuropeiska länder. För privata aktiebolag, vilka i de flesta fall har en mycket begränsad och stabil ägarkrets, bör lagstiftaren i större utsträckning överlämna åt delägarna själva att besluta om ledningsorganisationens utformning. Kommittén föreslår

därför att i privata aktiebolag endast ett ledningsorgan blir obligatoriskt, nämligen en styrelse. Kommittén finner inte skäl att i det sammanhanget göra någon skillnad mellan privata aktiebolag av olika storlek.

Svenska aktiebolag har i ett århundrade varit skyldiga att låta en revisor granska räkenskaperna. Minst en av revisorerna skall vara auktoriserad eller godkänd. Kravet på kvalificerad revisor motiveras bl.a. med att en effektiv och sakkunnig revision många gånger kan vara till nytta för ägarna då det gäller att uppmärksamma ekonomiska problem i företagen.

De största bolagen måste ha minst en auktoriserad revisor. Gränsen är dragen med hänsyn till tillgångarnas nettovärde och antalet anställda. Dessutom måste bolag som har sina aktier eller skuldebrev noterade på börs eller auktoriserad marknadsplats ha minst en auktoriserad revisor.

Kommittén har övervägt att knyta kravet på auktoriserad revisor till gränsdragningen mellan privata och publika aktiebolag. Privata bolag kan emellertid ha tillgångar av betydande nettovärde och många anställda. Att låta ett sådant bolag, med dess betydelse för aktieägarna, bolagsborgenärerna, de anställda och samhället, granskas av en revisor med mera begränsad kompetens än en auktoriserad revisor inger betänkligheter. Omvänt kan det förekomma publika bolag som har tillgångar med ett begränsat nettovärde, få anställda och som inte har några aktier eller skuldebrev noterade på börs eller auktoriserad marknadsplats. För sådana bolag kan det vara tillräckligt med den granskning som en godkänd revisor utför. Kommittén föreslår därför inte några ändringar i de nuvarande kriterierna för när ett aktiebolag skall ha auktoriserad revisor.

Aktiebolagslagens nuvarande bestämmelser om bolagsorganens kompetens och skyldigheter uppfattas som oklara. Det gäller särskilt bestämmelserna om styrelse och verkställande direktör. I den allmänna debatten har framförts krav på klarlägganden från lagstiftarens sida bl.a. för att ge bättre verkan åt skadeståndsbestämmelserna. Det skulle, har det anförts i debatten, vara lättare att hålla bolagsledningen ansvarig för gärningar som förorsakat skada för bolaget, aktieägare eller någon annan, om den skadeståndsgrundande handlingen eller underlåtenheten stred mot förpliktelser som enligt lagen entydigt åvilade styrelsen eller verkställande direktören. Kommittén föreslår mot denna bakgrund vissa bestämmelser som syftar till att precisera styrelsens och verkställande direktörens uppgifter och ansvar. Att mera detaljerat i lagen söka reglera dessa frågor är emellertid förenat med svårigheter. Förhållandena skiftar från ett bolag till ett annat beroende på bl.a. verksamhetens art och omfattning. De

skiftar också i ett och samma bolag från en tidpunkt till en annan. Lagen måste därför ge utrymme för variationer i sättet att leda ett bolag.

De nuvarande reglerna om styrelsens och verkställande direktörs kompetens och skyldigheter i fråga om bolagets förvaltning återfinns i 8 kap. 6 §. Paragrafen har en allmänt hållen avfattning. Styrelsen skall svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Den mycket vida beslutskompetens som paragrafen tillerkänner styrelsen begränsas i förhållande till stämman i första hand av bestämmelser i lag som ger stämman exklusiv beslutanderätt i vissa frågor, exempelvis i fråga om ändring av bolagsordningen, val av styrelse och revisorer, fastställelse av balans- och resultaträkning samt beslut om likvidation och fusion. Det har i doktrinen anförts att styrelsen dessutom skulle kunna vara skyldig att underställa stämman vissa för bolaget särskilt ingripande beslut, utan att detta uttryckligen framgår av lag eller bolagsordning. För en översikt, se Johansson s. 154 f. Styrelsens kompetens kan i det enskilda fallet också vara begränsad av att stämman faktiskt beslutat i en fråga som visserligen inte faller inom stämmans exklusiva kompetens, men väl inom dess s.k. residualkompetens. Slutligen är att märka att styrelsen i sin förvaltning är skyldig att rätta sig efter särskilda föreskrifter som meddelats av bolagsstämman, förutsatt att föreskriften i fråga inte strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen (8 kap. 13 § andra stycket). Stämmans möjligheter att genom direktiv styra bolagsledningens förvaltning får dock inte användas i sådan utsträckning att styrelsen förlorar sin ställning som ansvarig handhavare av förvaltningen (prop. 1975:103 s. 236).

Aktiebolagslagen tillerkänner i sin nuvarande lydelse styrelsen vetorätt i förhållande till bolagsstämman i två centrala frågor. Enligt 6 kap. 2 § får nedsättning av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna eller avsättning till reservfond eller fri fond beslutas endast efter förslag eller godkännande av styrelsen. Vidare får enligt 12 kap. 3 § vinstutdelning inte beslutas med större belopp än styrelsen har föreslagit eller godkänt. Kommittén avser att återkomma till dessa frågor i ett slutbetänkande, men vill redan nu markera att det är en ordning som inte stämmer med den kompetensfördelning som kommittén anser bör råda mellan bolagsorganen.

Finns det i ett aktiebolag en verkställande direktör, skall denne sköta den löpande förvaltningen. Till den löpande förvaltningen hör alla åtgärder som inte med hänsyn till arten eller omfattningen av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse. Det innebär kort sagt att verkställande direktören skall svara för driften av rörelsen, utöva tillsyn över personalen samt sörja för en

lagenlig och lämplig bokföring och medelsförvaltning. Åtgärder som med hänsyn till omfattningen och arten av bolagets verksamhet är av osedvanlig beskaffenhet eller stor betydelse faller inte under den löpande förvaltningen. Är en sådan åtgärd så brådskande att den inte kan avvaktas utan väsentlig olägenhet för bolagets verksamhet, kan dock verkställande direktören företa den, men skall i sådant fall så snart som möjligt underrätta styrelsen om sin åtgärd. Styrelsen kan också bemyndiga verkställande direktören att vidta förvaltningsåtgärder som ligger utanför ramen för den löpande förvaltningen. Denna möjlighet får dock inte användas i sådan utsträckning att styrelsen inte längre fullgör sin uppgift som överordnat ledningsorgan.

Verkställande direktören är skyldig att bereda och inför styrelsen föredra frågor som ligger utanför den löpande förvaltningen.

Verkställande direktören är ett i förhållande till styrelsen underordnat organ. Styrelsen kan ge verkställande direktören anvisningar om hur löpande förvaltningsåtgärder skall handläggas eller beslutas. Verkställande direktören är skyldig att följa sådana anvisningar inom den ram som följer av aktiebolagslagen och bolagsordningen, jfr 8 kap. 13 § andra stycket. Styrelsen kan också själv avgöra ärenden som ingår i den löpande förvaltningen. Verkställande direktörens befogenhet att sköta den löpande förvaltningen upphör om styrelsen tar sin bestämmanderätt i anspråk. Det skulle emellertid strida mot grundtankarna bakom lagen om styrelsen företog så väsentliga ingrepp i verkställande direktörens rätt att sköta den löpande förvaltningen att denne i realiteten inte längre kunde anses äga ställning som verkställande direktör. (prop. 1975:103 s. 374)

Kommittén anser att de nu redovisade allmänna bestämmelserna om styrelsens och verkställande direktörens beslutskompetens och skyldigheter är väl övervägda. De bör även i fortsättningen utgöra grunden i regleringen. Det finns emellertid bl.a. pedagogiska skäl som talar för att regleringen görs utförligare än för närvarande. Kommittén förordar sålunda en återgång till den typ av reglering som återfanns i 1944 års lag. Det innebär att styrelsens och verkställande direktörens uppgifter mera uttryckligt preciseras i lagtexten.

För styrelsens del bör i lagen inledningsvis slås fast att det är styrelsen som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets verksamhet. Ansvar för bolagets organisation bör preciseras ytterligare i lagtexten; styrelsen skall se till att bolagets organisation är utformad så att bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt.

Bolagets organisation regleras genom instrument som kan sägas bilda en hierarkisk ordning. Högst står aktiebolagslagen, följd av den

av bolagsstämman antagna bolagsordningen. Härefter följer de instruktioner och andra instrument som styrelsen använder sig av för att organisera verksamheten i bolaget på en relativt övergripande nivå. Under styrelsens instruktioner kommer så verkställande direktörens föreskrifter rörande den löpande förvaltningen. Dessa föreskrifter kompletteras i förekommande fall med befattningsbeskrivningar och andra sådana handlingar som utformas av personalansvariga och andra tjänstemän under verkställande direktören för att lägga fast rutinerna för enskilda anställda i bolaget.

I lagen bör anges att styrelsen alltid skall utfärda instruktioner för verkställande direktören om det finns en sådan i bolaget. En styrelse som beslutar att i bolagets organisation varaktigt skall ingå en grupp av personer som skall ha rätt att besluta i vissa frågor av större betydelse för bolaget bör dessutom vara skyldig att i en instruktion precisera det nya organets uppgifter, arbetssätt och rapportskyldighet. Det kan för att ta ett exempel gälla en revisionskommitté. Om omfattningen och beskaffenheten av bolagets verksamhet påkallar det bör styrelsen utfärda instruktioner också för enskilda befattningshavare t.ex. vice verkställande direktören och de högre tjänstemännen i bolaget. Genom instruktioner av detta slag kan styrelsen mejsla fram en organisation där ingen kan tveka om arbetsfördelningen mellan styrelsen, styrelsens arbetsutskott, verkställande direktören, direktionen, divisionsstyrelserna och de övriga organ som ingår i organisationen.

Om styrelsens ledamöter inte dagligen arbetar i bolaget kan det inte begäras att de skall känna till alla detaljer i bolagets förhållanden. Aktieägarna har emellertid rätt att kräva att styrelsen fortlöpande håller sig underrättad om omständigheter som är av betydelse för en mera övergripande bedömning av bolagets ekonomiska situation. Det måste redan enligt gällande rätt sägas vara en av styrelsens viktigaste uppgifter att se till att den hela tiden hålls underrättad om vad som på detta plan sker i bolaget. Som påpekats av Fermenta-utredningen visar emellertid erfarenheterna att det finns skäl, att genom uttryckliga lagbestämmelser inskräpa styrelsens plikter i detta hänseende. Kommittén föreslår därför att i lagen direkt föreskrivs att styrelsen är skyldig att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation. Till denna skyldighet kopplas en särskild bestämmelse som ålägger styrelsen att bygga upp ett fungerande rapporteringssystem så att den blir i stånd att fullgöra sin bedömningsskyldighet. Styrelsen skall vara skyldig att meddela anvisningar för när och hur uppgifter som behövs för dess bedömning skall samlas in och avrapporteras.

Till ett rapporteringssystem av nu angivet slag bör naturligen vara kopplade styrelserutiner som innebär att styrelsen sammanträder i

anslutning till att rapporterna lämnas för att ta ställning till innehållet, diskutera bolagets utveckling och besluta om åtgärder som föranleds av rapportinnehållet. Det väcker frågan om det finns skäl att lagfästa en sådan ordning t.ex. genom föreskrifter om att styrelsen skall fastställa en arbetsordning för sitt eget arbete. En förebild till en sådan bestämmelse kan hämtas från ett nordiskt grannland.

I Danmark infördes för en tid sedan en bestämmelse i aktieselskapslagen som ålägger styrelsen i ett börsnoterat aktieselskab att upprätta en arbetsordning för sitt eget arbete. Arbetsordningen skall innehålla bestämmelser om styrelsens arbete och om styrelseledamöternas plikter i vissa särskilt viktiga avseenden. En motsvarande bestämmelse i den svenska aktiebolagslagen kan enligt kommitténs bedömning bidra till att ge stadga åt styrelsearbetet och underlätta bedömningen av enskilda styrelseledamöters ansvar. Kommittén föreslår därför att i den svenska lagen införs en bestämmelse som ålägger styrelsen att fastställa en arbetsordning för sitt eget arbete.

Arbetsordningen skall för det första innehålla bestämmelser om arbetsfördelningen mellan styrelsens ledamöter, om det över huvud skall finnas en sådan arbetsfördelning. Det innebär bl.a. att om bolaget har en s.k. arbetande styrelseordförande, dennes uppgifter skall regleras i arbetsordningen. Det är i det sammanhanget viktigt att varken styrelseordföranden eller andra ledamöter av styrelsen i ett bolag som har en verkställande direktör tilläggs uppgifter som hör till den löpande förvaltningen. I kommitténs lagförslag föreskrivs förbud för verkställande direktören i publikt aktiebolag att vara styrelsens ordförande. Förbudet motiveras bl.a. av en önskan att hindra att den som har ansvaret för den löpande förvaltningen får en dominerande ställning i styrelsen. Det framstår då som ett kringgående av förbudet och i sak helt olämpligt att styrelseordföranden i stället tar på sig uppgifter som enligt lagen är förbehållna den verkställande direktören. De skäl som bär upp förbudet i publika bolag mot att kombinera posten som styrelseordförande med uppgiften att vara verkställande direktör är i hög grad giltiga också i sådana privata bolag som har en verkställande direktör.

I arbetsordningen skall också sammanträdesfrekvensen regleras. Det torde ofta ställa sig naturligt att hålla ett konstituerande styrelsesammanträde efter årsstämman och därefter ordinarie sammanträden i vart fall inför framställningen av, i förekommande fall, kvartals-, tertial- eller delårsrapporter samt när bolagets årsredovisning skall färdigställas. Beroende på bolagets verksamhet och övriga omständigheter kan det emellertid finnas skäl att utforma sammanträdesmönstret på annat sätt. Ordföranden har alltid möjlighet att kalla till extra styrelsesammanträde när det finns behov därav.

I den mån det är möjligt ställer det sig naturligt att styrelsen i samband med att sammanträdesfrekvensen läggs fast också bestämmer vilka ärenden som skall förekomma på de olika sammanträdena med uppgift om vilket material som skall tillhandahållas ledamöterna.

Arbetsordningen skall också reglera suppleants närvaro och deltagande i styrelsens arbete. I lagen finns bestämmelser om suppleant för arbetstagarledamot. De bestämmelserna skall naturligtvis respekteras när arbetsordningen utformas.

Ingenting hindrar att i arbetsordningen regleras andra frågor än de i bestämmelsen nämnda. Tvärtom är uppräkningsen i den föreslagna lagtexten inte uttömmande. Sålunda torde det ofta vara lämpligt att i arbetsordningen ange även exempelvis vem som har rätt att teckna bolagets firma.

För att säkerställa att styrelseledamöterna känner till arbetsordningens innehåll skall denna fastställas för ett år i sänder. Kommittén förutser att det normalt sker på det första styrelsesammanträde som hålls efter den ordinarie bolagsstämma på vilken styrelseval skall förrättas. Om omständigheterna påkallar det skall arbetsordningen också revideras under året.

I ansvarshänseende får de nu föreslagna bestämmelserna i första hand betydelse vid prövningen av om styrelsens ledamöter fullgjort sina skyldigheter i förhållande till bolaget. Eftersom paragraferna lagfäster skyldigheter för styrelsen, kan de emellertid också få betydelse för ansvaret mot enskild aktieägare eller tredje man, i de fall där denne kan visa att han lidit s.k. direkt skada genom överträdelse av bestämmelserna.

5.2 Bolagsstämma

Aktieägarnas rätt att delta i bolagets förvaltning utövas vid bolagsstämma. Förvaltningsrätten består först och främst i rätten att rösta. Men rösträtten blir inte effektiv om den inte förenas med rätt att väcka förslag som skall behandlas på stämma och rätt att på stämman framföra alternativ till vad styrelsen eller annan aktieägare föreslagit.

5.2.1 Rätt att delta i bolagsstämma

Rätt att delta i bolagsstämma har den som dels är aktieägare, dels är införd i aktieboken på dagen för bolagsstämman. Brister det på någon av dessa punkter finns ingen rätt att delta. Den som förvärvat aktie men inte hunnit få aktieinnehavet införd i aktieboken saknar rätt

att delta i stämman. Inte heller har överlåtaren rätt att delta trots att han kanske står kvar i aktieboken som ägare till aktien; han är inte materiell ägare till aktien på dagen för bolagsstämman.

Vad som sagts nu gäller kupongbolag. I avstämningsbolag krävs i princip samma sak men den avgörande tidpunkten är inte dagen för bolagsstämman utan en dag som ligger viss tid före denna. I avstämningsbolag har nämligen den rätt att delta i bolagsstämma som har tagits upp som aktieägare i den utskrift av aktieboken som VPC framställer avseende förhållandena tio dagar före stämman.

Kravet på att både vara aktieägare och införd i aktieboken för att få delta i stämma medför att stämmobeslut kan klandras på den grunden att en i aktieboken upptagen person, som deltagit i stämman och påverkat beslutets innehåll, saknat materiell äganderätt till det i aktieboken registrerade aktieinnehavet. I doktrinen (Johansson s. 211 f.) har ifrågasatts om detta är en lämplig ordning eftersom den skapar osäkerhet om stämmobeslutens giltighet innan klanderfristen löpt ut. Det borde räcka har man hävdad att vara införd i aktieboken som aktieägare för att få delta i stämma.

Kommittén har i det föregående utvecklat tanken på hur aktieägarna i en marknadsekonomi strävar efter bästa avkastning på sitt kapital och hur denna strävan bidrar till att utveckla företagen och näringslivet i stort. Med denna grundsyn framstår det som självklart att endast de som tillskjutit riskkapitalet i bolaget, dvs. aktieägarna, skall ha förvaltningsrätt i detta. En ordning som medger att stämmobeslut fattas av personer utan ekonomiskt engagemang i bolaget strider mot kommitténs grundläggande värderingar. Tilläggas kan att kommittén inte heller erfarit att den nuvarande ordningen vållar olägenheter i praktiken. Kommittén föreslår därför inte någon ändring av de nuvarande bestämmelserna rörande rätten att delta i bolagsstämma.

En övergång av en aktie med hembudsförbehåll från en ägare till en annan innebär att varken den förre eller den nye ägaren kan delta i bolagsstämma innan frågan om aktien skall lösas in av de lösningsberättigade har avgjorts. Kommittén avser att i ett slutbetänkande behandla de problem som är förenade med att hembudspflichtiga aktier på detta sätt placeras i "karantän" under ibland långa tider med de verkningar det kan få på inflytandeförhållandena i bolaget.

I bolagsordningen kan bestämmas att aktieägare för att få delta i bolagsstämma skall anmäla sig hos bolaget senast den dag som anges i kallelsen till stämman. Denna dag får inte vara söndag, annan allmän helgdag, lördag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton och inte infalla tidigare än fem dagar före stämman. Bestämmelsen gör det möjligt för styrelsen att på basis av föranmälningarna upprätta en preliminär röstlängd och genomföra praktiska arrangemang

inför stämman. Från olika håll har påpekats att fem dagar ofta är en alltför kort tid för sådana förberedelser, framför allt vid mellankommande helgdagar. Kommittén föreslår därför att tiden för föransmälan förlängs från fem dagar till fem vardagar.

Frågan om en omyndig aktieägare har rätt att rösta vid bolagsstämma uppges vålla problem i den praktiska tillämpningen. Genom att rösta företar aktieägaren en rättshandling. Förmågan att rättshandla är av lagstiftaren begränsad i olika avseenden. En begränsning är, att den som är under 18 år, enligt 9 kap. 1 § föräldrabalken, inte har rätt att råda över sin egendom eller åta sig förbindelser i vidare mån än som följer av vad som skall gälla på grund av lag eller villkor vid förvärv genom gåva eller testamente. Syftet med den bestämmelsen är att skydda den omyndige från ekonomiskt ofördelaktiga rättshandlingar.

En omyndig aktieägare saknar sålunda som regel rätt att förfoga över sina aktier genom att exempelvis sälja dem. Den rätten tillkommer den omyndiges förmyndare. Förbudet för den omyndige att råda över sin egendom enligt föräldrabalken måste även anses omfatta rätten att själv rösta för sina aktier vid bolagsstämman. Den rätten får i stället utövas av den omyndiges förmyndare.

Från förbudet för omyndig att råda över sin egendom finns undantag för egendom som den omyndige efter det att han fyllt sexton år förvärvat genom eget arbete (9 kap. 3 § FB) eller erhållit genom gåva eller testamente med villkor att den omyndige själv får råda över egendomen (9 kap. 6 § FB). Har en omyndig aktieägare med stöd av dessa bestämmelser rätt att råda över aktien i ekonomiskt hänseende, exempelvis genom att sälja den, bör han i konsekvens med vad ovan sagt även anses ha rätt att utöva rösträtt för aktien.

Om en omyndig aktieägare föranmäler att han avser att delta i en bolagsstämma, bör anmälan registreras på vanligt sätt, eftersom det kan tänkas att den omyndige har förmyndarens uppdrag att göra föransmälan eller att han på annan grund lagligen får rösta för aktierna. Kan den omyndige vid stämman inte visa att han lagligen får rösta för aktierna, skall han emellertid inte tas upp i den definitiva röstlängden. I 9 kap. 15 § första stycket föreskrivs att för giltigt beslut om ändring av bolagsordningen i vissa angivna fall krävs att beslutet biträts "av samtliga vid stämman närvarande aktieägare". I tredje stycket punkten 1 av samma paragraf finns en liknande formulering. Dessa bestämmelser förutsätter att alla - personligen eller genom ombud - närvarande aktieägare får utöva rösträtt för sina aktier och kan lämna ett giltigt samtycke till bolagsordningsändringen. I röstlängden skall därför som närvarande antecknas endast aktieägare som kan utöva rösträtten för sina aktier.

5.2.2 Aktieägares ombud och biträde

Aktieägare har en ovillkorlig rätt att låta sig representeras på bolagsstämma genom ett ombud. Enligt 119 § 1944 års aktiebolagslag var det tillåtet att i bolagsordningen begränsa kretsen av tillåtna ombud. Det var exempelvis vanligt med föreskrift att endast aktieägare fick utses till ombud. Sådana begränsningar är inte längre tillåtna. Aktiebolagslagen kräver inte heller några särskilda kvalifikationer av den som skall uppträda som ombud utan faller här tillbaka på de allmänna reglerna om fullmakt. Det innebär, att aktieägare kan låta sig representeras även av ett omyndigt ombud. Det centrala i sammanhanget är att fullmaktsgivaren har rättslig handlingsförmåga.

Ett ombud skall vara utrustad med skriftlig, dagtecknad fullmakt. Fullmakt gäller högst ett år från utfärdandet. Därigenom tvingas aktieägarna att åtminstone en gång per år ompröva den utställda fullmakten.

Aktiebolagslagen upptar inte någon föreskrift om till vem en fullmakt skall ställas. Därav anses följa att fullmakten kan ställas till viss man, till viss man eller order, eller till innehavaren (prop. 1975:103 s. 389). Det förekommer att styrelsen på bolagets bekostnad samlar in fullmakter från aktieägarna. Det lämpliga och lagliga i denna ordning har ifrågasatts.

Fullmaktsinsamlingar från styrelsens sida sker i praktiken med utnyttjande av bolagets adressregister och övriga resurser. Det torde i de flesta fall ge styrelsen ett väsentligt övertag i förhållande till aktieägare som, eventuellt i opposition mot styrelsen, vill organisera en egen fullmaktsinsamling. Gällande rätt innehåller inga bestämmelser om att aktiebolag skall ha rätt eller skyldighet att framställa eller på bolagets bekostnad vidarebefordra formulär till fullmakter eller annat material på uppdrag av aktieägarföreningar eller andra sådana organisationer. Det är en ordning som enligt kommittén är ägnad att konservera den rådande ägar- och inflytandestrukturen i bolagen och försvåra ledningsfientliga aktieägarinitiativ. Problemet skulle kunna lösas genom att styrelsen uttryckligen ålades en skyldighet att genomföra fullmaktsinsamlingar även åt enskilda aktieägare eller en aktieägarminoritet av viss storlek, som begär det. En sådan lösning är emellertid förknippad med en rad problem. Kommittén har därför stannat för att i stället föreslå att i aktiebolagslagen införs ett uttryckligt förbud mot fullmaktsinsamlingar på bolagets bekostnad.

En annan fråga är om styrelsen eller någon annan som samlar in fullmakter, skall åläggas skyldighet att erbjuda fullmaktsgivarna möjlighet att ange sin ståndpunkt i de frågor som skall behandlas på

bolagsstämman. Det kan för att ta ett exempel gälla val av styrelseledamöter.

Gällande rätt föreskriver ingen skyldighet för den som samlar in fullmakter att erbjuda fullmaktsgivarna möjlighet att ange sin ståndpunkt i de frågor som fullmakten avser. I aktiebolagslagen begränsas fullmakts giltighet till ett år och av bolagsordningen skall framgå vilka ärenden som skall förekomma på årsstämma. I bolag som håller stämma endast en gång om året är det sålunda möjligt att utforma fullmaktsformuläret så att en fullmaktsgivande aktieägare kan markera hur rösträtten för hans aktier skall utövas i olika ärenden. Det förutsätter emellertid att fullmakterna samlas in först sedan aktieägarna fått besked genom bokslutskommuniké, kallelse till stämman eller på annat sätt om vad styrelsen föreslår beträffande t.ex. utdelningens storlek. I bolag som håller fler stämmor per år måste nya fullmakter samlas in eller uppgift inhämtas om hur rösträtten enligt tidigare lämnade fullmakter skall utövas. Till detta kommer frågor om vad som händer om rösträtten utövas på annat sätt än som föreskrivits i fullmakten. Kommittén anser sig inte kunna förorda en så komplicerad ordning och föreslår därför inte någon ändring på denna punkt.

I anslutning till frågan om fullmaktsinsamlingar har i ett sent skede av kommitténs arbete på detta betänkande rests frågan om det i aktiebolagslagen bör införas en möjlighet till poströstning i vissa stämмоärenden. Det kan exempelvis gälla styrelseval. Förebilder för en sådan ordning finns bl.a. i Förenta staterna. Kommittén avser att återkomma till den frågan i ett slutbetänkande.

Vill en aktieägare personligen närvara på stämman har han enligt gällande rätt möjlighet att medföra ett biträde. Ärenden på bolagsstämma kan kräva inläsning av ett omfattande material och aktualiserar ibland frågor av såväl ekonomisk som juridisk natur. Med tanke på sådana situationer föreslår kommittén att det skall vara möjligt för en aktieägare att medföra inte endast ett, utan två biträden. Ett biträde som medförs enligt lag bör ha rätt att på aktieägarens vägnar yttra sig på stämman. Kommittén föreslår att yttranderätten lagfästs.

Om bolaget i bolagsordningen har tagit in en föreskrift att aktieägare skall föranmäla sig för att få delta i stämma, skall sådan föreskrift också avse biträde. I doktrinen har meningarna varit delade om ett ombud har rätt att medföra biträde. Kommittén föreslår en uttrycklig bestämmelse om att ombud skall ha denna rätt. Biträde åt ombud behöver inte föranmälas.

5.2.3 Ort för bolagsstämma

Bolagsstämma skall som regel hållas på den ort där styrelsen har sitt säte. I bolagsordningen kan dock bestämmas att den skall eller kan hållas på någon annan angiven ort.

Bestämmelsen om ort för bolagsstämma anses inte medge att stämman hålls utanför Sveriges gränser, om inte alla aktieägare är överens därom. Den medger inte heller att stämman hålls på flera orter samtidigt. Kommittén föreslår inte några ändringar i bestämmelsen, men utesluter inte att tekniken i framtiden kommer att erbjuda fullgoda möjligheter att genomföra en stämman på flera orter samtidigt. Det kan då finnas skäl för lagstiftaren att ompröva kravet på att samtliga dessa orter skall vara belägna i Sverige.

5.2.4 Ordinarie, extra och fortsatt stämman

Bolagsstämma kan vara ordinarie stämman eller extra stämman. Ordinarie stämman skall hållas minst en gång om året. I bolagsordningen kan bestämmas att ytterligare en eller flera ordinarie stämmor skall hållas per år. Extra stämman skall hållas om styrelsen finner skäl därtill eller om det begärs av revisor i bolaget eller ägare till minst en tiondel av samtliga aktier. Kommittén finner inte skäl att i dessa avseenden föreslå några sakliga ändringar i lagen. För den ordinarie bolagsstämma vid vilken årsredovisningen och revisionsberättelsen samt, i moderbolag, koncernredovisningen och koncernrevisionsberättelsen skall läggas fram, föreslår kommittén att i lagen införs benämningen årsstämma. Därigenom kan lagtexten på flera ställen förenklas.

Det står varje bolagsstämma fritt att besluta om fortsatt stämman vid ett senare tillfälle. Det gäller såväl ordinarie som extra stämman. Kommittén föreslår att detta uttryckligen anges i lagen.

Vid årsstämma skall beslut fattas om fastställelse av balans- och resultaträkning, om resultatdispositioner samt om ansvarsfrihet åt styrelseledamöter och verkställande direktör. Beslut i dessa frågor kan skjutas upp endast med stöd av 9 kap. 5 § tredje stycket. Bestämmelsen innebär att sådant beslut skall skjutas upp till fortsatt stämman, om stämmomajoriteten eller en minoritet med minst tio procent av samtliga aktier i bolaget begär det och att sådan stämman, enligt lagens nuvarande lydelse, skall hållas minst en och högst två månader därefter. Den närmare tidpunkten för fortsatt stämman fastställs av bolagsstämman. För att uppnå en överensstämmelse med den av kommittén föreslagna femveckorsfristen för kallelse (se av-

snitt 5.2.5.1) föreslår kommittén att tidsfristen bestäms till minst fem och högst åtta veckor efter begäran. Förklarar de aktieägare som önskar fortsatt stämma att de inte behöver så långt rådrum som fem veckor, möter det inte något hinder att den fortsatta stämman hålls tidigare än fem veckor efter begäran.

5.2.5 Kallelse till bolagsstämma

Bolagsstämma sammankallas av styrelsen. Om styrelsen inte kallar till bolagsstämma trots att skyldighet föreligger att göra det, skall länsstyrelsen, på bolagets bekostnad, ombesörja att stämma sammankallas. Rätt att göra framställan till länsstyrelsen om kallelse till extra stämma har styrelseledamot, verkställande direktör, aktieägare och revisor (9 kap. 8 §). Kommittén föreslår inte några ändringar på dessa punkter, men ifrågasätter om övriga bestämmelser om kallelse till bolagsstämma har en ändamålsenlig utformning.

Helt allmänt kan sägas att en kallelse bör vara utformad så att den ger aktieägarna klart besked om att bolagsstämma skall hållas, tiden och platsen för denna, vilka åtgärder som fordras för att få delta i stämman samt vilka ärenden som skall behandlas på stämman.

5.2.5.1 Kallelsetidpunkt

Kallelse till bolagsstämma skall enligt gällande rätt utfärdas tidigast fyra veckor före och, om inte bolagsordningen föreskriver längre tid, senast två veckor före stämman (9 kap. 9 § första stycket). Tvåveckorsfristen har tillkommit för att aktieägarna skall få kännedom om att stämma skall hållas i så god tid att de kan förbereda sig. En tidigt utfärdad kallelse innebär emellertid en risk för att kallelsen faller i glömska och att ägare som tillkommer under mellantiden inte får kännedom om att bolagsstämma skall hållas.

Bestämmelsen skiljer inte mellan små och stora bolag, trots att ett aktivt stämmodeltagande ofta torde kräva mer omfattande förberedelser i stora än i små bolag. I bolagsordningen kan preciseras när, inom den i lagen angivna fristen, som kallelse skall ske. En genomgång av bolagsordningarna för samtliga aktiemarknadsbolag ger vid handen att denna möjlighet mycket sällan utnyttjas i dessa bolag. Tvärtom anges regelmässigt i bolagsordningen för aktiemarknadsbolagen att kallelse skall ske tidigast fyra veckor och senast två veckor före stämma. Det ankommer därmed på styrelsen att närmare besluta om tidpunkten för kallelsen. Det finns inte anledning att tro

att förhållandena skulle vara annorlunda i det stora antal aktiebolag som inte är aktiemarknadsbolag.

Det är uppenbart att en kallelse två veckor i förväg till bolagsstämma i stora bolag många gånger erbjuder aktieägarna en alltför kort tid att förbereda sig inför stämman. Ett annat, ofta påtalat problem med den korta tiden sammanhänger med att förvaltarregistrerade aktier måste registreras om så att aktieägaren står införd i aktieboken på stämmodagen eller, i avstämningsbolag, tio dagar före denna. En kort kallelsefrist försvårar också aktieägares och andras möjligheter att organisera fullmaktsinsamlingar inför stämman.

På grund av det anförda föreslår kommittén att kallelsefristen bestäms till tidigast fem veckor och senast tre veckor före stämman.

5.2.5.2 Kallelsesätt

Kallelse skall ske på sätt som föreskrivs i bolagsordningen. Bolagsordningen kan t.ex. föreskriva, att kallelse skall ske genom annons i viss tidning eller genom brev till varje aktieägare med känd adress. I vissa fall skall aktieägare dessutom kallas personligen till bolagsstämma. (9 kap. 9 § andra stycket).

Det är givetvis av grundläggande betydelse för aktieägarna att kallelse till bolagsstämma sker på sådant sätt att de har möjlighet att på rimliga villkor ta del av kallelsen. Kommitténs bedömning är att den nuvarande ordningen inte ger tillräckliga garantier för detta i bolag med en stor och växlande ägarkrets. Kommittén har gått igenom aktiemarknadsbolagens bolagsordningar och funnit en stor variation i fråga om det föreskrivna sättet att kalla till stämma. I flertalet bolag föreskrivs att kallelse skall ske genom annonsering i en eller flera i Stockholm dagligen utkommande tidningar. Därmed torde i de flesta fall få förstås en rikstäckande tidning. Bland bolag med säte på någon annan ort än i Stockholm föreskrivs ofta att kallelse skall ske dels i en i Stockholm utkommande tidning, dels i en lokaltidning. Det finns också bolag i vilka bolagsordningen föreskriver att kallelse skall ske genom annonsering i dels en rikstäckande tidning, dels Post- och Inrikes Tidningar. Mot nu nämnda kallelsesätt finns inget att erinra.

Kommittén finner det däremot otillfredställande att kallelse i bolag med allmänt spridda aktier kan ske genom annonsering i en tidning som utkommer endast på mindre orter. Det förekommer i en del aktiemarknadsbolag också bolagsordningsbestämmelser som föreskriver att kallelse skall ske uteslutande genom brev till aktieägarna. Det innebär i praktiken att endast de aktieägare som är upptagna i

aktieboken innan kallelse sker, får meddelande om stämman. Det kan synas logiskt med tanke på att endast de aktieägare som är registrerade i aktieboken har rätt att delta i bolagsstämma. Kommittén anser emellertid att det är angeläget att också oregistrerade aktieägare kan få kännedom om att stämma skall hållas så att de, om de så önskar, kan registrera sitt aktieinnehav och delta i denna. Det talar för att aktieägare i ett bolag vars aktier kan bli föremål för handel på en börs eller annan organiserad marknadsplats alltid bör kallas genom annonsering men att bolaget om det så önskar skall kunna tillämpa också andra kallelsesätt.

Det kan i sammanhanget noteras att i de fall Stockholms Fondbörs genom inregistreringskontraktet kräver att börsbolag offentliggör information i olika avseenden, detta skall ske genom överlämnande av informationen till en etablerad nyhetsbyrå och minst en rikstäckande dagstidning. Bestämmelsen i inregistreringskontraktet omfattar inte kallelse till bolagsstämma, men ger enligt kommittén en antydning om vilka krav som även i det avseendet borde ställas på större bolag.

Kommittén föreslår med hänsyn till det anförda att bestämmelsen om sättet för kallelse till bolagsstämma behålls oförändrad för privata bolag men ändras för publika aktiebolag. Privata aktiebolag bör även fortsättningsvis kunna utforma kallelsebestämmelsen på det sätt som med hänsyn till bolagets ägarstruktur och andra faktorer anses lämpligast. Bestämmelsen måste givetvis ha sådan konkretion att aktieägarna har möjlighet att förutse hur kallelse kommer att ske. Allmänt hållna bolagsordningsbestämmelser av innebörd att kallelse skall ske i "den eller de tidningar som styrelsen bestämmer", i "en daglig tidning" eller liknande bör inte godtas. För publika aktiebolag föreslår kommittén att kallelse alltid skall ske åtminstone genom annonsering i dels en daglig rikstäckande tidning, dels Post- och Inrikes Tidningar.

5.2.5.3 Kallelsens innehåll

I kallelse till bolagsstämma skall naturligtvis tid och plats för bolagsstämman tydligt anges. Det ligger i begreppet kallelse och behöver inte komma till uttryck i lagtexten.

I kallelse skall enligt 9 kap. 9 § tredje stycket tydligt anges de ärenden som skal förekomma på stämman. Avsikten med ärendeförteckningen är att informera om vad som kommer att tas upp på stämman. Kravet på information är inte högt ställt. I praktiken förekommer det att i kallelse till årsstämma bara anges att på stämman

skall förekomma de ärenden som enligt aktiebolagslagen och bolagsordningen skall förekomma på en sådan stämma. Den omständigheten att ett ärende inte har angivits i kallelsen innebär inte heller automatiskt att ärendet inte får avgöras på stämman, se nedan. Inom ramen för kallelsetiden kan styrelsen ändra uppgifterna i en kallelse, exempelvis genom att lägga till eller ta bort ärenden.

Varje aktieägare har rätt att få ett ärende behandlat på bolagsstämma om han skriftligen begär det i så god tid att det kan tas med i kallelsen, 9 kap. 7 §. Med ärende förstås något för bolaget relevant spörsmål som kan bli föremål för beslut på stämman. En begäran om upplysning är inte ett ärende. Det följer motsatsvis av bestämmelserna rörande aktieägares frågerätt i 9 kap. 12 §. Rätten att få ärende behandlat på stämma ger inte heller en aktieägare rätt att exempelvis avge en deklARATION på stämman.

Bestämmelsen gäller för såväl ordinarie som extra stämma, men har i praktiken betydelse främst för ordinarie stämma. Däremot har en aktieägare inte någon rätt att få ett ärende upptaget på dagordningen sedan kallelse skett. Denna ordning är enligt kommitténs mening inte självklar, något som framgår bl.a. av en jämförelse med äldre svensk rätt liksom med Kommissionens förslag till ett femte bolagsdirektiv.

Enligt 121 § ABL 1944 var aktieägare sålunda berättigad att få ärende hänskjutet till prövning på ordinarie stämma, om han hos styrelsen skriftligen framställde yrkande därom minst tio dagar före stämman. Framställdes sådant yrkande så sent att ärendet inte kunde anges i kallelsen, skulle dock aktieägaren själv bära kostnaderna för att saken tillkännagavs och meddelades aktieägarna.

Med förebild i bl.a. tysk rätt föreskrivs i förslaget till ett femte bolagsdirektiv att en aktieägarminoritet av samma storlek som kan påkalla extra bolagsstämma, skall ha rätt att få upp ytterligare ärenden på dagordningen för en bolagsstämma till vilken kallelse redan har utfärdats. Har en sådan begäran sänts till bolaget inom sju dagar från kallelsen till stämman, skall bolaget senast sju dagar före stämman, i en tilläggskallelse, meddela aktieägarna detta. Detsamma gäller eventuella förslag från minoritetens sida till beslut under de tillkommande punkterna på dagordningen.

Kommittén har för svenskt vidkommande övervägt en ordning som liknar den som föreslås i förslaget till femte direktiv. En sådan ordning kan emellertid missbrukas. Risker finns att styrelsen, för att förhindra minoritetsaktioner, tar upp endast okontroversiella ärenden i kallelsen, men på ett sent stadium kompletterar den med känsligare ärenden. Den kan då vara för sent för andra aktieägare att förbereda

sig inför stämman. Kommittén har därför stannat för att inte föreslå någon bestämmelse om tilläggskallelse.

Det är viktigt för minoriteten att den kan lita på en kallelse. Av 9 kap. 10 § första stycket framgår att stämman som regel inte får behandla ett ärende som inte tagits upp i kallelsen.

Men minoriteten måste också kunna lita på att ärenden som anges i kallelsen behandlas i sak på stämman. Det framstår som närmast självklart när det är minoriteten själv som genomdrivit att stämman hålls eller när en enskild aktieägare med utnyttjande av bestämmelsen i 9 kap. 7 § fått med ett ärende i kallelsen. Utan rätt till sakbehandling blir dessa minoritetsrättigheter uppenbarligen meningslösa. I rättsfallet NJA 1960 s. 698 fastslog Högsta domstolen att rätten för aktieägare att påkalla extra bolagsstämma för att pröva viss angiven fråga skulle bli utan värde om stämman kunde undandra sig att pröva det angivna ärendet.

Enligt kommitténs mening bör i princip samma sak gälla för det fall styrelsen initierat ett ärende som anges i kallelsen. En annan sak är att styrelsen kan dra tillbaka sitt förslag till beslut i ärendet. Ärendet står i så fall kvar på dagordningen om inte stämman beslutar att det skall utgå. Och så länge ärendet finns på dagordningen har de enskilda aktieägarna samma rätt som i alla ärenden att väcka förslag till beslut.

Vid ändring av bolagsordningen och nedsättning av aktiekapitalet skall det huvudsakliga innehållet av styrelsens förslag anges i kallelsen. När stämma skall pröva förslag att aktiekapitalet skall ökas genom nyemission, förslag att bolaget skall ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning, skall skälen för avvikelse från aktieägarnas företrädesrätt och grunderna för emissionskursen anges (4 kap. 4 § andra stycket, 5 kap. 3 §, 6 kap. 2 § tredje stycket och 9 kap. 9 § tredje stycket). Kommittén anser att det finns skäl att föreskriva att kallelsen också i andra fall än de nu nämnda bör ange det huvudsakliga innehållet i förslag av större betydelse som skall föreläggas stämman. Det kan för att ta ett exempel gälla förslag om ett större företagsförvärv eller en radikalt ändrad verksamhetsinriktning inom ramen för verksamhetsföremålet enligt bolagsordningen.

I sammanhanget kan också erinras om den rekommendation rörande information inför val av styrelse i aktiemarknadsbolag som utfärdats av Näringslivets Börskommitté (se vidare avsnitt 5.3.3.4). Rekommendationen kräver visserligen inte att sådan information lämnas just i kallelsen till stämman, men bidrar till beslutsunderlaget inför styrelseval i aktiemarknadsbolag.

5.2.5.4 Tillhandahållande av material inför årsstämma

Enligt 9 kap. 10 § fjärde stycket skall styrelsen hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelse tillgängliga för aktieägarna under minst en vecka närmast före bolagsstämma vid vilken dessa handlingar skall läggas fram. Det är enligt kommitténs mening en för kort tid för att aktieägarna skall hinna ta ställning till materialet. Kommittén föreslår att tiden ändras till två veckor. Som en konsekvens därav föreslår kommittén också dels att den tidpunkt vid vilken revisorerna senast skall lämna revisionsberättelsen till bolagets styrelse ändras från två veckor före stämman till tre veckor (10 kap. 25 §), dels att den tidpunkt vid vilken årsredovisningshandlingarna skall avlämnas till revisorerna ändras från en månad till sex veckor före stämman (11 kap. 3 §).

Om de angivna bestämmelserna om tillhandahållande av årsredovisningshandlingar har åsidosatts i ett ärende, får stämman inte besluta i ärendet utan samtycke av de aktieägare som berörs av felet. Stämman får dock även utan sådant samtycke avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt bolagsordningen skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras (9 kap. 10 §). Enligt ordalydelsen innebär det att på en ordinarie bolagsstämma på vilken årsredovisningen enligt bolagsordningen skall behandlas, beslut kan fattas om fastställande av resultat- och balansräkningar för närmast föregående räkenskapsår, resultatdispositioner och ansvarsfrihet åt styrelseledamöter och verkställande direktören, trots att de nämnda handlingarna inte har hållits tillgängliga för aktieägarna före stämman utan läggs fram direkt på denna. Om de som motsätter sig beslut av nu nämnt slag inte representerar minst en tiondel av aktierna i bolaget kan de inte framtinga anstånd med beslutet till fortsatt stämma (jfr 9 kap. 5 § andra stycket). Även om majoritetens beslut fattas i den ordning som formellt medges i 9 kap. 10 § torde det emellertid vara möjligt att klandra besluten enligt 9 kap. 17 § under påstående att de inte har tillkommit i behörig ordning, åtminstone om besluten ingår som ett led i ett majoritetsmissbruk (jfr 15 kap. 3 §). På grund av det anförda och då den nuvarande utformningen av 9 kap. 10 § såvitt känt inte har berett svårigheter i praktiken har kommittén avstått från att föreslå några ändringar på denna punkt.

5.2.6 Bolagsstämmans inledning

Till skillnad från vad som var fallet enligt 1944 års aktiebolagslag upptar den nuvarande lagen mycket knapphändiga bestämmelser

rörande bolagsstämmans inledning. Kommittén föreslår att i lagen uttryckligen slås fast en ordning som i princip innebär att stämman skall öppnas av styrelsens ordförande eller den som styrelsen utsett och att denne också skall upprätta röstlängd. Därefter skall stämman, på basis av den fastställda röstlängden, välja en ordförande för stämman. Om stämмоordföranden utses enligt föreskrift i bolagsordningen eller om stämman med acklamation väljer ordförande, blir det denne som upprättar röstlängden, som då fastställs efter ordförande-valet. Stämмоordförandens första uppgift blir att fråga stämman om kallelse skett i behörig ordning och om svaret blir ja lägga fram styrelsens förslag till dagordning för godkännande av stämman. Även detta bör uttryckligen framgå av lagen. Sedan dagordningen godkänts samt protokollförare och justeringsmän utsetts kan de egentliga stämмоförhandlingarna börja.

5.2.7 Aktieägares fråge- och insyns rätt

En väsentlig förutsättning för aktieägarnas möjligheter att övervaka och ta del i bolagets förvaltning är rätten till upplysningar från bolagsledningen. Om någon aktieägare begär det, är styrelsen och verkställande direktören skyldig att på stämman lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets årsredovisning och bolagets ställning i övrigt eller av ärende på stämman. Upplysning skall dock lämnas bara om styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget. Skaderekvisitet torde dock inte kunna tillämpas om samtliga aktieägare i bolaget är ense om att upplysningen skall lämnas av styrelsen eller verkställande direktören. I koncernbolag avser upplysningsplikten även bolagets förhållande till annat koncernföretag och, om bolaget är moderbolag, koncernredovisning samt nyss nämnda förhållanden beträffande dotterföretagen (9 kap. 12 § första – tredje stycket).

Rätten att begära upplysningar föreligger vid såväl ordinarie som extra bolagsstämma. Rätten är dock begränsad till förhållanden av två slag. Den gäller för det första förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets årsredovisning eller bolagets ställning i övrigt. Med uttrycket "ställning i övrigt" får anses åsyftas bolagets ekonomiska ställning. Aktieägare skall kunna få kännedom om sådana förhållanden som har betydelse för bedömningen av aktiernas värde och det därav beroende ekonomiska utfallet av den investering som aktieägaren gjort. Rätten att begära upplysningar är inte föreskriven för att aktieägare skall kunna fullfölja andra, för bolagets intressen främmande ändamål.

Annorlunda förhåller det sig med rätten att begära upplysningar beträffande ärende på stämman. Ett sådant ärende har inte alltid omedelbar betydelse för bolagets ekonomiska ställning. Det kan exempelvis vara fråga om en bolagsordningsändring. I sådana fall har aktieägare rätt till upplysning om förhållanden som kan inverka på bedömningen av beslutets lämplighet. Men även beträffande sådana förhållanden får upplysningsplikten anses gälla bara omständigheter av intresse för varje aktieägare som vill bredda sitt beslutsunderlag i det aktuella ärendet. En aktieägare får inte använda frågerätten för att få fram upplysningar om förhållanden som endast eller praktiskt taget endast har betydelse för honom själv eller för intressen utanför bolaget som han företräder. I tvivelaktiga fall ankommer det på den som begär upplysningar, att visa att den fråga han ställer har betydelse för bolagets ekonomiska utveckling och är av intresse för samtliga aktieägare i bolaget.

Kommittén menar att det av lagtexten tydligare bör framgå att rätten att begära upplysningar är av två slag. På varje bolagsstämma bör styrelsen och verkställande direktören, om någon aktieägare begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget, vara skyldig att lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av ärende på dagordningen. Dessutom bör styrelsen och verkställande direktören, om någon aktieägare begär det och styrelsen finner att det kan ske utan väsentlig skada för bolaget, på årsstämma eller annan stämma på vilken årsredovisningen behandlas vara skyldig lämna upplysningar om förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets ekonomiska situation.

Ingenting hindrar att en aktieägare skriftligen eller muntligen ställer sina frågor till bolagsledningen redan före bolagsstämman. Svaren skall emellertid lämnas vid stämman eller om det inte kan ske efter denna.

Bolagsledningen är inte skyldig att lämna upplysningar som inte finns tillgängliga vid stämman. Informationen i fråga skall i så fall i stället inom två veckor efter bolagsstämman skriftligen hållas tillgänglig för aktieägarna hos bolaget samt sändas till de aktieägare som har begärt upplysningen.

Finner styrelsen att upplysning som begärts av aktieägare inte kan lämnas utan väsentligt förfång för bolaget, skall upplysningen i stället på aktieägarens begäran lämnas till bolagets revisorer inom två veckor efter aktieägarens sistnämnda begäran. Revisorerna skall inom en månad efter stämman till styrelsen avge skriftligt yttrande, huruvida den begärda upplysningen har lämnats till dem samt huruvida upplysningen enligt deras mening borde ha föranlett ändring i revisionsberättelsen eller, beträffande moderbolag, koncernrevisions-

berättelsen eller annars ger anledning till erinran. Om så är fallet, skall ändringen eller erinringen anges i yttrandet. Styrelsen skall hålla revisorernas yttrande tillgängligt för aktieägarna hos bolaget samt sända det i avskrift till de aktieägare som har begärt upplysningen.

Rekvisitet väsentligt förfång får med stöd i bestämmelsens tillkomsthistoria anses åsyfta den skada som skulle kunna åsamkas bolaget genom att den begärda informationen blir offentlig. Det arbete och de kostnader som en begäran om viss upplysning kan leda till för bolaget, torde inte kunna åberopas som förfång i lagens mening.

Styrelsens rätt att vägra lämna upplysning som den anser skulle kunna leda till väsentligt förfång för bolaget är ett utflöde av dess skyldighet att handla i bolagets och därmed samtliga ägares intresse. Aktieägarna bör därför endast enhälligt kunna ålägga styrelsen att trots risken för väsentligt förfång lämna ut upplysningen.

Anser en aktieägare i motsats till styrelsen att begärd upplysning kan lämnas utan väsentligt förfång för bolaget kan han föra talan inför domstol med yrkande om att få ut den begärda upplysningen. (prop. 1975:103 s. 405)

I doktrinen (Johansson s. 402 f.) har pekats på ett särskilt problem för det fall en aktieägare vid en bolagsstämma begär upplysningar som inte finns tillgängliga vid stämman och styrelsen när den senare sammanställer material i avsikt att hålla de begärda upplysningarna tillgängliga för aktieägarna finner att informationen i fråga är sådan att dess avslöjande för aktieägarna skulle leda till väsentligt förfång för bolaget. Styrelsen har då rätt att vägra lämna den efterfrågade informationen. De i lagen angivna tidsfristerna kan emellertid i den situationen innebära problem. Upplysningar angående information som inte finns tillgänglig vid stämman skall enligt 9 kap. 12 § andra stycket hållas tillgängliga för aktieägarna inom två veckor. Enligt samma paragrafs tredje stycke skall för bolaget skadliga upplysningar på aktieägares begäran inom två veckor "därefter" lämnas till revisorerna, vilka i sin tur inom en månad efter stämman skall avge yttrande med anledning av upplysningarna. Framställs vid en bolagsstämma som hålls exempelvis den 1 mars en begäran om upplysning som inte finns tillgänglig vid stämman, skall informationen senast den 15 mars hållas tillgänglig för aktieägarna. Finner styrelsen i samband med att den tar fram informationen att informationen inte utan väsentlig skada för bolaget kan lämnas ut och meddelas detta den 15 mars, skall styrelsen inom två veckor "därefter", dvs. senast den 30 mars lämna informationen till bolagets revisorer. Dessa skall in sin tur yttra sig över informationen inom en månad från stämman, dvs.

senast den 31 mars. Revisorerna riskerar i en sådan situation att få endast en eller ett par arbetsdagar till sitt förfogande för att ta del av materialet och utarbeta yttrandet. Kommittén föreslår att bestämmelsen, efter förebild i 8 kap. 11 § tredje stycket 1 bankaktiebolagslagen, ändras så att styrelsen då den vägrat lämna en upplysning, på aktieägares begäran skall lämna de efterfrågade upplysningarna till revisorerna inom två veckor "efter stämman". I samband därmed bör också begreppet förfång bytas ut mot det modernare begreppet skada.

I ett aktiebolag med högst tio aktieägare gäller utöver vad som ovan sagts om rätten att begära upplysningar vid bolagsstämma, att varje aktieägare skall ges tillfälle att ta del av böcker, räkenskaper och andra handlingar som rör bolagets verksamhet, i den omfattning det behövs för att aktieägaren skall kunna bedöma bolagets ställning eller visst ärende som skall förekomma på bolagsstämman. Om det kan ske utan oskälig kostnad eller omgång, skall styrelsen och verkställande direktören dessutom på begäran biträda aktieägaren med den utredning som behövs för nyss angivet ändamål samt tillhandahålla behövliga avskrifter (9 kap. 12 § fjärde stycket).

Bestämmelsen om insynsrätt i små bolag infördes år 1980. Den innebär utan tvekan ett viktigt minoritetsskydd, men bör ytterligare förstärkas. Kommittén föreslår i detta syfte dels att insynsrätten skall kunna utövas genom ombud och med stöd av biträde, dels att bestämmelsen straffsanktioneras.

5.2.8 Jäv

Varje aktieägare har vid bolagsstämman rätt att tillvarata sina egna intressen. I vissa fall har emellertid en aktieägares intressen ansetts typiskt sett så starkt strida mot bolagets intressen att han på grund av jäv inte får delta i stämmans beslut. Bestämmelserna om jäv på bolagsstämma skall utgöra ett skydd mot majoritetsmissbruk. I enmansaktiebolag och i andra fall när samtliga aktieägare är jäviga är bestämmelserna därför inte tillämpliga. (NJA 1981 s. 1117)

En aktieägare är jävig när frågan gäller om bolaget skall föra talan mot honom eller om bolaget skall befria honom från skadeståndsansvar eller någon annan förpliktelse gentemot bolaget (9 kap. 3 § andra stycket). Jävsregeln gäller också vid talan eller befrielse från förpliktelse som gäller någon annan, om aktieägaren har ett väsentligt intresse i frågan som kan strida mot bolagets. Det kan exempelvis gälla frågan om talan skall väckas mot ett annat bolag där den röstberättigade har en stor ägarandel (prop. 1986/87 s. 120). Bestämmelserna om jäv för aktieägare tillämpas också på ombud för aktieägare.

En styrelseledamot eller verkställande direktör kan inte i egenskap av aktieägare delta i bolagsstämmans beslut om att bevilja ansvarsfrihet åt honom själv, såvida han inte själv äger samtliga aktier i bolaget. På samma sätt bör bedömas den situationen att en enda person äger samtliga aktier i ett aktiebolag, M, som i sin tur äger samtliga aktier i ett annat aktiebolag, D, i vilket aktieägaren i M är styrelseledamot. När frågan om ansvarsfrihet prövas på bolagsstämma i D måste aktieägaren i M såsom ställföreträdare eller ombud för sistnämnda bolag få utöva rösträtten för de av M ägda aktierna i D, trots att frågan gäller honom själv, annars kan något beslut om ansvarsfrihet åt honom över huvud inte fattas.

Det räcker emellertid med att det finns en enda aktieägare på stämman som inte är jävig i fråga om ansvarsfrihet åt viss styrelseledamot för att samme styrelseledamot skall vara förhindrad på grund av jäv att biträda ett förslag om ansvarsfrihet åt sig själv. Det gäller alldeles oavsett hur stor andel av aktierna i bolaget som styrelseledamoten företräder. Saken kan illustreras med följande praktiska exempel. Ett aktiebolag, A, äger endast en del av aktierna i ett annat bolag, B. På årsstämma i B prövas fråga om ansvarsfrihet åt styrelseledamoten X som äger aktier i A. X får inte som ställföreträdare eller ombud för A utöva rösträtten för de aktier i B som A äger i frågan om ansvarsfrihet åt sig själv. Det gäller alldeles oavsett hur stor eller liten andel av aktierna i A som X äger eller förfogar över. Det vore stötande att tillåta någon att rösta i fråga om ansvarsfrihet åt sig själv i annat fall än när beslut i ärendet annars inte kan fattas.

Det förekommer att en styrelseledamot som äger aktier i ett bolag eller är ställföreträdare eller har fullmakt att rösta för aktieägare, utövar rösträtten i frågor om ansvarsfrihet åt övriga styrelseledamöter. Om styrelsens ledamöter tillsammans förfogar över tillräckligt många röster på stämman kan de genom att rösta för ansvarsfrihet åt varandra förhindra att skadeståndstalan väcks mot dem på grund av åtgärder som de gemensamt har vidtagit för bolaget. Huruvida detta i alla situationer är förenligt med förbudet för aktieägare att rösta i fråga om befrielse från skadeståndsansvar beträffande någon annan, om aktieägaren i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets, kan diskuteras. Frågan får överlämnas till rättstillämpningen.

Jävsbestämmelserna gäller bara omröstningen. De hindrar inte att en jävig aktieägare deltar i den debatt på stämman som föregår omröstningen.

Det har under senare år ibland ifrågasatts om det är rimligt att en styrelseledamot som tillika är ägare i bolaget, vid beslut om ett avtal mellan honom själv och bolaget, träffas av jävsbestämmelserna om

beslutet tas i styrelsen, men inte om det tas av bolagsstämman. I 117 § ABL 1944 föreskrevs att aktieägare inte fick delta i stämmans behandling av fråga om avtal mellan honom själv och bolaget. I förarbetena till 1975 års lag konstaterades att utländsk lagstiftning i allmänhet inte upptog någon motsvarande bestämmelse. Bestämmelsen ansågs onödigtvis hindra aktieägare att på ett lojalt sätt bevaka sina intressen i bolaget. Bestämmelsen innebar exempelvis att ett moderbolag till ett icke helägt dotterbolag var förhindrat att på stämman i dotterbolaget delta i behandling av fråga om avtal mellan bolagen. En uppenbar olägenhet med bestämmelsen ansågs vara att beslutanderätten i dessa och andra situationer där stämmomajoriteten var jävig gick över på minoriteten. Det är, framhölls det under förarbetena, inte säkert att man därmed får garantier för en i sak riktig behandling av frågan. (prop. 1975:103 s. 391) Bestämmelsen togs mot denna bakgrund inte upp i den nya lagen. Som skydd mot majoritetsmissbruk i avtalssituationer anvisade lagstiftaren i stället framför allt generalklausulen i 9 kap. 16 §.

Som framgått har den nuvarande ordningen mycket som talar för sig. Till de anförda skälen vill kommittén lägga den synpunkten att det är en avsevärd skillnad mellan beslut som fattas i ett slutet styrelserum och motsvarande beslut som fattas på en bolagsstämma dit alla aktieägare i princip har tillträde. Den publicitet som en kritisk minoritet kan ge åt en bolagsstämma med känsliga ärenden på dagordningen är ägnad att för majoriteten inskräpa vikten av att aktiebolagslagen och bolagsordningen respekteras. I motsats till beslut av styrelsen kan bolagsstämmobeslut klandras och i klanderprocessen kan domstolen på begäran av käranden förordna att stämmobeslutet tills vidare inte får verkställas. Det är ytterligare en omständighet som talar för att man kan ta lättare på jävsförhållandena när det gäller beslut som fattas av en bolagsstämma än när det gäller motsvarande beslut av en styrelse. Kommittén har därför inte funnit skäl att föreslå ändring av vad som i dag gäller.

5.2.9 Bolagsstämmans beslutsfattande

5.2.9.1 Aktiers röstvärde och rösträttsbegränsningar

Bolagsstämmans beslut fattas genom omröstning bland aktieägarna. Det antal röster som tillkommer varje aktieägare bestäms som huvudregel av det antal aktier som han har och aktiernas röstvärde. Enligt 3 kap. 1 § första stycket har alla aktier lika rätt i bolaget. I bolagsordningen kan emellertid föreskrivas att det i bolaget skall finnas

aktier av olika slag som skiljer sig åt exempelvis i fråga om röstvärde.

Från att lagstiftningen ursprungligen hade tillåtit hur stora röstvärdesskillnader som helst mellan olika aktieslag, infördes genom 1944 års aktiebolagslag den alltså gällande begränsningen att ingen aktie får ha ett röstvärde som överstiger tio gånger röstvärdet för någon annan aktie i bolaget. Bolag som före ikraftträdandet av 1944 års lag hade givit ut aktier vilkas röstvärde översteg tio gånger röstvärdet för samtliga aktier av annat slag, får dock fortsätta att ge ut aktier med de röstvärden som tillkommer redan utgivna aktierna (8 § APL).

Aktier med olika röstvärden är mycket vanliga bland svenska aktiemarknadsbolag. En kartläggning av förhållandena i samtliga svenska aktiemarknadsbolag vid årsskiftet 1993/94 visar att det i närmare 80 procent av bolagen förekom aktier med olika röstvärden, se tabell 1. De allra flesta bolag använder sig av den maximalt tillåtna röstvärdesskillnaden 1:10.

Tabell 1 Röstvärdesskillnader mellan olika aktieslag bland svenska aktiemarknadsbolag 1994-01-01

Röstvärdesskillnad	Antal bolag
Ingen	43
1:5	3
1:10	145
1:1000	<u>3</u>
Totalt	194

I vilken utsträckning röstvärdesskillnader förekommer bland bolag vilkas aktier inte handlas på aktiemarknaden är inte känt. Mycket talar emellertid för att det bland dessa bolag är väsentligt mindre vanligt med röstvärdesskillnader.

Den röststyrka som tillkommer varje aktieägare vid en bolagsstämma bestäms inte bara av aktiernas röstvärde utan också av bestämmelser om rösträttsbegränsningar vid bolagsstämman. Aktiebolagslagens huvudregel är att ingen aktieägare får rösta för mer än en femtedel av de vid stämman företrädde aktierna, om inte annat föreskrivits i bolagsordningen 9 kap. 3 § första stycket – den s.k. tjugoprocentsregeln.

Kommitténs undersökningar visar att rösträttsbegränsningar förekommer i omkring 10 procent av aktiemarknadsbolagen. Flera skäl talar för att sådana begränsningar mycket sällan förekommer bland övriga bolag.

De flesta aktiemarknadsbolag i vilka rösträttsbegränsningar förekommer har i sin bolagsordning inte tagit upp någon bestämmelse om rösträttens utövande. Det innebär att lagens presumptionsregel – att ingen får rösta för mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna – skall tillämpas. I resterande bolag har i bolagsordningen tagits in någon annan, ofta strängare, form av rösträttsbegränsning. Tabell 2 redovisar de rösträttsbegränsningar som förekommer bland aktiemarknadsbolagen.

Tabell 2 Rösträttsbegränsningar i svenska aktiemarknadsbolag 1994-07-27

Rösträttsbegränsning	Antal bolag
1/20 av företrädda röster	1
1/10 av företrädda A- och 1/100 av företrädda B-aktier	1
1/10 av företrädda aktier	5
1/5 av företrädda aktier	11
1/5 av röstetalet för samtliga aktier	1
1/4 av samtliga aktier	1
Ingen begränsning	<u>198</u>
Totalt	218

Frågan om aktiers röstvärde och rösträttsbegränsningar har diskuterats i olika sammanhang under senare år. På regeringens uppdrag utreddes frågan om röstvärdesskillnader i mitten av 1980-talet av Röstvärdeskommittén. Kommitténs uppdrag var att lämna förslag som skulle göra det möjligt att avskaffa möjligheten till röstvärdesdifferentiering. I betänkandet (SOU 1986:23) Aktiers röstvärde kom kommittén emellertid till slutsatsen att ett avskaffande av denna möjlighet skulle medföra större nackdelar än fördelar för svenskt näringsliv. Den lade därför inte fram något färdigt förslag i ämnet. Slutlig ställning till röstvärdesdifferentieringens vara eller inte vara, borde enligt kommitténs mening tas först efter det att Ägarutredningen (se nedan) avslutat sitt arbete.

Frågan om aktiers röstvärde togs också upp av Fermenta-utredningen. I rapporten "Fermenta - fakta och erfarenheter" som överlämnades till börsstyrelsen sommaren 1988 diskuterades bl.a. reglerna för beslutsfattande på bolagsstämma. Enligt Fermenta-utredningen talade åtskilligt för ett totalt förbud mot röstvärdedifferentiering i börsnoterade bolag. I ljuset av Röstvärdeskommitténs då nyligen avlämnade betänkande lämnade emellertid utredningen frågan utan att föreslå någon ändring i lagen.

Fermenta-utredningen föreslog däremot ändringar i lagens bestämmelser om rösträttsbegränsningar. Utredningen diskuterade på den punkten dels att göra lagens dispositiva rösträttsbegränsning tvingande, dels att sänka gränsen från en femtedel till en tiondel av de på stämman företrädda aktierna. Då sådana ändringar i lagen emellertid, enligt utredningens mening, i allt för hög grad skulle ändra förutsättningarna för maktutövningen i många börsbolag, stannade den för ett något mer begränsat, men i förhållande till gällande rätt ändå långtgående, förslag.

Utredningen föreslog att det för alla börsnoterade bolag skulle införas en tvingande rösträttsbegränsning vid fyra typer av bolagsstämмоärenden, nämligen vid val av styrelseledamöter, vid avsättande av styrelseledamot under löpande mandatperiod, vid val av revisor samt vid avsättande av revisor under löpande mandatperiod. Vid dessa fyra typer av ärenden skulle, enligt utredningens förslag, ingen aktieägare tillåtas rösta för mer än en tiondel av de på stämman företrädda aktierna. Enligt utredningens mening var det inte orimligt att en majoritetsägare i dessa frågor tvingades att söka sig fram till en kompromiss genom att söka stöd hos ett så stort antal minoritetsaktieägare, att han tillsammans med dem nådde erforderlig röstmajoritet.

På uppdrag av regeringen utredde Ägarutredningen under 1980-talets senare del frågan om ägarstrukturen i svenskt näringsliv och som en del däri frågan om sambandet mellan ägarstruktur och näringslivets effektivitet och förnyelseförmåga. Utredningen diskuterade i det sammanhanget bl.a. röstvärdesskillnader och rösträttsbegränsningar. I betänkandet (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv, som överlämnades till regeringen hösten 1988, framhöll utredningen vikten av en lagstiftning på bolagsrättens område som möjliggör en aktiv ägarfunktion i företagen. Utredningen föreslog mot denna bakgrund dels att svenska aktiebolags möjligheter att emittera aktier med olika röstvärden skulle behållas oförändrad, dels att tjugoprocentsregeln skulle avskaffas.

Aktiebolagskommittén delar Ägarutredningens uppfattning i dessa frågor. Röstvärdedifferentiering möjliggör en stark ägarfunktion,

även i mycket stora företag. Aktierna prissätts på marknaden och en utvecklad kapitalmarknad kan bedöma aktiers olika egenskaper, däribland deras röstvärde. Följdriktigt har i olika studier konstaterats att aktier med ett högt röstvärde betingar ett högre pris än aktier med lågt röstvärde, i situationer då frågan om beslutanderätten i ett bolag ställs på sin spets. Kommittén avvisar därför tanken på förbud eller ytterligare inskränkningar i rätten att emittera aktier med olika röstvärde.

Rösträttsbegränsningar i bolagsordningen har en helt annan effekt än röstvärdesskillnader. De motverkar en aktiv ägarfunktion och riskerar att isolera företagsledningen från ägarkontroll. Kommittén vill inte hävda att detta i varje företag och vid varje tidpunkt är till skada, men långsiktigt kan resurserna i enskilda företag och i näringslivet som helhet förväntas komma till sin mest effektiva användning om den slutliga bestämmanderätten och inflytandet över bolaget ligger hos ägarna, inte hos företagsledningen.

Aktiebolagskommittén avvisar därför Fermenta-utredningens förslag om en tvingande rösträttsbegränsning vid vissa viktigare bolagsstämmobeslut. Kommittén vill emellertid gå längre än så och föreslår att den nuvarande presumtionen för att ingen aktieägare får rösta för mer än en femtedel av de på stämman företrädde aktierna avskaffas. Huvudregeln bör enligt kommitténs mening vara att varje aktieägare får rösta för det fulla antalet aktier som han innehar eller företräder, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen.

5.2.9.2 Majoritetskrav m.m.

Aktiebolagslagens bestämmelser om beslutsordningen på bolagsstämma bygger på majoritetsprincipen. Huvudregeln är att beslut fattas med absolut majoritet. Undantag från kravet på absolut majoritet görs för det första vid val, då den anses vald som fått flest röster (relativ majoritet). För det andra uppställs för vissa beslut krav på kvalificerad majoritet. Kvalificerad majoritet krävdes tidigare för beslut om ändring av bolagsordningen, nedsättning av aktiekapitalet, fusion och frivillig likvidation. Genom tillkomsten av 1975 års lag begränsades kravet på kvalificerad majoritet till beslut om ändring av bolagsordningen. Den nyligen genomförda EG-anpassningen av lagen innebar i dessa avseenden i stor utsträckning en återgång till det tidigare rättsläget. Kvalificerad majoritet krävs nu åter för beslut om nedsättning av aktiekapitalet och fusion. Dessutom krävs kvalificerad majoritet för beslut om kontantemission av aktier med avvikelser från aktieägarnas företrädesrätt. Detsamma gäller vid utgivande av kon-

vertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt. EG-anpassningen har i dessa avseenden påtagligt förstärkt minoritets-skyddet i lagen. Till frågan om majoritetskravet för beslut om frivillig likvidation avser kommittén att återkomma i ett slutbetänkande.

Ett viktigt komplement till lagens majoritetskrav är den s.k. generalklausulen i 9 kap. 16 §, enligt vilken bolagsstämman inte får fatta beslut som är ägnat att bereda otillbörlig fördel åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Bestämmelsen anses vara ett komplement till bestämmelsen i 3 kap. 1 § som föreskriver att alla aktier i bolaget har lika rätt om inte annat följer av paragrafen.

Likhetsprincipen i 3 kap. 1 § anses ta sikte på de rättigheter och skyldigheter i förhållande till bolaget som en aktieägare har på grund av sitt aktieinnehav. Rättsförhållanden som en aktieägare har som tredje man, exempelvis på grund av ett avtal mellan honom och bolaget, faller utanför tillämpningsområdet för 3 kap. 1 § (Nial s. 141).

Vid en jämförelse mellan 3 kap. 1 § och 9 kap. 16 § framgår att den senare paragrafen har ett vidare tillämpningsområde. Som paragrafen är formulerad tar den sikte på beslut som är ägnat att bereda otillbörlig fördel inte bara åt aktieägare utan också åt "annan". Mycket talar för att ordet "annan" i förevarande sammanhang närmast avser någon fysisk eller juridisk person som är närstående till en aktieägare (jfr Rodhe s 247 f.).

En omdiskuterad fråga i sammanhanget är vad som skall läggas i ordet "otillbörlig". I förarbetena till 1975 års aktiebolagslag uttalas att en åtgärd som är i bolagets intresse och som framstår som företagsekonomiskt riktig eller försvarlig inte kan betecknas som otillbörlig, även om åtgärden innebär en avvikelse från likställighetsprincipen (prop. 1973:93 s. 84 och 137; jfr Pehrson s. 500 f.). Uttalandet har blivit hårt kritiserat i doktrinen (se Rodhe s. 247 och Nial s. 141 f.). Det har bl.a. anförts att företagsekonomien inte tillhandahåller några normer för vad som är riktigt eller försvarligt. Vidare är bolagets intresse detsamma som aktieägarnas gemensamma intresse. Att lösa en konflikt aktieägarna emellan med hänvisning till bolagets intresse går därför inte. Kommittén vill ge kritikerna rätt på denna punkt.

Lagen förutsätter att vissa avvikelser från likhetsprincipen kan ske utan att det är otillbörligt i generalklausulens mening. Det framgår bl.a. av de bestämmelser om särskilt kvalificerad majoritet som upptagits i 9 kap. 15 § och som numera har motsvarighet också i kapitlen om nedsättning och om fusion. Men i grövre fall av avvikelse från likhetsprincipen kan beslut som fattas med föreskriven särskilt

kvalificerad majoritet bli upphävt eller ändrat såsom ägnat att bereda otillbörlig fördel åt en aktieägare.

Generalklausulen tar alltså ytterst över majoritetsreglerna i bl.a. 9 kap. 15 §. Detsamma gäller andra institut i aktiebolagslagen. Kommittén avser att i ett slutbetänkande återkomma till låneförbudet i 12 kap. men vill i detta sammanhang påpeka att även om ett lån är förenligt med bestämmelserna i 12 kap, det kan komma att förklaras giltigt därför att det strider mot generalklausulen.

5.2.9.3 Omröstningsförfarandet

Aktiebolagslagen upptar inte några närmare bestämmelser om hur ett stämmobeslut skall fattas. Lagtexten tyder närmast på att omröstning alltid skall ske, jfr 9 kap. 13 §. Som påpekats i doktrinen (Nial s. 160) torde lagstiftaren emellertid knappast ha åsyftat att med lagens formuleringar avvisa acklamationsförfarande eller att över huvud ta ställning i frågan om formen för beslutsfattande. I praxis torde de allra flesta bolagsstämmobeslut fattas med acklamation.

Om röstning skall ske, är lagens huvudregel att stämmans beslut utgörs av den mening som fått mer än hälften av de avgivna rösterna. Det innebär i praktiken att om det finns fler än två förslag till beslut, så måste först en propositionsordning fastställas så att varje omröstning avser endast två förslag. Vid val vinner den som får de flesta rösterna. Det innebär att den valde kan ha fått mindre än hälften av samtliga avgivna röster.

Kommittén föreslår att den nu beskrivna ordningen lagfästs. Efter viss förebild i 18 § förvaltningslagen (1986:223) föreslår kommittén sålunda bestämmelser om hur omröstning på bolagsstämma skall förrättas.

Förslaget tar sin utgångspunkt i att stämmans beslut fattas med acklamation. Om aktieägarna inte kan enas om ett beslut, skall ordföranden lägga fram de olika förslag som har väckts. Det skall ske på ett sådant sätt att varje förslag kan besvaras med antingen ja eller nej. Sedan aktieägarna har fått ta ställning till förslagen, anger ordföranden vad som enligt hans mening har beslutats. Detta blir beslutet, om inte omröstning begärs.

Omröstning skall ske om någon av aktieägarna begär det. Är förslagen fler än två, skall det först avgöras vilket förslag som skall ställas mot vad som enligt ordförandens mening har beslutats.

En viktig fråga är om omröstning skall vara öppen eller sluten. Lagen ger i sin nuvarande lydelse inte något besked därom. Doktrinen synes utgå från att omröstning skall ske öppet, om inte annat

begärs. Meningarna går dock isär om i vilken utsträckning en sådan begäran måste villfaras redan då den framställs av en enda aktieägare och vem som skall besluta därom (Johansson s. 434 med vidare ref.).

För slutna omröstningar talar att aktieägarna kan ha ett intresse av att inte öppet behöva ta ställning i en strid mellan olika falanger i bolaget. Det finns å andra sidan alltid en risk att begäran om slutna omröstning framställs i rent chikanöst syfte. En slutna omröstning kan också vara meningslös, som när den sakfråga varom röstningen skall ske är av ringa vikt och utgången oavsett formen för omröstningen är självklar.

Mot bakgrund av vad nu sagts och med beaktande av den tid som en slutna omröstning kräver, framför allt i bolag med många aktieägare, föreslår kommittén att man i detta avseende först och främst skiljer mellan val och beslut i allmänhet. Vid val föreslår kommittén att i publika bolag omröstning alltid skall ske öppet, om inte stämman beslutar annat, medan huvudregeln i privata aktiebolag skall vara slutna omröstning. När det gäller beslut i allmänhet skall omröstning som huvudregel ske öppet.

En i doktrinen diskuterad fråga är huruvida stämmans ordförande, i händelse av lika röstetal, är skyldig att använda sin utlagsröst. Kommittén föreslår att en sådan skyldighet uttryckligen läggs fast i lagen. Skyldigheten bör gälla även om bolaget som stämмоordförande har anlitat en ordförande som inte själv äger aktier i bolaget. I bolagsordningen bör emellertid kunna bestämmas att ordföranden inte skall ha utlagsröst eller i vart fall inte skall vara skyldig att utnyttja den.

Vid val där omröstningen givit lika röstetal är huvudregeln att valet avgörs genom lottdragning. Stämman kan dock innan valet förrättas besluta att vid lika röstetal ny omröstning skall ske.

5.2.10 Protokoll

Stämmans överläggningar skall protokollföras. Det skall ske genom stämмоordförandens försorg. Vid stämman kan utses en särskild protokollförare, men inget hindrar att protokollet förs av ordföranden. Till aktieägarnas skydd föreslår kommittén att i protokollet alltid skall anges ort och dag för stämman. Enligt gällande rätt skall protokollet, om omröstning skett, utvisa hur röstningen utfallit. Kommittén föreslår att protokollet också skall innehålla uppgift om vilka yrkanden som ställts.

Protokollet skall enligt gällande rätt undertecknas av ordföranden och minst en på stämman utsedd justeringsman. Kommittén menar att

lagen på denna punkt tydligare bör skilja mellan undertecknande och justering. Protokollet skall enligt kommitténs förslag undertecknas av protokollföraren. Har ordföranden själv fört protokollet räcker det att det undertecknas av honom ensam. Därutöver skall protokollet justeras. Har särskild protokollförare anlitats skall protokollet justeras av ordföranden. Dessutom skall det justeras av en eller flera särskilda justeringsmän som stämman utser. Har flera justeringsmän utsetts, måste protokollet justeras av samtliga justeringsmän.

Kommittén föreslår också en skyldighet för bolaget att sända kopia av stämmoprotokoll till aktieägare som begär det och uppger sin postadress. Bestämmelsen är i första hand avsedd att tillämpas på senaste stämmoprotokoll. Den kan inte åberopas för att få kopia på rent historiskt material.

5.2.11 Klander av bolagsstämmobeslut

Aktiebolagslagens materiella bestämmelser om klander av bolagsstämmobeslut uppfattas allmänt som ändamålsenliga och kommittén lägger inte fram något förslag om ändring av dem. I den juridiska debatten har emellertid vissa med reglerna om klandertalan sammanhängande frågor av processuell art uppmärksamats. Kommittén behandlar dessa i det följande. Kommittén tar därvid även upp problem som rör användningen av skiljeklausuler i bolagsordningar.

5.2.11.1 Beslut om inhibition av klandrat bolagsstämmobeslut m.m.

Om bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller på annat sätt strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen, kan aktieägare, styrelsen, styrelseledamot eller verkställande direktör föra talan mot bolaget med yrkande om upphävande eller ändring av beslutet. Sådan s.k. klandertalan kan föras även av den som styrelsen obehörigen vägrat att föra in som aktieägare i aktieboken. Klandertalan skall väckas inom tre månader från dagen för stämmans beslut. Om så inte sker, är rätten till talan förlorad. Denna klanderpreskription gäller emellertid inte om stämmobeslutet är behäftat med någon eller några av vissa i lagen särskilt angivna allvarliga felaktigheter. Stämmobeslutet betraktas då som en nullitet och någon tid inom vilken talan skall väckas finns inte föreskriven. En dom, varigenom bolagsstämmans beslut upphävs eller ändras, gäller även för de aktieägare som inte fört talan. Ändring av stämmans beslut kan endast komma i fråga, om domstolen kan fastställa vilket innehåll

beslutet rätteligen borde ha haft. Om stämmans beslut är av den art att det skall anmälas för registrering och beslutet upphävts eller ändrats genom lagakraftätagande dom eller domstolen interimistiskt förordnat att beslutet inte får verkställas, skall domstolen underrätta PRV för registrering. (9 kap. 17 §)

PRV får enligt 18 kap. 4 § i princip inte registrera ett bolagsstäm-mobeslut som inte tillkommit i behörig ordning eller strider mot lag eller någon annan författning eller mot bolagsordningen. Har beslutet blivit gällande därför att det inte klandrats inom tremånadersfristen, föreligger emellertid inget hinder mot registrering. Enligt lagmotiven bör PRV, om myndigheten finner att ett för registrering anmält stäm-mobeslut är behäftat med en klandergrund som måste göras gällande inom tremånadersfristen, avvakta med registrering tills klanderpreskription inträtt. Har klandertalan väckts, bör PRV i prin-cip inte verkställa registrering innan dom meddelats. Klandertalan kan väckas trots att registrering skett före klandertidens utgång eller avsett ett bolagsstäm-mobeslut som är en nullitet (prop. 1975: 103 s. 559).

Aktiebolagslagen upptar ingen bestämmelse om rätt för domstol att i mål om klandertalan förordna om inhibition av det angripna stäm-mobeslutet. Enligt motiven till 9 kap. 17 § får en sådan möjlighet för domstolen anses följa av allmänna processrättsliga regler och är också förutsatt i paragrafens femte stycke (SOU 1971:15 s. 249). Hänvisningen till allmänna processrättsliga regler innebär att dom-stolen har att pröva ett yrkande om interimistiskt verkställighetsför-bud enligt reglerna om civilprocessuella säkerhetsåtgärder i 15 kap. RB.

Enligt 15 kap. 3 § RB får domstol, om någon visar sannolika skäl för att han mot någon annan har ett anspråk som kan göras gällande i rättegång och som avser annat än fordran eller bättre rätt till viss egendom, förordna om lämplig åtgärd för att säkerställa sökandens rätt, under förutsättning att det skäligen kan befaras att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företa eller underlåta viss handling eller på annat sätt hindrar eller försvårar utövningen av sökandens rätt eller väsentligt förringar dess värde. Som exempel på åtgärd som domstolen kan besluta nämner paragrafen förbud vid vite att utöva viss verksamhet eller att företa viss handling, annat före-läggande vid vite att beakta sökandes anspråk, förordnande av sysslo-man eller meddelande av föreskrift som är ägnad att på annat sätt förebygga intrång i sökandens rätt.

Bestämmelsen innebär till en början att sökanden måste visa att han har sannolika skäl för sin talan. Härmed avses att sökanden skall göra sannolikt att han kommer att vinna målet. Vidare måste

sökanden göra antagligt, att motparten kommer att vidta en för sökanden skadlig åtgärd som kan komma att sabotera den kommande domsverkställigheten (Ekelöf III s. 10).

Paragrafen får betydelse främst för sådana fall där sökanden för eller kommer att föra en förbudstalan eller talan om annat än fullgör-else eller fastställelse. Att paragrafen är tillämplig när sökanden begär förbud mot verkställighet av ett bolagsstämmbeslut är tydligt (Gullnäs m.fl. 15:10 samt NJA 1965 s. 466). I motiven till paragrafen framhålls, att ett provisoriskt ordnande av rättsförhållandet mellan parterna, innan saken har prövats av domstolen, inte bör ske utan starka skäl. Parternas motstridiga intressen bör i sådant fall vägas mot varandra (prop. 1980/81:84 s. 230). I doktrinen har antagits att denna intresseavvägning innebär att sökandens skäl för åtgärden skall vägas mot det intrång eller men som den innebär för motparten (Ekelöf III s. 14, Gullnäs m.fl. 15:3). Att en sådan proportionalitetsgrundsats får användas vid tillämpning av paragrafen har också godtagits i rättspraxis, NJA 1993 s. 182.

För att domstol skall bevilja en säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § RB räcker det emellertid inte med att sökanden visar sannolika skäl för sin talan samt att det föreligger sabotagerisk. Det krävs dessutom – liksom vid övriga säkerhetsåtgärder enligt kapitlet – att sökanden ställer säkerhet hos domstolen för den skada som kan tillfogas motparten, se 15 kap. 6 § RB. Endast om sökanden inte förmår ställa säkerhet och har visat synnerliga skäl för sitt anspråk, får domstolen befria honom från kravet på säkerhet. Säkerheten skall utgöras av pant eller proprieborgen eller av utfästelse av penninginrättning att infria den förpliktelse som säkerheten skall avse, se 2 kap. 25 § UB. Säkerheten skall prövas av domstolen, om den inte har godkänts av sökanden.

Kravet på säkerhet har motiverats med att beviljande av säkerhetsåtgärd inte förutsätter någon definitiv prövning av sökandens anspråk. Om sökandens anspråk inte styrks eller beviljad säkerhetsåtgärd återgår, kan sökanden bli skadeståndsskyldig mot motparten. Sökandens skadeståndsansvar är strikt och säkerheten skall förslå att täcka skadeståndsskyldigheten, SOU 1973:22 s. 459 f.

Ett yrkande om säkerhetsåtgärd enligt 15 kap. 3 § RB kan, som framgår av 15 kap. 5 § första stycket samma balk, framställas av sökanden i den rättegång där han för talan om det anspråk som säkerhetsåtgärden skall trygga. Begäran om sådan säkerhetsåtgärd kan emellertid enligt sistnämnda paragrafs andra stycke också tas upp som ett fristående ärende. Beviljas säkerhetsåtgärden i ett sådant ärende, måste sökanden inom en månad från beslutet väcka talan i

saken, vid äventyr att åtgärden annars omedelbart återgår, se 15 kap. 7 § RB.

Oavsett om yrkandet om säkerhetsåtgärd framställts under rättegång eller i ett fristående ärende, får yrkandet inte bifallas utan att motparten fått tillfälle att yttra sig. Är det fara i dröjsmål får dock domstolen genom interimistiskt beslut omedelbart bevilja åtgärden att gälla till dess annat förordnas, 15 kap. 5 § tredje stycket RB.

Enligt 15 kap. 8 § gäller att säkerhetsåtgärden omedelbart skall hävas om säkerhet ställts som tillgodoser ändamålet med åtgärden eller om talan som väckts i saken återkallas eller förfaller eller det annars inte längre finns skäl för åtgärden. Är saken föremål för rättegång skall domstolen, enligt samma paragraf, när målet avgörs pröva om åtgärden fortfarande skall bestå.

Den som vill söka inhibition av ett bolagsstämmobeslut är alltså hänvisad till att åberopa 15 kap. 3 § RB. Det innebär att säkerhet för den skada som bolaget kan tillfogas som regel alltid skall ställas. Enligt 1944 års lag gällde andra regler på denna punkt. Ett beslut enligt 138 § 2. mom. i 1944 års aktiebolagslag om förbud mot verkställighet av ett klandrat bolagsstämmobeslut synes inte ha förutsatts att sökanden ställde säkerhet för den skada som bolaget kunde komma att åsamkas genom inhibitionsbeslutet. Under hänvisning till bl.a. sistnämnda förhållande har Nobel-utredningen förordnat, att möjligheten att utvidga förutsättningarna för interimistiska beslut i aktiebolagsrättsliga sammanhang utreds och därvid fäst uppmärksamheten på bl.a. de möjligheter som domstolar i Storbritannien har, när det gäller att meddela olika slag av interimistiska beslut.

Kommittén har med anledning av vad Nobel-utredningen anfört prövat möjligheterna att utvidga möjligheterna att meddela interimistiska beslut. Vad först gäller frågan om interimistiska beslut avseende annat än inhibition av bolagsstämmas beslut, gör kommittén följande bedömning. Engelska domstolar har, när ett aktiebolag sköts på ett sådant sätt att aktieägare vållas skada, förhållandevis vidsträckt möjligheter att ingripa i bolagets förhållanden genom såväl interimistiska som slutliga förordnanden. I vissa fall, t.ex. när det gäller inlösen av minoritetsägares aktier, finns liknande bestämmelser i den svenska lagen, i andra fall är det tydligt att de engelska reglerna ger domstolarna betydligt större handlingsutrymme. Som kommittén uppfattat den engelska rätten, ligger emellertid skillnaden mellan engelsk och svensk aktiebolagsrätt i ifrågavarande hänseende inte främst i möjligheten att meddela interimistiska förordnanden, utan i befogenheten för domstol att i olika avseenden slutligt förordna om ett aktiebolags förhållanden. Att söka ledning i den engelska rätten när det gäller att överväga behovet av vidgade förutsättningar för

interimistiska beslut i svensk aktiebolagsrätt ter sig därför inte meningsfullt, såvida man inte vill tillskapa nya materiella regler om rätt för domstol att ingripa i t.ex. ett aktiebolags förvaltning. Enligt kommittén tillgodoser reglerna i 15 kap. RB behovet av interimistiska förordnanden till tryggnad av aktiebolagsrättsliga anspråk i nu berörda fall. Kommittén lägger därför inte fram några förslag till regler om sådana förordnanden i aktiebolagslagen.

När det härefter gäller frågan om interimistiska förbud mot verkställighet av bolagsstämmas beslut (inhibition) erbjuder enligt kommitténs mening reglerna i 15 kap. 3 § RB med anslutande paragrafer ett fullt tillräckligt skydd för en klandrande part, såväl när det gäller de materiella förutsättningarna för ett beslut som i fråga om det innehåll domstolen kan ge åt beslutet. Några skäl för att en klandrande part som söker inhibition inte skulle behöva visa sannolika skäl för sin talan eller sabotagerisk har kommittén inte funnit. En annan sak är om det finns anledning att befria honom från kravet på att ställa säkerhet för den skada som verkställighetsförbudet kan vålla bolaget. För en sådan ordning talar främst att en klandrande part – även om han vinner målet i sak – kanske inte kan uppnå syftet med sin talan, om han inte snabbt kan få till stånd ett förbud mot verkställighet av det klandrade beslutet. Med hänsyn till de stora skador som kan uppkomma för bolaget om stämmobeslutet inte kan verkställas, kan det emellertid vara omöjligt för sökanden att prestera en motsvarande säkerhet och därmed som regel också uteslutet för honom att utverka inhibition. Å andra sidan utgör naturligtvis de stora skador som bolaget kan vållas genom att det t.ex. inte kan genomföra en emission eller en betydelsefull affär i rätt tid ett mycket tungt vägande skäl mot att frångå kravet på säkerhet. Det är därför svårt att se att det i aktiebolagsrättsliga förhållanden skulle finnas skäl att efterge det krav på säkerhet som till svarandens skydd uppställs i 15 kap. RB. Härtill kommer, när det gäller bolagsstämmobeslut som skall anmälas för registrering, att en klandrande part bereds visst skydd mot verkställighet av beslutet därigenom att väckandet av klandertalan medför att registrering av beslutet som regel inte skall ske.

Som Nobel-utredningen framhållit, uppställer flera rättsordningar inte något krav på säkerhet för liknande inhibitionsbeslut. Åtminstone enligt engelsk rätt gäller emellertid att domstolen, innan den beviljar en sökt säkerhetsåtgärd, skall pröva om sökanden har förmåga att ersätta motparten för de skador denne kan vållas genom säkerhetsåtgärden. En prövning av detta slag kommer ganska nära ett krav på ställande av säkerhet. Mot denna bakgrund framstår det som tvivel-

aktigt om den svenska regleringen kan sägas vara särskilt sträng vid en internationell jämförelse.

Kommitténs överväganden leder därför fram till slutsatsen att det inte finns skäl att vid ansökan om inhibition av ett bolagsstämmbeslut göra ett generellt undantag från kravet på säkerhet för den skada som bolaget kan tillfoga genom inhibitionen.

I mål om klander av bolagsstämmbeslut som skall registreras, skall rätten i vissa fall underrätta PRV om lagakraftäggande dom samt om interimistiskt beslut om inhibition. Någon skyldighet för rätten att underrätta PRV om att klandertalan väckts föreligger emellertid inte. I syfte att underlätta för PRV att avgöra om registrering av ett bolagsstämmbeslut bör ske, föreslår kommittén att rätten alltid skall vara skyldig att underrätta PRV när talan om klander har väckts mot ett stämmbeslut som är av den art att det skall anmälas för registrering.

5.2.11.2 Skiljeklausul i bolagsordning

Enligt 9 kap. 18 § andra stycket har en föreskrift i bolagsordningen om att tvister mellan bolaget och styrelsen, styrelseledamot, verkställande direktör, likvidator eller aktieägare skall hänskjutas till skiljemän samma verkan som ett skiljeavtal. Om styrelsen vill åberopa förbehållet, skall bolagsstämma sammankallas för att välja ställföreträdare som skall företräda bolaget i tvisten. Är det fråga om klandertalan av styrelsen enligt 9 kap. 17 §, är styrelsens rätt till talan bevarad, om den inkallat sådan stämma innan klanderpreskription inträtt. På skiljeförfarandet blir lagen (1929:145) om skiljemän tillämplig.

Av 9 kap. 18 § andra stycket ABL jämfört med 1 § lagen om skiljemän framgår, att en skiljeklausul i en bolagsordning kan omfatta alla slag av tvister, i vilka förlikning kan träffas. Att också klandertalan enligt 9 kap. 17 § kan hänskjutas till prövning av skiljemän med stöd av en sådan skiljeklausul är förutsatt i lagtexten.

Nobel-utredningen har föreslagit att aktiemarknadsbolag inte skall tillåtas ha skiljeklausuler i sina bolagsordningar. Utredningen har till stöd för detta förslag framför allt pekat på risken för att, i mål om klander enligt 9 kap. 17 §, ett flertal klanderprocesser kan komma att initieras och motstridiga avgöranden meddelas.

Nobel-utredningens farhågor grundar sig framför allt på den särskilda rättskraftsverkan som enligt 9 kap. 17 § femte stycket gäller för en dom, varigenom en klandertalan bifalls och bolagsstämmans beslut sålunda upphävs eller ändras. En sådan dom gäller nämligen

även för de aktieägare som inte instämt talan. Denna rättskraftsverkan har kortfattat berörts i äldre lagmotiv och då ansetts stå i full överensstämmelse med klanderrättens natur och förutsättningar (NJA II 1910 s. 133).

Som Ekelöf framhållit, är det bärande motivet för bestämmelsen om klanderdomens rättskraft att det ifrågavarande rättsförhållandet är odelbart. Härmed avses att rättsförhållandet måste gälla enhetligt för alla dem som har del i det. I aktiebolagsrättsliga förhållanden är det således tydligt att t.ex. ett bolagsstämmobeslut om avyttring av anläggningstillgångar inte kan vara giltigt mot vissa aktieägare men ogiltigt mot andra. Utformningen av klanderreglerna hindrar emellertid inte att motstridiga domar kan komma att meddelas. En dom som ogillar en klandertalan har nämligen ingen verkan för andra aktieägare än dem som fört talan i målet. Det är således möjligt att olika aktieägare initierar flera klanderprocesser beträffande samma bolagsstämmobeslut och att dessa handläggs i skilda rättegångar, vilka – t.ex. på grund av att olika grunder åberopats – leder till motstridiga avgöranden. Enligt Ekelöf medför emellertid rättsförhållandets odelbarhet att de motstridiga avgörandena inte kan vara gällande samtidigt. En dom, varigenom klandertalan bifallits, måste enligt Ekelöf medföra att en tidigare dom som ogillat en klandertalan mot samma stämmobeslut, saknar all verkan även om den vunnit laga kraft. (Ekelöf II s. 172 f. och 184)

Handläggs mål om klander, som inte grundas på att det angripna beslutet är en nullitet, vid allmän domstol är riskerna för att motstridiga domar skall meddelas små. Talan skall då väckas inom den korta fristen för klanderpreskription och målen torde normalt komma att handläggas vid rätten i den ort där styrelsen har sitt säte. Domstolen lär då vanligen företa målen till gemensam handläggning och avgöra dem genom en enda dom. Är det däremot fråga om klander på grund av nullitet och någon talefrist således inte aktuell, är naturligtvis risken större för att målen företas till avgörande vid olika tillfällen och att motstridiga domar meddelas.

Vad kommittén nu anfört om klanderdomens rättskraft gäller även om klanderfrågan avgjorts genom skiljedom. Risken för att mot varandra stridande avgöranden meddelas om klanderfrågan prövas genom skiljeförfarande torde emellertid vara större än om den prövas av allmän domstol. Lagen om skiljemän upptar nämligen inga bestämmelser om handläggning av flera mål i en rättegång eller om utseende av skiljemän, när det finns fler än två parter i ett skiljeförfarande. Det har överlämnats åt parterna att själva lösa de problem som kan uppstå i dessa situationer. Skiljedomsutredningens nyligen

framlagda förslag till lag om skiljeförfarande innebär ingen ändring på denna punkt (SOU 1994:81 s. 129 ff).

Enligt kommitténs mening är de av Nobel-utredningen påtalade processuella olägenheterna med skiljeförfarande i mål om klander av bolagsstämmobeslut inte så mycket större än de som kan förekomma vid ett ordinärt domstolsförfarande, att de utgör ett tillräckligt skäl för att förbjuda skiljeklausuler av nu ifrågavarande slag. Det kan emellertid finnas andra skäl att överväga tillåtligheten av sådana klausuler. Svensk rätt vilar på uppfattningen att det i princip skall stå parter fritt att hänskjuta frågor om dispositiva rättsförhållanden till prövning av skiljemän och att denna frihet även innefattar rätten att genom skiljeavtal bestämma att framtida tvister på grund av i avtalet angivna rättsförhållanden skall prövas av skiljemän. Vissa begränsningar finns dock i denna frihet och dessa har utvidgats under senare år. I 3 a § lagen om skiljemän finns sålunda en bestämmelse av innebörd att i en tvist mellan näringsidkare och konsument som kan handläggas som s.k. småmål enligt 1 kap. 3 d § första stycket RB, får ett före tvistens uppkomst träffat avtal att tvisten skall prövas av skiljemän utan rätt för parterna att klandra skiljedomen inte göras gällande. Några lagar, t.ex. bostadsrättslagen (1991:614), innehåller också begränsningar i rätten att hänskjuta i framtiden uppkommande tvister till prövning av skiljemän. Vidare har Högsta domstolen i flera avgöranden med tillämpning av 36 § avtalslagen lämnat skiljeklausuler i kontrakt mellan näringsidkare och konsument utan avseende, se t.ex. NJA 1981 s. 711 och NJA 1982 s. 800. Högsta domstolen har i dessa avgöranden särskilt framhållit, att konsumenten vanligen utgör den ekonomiskt svagare parten i skiljeavtalet och att han med hänsyn till risken för att åsamkas stora kostnader i ett skiljeförfarande kan se sig mer eller mindre tvungen att avstå från att göra sin rätt gällande. Ur denna synvinkel kan, enligt Högsta domstolen, skiljeklausuler mellan näringsidkare och konsument i många fall te sig oskäligen.

Förhållandet mellan ett aktiebolag och dess motparter i ett skiljeförfarande av nu behandlat slag är inte utan vidare jämförbart med det som råder mellan en näringsidkare och en konsument. I ett privat aktiebolag torde relationen mellan de tänkbara parterna många gånger vara förhållandevis jämbördig. Annorlunda kan det förhålla sig i publika aktiebolag, där det ofta kan förekomma aktieägare som i förhållande till bolaget intar en lika underlägsen ställning som en konsument gentemot en näringsidkare. Det kan ifrågasättas, om det är lämpligt att en aktieägare i ett offentligt, kanske börsnoterat, bolag skall vara betagen möjligheten att få en tvist med bolaget prövad av allmän domstol. Skiljeklausulen innebär ju att i framtiden uppkom-

mande tvister undandras sådan prövning, såvida inte annat föreskrivs i klausulen. Innehåller bestämmelse om skiljeförfarande inget förbehåll om rätt för parterna att klandra skiljedomen, skall de nämligen enligt 2 § första stycket lagen om skiljemän anses ha utfäst sig att åtnöjas med domen. Skiljedomen kan då bara hävas, om den är behäftad med vissa i 20 eller 21 § samma lag angivna, allvarligare formella fel.

De nu redovisade invändningarna kan emellertid riktas mot användningen över huvud av skiljeavtal om framtida tvister. Mot dem kan ställas de fördelar som skiljeförfarande anses innebära. Hit hör framförallt möjligheten för parterna att vid utseende av skiljemännen försäkra sig om att dessa har erforderlig sakkunskap samt att en tvist i allmänhet torde bli snabbare avgjord genom skiljeförfarande än genom ordinär process. Även avsaknaden av offentlig insyn i förfarandet kan innebära en fördel för parterna.

Ett aktiebolags bolagsordning bestämmer aktieägarnas rättigheter och skyldigheter i förhållande till bolaget och åtminstone den som vill ta del i förvaltningen av bolaget bör alltså sätta sig in i bolagsordningen, innan han förvärvar aktier i detta. Organledamöter har skyldighet att sätta sig in i bolagsordningen. Med hänsyn härtill finns det, enligt kommittén, inte skäl för lagstiftaren att anlägga en mer restriktiv syn på i bolagsordningar intagna skiljeklausuler avseende framtida tvister än på sådana klausuler i andra slag av avtal.

Vid nu angivna bedömning blir den avgörande frågan om de kostnader som är förknippade med ett skiljeförfarande innebär att tillämpning av en skiljeklausul i bolagsordning typiskt sett kan anses oskälig mot bolagets motpart och därmed böra föranleda att sådana klausuler förbjuds. I ett skiljeförfarande ådrar sig parterna på samma sätt som i en rättegång processkostnader, såsom kostnader för ombud, inställesekostnad och kostnader för bevisning. Härtill kommer emellertid kostnaderna för själva skiljeförfarandet, dvs. ersättning åt skiljemännen för deras arbete och omkostnader. Av 23 § lagen om skiljemän framgår att om parterna inte avtalat annat, skall de solidariskt ersätta skiljemännen. Under motsvarande förutsättning får skiljemännen enligt 24 § samma lag på yrkande av någondera parten pröva huruvida och i vad mån motparten skall gottgöra parten hans kostnader för förfarandet. Skiljemännen bör vid denna fördelning söka ledning av bestämmelserna i 18 kap. RB om rättegångskostnad i tvistemål, NJA 1989 s. 247. Av denna reglering torde följa att tappande part i ett skiljeförfarande som regel åläggs att ersätta såväl den vinnande partens processkostnader som den på denne belöpande andelen av ersättningen åt skiljemännen.

Det är omdiskuterat huruvida de samlade kostnaderna för ett skiljeförfarande normalt blir större än kostnaderna för en i allmän domstol i flera instanser driven process. Det är emellertid inte osannolikt att kostnaderna för t.ex. en enskild aktieägare som tappar i ett skiljeförfarande av nu berört slag kan bli mycket betungande. Härav följer dock inte att det är nödvändigt att i lag förbjuda ifrågavarande slag av skiljeklausuler. En annan tänkbar lösning är att, åtminstone beträffande publika aktiebolag, föreskriva att bolaget i normalfallet skall betala kostnaderna för skiljeförfarandet. Bolaget kan nämligen i de flesta fall antas vara den starkare parten i skiljeprocessen. En lämplig utformning av regeln synes vara att bolaget, oavsett utgången i målet, skall svara för ersättningen åt skiljemännen, såvida inte dessa finner särskilda skäl att fördela kostnadsansvaret på annat sätt. Med en sådan reglering kan bolagets motpart drabbas av detta ansvar i fall där han inlett skiljeprocessen utan skälig orsak. Kommittén anser att en reglering av kostnadsansvaret enligt nu angivna riktlinjer skulle undanröja de viktigaste olägenheterna av användningen av skiljeklausuler i aktiebolags bolagsordningar. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå något förbud mot sådana klausuler, utan föreslår i stället en kostnadsregel av nu angiven innebörd.

5.3 Styrelse

I alla aktiebolag skall det finnas en styrelse som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Det närmare innehållet i styrelsens kompetens och skyldigheter har diskuterats i avsnitt 5.1. I förevarande avsnitt behandlas övriga i lagen reglerade aspekter av styrelsen som en del i bolagets organisation.

5.3.1 Antal styrelseledamöter

Ett aktiebolag med ett aktie- eller maximikapital på minst 1 milj. kr skall enligt gällande rätt ha en styrelse med minst tre ledamöter, medan det i mindre bolag räcker med en eller två ledamöter, om det finns minst en suppleant. I linje med kommitténs förslag att knyta skyldigheten att ha verkställande direktör till bolagskategori i stället för som i dag är fallet, till aktie- eller maximikapitalet, föreslår kommittén att den nuvarande gränsdragningen i fråga om minsta antal styrelseledamöter kopplas till indelningen i publika och privata

aktiebolag. Styrelsen i publika aktiebolag skall ha minst tre ledamöter, medan styrelsen i privata bolag skall kunna bestå av en eller två ledamöter, om minst en suppleant utses. Det finns givetvis ingenting som hindrar ett privat aktiebolag från att ha en styrelse med tre eller flera ledamöter. Då behöver det inte finnas någon styrelsesuppleant i bolaget.

5.3.2 Kvalifikationskrav

Styrelseledamot i svenskt aktiebolag får inte vara underårig eller i konkurs eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Att den som är underkastad näringsförbud inte kan vara styrelseledamot följer av 6 § 4 lagen (1986:436) om näringsförbud.

Aktiebolagslagen upptar också ett bosättningskrav som i dag innebär att minst halva antalet styrelseledamöter skall vara bosatta inom EES-området, om inte regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer för särskilt fall tillåter annat. Kommittén föreslår inte någon ändring i dessa bestämmelser.

Utän att lagen uttryckligen upptar någon bestämmelse därom, anses i dag gälla att endast fysisk person kan utses till styrelseledamot. Det är en ordning som ligger i linje med vad som är fallet i de flesta europeiska länder. Det finns emellertid länder som tillåter juridiska personer att vara styrelseledamöter. Så är exempelvis fallet i Storbritannien där det i såväl public som private companies är möjligt att låta hela eller delar av styrelsen bestå av juridiska personer.

Kommitténs uppfattning är att ett styrelseuppdrag i hög grad bygger på aktieägarnas förtroende för personen i fråga. Det framstår då som främmande att tillåta en juridisk person att vara styrelseledamot. Något behov härav har inte heller kommit till kommitténs kännedom. Kommittén föreslår därför inte några ändringar.

5.3.3 Tillsättande och entledigande av styrelseledamöter

5.3.3.1 Styrelseledamöter utsedda av bolagsstämman

Styrelsens ledamöter utses av bolagsstämman, om inte annat framgår av bolagsordningen. Styrelseledamot som utsetts av bolagsstämman kan också när som helst entledigas av stämman. (8 kap. 1 § andra stycket)

Vid val anses den vald som fått de flesta rösterna, även om det inte är en majoritet av de avgivna rösterna. För entledigande av styrelseledamot gäller för giltigt beslut att det biträts av aktieägare med mer

än hälften av de avgivna rösterna, om inte bolagsordningen upptar ett strängare majoritetskrav. (9 kap. 13 § första stycket)

Regeln att stämman utser och entledigar styrelsens ledamöter infördes första gången i 1895 års aktiebolagslag och har sedan dess varit oförändrad. Kommittén har tidigare understrukit vikten av att aktiebolagslagen har en utformning som främjar en aktiv ägarfunktion i företagen. Det främsta uttrycket för denna ägarfunktion är just rätten att tillsätta och entlediga bolagets styrelse.

Stämmans rätt att utse och entlediga styrelsens ledamöter och de i sammanhanget gällande majoritetskraven ligger väl i linje med vad som gäller i andra europeiska länder. I de allra flesta länder kan en aktieägare eller grupp av aktieägare som innehar röstmajoritet på stämman i praktiken själv besluta om styrelsens sammansättning, om inte annat följer av bolagsordningens bestämmelser. Det är också i de flesta länder möjligt för bolagsstämman att med absolut majoritet entlediga styrelsens ledamöter. Denna ordning anser kommittén vara lämplig.

Några hinder mot att byta ut styrelseledamöter t.ex. i samband med ett ägarskifte bör inte få finnas i bolag vars aktier kan bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats. Kommittén föreslår därför att i lagen upptas ett uttryckligt förbud för publika aktiebolag att i bolagsordningen föreskriva krav på mer än hälften av de på bolagsstämman avgivna rösterna för giltigt beslut om att entlediga ledamot av styrelsen.

En särskild fråga i förevarande sammanhang är huruvida styrelsens ledamöter skall väljas var för sig eller om hela eller delar av styrelsen kan utses i grupp. Lagtexten lämnar på den punkten inte något uttryckligt besked. Klart är att om enighet råder, styrelsen kan utses genom akklamation. Annars får varje styrelseplats blir föremål för särskild omröstning, vid vilken aktieägarna kan rösta på samtliga kandidater. Det torde emellertid också vara möjligt att förrätta valet med användande av röstsedlar som ger varje aktieägare möjlighet att på en gång ange hela den styrelse som han röstar för.

5.3.3.2 Styrelseledamöter utsedda på annat sätt än av bolagsstämman

Bestämmelsen att styrelsen ledamöter utses av bolagsstämman är dispositiv. Den gäller under förutsättning att det inte av bolagsordningen framgår att en eller flera ledamöter skall utses på annat sätt. Till skillnad från vad som var fallet enligt 1944 års aktiebolagslag sätter den nuvarande lagen inte någon övre gräns för hur många av

styrelsens ledamöter som med stöd av en sådan bestämmelse kan utses på annat sätt än av stämman. Aktiebolagsutredningen föreslog att den svenska lagen, i likhet med vad som är fallet i övriga nordiska länder, skulle uppta ett krav på att majoriteten av styrelsens ledamöter utses av stämman, men detta avvisades i propositionen (SOU 1971:15 s. 204 f. och prop 1975:103 s. 369). I doktrinen synes därefter den förhärskande meningen vara att det är möjligt att låta någon annan än bolagsstämman utse styrelsens samtliga ledamöter.

Kommittén menar att det är önskvärt att aktieägarna vid varje tillfälle har möjlighet att ompröva bolagets inriktning och förvaltning genom att utse en ny styrelse. En bolagsordningsbestämmelse av innebörd att hela eller en majoritet av styrelsen skall utses på annat sätt än av stämman skulle omöjliggöra en sådan omprövning, utan en föregående ändring av bolagsordningen med den kvalificerade majoritet som det kräver. På samma sätt som i våra nordiska grannländer bör därför i lagen föreskrivas att en majoritet av styrelsens ledamöter alltid skall utses av bolagsstämman.

En särskild fråga är om det bör vara möjligt att i bolagsordningen ta in en bestämmelse som medger att den del av styrelsen som enligt det anförda inte skall väljas av stämman, utses av styrelsen själv. I övriga nordiska länder anses detta inte vara möjligt. För norsk rätts del följer direkt av lagtexten att rätten att utse styrelseledamöter inte kan överlåtas på styrelsen eller på enskild styrelseledamot. I Danmark och Finland anses motsvarande gälla utan uttryckligt lagstöd. I propositionen till den svenska lagen anför föredragande statsrådet att situationen med en självförnyande styrelse, även om den kan vara otillfredsställande, knappast förekommer i praktiken och därför knappast behöver lagregleras. Statsrådet påpekar också att om en styrelse någon gång skulle "missbruka" en sådan bestämmelse, aktieägarna alltid har möjlighet att reagera exempelvis genom att ändra bolagsordningen. (prop. 1975:103 s. 369) Den svenska doktrinen synes inte enig i frågan.

Kommitténs uppfattning är att varje bolagsordningsbestämmelse som medger att styrelsen delvis förnyas sig själv strider mot lagens organisationsmönster och kompetensfördelningen mellan bolagsorganen. Kommittén har också svårt att se något beaktansvärt praktiskt skäl för sådana bestämmelser. Kommittén föreslår därför att i lagen tas in en bestämmelse av samma innebörd som i dag finns i den norska aktiebolagslagen, nämligen att rätten att utse styrelseledamöter inte kan överlåtas på styrelsen eller på enskild styrelseledamot.

5.3.3.3 Minoritetsrepresentation

Aktiebolagslagen upptar inte några bestämmelser som garanterar en aktieägarminoritet representation i styrelsen. Frågan övervägdes av Aktiebolagsutredningen som emellertid menade att en sådan rätt skulle kunna få till följd för styrelsens handlingskraft farliga slitningar inom styrelsen. Motsvarande uppfattning redovisades av föredragande statsrådet i propositionen. (SOU 1971:15 s. 205 och prop. 1975:103 s. 251 f.) Även i de nordiska grannländerna har saken diskuterats och uttryckligen avvisats av lagstiftaren. Inte heller i andra europeiska länder finns, såvitt kommittén kunnat finna, någon obligatorisk rätt till styrelserepresentation för minoritetsaktieägare.

Det är i första hand i Förenta staterna som minoritetsrepresentation i styrelsen inte bara diskuterats, utan också praktiserats. Det har skett genom att lagstiftaren föreskrivit ett särskilt förfarande kallat cumulative voting.

Den traditionella metoden för styrelseval innebär att varje ledamot av styrelsen väljs för sig enligt principen att den anses vald som fått flest röster. En aktieägare som innehar mer än hälften av rösterna för bolagets samtliga aktier kan då tillsätta samtliga styrelseposter. Vid cumulative voting väljs hela styrelsen på en gång, varvid varje aktieägare tilldelas lika många röster som han har aktier, multiplicerat med det antal ledamöter som skall väljas. Rösterna får han sedan fördela mellan kandidaterna på det sätt han själv önskar. En minoritetsägare eller grupp av minoritetsägare som äger tillräckligt många aktier kan således, genom att koncentrera sina röster, åstadkomma att en viss kandidat väljs in i styrelsen mot majoritetens önskan. Ju större antal styrelseledamöter som skall väljas, desto mindre minoritetsblock behövs det för att välja in en kandidat.

Med början i Illinois införde en rad amerikanska delstater under slutet av 1800- och början av 1900-talet tvingande bestämmelser om cumulative voting. Systemet nådde sin höjdpunkt under 1940-talet, då det tillämpades i drygt hälften av delstaterna. Därefter vände utvecklingen i riktning mot fakultativa bestämmelser som inte tvingar men väl medger att bolagen använder sig av cumulative voting. De flesta delstater som tidigare infört tvingande bestämmelser övergav dessa till förmån för fakultativa bestämmelser. I dag upprätthålls tvingande bestämmelser om cumulative voting endast i fem delstater.

Kommittén vill inte utesluta att det i enskilda fall kan finnas fördelar med en minoritetsrepresentation i styrelsen för ett aktiebolag. Den kan tillföra styrelsen ett bredare beslutsunderlag och kan också ge ökad legitimitet åt styrelsens beslut. Samtidigt står det emellertid klart att en sådan representation kan leda till slitningar och handlings-

förlamning inom styrelsen. Kommittén avvisar därför tanken på att lagstiftningsvägen garantera en aktieägarminoritet styrelsrepresentation i svenska aktiebolag.

5.3.3.4 Valberedning

Aktiebolagslagen upptar inte några bestämmelser om hur styrelseval skall beredas. Formerna för beredning torde i praktiken variera starkt mellan olika bolag beroende på bl.a. ägarförhållandena.

I börsnoterade bolag synes initiativet ofta ligga hos styrelsens ordförande som inför bolagsstämma där styrelseval skall äga rum startar beredningsprocessen, ofta i samråd med större aktieägare och andra bolagsstämموvalda styrelseledamöter. I bolag med en eller några få dominerande aktieägare torde dock tyngdpunkten i beredningsprocessen ligga hos denne eller dessa. Resultatet av beredningen presenteras regelmässigt först vid bolagsstämman. Stämmodeltagarna har vid ett sådant förfarande inte någon möjlighet att i förväg bilda sig en uppfattning om de föreslagna kandidaterna.

I den allmänna debatten har under senare år framförts krav på att val av styrelseledamöter i börsbolag skall beredas i någon form av valberedning eller nomineringskommitté. Debatten föranledde Näringslivets Börskommitté (NBK) att i februari 1994 utfärda en rekommendation avseende styrelseval i svenska bolag som givit ut aktier vilka är noterade vid svensk börs eller auktoriserad marknadsplats. Fr.o.m. den 1 januari 1995 ingår rekommendationen också som bilaga till Stockholms Fondbörs inregistreringskontrakt.

NBK tar i rekommendationens inledning upp flera svagheter i förslagen om valberedning i aktiebolag. En sådan svaghet hänger enligt NBK samman med att ett aktiebolag är en kapitalassociation, i vilken rösträtten normalt är knuten till kapitalinsatsen. Resultatet av arbetet i en valberedning som inte beaktar ägar- och inflytandeförhållandena i bolaget riskerar, menar NBK, att bli utan värde. Samtidigt kan, framhåller NBK, en valberedning vars sammansättning och förslag endast återspeglar rådande maktförhållanden i bolaget, knappast tillföra bolaget eller enskilda aktieägare någon egentlig fördel.

En annan svaghet i förslagen rör tillsättandet av valberedningen. Karakteristiskt för ägarstrukturen i bolag vilkas aktier är föremål för handel på aktiemarknaden är att ägarstrukturen ständigt ändras. En valberedning som utses exempelvis bland aktieägarna vid ordinarie bolagsstämma med uppgift att lägga fram förslag till styrelse vid nästa årsstämma, kan snabbt finna att den inte längre återspeglar

ägarstrukturen i bolaget. Det kan också hända att aktieägare som i denna egenskap blivit företrädare i valberedningen efter ett år inte längre äger några aktier i bolaget eller väsentligt minskat sitt aktieinnehav. Inte heller är det, menar NBK, lämpligt att styrelsen, som är det organ som skall väljas, själv utgör eller utser valberedning.

NBK säger sig mot nu nämnda bakgrund inte vilja generellt rekommendera att valberedning tillsätts i alla aktiemarknadsbolag, men utesluter å andra sidan inte att det kan finnas enskilda bolag eller särskilda situationer, där en valberedning kan vara ett väl fungerande instrument för att bereda valet. NBK finner det inte heller i övrigt ändamålsenligt att rekommendera en enhetlig beredningsprocess, utan tar i stället fasta på informationsfrågan. De olika sätt att förbereda styrelseval som hittills förekommit leder, konstaterar NBK, ofta till att resultatet kommer övriga aktieägare till del först vid bolagsstämman. Rekommendationen syftar till att informationen om möjligt lämnas tidigare. Det skulle enligt NBK dels skulle stärka förtroendet för handläggningen och framlagda förslag, dels ge de aktieägare som inte deltagit i beredningsprocessen bättre möjligheter att förbereda sig för bolagsstämman.

Rekommendationen innebär i sak att ett bolag som har kännedom om förslag till val av styrelse som stöds av ägare till aktier motsvarande minst tio procent av röstetalet för samtliga aktier i bolaget i god tid före stämman skall offentliggöra förslaget. Därvid bör bolaget också ange förslagsställarnas namn eller hur många röster de aktieägare som står bakom förslaget representerar. Samtidigt skall börs eller auktoriserad marknadsplats där bolagets aktier är noterade underrättas. Offentliggörande skall anses ha skett när meddelandet lämnats till etablerad nyhetsbyrå och minst en rikstäckande tidning.

Aktiebolagskommittén har i grunden samma syn på frågan om valberedning som Näringslivets Börskommitté och ser den nu diskuterade rekommendationen som ett steg i rätt riktning. Kommittén har också, sedan rekommendationen utfärdades, följt börsbolagens agerande inför bolagsstämmorna och kunnat konstatera en betydande följsamhet mot rekommendationen.

NBK:s rekommendation riktar sig till svenska bolag som givit ut aktier vilka är noterade vid svensk börs eller auktoriserad marknadsplats. Rekommendationen träffar därigenom merparten av de svenska aktiebolag, i vilka det enligt kommittén kan sägas föreligga ett behov av att i förväg offentliggöra förslag till styrelseledamöter, nämligen i aktiebolag med en stor och växlande ägarkrets. Kommittén utesluter inte att ett beredningsförfarande av likartat slag skulle kunna vara till nytta också i vissa publika bolag som inte omfattas av rekommenda-

tionen, men vill i dagsläget inte föreslå några lagstiftningsåtgärder i den riktningen.

5.3.3.5 Fråga om åtgärder mot aktiebolag som saknar styrelse

I den allmänna debatten har under senare år uppmärksammats problem rörande aktiebolag som saknar till aktiebolagsregistret anmäld styrelse. Förslag har också lagts fram om åtgärder för att komma till rätta med dessa problem. Till dessa frågor och förslag, som hänger samman med aktiebolagslagens likvidationsregler, avser kommittén att återkomma i ett slutbetänkande.

5.3.4 Mandattid m.m.

En bestämmelse om längsta tillåtna mandattid för styrelseledamot infördes första gången i 1895 års aktiebolagslag. Maximitiden sattes då till fem år. På Lagberedningens förslag kortades den i 1944 års lag till tre år. Enligt Lagberedningen torde femårsgränsen "ej sällan hava förhindrat en lämplig förnyelse inom styrelsen, då entledigande av ledamot i förtid sällan tillgripes". (SOU 1941:9 s. 310) Aktiebolagsutredningen föreslog för sin del i förarbetena till den nuvarande lagen, utan någon motivering, att tiden skulle utökas till fyra år. Så blev också fallet.

Styrelseledamots mandattid får alltså enligt gällande rätt inte omfatta mer än fyra räkenskapsår och skall bestämmas så att uppdraget upphör vid slutet av ordinarie bolagsstämma på vilken styrelseval förrättas.

Kommitténs grundläggande uppfattning är att det bör vara möjligt för ägarna i ett aktiebolag att med jämna mellanrum ompröva styrelsens sammansättning, utan den markering av misstroende som närmast ofrånkomligen följer med ett entledigande av en eller flera styrelseledamöter under löpande mandatperiod. Med detta synsätt ligger det nära till hands att i lagen förbjuda fleråriga mandatperioder. I praktiken torde också de allra flesta bolag använda sig av ettåriga mandatperioder. Samtidigt måste emellertid konstateras att fleråriga mandatperioder gör det möjligt att uppnå en viss kontinuitet i styrelsen. Som exempel kan nämnas en fyraårig mandatperiod där hälften av styrelseledamöterna väljs vartannat år. Det är uppenbart att ett sådant rullande schema kan vara till gagn för bolaget. Kommittén föreslår därför att nuvarande bestämmelse om maximalt fyra års mandattid behålls. I tydlighetens intresse bör påpekas att en flerårig mandatperiod, givetvis inte hindrar att styrelseledamoten i

fråga genom beslut av stämman med absolut majoritet entledigas under löpande mandatperiod.

Nära förknippad med frågan om mandattidens längd är frågan om möjligheten att förnya mandatet vid mandatperiodens utgång. Den svenska aktiebolagslagen sätter i dag inte några gränser i det avseendet. Mandatet kan förnyas ett obegränsat antal gånger. Detsamma synes vara fallet i alla andra europeiska länder. Det kan visserligen hävdas att en i lagen angiven högsta gräns för antalet mandatperioder garanterar en kontinuerlig förnyelse av styrelsen i de berörda bolagen. Men det är långt ifrån säkert att de fördelar som därigenom i vissa fall skulle kunna vinnas är större än de nackdelar som i andra fall skulle uppstå genom att styrelseledamöter med långvarig erfarenhet av bolaget och dess verksamhet inte skulle kunna få förnyat mandat att ingå i styrelsen. Hur många gånger ett styrelsemandat skall kunna förnyas är en fråga för företagets ägare, inte för lagstiftaren.

Motsvarande resonemang kan föras beträffande senioritetsspärrar. Huruvida en person som uppnått viss ålder skall vara förhindrad att kandidera till styrelseplats är inte en fråga som lämpar sig för lagstiftning.

På grund av det anförda föreslår kommittén inte några ändringar i bestämmelserna om styrelseledamots mandattid.

5.3.5 Styrelseuppdrag i flera bolag

I likhet med vad som är fallet i de flesta andra europeiska länder begränsar inte den svenska aktiebolagslagen en styrelseledamots möjligheter att samtidigt vara styrelseledamot i andra aktiebolag. Såvitt kommittén är bekant förekommer en sådan begränsning endast i tysk och fransk aktiebolagsrätt. Den är där satt vid tio respektive åtta styrelseuppdrag och förenad med många undantag.

Frågan om i vilken utsträckning det skall vara möjligt att samtidigt sitta i flera bolagsstyrelser är ett återkommande tema i svensk och utländsk debatt. Debatten tar ofta utgångspunkt i frågan om vilken betydelse s.k. "interlocking directorships" har för maktkoncentrationen i näringslivet, men förs också som en kritik av mångsyssleri. En ofta ställd fråga är i vilken utsträckning styrelseuppdrag kan kumuleras utan att kvaliteten på arbetsinsatsen blir lidande.

Ett aktivt styrelseledamotskap, framför allt i större bolag, kräver en så stor arbetsinsats att det inte låter sig förenas med för många andra uppdrag. Var gränsen i det avseendet går, kan emellertid inte avgöras annat än från fall till fall där hänsyn också måste tas till en rad

andra faktorer än bara styrelseuppdragens omfattning. Efter förebild i de nyligen genomförda ändringarna i den danska aktiebolagslagen föreslår kommittén dock en utökad informationsplikt till aktieägarna i samband med styrelseval.

5.3.6 Styrelsens ordförande

Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. (8 kap. 8 § första stycket) Styrelsens ordförande har enligt lagen samma uppgifter som övriga styrelseledamöter. Därutöver åligger det honom att tillse, att styrelsesammanträden hålls när det behövs, att samtliga ordinarie styrelseledamöter och eventuellt suppleanter får tillfälle att delta och erhåller ett tillfredsställande underlag för besluten, att förfarandet är lagligt och lämpligt, att jävs- och omröstningsreglerna följs och att olika meningar inom styrelsen får komma till tals. Ordföranden har också utslagsröst vid lika röstetal. Slutligen åligger det styrelseordföranden att underteckna eller justera styrelsens protokoll.

I praktiken har ordföranden ofta en mera maktpåliggande funktion. Han tar då ledningen av styrelsens arbete och ser till att styrelsen fullgör sina uppgifter. Han anses då också som regel ha en allmän plikt att övervaka bolagets verksamhet som går längre än den övervakningsplikt som åvilar styrelsens övriga ledamöter. Kommittén anser att denna ordning bör lagfästas.

Det förekommer i dag att styrelsens ordförande i stora bolag benämns arbetande styrelseordförande. En genomgång av samtliga aktiemarknadsbolag våren 1994 ger vid handen att så var fallet i 8 av totalt 194 bolag.

Motiven till att ha en arbetande styrelseordförande varierar från ett företag till ett annat. Det kan vara ett sätt att tillförsäkra en avgående verkställande direktör fortsatt inflytande över bolaget och fortsatt lön från detsamma, men det kan också vara uttryck för ett behov av en ordförande som på heltid ägnar sig åt styrelsefrågor och särskilt då de övergripande strategiska frågorna. Det kan också vara så att bolaget under en begränsad tidsperiod behöver en arbetande styrelseordförande. Vilka motiv som än ligger bakom konstruktionen riskerar den emellertid att komma i konflikt med lagens kompetens- och ansvarsfördelning mellan styrelsen och verkställande direktören.

Aktiebolagslagen känner inte begreppet arbetande styrelseordförande. En utökning av styrelseordförandens uppgifter utöver de i lagen angivna kan ske endast i den mån dessa uppgifter inte inkräktar på verkställande direktörens ansvar för den löpande förvaltningen av bolagets verksamhet. Ordföranden får, lika lite som övriga styrelse-

ledamöter, ge några order till verkställande direktören eller på annat sätt lägga sig i den operativa ledningen.

Problematiken har uppmärksammats av den danska lagstiftaren som infört vad som i praktiken är ett förbud mot arbetande styrelseordförande i börsbolag. Styrelsens ordförande i ett bolag med aktier noterade på Köpenhamns fondbörs får enligt en ny bestämmelse i den danska aktieselskabslagen som huvudregel inte utföra andra uppgifter för bolagets räkning än sådana som är en naturlig del av ordförandeskapet. På anmodan av styrelsen får han dock utföra enstaka uppdrag för styrelsen. Bestämmelsens syfte är att tydliggöra rollfördelningen mellan styrelse och direktion.

Kommittén har övervägt en likartad bestämmelse för svenskt vidkommande, men inte funnit skäl att gå så långt som till en förbudsregel. Kommittén har föreslagit att styrelsen i publika aktiebolag skall fastställa en arbetsordning för sitt arbete. Finns det i bolaget en arbetande styrelseordförande, skall som påpekats, dennes arbetsuppgifter framgå av arbetsordningen. Det åligger då styrelsen att se till att styrelseordföranden inte skall eller får utföra uppgifter som är att hänföra till den löpande förvaltningen av bolagets angelägenheter och som därmed faller inom verkställande direktörens kompetensområde.

5.3.7 Styrelsens beslutsfattande

5.3.7.1 Beslutförhet, majoritetskrav m.m.

Styrelsen är beslutför om mer än hälften av hela antalet styrelseledamöter eller det högre antal som föreskrivs i bolagsordningen är närvarande. Beslut i ärende får dock inte fattas, om inte såvitt möjligt samtliga styrelseledamöter dels fått tillfälle att delta i ärendets behandling, dels fått tillfredsställande underlag för att avgöra ärendet. Som styrelsens beslut gäller, om bolagsordningen inte föreskriver särskild röstmajoritet, den mening för vilken vid sammanträde mer än hälften av de närvarande röstar eller vid lika röstetal den mening som biträds av ordföranden. Är styrelsen inte fulltalig, skall de som röstar för beslutet dock utgöra mer än en tredjedel av det antal styrelseledamöter som utgör en fulltalig styrelse, om inte annat föreskrivs i bolagsordningen. Kommittén finner inte skäl att i dessa avseenden föreslå några ändringar i gällande rätt.

Den s.k. generalklausulen i 9 kap. rörande bolagsstämma har sin motsvarighet i 8 kap. rörande bolagets ledning. Styrelsen eller annan ställföreträdare för bolaget får enligt 8 kap. 13 § inte företa en rättshandling eller annan åtgärd som är ägnad att bereda otillbörlig fördel

åt aktieägare eller annan till nackdel för bolaget eller annan aktieägare. Kommittén har i avsnitt 5.2.9.2 redovisat vissa generella överväganden rörande denna bestämmelse.

Nobel-utredningen har i anslutning till generalklausulen i 8 kap. rest frågan om vilka konsekvenser det får, om en domstol finner att en av styrelsen företagen rättshandling till förmån för aktieägare eller annan strider mot generalklausulen. Kan rättshandlingen jämkas så att den blir förenlig med aktiebolagslagen eller skall den i sin helhet förklaras ogiltig?

Kommittén vill härvid erinra om att när ett stämmobeslut bedöms strida mot generalklausulen, valet står mellan att upphäva beslutet eller att ändra det. Domstolen kan inte ändra ett klandrat stämmobeslut om godkännande av ett avtal på så sätt att avtalets innehåll justeras till att överensstämma med likhetsprincipen. Någon sådan begränsning i möjligheterna till jämkning föreligger inte när ett avtal som styrelsen har träffat angrips med stöd av generalklausulen. Antag att bolaget genom en ny styrelse för talan mot avtalsparten och på grund av 8 kap. 13 § gör gällande att avtalet är ogiltigt. Då är avtalets innehåll uppe till prövning och avtalsparterna för talan i målet. Mycket talar också för att domstolen i denna situation, om den finner att avtalet helt eller delvis strider mot generalklausulen, bör kunna jämka ett avtalsvilkor eller lämna det utan avseende, om domstolen finner att avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt påkallar det. Kommittén menar att 36 § avtalslagen (1915:218) bör kunna tillämpas analogt på aktiebolagsrättsliga förhållanden av nu angivet slag. Kommittén lägger därför inte fram något förslag om införande i aktiebolagslagen av en motsvarighet till 36 § avtalslagen.

5.3.7.2 Jäv

En fråga som under senare tid ägnats viss uppmärksamhet i debatten är aktiebolagslagens bestämmelser om jäv för styrelsens ledamöter. Till skillnad från bestämmelserna rörande jäv på bolagsstämma, vilka är uppställda till skydd för aktieägarminoriteten, är bestämmelserna om jäv för styrelseledamot och verkställande direktör avsedda att skydda huvudmannen, dvs. bolaget. Enligt 8 kap. 10 § första meningen får styrelseledamot inte handlägga fråga rörande avtal mellan honom och bolaget. Det innebär för det första att styrelseledamot är förhindrad att delta i beslut om att ingå sådant avtal. Det innebär också att styrelseledamot är förhindrad att delta i överläggning om sådant avtal. Bestämmelsen torde naturligen tillämpas på det sättet att

den jävige ledamoten lämnar sammanträdeslokalen under överläggning och beslut i det aktuella ärendet. Därigenom undgås varje misstanke om att han, genom blotta sin närvaro, påverkat beslutet. Ett sådant handlande torde också bäst överensstamma med jävsbestämmelsernas bakomliggande syfte.

Jävsbestämmelserna är enligt förarbetena tillämpliga även på ensidiga rättshandlingar. Det innebär bl.a. att styrelseledamot också är förhindrad att vidta åtgärder som föregår ett avtal mellan honom själv och bolaget, exempelvis att avge bolagets anbud eller en accept. Det innebär också att han inte på bolagets vägnar får säga upp eller häva ett redan ingånget avtal. Däremot finns det naturligtvis ingenting som hindrar att han som bolagets motpart förhandlar om avtalet med företrädare för bolaget.

Jävsbestämmelsernas tillämplighet på ensidiga rättshandlingar medför vidare att de omfattar gåva från bolaget till styrelseledamot. En uttrycklig bestämmelse därom fanns i 1944 års aktiebolagslag, men utmönstrades vid den nuvarande lagens tillkomst. Någon ändring av rättsläget var emellertid därmed inte åsyftad.

En situation där innebörden av jävsbestämmelserna givit upphov till tvekan är vid beslut om riktade emissioner. Beslut om emissioner skall som huvudregel fattas av bolagsstämman, men styrelsen kan efter bemyndigande av stämman eller under förutsättning av stämans godkännande besluta om emission av aktier och skuldebrev och därvid förordna att emissionen skall riktas på visst sätt. Frågan är då om en styrelseledamot kan delta i ett styrelsebeslut om en emission som med avvikelse från lagen ger ledamoten företrädesrätt att teckna aktier eller skuldebrev i bolaget. Enligt kommitténs mening måste svaret bli nej. Jäv får också anses föreligga att delta i beslut av styrelsen att föreslå bolagsstämman en emission av nu angiven innebörd. Visserligen binder inte styrelsens beslut bolagsstämman, men jävsbestämmelsen är avsedd att tillämpas inte endast på beslut, utan också på överläggningar som föregår ett beslut. Dessutom företer situationerna sådana likheter att de bör bedömas på samma sätt.

Jävsregeln hindrar inte att styrelsen uppdrar åt en jävig person att verkställa styrelsens beslut.

Jäv föreligger inte endast då en styrelseledamot själv ingår avtal med bolaget. Enligt 8 kap. 10 § andra meningen får styrelseledamot inte heller handlägga fråga om avtal mellan bolaget och tredje man, om han i frågan har ett väsentligt intresse som kan strida mot bolagets. Det kan exempelvis vara fallet vid fråga om avtal mellan bolaget och en styrelseledamots familjemedlemmar. Bestämmelsen måste också anses hindra en styrelseledamot från att delta i handläggningen av ett avtal mellan bolaget och en annan juridisk person i vilken han

har ett betydande intresse av ekonomiskt eller annat slag som kan strida mot bolagets. Det kan exempelvis vara fråga om ett, sett i styrelseledamotens perspektiv, större aktieinnehav i motpartsbolaget. Huruvida innehavet också representerar en stor ägarandel i motpartsbolaget torde i just det fallet sakna betydelse.

En omdiskuterad aspekt av jävsproblematiken är om en person som är styrelseledamot i två bolag, skall anses jävig vid behandling av fråga om t.ex. avtal mellan bolagen. Sådant s.k. ställföreträdarjäv är inte någon självständig jävsgrund enligt svensk rätt. Det innebär för att ta ett exempel att en styrelseledamot i ett kreditföretag som också är styrelseledamot i ett industriföretag kan delta i ett beslut i industriföretagets styrelse om att ta upp ett lån i kreditföretaget. Eller för att ta ett annat vanligt fall. I två bolag där det ena är underleverantör till det andra, har i vardera bolagets styrelse invalts en företrädare för det andra bolaget, som också är styrelseledamot i sistnämnda bolag. När ett avtal mellan bolagen rörande underleveranser behandlas i bolagens styrelser, kan ställföreträdaren för bolagets avtalspart komma att delta i beslutet. En sådan ordning finner kommittén otillfredsställande. I lagen bör upptas en uttrycklig bestämmelse om ställföreträdarjäv.

5.3.8 Styrelsearvoden

Aktiebolagslagen upptar inte några bestämmelser om fastställande av styrelseledamöters arvoden. Under lagens förarbeten övervägdes möjligheten att, på sätt som skett i exempelvis den norska aktiebolagslagen, föreskriva att arvode till styrelsens ledamöter skall fastställas av bolagsstämman. Detta ansågs emellertid vara klart även utan en uttrycklig bestämmelse därom.

Att styrelseledamöterna inte kan fastställa sina egna arvoden följer av bestämmelserna i 8 kap. 10 § första meningen om jäv för styrelseledamot vid handläggningen av fråga om avtal mellan honom och bolaget. Bestämmelsen anses visserligen inte hindra att bolagsstämman anslår en viss summa för arvoden åt styrelsens ledamöter och överlämnar åt styrelsen att besluta om summans fördelning. Men den får ändå anses ge uttryck för principen att det är stämman som ytterst bestämmer om arvoden till styrelsen.

En under senare tid uppmärksammas fråga är i vilken utsträckning styrelsen på bolagets vägnar kan sluta avtal med ledamot av styrelsen om att denne för bolagets räkning skall utföra uppgifter som ligger utanför styrelseuppdraget. Jävsbestämmelsen lägger inte något hinder i vägen för ett sådant uppdrag. Den innebär endast att styrelseleda-

moten inte får delta i handläggningen av frågan. För att ett styrelsebeslut om ersättning till enskilda styrelseledamöter utöver vad bolagsstämman beslutat inte skall komma i konflikt med den lagliga kompetensfördelningen mellan bolagsorganen, måste det dock stå helt klart att ersättningen avser något annat arbete än som följer av styrelseuppdraget.

Kommittén finner inte skäl att i lagen uppta några uttryckliga bestämmelser om styrelseledamöters arvoden.

5.3.9 Styrelsesuppleanter

Aktiebolagslagens bestämmelser om styrelseledamot skall i tillämpliga delar gälla om suppleant (8 kap. 1 §). Här får man emellertid skilja mellan sådana regler som gäller oavsett om suppleanten har trätt i den ordinarie ledamotens ställe eller inte och sådana regler som bara gäller om inträde skett.

Till de regler om styrelseledamöter som alltid gäller för en styrelsesuppleant hör kvalifikations- och bosättningskraven samt reglerna om val och avgång (8 kap. 1, 2 och 4 §§). Anmälningsplikten beträffande aktieinnehav i bolaget hör också hit (8 kap. 5 § och 9 § insiderlagen 1990:1342). En styrelsesuppleant omfattas också alltid av låneförbudet i 12 kap. 7 §.

Beträffande övriga regler för styrelseledamöter är rättsfallet NJA 1985 s. 439 av särskilt intresse. Högsta domstolen uttalade att gällande rätt torde innebära att bestämmelserna om styrelseledamot skall tillämpas endast på suppleant som tjänstgör i styrelsen såvida inte annat framgår av sammanhanget eller av bestämmelsens motiv.

Det har hävdats att en styrelsesuppleant som har kallats för att ersätta den ordinarie ledamoten vid ett sammanträde, men som uteblir utan att ha laga förfall, skall anses ha inträtt i den ordinarie ledamotens ställe i och med kallelsen. Om denna uppfattning är riktig och om en suppleant som inte deltagit i ett sammanträde till vilket han kallats kan hållas ansvarig för beslut som fattas vid sammanträdet framstår som i hög grad tvivelaktigt, men svaret får ges i den praktiska rättstillämpningen.

Den ordning som nu beskrivits framstår på det hela taget som ändamålsenlig och kommittén föreslår därför inte några ändringar i vad som i dag anses gälla.

5.4 Verkställande direktör

I alla aktiebolag skall det finnas en styrelse som svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Finns det i bolaget en verkställande direktör, skall denne handha den löpande förvaltningen enligt riktlinjer och anvisningar som styrelsen meddelar. Det närmare innehållet i verkställande direktörens kompetens och skyldigheter har diskuterats i avsnitt 5.1. I förevarande avsnitt behandlas övriga i lagen reglerade aspekter av bolagsorganet verkställande direktör som en del i bolagets organisation. Flera av de frågeställningar som i det sammanhanget aktualiseras har ovan diskuterats rörande styrelsen och styrelsens ledamöter. Resonemangen kan därför hållas korta.

5.4.1 Antal verkställande direktörer

Enligt gällande rätt kan i ett svenskt aktiebolag utses endast en verkställande direktör. Frågan om att kunna utse flera verkställande direktörer aktualiserades av Fermenta-utredningen som såg det som "en angelägen reform att man ändrar aktiebolagslagen därhän, att bolagen får fritt val mellan att ha en eller flera verkställande direktörer anställda för den operativa ledningen". Enligt utredningen skulle en sådan reform "göra det onödigt att av arbetstekniska skäl överföra arbetsuppgifter, avseende den operativa ledningen, till en arbetande styrelseordförande eller till någon annan person med en för lagen främmande beteckning" (s. 178).

Den svenska lagen skiljer sig i detta avseende från vad som är fallet i vissa andra europeiska länder. Ett näraliggande exempel på en annan ordning finns i Danmark, där den verkställande ledningen i aktieselskab och, i förekommande fall, även anpartsselskab åvilar en direktion, som kan bestå av en eller flera ledamöter. Även i Norge är det möjligt att utse flera "administrerande" direktörer. Ett annat exempel är Tyskland där det verkställande ledningsorganet, Vorstand, i ett Aktiegesellschaft alltid kan ha mer än en medlem och i större bolag måste ha minst två medlemmar.

Bestämmelser rörande verkställande direktör infördes i 1944 års aktiebolagslag mot bakgrund av att det bland svenska aktiebolag blivit synnerligen vanligt att utse en verkställande direktör för att sköta bolagets löpande förvaltning. Under hänvisning till att de allra flesta bolag hade endast en verkställande direktör och i avsikt att skapa enkla bestämmelser i ämnet, föreslog lagberedningen att endast en verkställande direktör skulle kunna utses. Så blev också fallet och

saken har sedan dess inte varit föremål för ytterligare diskussion från lagstiftarens sida.

Kommittén har diskuterat med företrädare för näringslivet hur stort behovet av att kunna utse flera verkställande direktörer kan sägas vara. Kommittén har också studerat de lagtekniska förutsättningarna för en sådan reform. Kommitténs sammanfattande slutsats är att intresset av reformen inte står i proportion till de lagtekniska problem som skulle behöva lösas i sammanhanget.

I ett aktiebolag kan utses en eller flera vice verkställande direktörer. En vice verkställande direktör är blott en suppleant. Han har ingen särskild funktion i andra fall än då han träder i verkställande direktörens ställe. En verkställande och en vice verkställande direktör kan inte båda samtidigt utöva verkställande direktörens uppgifter. Kommittén föreslår att styrelsen skall meddela föreskrifter om i vilken inbördes ordning flera vice verkställande direktörer skall träda i verkställande direktörens ställe.

5.4.2 Kvalifikationskrav

De kvalifikationskrav för styrelseledamot som redovisats i avsnitt 5.3.2 gäller också verkställande direktör. Kommittén finner inte skäl att föreslå några andra ändringar i kraven.

5.4.3 Tillsättande och entledigande av verkställande direktör

Verkställande direktör utses genom styrelsens beslut. För anställningsavtalet gäller i princip allmänna regler rörande tjänsteavtal. Kommittén finner inte heller på det området skäl att föreslå några ändringar i gällande rätt.

5.4.4 Verkställande direktör som styrelseledamot

En av de internationellt sett mer debatterade frågorna rörande ledningsorganisationen i aktiebolag rör förekomsten av s.k. insiders i styrelsen. Debatten har i första hand rört förhållandena i amerikanska och brittiska storföretag med en stor ägarspridning och begränsad ägarrepresentation i företagens styrelser. Styrelserna i dessa bolag har i stor utsträckning kommit att besättas av ledande befattningshavare i företagen, därav beteckningen insiders.

I Sverige är situationen annorlunda. De svenska storföretagen har genomgående en mycket koncentrerad ägarstruktur som väl återspeglas i styrelsens sammansättning. Bland bolagets anställda ingår, förutom vad som följer av styrelserepresentationslagstiftningen, som regel endast bolagets verkställande direktör i styrelsen. Kommittén ser mot denna bakgrund inte några skäl att föreslå en generell begränsning av rätten för "insiders" att ingå i styrelsen för svenska aktiebolag.

Aktiebolagslagen upptar endast i ett avseende en bestämmelse i ämnet, nämligen att verkställande direktören inte får vara styrelsens ordförande i ett bolag vars aktie- eller maximikapital uppgår till minst 1 milj. kr. Förbudet motiveras bl.a. med en önskan att hindra att den som har ansvaret för den löpande förvaltningen också får en dominerande ställning i bolaget. Kommittén delar den uppfattningen, men menar att gränsdragningskriteriet bör vara om bolaget är privat eller publikt.

5.5 Revisor

Diskussionen om revisorernas roll och ansvar har under senare år varit intensiv. Härtill har bidragit flera uppmärksammade rättsaffärer bl.a. de s.k. Fermenta- och Gusummålen. Diskussionen har rört revisors möjligheter att avslöja kriminalitet, men också mera generella frågor om revisors ställning och oberoende gentemot bolagets övriga organ samt hans ansvar mot bolagets borgenärer och den aktieköpande allmänheten.

På allmänt eller enskilt initiativ har i olika utredningar också lämnats förslag avseende ändringar i aktiebolagslagens bestämmelser om revisorer och revision. Sådana förslag har framförts av såväl Fermenta-utredningen som en av Nordiska rådet tillsatt forskargrupp¹. Även från revisorernas branschorganisationer och Kommerskollegium samt Finansinspektionen har påtalats behov av lagändringar.²

Aktiebolagslagens bestämmelser om revision och revisorer överensstämmer i sina huvuddrag med motsvarande reglering i andra kontinentaleuropeiska länder. Kommittén anser sig också kunna konstatera, att nuvarande regler om revision i allt väsentligt fungerar på ett

¹ Revisorn och ekonomisk brottslighet, Nord 1992:18, s. 84 ff.

² Skrivelse till Justitiedepartementet från Kommerskollegium och Finansinspektionen av den 22 januari 1993.

tillfredsställande sätt. I det följande behandlar kommittén framför allt sådana frågor kring revisorer och revision som uppmärksammats i diskussionen kring revisorernas roll och i de nämnda utredningsförslagen.

5.5.1 Revisionsplikten

Alltsedan 1895 års aktiebolagslag har det ålegat svenska aktiebolag att underkasta bolagets räkenskaper och styrelsens förvaltning granskning av en eller flera revisorer. Skälen för att ålägga samtliga aktiebolag revisionsplikt utvecklades inte närmare i förarbetena vare sig till denna eller senare aktiebolagslagar. I doktrinen har motiven för revision angetts vara den betydelse aktiebolagen har för åtskilliga intressenter. För aktieägarna är det viktigt att bolagets verksamhet och ställning kontrolleras av ett sakkunnigt och självständigt organ. Företagsledningen kan dra nytta av en kompetent granskning och bedömning som dessutom kan förenas med rådgivning. Även för anställda och borgenärer finns ett intresse av en ändamålsenlig kontroll av att bolagets affärer sköts på ett lagenligt och korrekt sätt, och att dess ställning och resultat redovisas riktigt. Även det allmänna har krav på en kompetent kontroll av bolagen.

Under förarbetena till den lagstiftning, varigenom aktiebolag ålades att ha minst en auktoriserad eller godkänd revisor, uttalade föredragande statsrådet att det var uppenbart att en effektiv och sakkunnig revision hade stor betydelse när det gällde att bekämpa ekonomisk brottslighet och annan oegentlighet som kunde förekomma i samband med näringsverksamhet. Härtill kom att sådan revision många gånger kunde vara till stor nytta för ägarna då det gällde att uppmärksamma ekonomiska problem i företagen. Det anförda hade betydelse inte minst för de mindre företagen, särskilt om de drevs i aktiebolags form. Det var därför av vikt att garantier skapades för sakkunnig revision inte bara i stora, utan även i mindre aktiebolag. Föredragande statsrådet fann det därför motiverat med kvalificerade revisorer i alla aktiebolag (prop. 1981/82:171 s. 8).

EG:s fjärde bolagsdirektiv (78/660/EEG), som för svenskt vidkommande gäller samtliga aktiebolag samt vissa handelsbolag, innehåller bestämmelser om revision. Enligt direktivets artikel 51.1 skall med direktivet avsedda företagsformers årsbokslut och förvaltningsberättelser som huvudregel underkastas revision. Medlemsstaterna får dock enligt artikel 51.2 undanta vissa i artikel 11 angivna bolag från revisionsplikten. Av artikel 11 framgår att det är sådana bolag som på balansdagen inte överskrider två av följande tre gränsvärden: en

balansomslutning på 1 milj. ECU, en nettoomsättning på 2 milj. ECU eller ett medelantal av anställda under räkenskapsåret om 50.

Undantagsmöjligheten i artikel 51.2 har utnyttjats i flera av EG:s kontinentaleuropeiska medlemsstater. Så har skett bl.a. i Tyskland som före implementeringen av det fjärde direktivet ålade samtliga aktiebolag revisionsplikt.

Sveriges anslutning till den Europeiska unionen kräver att lagstiftningen anpassas till bl.a. det fjärde bolagsdirektivet. Direktivets bestämmelse om undantag från revisionsplikten är emellertid fakultativ och den svenske lagstiftaren står alltså fri att bestämma behovet av ett sådant undantag från revisionsplikten utifrån nationella överväganden. Som skäl för att inskränka revisionsplikten för mindre aktiebolag torde i första hand kunna anföras, att revisionen innebär en kostnad för bolaget och att behovet av kontroll ur aktieägarnas synvinkel inte framstår som påtagligt i bolag, där delägarna ofta själva är verksamma. Kommittén är emellertid tveksam till värdet av dessa argument. Revisionen utövas inte bara i bolagets och dess delägars intresse, utan även för anställda, borgenärer och andra tredje män. Det är också oklart i vad mån revisionen verkligen är en betungande kostnadspost för de mindre aktiebolagen. Enligt kommittén är de skäl som i tidigare lagstiftningsärenden fått motivera lagstadgade krav på kvalificerad revision i alla aktiebolag, alltjämt övertygande. Det torde sålunda gagna såväl bolaget och aktieägarna som samhället och andra intressenter att aktiebolag underkastas en sakkunnig och oberoende revision. Att undanta mindre aktiebolag från revisionsplikt skulle påtagligt öka risken för att ekonomisk brottslighet och andra oegentligheter ägde rum i sådana bolag. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå någon inskränkning av den revisionsplikt som enligt gällande rätt åligger alla aktiebolag.

Kommittén finner det samtidigt angeläget att framhålla, att revisionen i mindre aktiebolag inte bör göras mer omfattande och kostnadskrävande än som verkligen är motiverat. Att revisionen enligt 10 kap. 7 § skall utföras enligt god revisionssed ger utrymme för att låta den få växlande omfattning efter förhållandena i de bolag som skall granskas (jfr SOU 1971:15 s. 266). Innebörden av begreppet god revisionsned bestäms huvudsakligen av revisorsorganisationernas rekommendationer. Kommittén förutsätter att dessa organisationer rekommenderar att revisionen utförs med beaktande även av det granskade företagens storlek.

5.5.2 Tillsättande och entledigande av revisor

Revisorn utgör aktiebolagets kontrollorgan. Han har emellertid vid fullgörandet av sitt uppdrag att tillvarata inte bara aktieägarnas utan även bolagsborgenärernas, de anställdas, allmänhetens och det allmännas intressen. En grundläggande förutsättning för att revisorn skall kunna fullgöra sitt värv är att han är oberoende av dem han skall granska. Av betydelse för säkerställandet av revisors oberoende är inte minst bestämmelserna om hur revisor skall utses och i vilken ordning han kan skiljas från sitt uppdrag.

5.5.2.1 Tillsättande av revisor

Enligt gällande rätt skall minst en revisor alltid utses av stämman. Aktieägarna kan dessutom genom föreskrift i bolagsordningen överlåta rätten att utse en eller flera, dock inte alla, revisorer på någon annan. Att aktieägarna på detta sätt bestämmer över vem som skall utses till revisor eller åtminstone vem som skall utse honom har föranlett kritik. Förslag har i det förflutna väckts om att en eller flera revisorer skall utses av en offentlig myndighet för att i stället för eller tillsammans med den av stämman utsedde revisorn granska företaget. Den tanken har emellertid alltid avvisats av lagstiftaren med hänvisning till att en sådan ordning inte är ägnad att befrämja en effektiv revision. En ordning, enligt vilken revisor utan stöd i bolagsordningen utses av ett från bolaget fristående subjekt, skulle också sakna motsvarighet i kontinentaleuropeisk lagstiftning och i de förslag i ämnet som finns på gemenskapsrättens område. Kommittén har inte heller erfarit att den nuvarande ordningen givit upphov till några mera betydande nackdelar när det gäller revisorns möjligheter att opartiskt granska företaget. Kommittén föreslår därför att revisor i aktiebolag även i fortsättningen skall utses av bolagsstämman eller enligt bestämmelse i bolagsordningen.

Vid val av revisor anses den vald som har fått de flesta rösterna. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottdragning, om inte annat beslutas av stämman innan valet förrättas. I bolagsordningen kan föreskrivas andra valrutiner. Denna ordning har vid flera tillfällen utsatts för kritik. Bestämmelserna innebär att aktieägare som företräder stämmomajoriteten utser såväl styrelsen som revisorerna. Därför kan det, enligt kritikerna, föreligga risk för att revisorerna vid sin granskning inte vill stöta sig med de ägare som utsett dem och att de därför inte har en erforderlig grad av oberoende i förhållande till bolaget och dess övriga organ (jfr SOU 1983:36 s. 45).

Fermenta-utredningen föreslog av bl.a. dessa skäl tvingande regler om rösträttsbegränsning vid val av revisor. En sådan begränsning skulle enligt utredningen göra det nödvändigt för majoriteten att i högre grad än i dag ta hänsyn till minoritetens önskemål.

Enligt 9 kap. 3 § första stycket kan vid bolagsstämma ingen rösta för egna och andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om inte annat följer av bolagsordningen. Kommittén har i avsnitt 5.2.9.1 föreslagit att denna bestämmelse ändras så att – om inte annat föreskrivits i bolagsordningen – varje aktieägare eller ombud vid bolagsstämma får rösta för det fulla antalet aktier som han innehar eller företräder. De skäl som kommittén anfört för detta förslag talar mot Fermenta-utredningens förslag om rösträttsbegränsning vid revisorsval.

Mot en tvingande rösträttsbegränsning vid revisorsval kan dessutom anföras, att minst en revisor i ett aktiebolag skall vara auktoriserad eller godkänd. Han skall således uppfylla de krav på utbildning och behörighet som ställs i revisorsförordningen (1973:221) och han står i sin yrkesverksamhet under tillsyn av offentlig myndighet. Redan härigenom föreligger garantier för att åtminstone en av ett bolags revisorer lägger sig vinn om att upprätthålla sitt oberoende gentemot dem han skall granska. Härtill kommer den möjlighet som lagen tillerkänner en aktieägarminoritet att påkalla utseende av minoritetsrevisor och av särskild granskare enligt 10 kap. 14 §.

På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå tvingande rösträttsbegränsningar för att tillvarata minoritetens intressen vid revisorsval.

Frågan om rösträttsbegränsning vid val av revisor har som framgått samband med minoritetsskyddets utformning i övrigt. Det är i första hand bestämmelserna om rätt att påkalla utseende av minoritetsrevisor, auktoriserad revisor eller särskild granskare som förtjänar uppmärksamhet.

Rätt att på stämma framställa förslag om att hos länsstyrelsen påkalla förordnande av minoritetsrevisor tillkommer ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till en tredjedel av på stämman företrädda aktier. Om minoriteten innehar minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget, innebär det att den enligt 9 kap. 6 § kan begära att extra bolagsstämma inkallas för att utse sådan revisor. Vidare kan en enskild aktieägare med stöd av 9 kap. 7 § få förslag om utseende av minoritetsrevisor behandlat vid bolagsstämma, om han skriftligen begär det i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman. Som motiv för minoritetsgränserna anfördes att bestämmelserna om minoritetsrevisor främst hade betydelse i mindre bolag och att det i sådana bolag inte torde vara så svårt att vid behov

uppnå en tiondel av samtliga aktier. I större bolag kunde det visserligen vara omöjligt att samla en sådan minoritet men i sådana bolag var skyddsbehovet typiskt sett mindre, varför det inte heller fanns skäl att jämka tredjedelsregeln (prop. 1975:103 s. 420).

Frågan om storleken av den minoritet som skall kunna genomdriva utseende av minoritetsrevisor, auktoriserad revisor eller särskild granskare är emellertid inte begränsad till dessa åtgärder utan måste behandlas tillsammans med övriga bestämmelser om positiva minoritetsrättigheter. Som regel föreskriver lagen att minoriteten skall omfatta ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget (se utöver de ovan nämnda lagrummen t.ex. 12 kap. 3 § och 13 kap. 3 §). Skälet härtill är att utövning av en sådan minoritetsrätt kan påverka bolagets verksamhet så mycket att den ansetts endast böra tillkomma aktieägare som företräder ett avsevärt intresse i bolaget och har ett däremot svarande skyddsbehov. Att minoritetsrätten tilläggs en inte alltför obetydlig minoritet kan också ge en viss garanti mot att minoritetsrätten inte brukas i strid mot bolagets intresse och kanske i rent chikanöst syfte.

De minoritetsgränser som föreskrivs i 10 kap. framstår vid en internationell jämförelse inte som stränga. Av de av kommittén undersökta utländska lagstiftningarna är det endast den tyska som i vissa fall ger en minoritet som understiger en tiondel av aktierna rätt att utöva rättigheter av nu ifrågavarande slag. Det bör vidare framhållas att den svenska lagen tillerkänner minoriteten ovillkorlig rätt att påkalla t.ex. förordnande av minoritetsrevisor eller särskild granskning. Enligt såväl den tyska som den franska lagstiftningen har minoriteten endast rätt att vid domstol framställa yrkande om motsvarande slag av åtgärder; det ankommer sedan på domstolen att avgöra om det finns sakliga skäl att bifalla yrkandet. En likartad ordning råder beträffande särskild granskning enligt den danska lagen.

De skäl som motiverat gällande rätts ståndpunkt att positiva minoritetsrättigheter inte bör tillerkännas alltför obetydliga minoriteter, är enligt kommitténs mening övertygande. Något skäl för att låta kraven på erforderlig minoritet för utövande av minoritetsrättigheter enligt 10 kap. vara lägre än enligt aktiebolagslagen i allmänhet, har kommittén inte funnit. På grund härav föreslår kommittén inga ändringar av dessa minoritetsgränser.

5.5.2.2 Entledigande av revisor

Av 10 kap. 5 § följer att revisor, oavsett om han utsetts för viss tid eller tills vidare, när som helst kan skiljas från sitt uppdrag av den som utsett honom. Rätten för den som utsett revisor att när som helst entlediga honom anses i svensk rätt vara en naturlig följd av den förtroendeställning som revisorn intar (SOU 1941:9 s. 454). Rättsregeln har emellertid också kritiserats för att kunna inbjuda till otillbörliga påtryckningar mot revisorn (SOU 1983:36 s. 50).

I syfte att motverka sådant missbruk gäller enligt 10 kap. 5 § tredje stycket att revisor, vars uppdrag upphör i förtid genast skall anmäla detta till länsstyrelsen. Revisorn skall i anmälningen lämna en redogörelse för iakttagelserna vid den granskning som han utfört under den del av löpande räkenskapsår som hans uppdrag omfattat. Revisorn är skyldig att i sin anmälning lämna uppgift om han funnit att åtgärd eller försummelse som kan föranleda ersättningskyldighet, ligger styrelseledamot eller verkställande direktör till last eller att sådana befattningshavare på annat sätt handlat i strid mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Vidare är revisorn skyldig att lämna uppgift om bolaget inte fullgjort sina skyldigheter i fråga om vissa skatter och avgifter. Anmälningen kan sägas utgöra en slags preliminär revisionsberättelse. Eftersom uppgifterna kan vara intresse även för t.ex. bolagets borgenärer, skall avskrift av densamma insändas till PRV. Avskrift av anmälningen skall också lämnas till bolagets styrelse.

De angivna bestämmelserna gäller endast revisor som utsetts på viss tid. Regeringen har emellertid föreslagit att de skall gälla också för revisor som utsetts tills vidare, om han skiljs från sitt uppdrag vid någon annan tidpunkt än på ordinarie bolagsstämma där revisorsval skall förrättas. Regeringen har vidare föreslagit att den revisor som träder i den entledigades ställe skall bifoga avskrift av anmälningen till sin revisionsberättelse. Härigenom vill regeringen åstadkomma att anmälningen blir direkt tillgänglig för bolagsstämman (prop. 1994/95:152 s. 51).

Det förhållandet att revisor när som helst kan skiljas från sitt uppdrag är enligt kommitténs mening ägnat att skapa risker för revisorns oberoende. Riskerna består främst i att förhållandet utnyttjas för att utöva påtryckning på revisorn att inte i revisionsberättelsen avslöja t.ex. för företagsledningen besvärande omständigheter som han erfarit vid sin granskning.

I tysk och fransk rätt kan revisor mot sin vilja entledigas endast efter beslut av domstol sedan denna funnit skäl för entledigande. Mot en sådan ordning kan emellertid invändas, att revisorn är uppdrags-

tagare åt den som utsett honom och att av denna förtroendeställning måste följa en rätt för uppdragsgivaren att när som helst återkalla uppdraget. Kommittén avvisar därför tanken på en domstolsprövning av skälen för entledigande.

För närvarande gäller att en på viss tid förordnad revisor som avgår i förtid – oavsett orsaken därtill – skall avge en redogörelse för den granskning han utfört före entledigandet, vilken skall tillställas såväl länsstyrelsen som PRV. Med denna ordning blir revisorns iakttagelser offentliga även om han skiljs från sitt uppdrag under pågående mandatperiod. Av skäl som utvecklas i det följande föreslår kommittén att samtliga revisorer skall väljas på viss tid. Därigenom kommer de nu diskuterade bestämmelserna att få ett vidare tillämpningsområde. Enligt kommitténs bedömning erbjuder dessa bestämmelser ett tillräckligt skydd mot att rätten att entlediga revisor missbrukas i syfte att dölja besvärande uppgifter.

Med kommitténs förslag om att alla revisorer skall ha en mandattid på fyra år (se avsnitt 5.5.2.3) följer att fler revisorer än tidigare kommer att avgå i förtid bl.a. därför att pensionsålderns inträde inte sammanfaller med mandatperiodens utgång. Kommittén har övervägt att befria revisor som lämnar sitt uppdrag på grund av hög ålder, sjukdom eller annat personligt skäl och omedelbart ersätts med en revisorssuppleant, från skyldigheten att lämna en redogörelse för den granskning som han utfört före avgången. En sådan befrielse skulle emellertid kunna användas för att dölja den verkliga orsaken till revisorns avgång och täcka upp t.ex. ekonomisk brottslighet i bolaget. En revisor som vill avgå av personliga skäl kan också ofta förlägga avgången till utgången av nästa ordinarie bolagsstämma på vilken revisorsval kan förriktas. I så fall avgår han samtidigt med att hans revisionsberättelse läggs fram på stämman och någon särskild granskningsredogörelse behöver inte avges. Kommittén har av nu anförda skäl stannat för att inte göra några undantag från skyldigheten att avge redogörelse för delårsgranskning.

På grund av det anförda lägger kommittén inte fram förslag om ändring av bestämmelserna om entledigande av revisor.

Bestämmelsen i 10 kap. 5 § att den anmälan som en i förtid avgående revisor har att göra skall ges in till länsstyrelsen, tillkom när länsstyrelserna hade skatteavdelningar och länsstyrelsen var chefsmyndighet för de lokala skattemyndigheterna i länet. År 1987 bröts dessa uppgifter ut från länsstyrelserna och överfördes på länsstatemyndigheter. Genom införandet av taxeringslagen (1990:324) har såväl länsstatemyndigheter som lokala skattemyndigheter avskaffats och för varje län finns numera en skattemyndighet som ansvarar för taxeringsarbetet i länet.

Enligt vad kommittén inhämtat från länsstyrelsen i Stockholms län, utför denna ingen egen granskning av anmälningar enligt 10 kap. 5 § utan lämnar dessa direkt till skattemyndigheten i länet. Denna granskar sedan anmälningen för att avgöra om de uppgifter revisorn lämnat i fråga om bolagets fullgörande av vissa skatte- och avgiftsskyldigheter påkallar taxeringsrevision eller någon annan åtgärd. Vid nu angivna förhållanden saknas det, enligt kommitténs mening, skäl för att länsstyrelserna skall befatta sig med ifrågavarande anmälningar.

När paragrafen fick sin nuvarande lydelse, synes lagstiftaren ha förutsatt att länsstyrelsens granskning inte bara skulle göras från taxerings- och uppbördssynpunkt, utan även avse om uppgifterna i anmälningen kunde påkalla andra åtgärder (prop. 1984/85:30 s. 16 f.). Enligt kommitténs uppfattning bör i stället PRV kunna granska anmälningen, i vad den gäller annat än skattefrågor. Framför allt kan naturligtvis anmälningen utvisa, att bolaget saknar behörig revisor, vilket – som framgår av 13 kap. 4 a § första stycket 2 – kan ge PRV anledning till åtgärder.

Regeringen har i prop. 1994/95:152 föreslagit att revisor som avgår i förtid skall anmäla sin avgång till PRV som skall skicka kopia av anmälan till skattemyndigheten. Någon anmälan till länsstyrelsen skall inte längre göras. Med hänsyn till propositionen saknar kommittén anledning att lägga fram något eget förslag i fråga om vilka myndigheter som skall ta emot en revisors anmälan om förtida avgång.

5.5.2.3 Mandattid

Av en revisor krävs att han är så oberoende att han kan stå emot påtryckningar från dem han är satt att granska. Av kravet på oberoende får också anses följa att revisorn inte får känna en sådan intressegemenskap med t.ex. bolagsledningen att han av den anledningen inte fullgör sitt värv på ett korrekt sätt. Revisorns möjligheter att motstå påtryckningar påverkas av tiden för hans uppdrag. Omprövas uppdraget varje år är revisorns ställning mera osäker än om uppdragstiden löper över längre tid.

Enligt 1944 års aktiebolagslag fick en revisor som valdes av bolagsstämman utses för en tid av högst tre år, dock med möjlighet till omval. För revisor som utsågs av någon annan än bolagsstämman föreskrevs ingen längsta tid för uppdraget. 1975 års lag föreskriver inte någon begränsning av tiden för revisorsuppdrag. Revisorns mandatperiod anges i bolagsordningen. Den vanligaste mandatperio-

den torde vara ett år. Med denna ordning kan uppdragstiden alltså variera mellan ett år och revisorns återstående livstid. Kommittén ifrågasätter om denna ordning är ägnad att värna revisorns oberoende. En så kort tid som ett år gör revisorns ställning osäker. Och en obegränsad uppdragstid kan innebära att revisorn och dem han skall granska efter ett tag blir så nära lierade att granskningen blir lidande.

Kommittén föreslår därför att aktiebolags revisor alltid skall utses för en bestämd tid. Denna mandatperiod bör lämpligen bestämmas till fyra år. Den sålunda angivna mandatperioden blir både den kortaste och den längsta tid, för vilken revisor kan utses genom ett och samma beslut. Att utse revisor tills vidare eller för annan tid än fyra år blir alltså inte möjligt. Det kan naturligtvis hävdas, att en bestämmelse om en fast mandatperiod för revisorer är av begränsat värde, om den inte förenas med en föreskrift om att revisorn som huvudregel också skall vara oavsättlig under perioden. Av de skäl som anförts ovan har kommittén inte velat föreslå en sådan föreskrift. Enligt kommitténs mening innebär emellertid den föreslagna regeln om en fast mandattid ändå en förstärkning av revisorns ställning gentemot den som utsett honom. Revisorns ställning kommer med en sådan regel normalt att omprövas endast vart fjärde år – mot i dag vanligen varje år – och om han entledigas vid någon annan tidpunkt, får den åtgärden en extraordinär och anmärkningsvärd karaktär, vilket kan bidra till att den inte tillgrips utan goda skäl.

När det gäller att hindra uppkomsten av en menlig intressegemenskap mellan revisorn och dem han skall granska, har i debatten framförts krav på s.k. revisorsrotation, dvs. att en revisor efter viss tid måste frånträda sitt uppdrag och efterträdas av en annan revisor. Att en sådan ordning motverkar intressejäv hos den enskilde revisorn synes i och för sig klart. Ett konsekvent fullföljande av denna ordning torde emellertid kräva att revisionsuppdraget inte heller kan övertas av en annan revisor vid samma revisionsbyrå. En lagfäst revisorsrotation innebär vidare risker för kontinuiteten i revisionsarbetet och för förtroendet mellan bolaget och revisorn. De av kommittén undersökta utländska rättsordningar som föreskriver en bestämd mandatperiod för revisorer, medger regelmässigt att revisorn väljs om. Med hänsyn till det nu anförda anser kommittén inte att det finns skäl att i lag föreskriva hinder för omval.

5.5.3 Jäv m.m.

I debatten om revisors oberoende har frågan om i vilken utsträckning revisorn kan uppträda som rådgivare åt ett aktiebolag, i vilket han är

förordnad som revisor tilldragit sig uppmärksamhet. I tidigare lagstiftningsärenden har de därmed sammanhängande problemen övervägts endast i begränsad omfattning, nämligen när det gäller revisorns medverkan till bolagets bokföring och medelsförvaltning.

5.5.3.1 Bokföring och medelsförvaltning

Enligt 10 kap. 4 § första stycket 1 kan bl.a. den inte vara revisor som biträder vid bolagets bokföring eller medelsförvaltning eller bolagets kontroll däröver. Enligt samma paragrafs första stycke 2 kan till revisor inte heller utses någon som är anställd hos eller på annat sätt intar en underordnad eller beroende ställning till någon som biträder bolaget på angivet sätt. Detsamma gäller den som är verksam i samma företag som någon som biträder bolaget vid grundbokföringen eller medelsförvaltningen eller bolagets kontroll däröver.

Enligt en skrivelse från SRS till kommittén bör den nu angivna regleringen ändras, såvitt den avser möjligheten för det revisionsföretag, i vilket revisorn är verksam, att biträda med grundbokföringen. I lagen bör föreskrivas att revisionsföretaget får biträda med redovisningstjänster, så länge det inte rör sig om deltagande i det granskade bolagets affärsverksamhet. Det skulle alltså ankomma på bolaget att avgöra vad som var affärshändelser. Härigenom skulle, enligt skrivelsen, en rad praktiska tillämpningsproblem undanröjas och en anpassning till nya förhållanden ske, samtidigt som särskilt mindre företag kunde begränsa sina kostnader för redovisningstjänster.

Kommittén har den principiella uppfattningen att det är olämpligt att anförtro både fullgörandet av grundbokföringsuppgifterna och revisionen i ett bolag åt personer från samma revisionsföretag. Det är osäkert i vad mån gällande ordning, som för mindre aktiebolags del som regel innebär att grundbokföringen ombesörjs av en särskilt anlitad redovisningskonsulent, medför större kostnader än om delar av grundbokföringen kunnat fullgöras av det av bolaget anlitate revisionsföretaget. Kommittén vill inte utesluta att den nuvarande gränsdragningen mellan grundbokföring och huvudbokföring passerats av den tekniska utvecklingen och att det kan påkalla ändringar i jävsregelns utformning. Bestämmelserna i bokföringslagen övervägs emellertid för närvarande av Redovisningskommittén och det är inte lämpligt att, innan dess arbete slutförts, överväga ändringar av jävsbestämmelser som bygger på bokföringslagens systematik. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att nu lägga fram förslag till ändringar av jävsregeln i 10 kap. 4 § första stycket 2.

5.5.3.2 Rådgivning

Aktiebolagslagen upptar inte i övrigt några bestämmelser om i vilken utsträckning en revisor kan uppträda som rådgivare åt ett bolag som han är satt att granska. Av revisorns skyldighet att fullfölja sitt uppdrag under iakttagande av god revisors- och revisionsssed följer emellertid en rätt för honom att lämna råd och förslag till förbättringar med avseende på bolagets redovisning och förvaltning (jfr prop. 1975:103 s. 434 f.). Att en sådan på revisionsuppdraget grundad rådgivningsverksamhet är både nödvändig och önskvärd torde stå utom diskussion. Det kan däremot diskuteras i vilken utsträckning en revisor skall kunna lämna råd i en vidare omfattning än som föranleds av själva revisionsuppdraget, utan att hans möjligheter att uppträda som en självständig granskare påverkas.

För auktoriserade och godkända revisorer regleras möjligheten att uppträda som rådgivare av den s.k. oberoenderegeln i 6 § revisorsförordningen, vilken regel närmast har karaktär av generalklausul. För auktoriserade och godkända revisorer gäller också FARs och SRSs regler för god revisorssed.

Bestämmelser om revisors rådgivningsverksamhet är ovanliga i utländska aktiebolagslagar. Enligt den norska aktiebolagslagens jävsbestämmelse (10 kap. 4 § NASL) för revisorer gäller emellertid att revisor som lämnar råd åt det bolag han granskar, inte får engagera sig på ett sådant sätt att det kan påverka eller väcka tvivel om revisorns oberoende. I paragrafen slås samtidigt fast att dess bestämmelser inte utgör hinder för revisor att upprätta årsbokslut eller att lämna råd om de allmänna kraven på årsboksluts innehåll eller om innehållet i redovisningslagstiftningens värderingsregler.

Enligt kommittén är det tydligt att det kan vara värdefullt för aktiebolag att utnyttja revisorers sakkunskap, inte bara när det gäller redovisningsfrågor utan även när det gäller ekonomiska och organisatoriska frågor av mera övergripande karaktär. Särskilt torde detta gälla mindre aktiebolag som ofta själva saknar personal med erforderlig sakkunskap i dessa frågor. Det är å andra sidan tydligt att det inte kan vara förenligt med revisorns ställning att lämna råd av sådan karaktär att hans oberoende eller förmåga att objektivt utföra sitt granskningsuppdrag kan sättas i fråga. Kommittén förutsätter att revisorsorganisationerna understryker detta i sina rekommendationer om god revisionsssed.

Enligt gällande rätt skall frågor om gränsdragningen mellan tillåten och otillåten rådgivning prövas med utgångspunkt i 5 och 6 §§ revisorsförordningen samt med ledning av god revisorssed och god revisionsssed. Att härutöver införa en lagregel i aktiebolagslagen om

revisors rådgivningsverksamhet, skulle enligt kommittén vara av begränsat värde. Eftersom det torde vara förenat med svårigheter att entydigt bestämma gränsen för tillåten rådgivning, skulle en sådan lagbestämmelse behöva vara allmänt hållen och därmed knappast bidra till att klarlägga rättsläget. Kommittén finner därför inte skäl att lämna förslag till någon bestämmelse i aktiebolagslagen om revisors rådgivningsverksamhet.

5.5.3.3 Uppgift om revisors arvode

När det gäller styrelsen och verkställande direktören skall tantiem och därmed jämställd ersättning anges särskilt i förvaltningsberättelsen. Kommittén anser att också revisorernas arvoden bör anges på detta sätt i alla aktiebolag.

Det kan enligt kommitténs mening vara värdefullt för aktieägare och andra intressenter i bolaget att känna till i vilken omfattning en revisor biträtt ett av honom granskat bolag med rådgivning utöver själva revisionsuppdraget. Kommittén föreslår därför att alla aktiebolag i förvaltningsberättelsen skall ange huruvida revisorn eller det revisionsföretag där revisorn är verksam har utfört konsulttjänster åt bolaget. I publika aktiebolag skall också konsultarvodenas sammanlagda belopp anges. Genom en sådan upplysningsskyldighet ges aktieägarna ett förbättrat underlag för sin bedömning av om revisorn är i erforderlig grad oberoende av bolaget.

5.5.3.4 Aktieägare som revisor

Aktiebolagslagen upptar inget förbud för den som är aktieägare i ett bolag att samtidigt vara revisor i detta. Som exempel på ett annat synsätt kan nämnas den norska loven om aksjeselskaber (10 kap. 4 § NASL). I Norge kan till revisor inte väljas någon som äger aktier i bolaget eller i bolag i samma koncern. Såvitt gäller auktoriserade och godkända revisorer torde bestämmelserna i 5 och 6 §§ revisorsförordningen utgöra hinder för dem att åta sig revisorsuppdrag i den nu beskrivna situationen. Av FARs regler för god revisorssed följer ett uttryckligt förbud för auktoriserad revisor att ha något som helst direkt intresse i det granskade företaget. Som exempel på sådant direkt intresse anges i reglerna revisorns eller honom närståendes aktieinnehav i det granskade bolaget.

Kommittén anser det vara principiellt oriktigt att en aktieägare är revisor åt bolaget. Särskilt gäller detta när aktieägaren är ensam delägare i bolaget eller innehar en större aktiepost i detta. Principi-

ella invändningar kan riktas också mot att t.ex. majoritetsägaren i ett moderbolag utses till revisor i ett dotterbolag. Att den aktieägande revisorn skall ha en ojävig auktoriserad eller godkänd revisor vid sin sida ändrar inte denna bedömning. Kommittén förslår därför ett förbud för den som äger aktier i ett bolag att vara revisor åt detta. Förbudet bör gälla även i koncernförhållanden.

5.5.4 Omfattningen av revisors granskning

Enligt 10 kap. 7 § första stycket skall revisorn i den omfattning god revisionssed bjuder granska bolagets årsredovisning och räkenskaper samt styrelsens och verkställande direktörens förvaltning. Av paragrafens tredje stycke framgår att revisorn vid sin granskning skall följa de särskilda föreskrifter som meddelas av bolagsstämman, såvida de inte strider mot lag, bolagsordning eller god revisionssed. Årsredovisningen består enligt 11 kap. 1 § första stycket av resultaträkning, balansräkning och förvaltningsberättelse. Begreppet räkenskaper har inte definierats i lagen eller dess förarbeten, men det torde omfatta bl.a. verifikationer och bokföringsböcker. Granskningen av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning skall väsentligen gå ut på att upptäcka eller förebygga olagliga eller på annat sätt oförsvarliga förvaltningsåtgärder. Det tillkommer inte revisorerna att kritisera den ekonomiska lämpligheten av förvaltningsåtgärder i vidare mån än då åtgärderna kan tänkas föranleda vägrad ansvarsfrihet och skadeståndstalan eller på annat sätt framstår som pliktöverträdelser eller pliktförsummelse från bolagsledningens sida. Att granskningen enligt paragrafen skall ha den omfattning som följer av god revisionssed betyder att den får växlande omfattning och innebörd allt efter bolagens skiftande förhållanden och att en anpassning måste ske efter utvecklingen genom teori och praxis i fråga om uppfattningen av revisionsuppdragets innebörd och omfattning (SOU 1971:15 s. 266, prop. 1975:103 s. 242).

Omfattningen av revisors granskningsuppdrag bestäms i vissa avseenden genom bestämmelserna om revisionsberättelse i 10 kap. 10 §. Av paragrafens andra stycke framgår att revisionsberättelsen skall innehålla yttrande huruvida årsredovisningen gjorts upp i enlighet med aktiebolagslagen. På grund av bestämmelsen skall revisorn kontrollera att årsredovisningen upprättats i överensstämmelse med reglerna i 11 kap. Av 11 kap. 1 § andra stycket följer att balans- och resultaträkningarna skall upprättas med iakttagande också av bestämmelserna i bokföringslagen (1976:125), varför revisor har att kontrollera att även den lagens bestämmelser iakttagits. Enligt 2 § första

stycket bokföringslagen skall bokföringsskyldigheten fullgöras med iakttagande av god redovisningssed. Lagbestämmelserna torde innebära att de i årsredovisningarna ingående balans- och resultaträkningarna skall upprättas med iakttagande av såväl föreskrifterna i aktiebolagslagen och bokföringslagen som av god redovisningssed. I 11 kap. 1 § tredje stycket uppställs uttryckligen kravet på beaktande av god redovisningssed även beträffande aktiebolags förvaltningsberättelse. Att en allmän hänvisning till god redovisningssed ansetts erforderlig beror dels på att lagen inte kan reglera alla frågor och situationer inom redovisningens område, dels på att redovisningspraxis efter hand utvecklas.

Den skyldighet som revisorerna har enligt 10 kap. 10 § tredje stycket att i revisionsberättelsen anmärka mot åtgärd eller försummelse av styrelseledamot eller verkställande direktör förutsätter att de verkligen funnit att åtgärden eller försummelsen är av det slaget att den kan föranleda ersättningsskyldighet. Är revisorerna inte säkra på att skadeståndsskyldighet föreligger, kan det vara lämpligt att de ger ett i skadestandsfrågan neutralt yttrande med uppgift om resultatet av deras granskning i detta hänseende. Att revisorerna ålagts att anmärka om styrelseledamot eller verkställande direktör på annat sätt handlat i strid mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen, är ett uttryck för att revisorerna har att beakta också bl.a. borgenärernas, samhällets och den aktieköpande allmänhetens intressen. Så skall revisor exempelvis anmärka om förbudet i 12 kap. 7 § mot penninglån överträtts (prop. 1975:103 s. 432).

Om revisorerna vill utnyttja möjligheten att lämna ytterligare upplysningar i revisionsberättelsen utöver dem som obligatoriskt skall lämnas, måste de beakta att revisionsberättelsen är offentlig och att dess innehåll kan förväntas komma till allmän kännedom. De måste härvid hålla sig noggrant inom sitt uppdrag och får inte lämna upplysningar om affärshemligheter, vilkas offentliggörande kan vålla bolaget skada (prop. 1975:103 s. 433).

FAR ger sedan början av 1970-talet ut rekommendationer i revisionsfrågor. I ett uttalande "Inledning till rekommendationer i revisionsfrågor" har FAR framhållit att organisationen genom sitt medlemskap i International Federation of Accountants (IFAC) åtagit sig att arbeta för att IFACs revisionsrekommendationer (International Auditing Guidelines IAG) skall följas i Sverige så långt det är förenligt med svensk lag och yrkestradition. FARs rekommendationer har enligt organisationen ett innehåll som väl motsvarar innehållet i IAG. Enligt FARs regler för god revisorssed skall ledamöterna beakta god revisionssed och därmed av FAR utfärdade rekommendationer i revisionsfrågor. Rekommendationerna syftar till att ge uttryck för

god revisionsssed och i viss utsträckning åstadkomma en önskvärd utveckling.

FAR har i rekommendationen Revisionsprocessen lämnat närmare anvisningar om revisionsberättelsens utformning. Enligt rekommendationen kan en kortfattad och standardiserad berättelse avges när revisionen inte föranlett anmärkning eller särskild upplysning. En sådan berättelse kallas "ren". Väsentliga avvikelser från aktiebolagslagen, bolagsordningen eller god revisionsssed skall leda till anmärkning eller särskild upplysning. Har revisorn vid sin granskning varit tvungen till väsentliga avvikelser från god revisionsssed, skall han göra anmärkning härom.

Kommittén vill påpeka, att revisor som vid sin granskning funnit att styrelseledamot eller verkställande direktör handlat i strid mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen, enligt 10 kap. 10 § tredje stycket ABL skall anmärka detta i revisionsberättelsen. Bestämmelsen innehåller inte något väsentlighetsrekvisit. Enligt kommitténs bedömning är aktiebolagslagens bestämmelser om revisors granskningsuppgifter i huvudsak utformade på ett tillfredsställande sätt. Revisorn skall utföra sin granskning enligt god revisionsssed och med iakttagande av aktiebolagslagens närmare föreskrifter i övrigt. Det kunde naturligtvis övervägas att lagfästa vissa av de mera grundläggande normerna för god revisionsssed. Det skulle emellertid i realiteten innebära att i lag meddelades anvisning om vilka åtgärder revisor i vissa avseenden hade att vidta vid sin granskning. Mot en sådan ordning skulle kunna riktas samma invändningar som mot de bestämmelser av denna karaktär som fanns i 1944 års aktiebolagslag. Lagfästa regler beträffande vissa granskningsåtgärder skulle under alla förhållanden behöva fyllas ut av och kompletteras med gällande uppfattning om god revisionsssed. Att lagfästa vissa viktigare normer kunde också riskera att begränsa omfattningen av revisors granskning, genom att regleringen skulle kunna föranleda motsatslut. I utländska rättsordningar undviker man uppräknningar av ifrågavarande slag. Snarare framhålls i utländsk litteratur vikten av att domstolen, vid prövning av om revisor fullgjort sin granskningsuppgift, beaktar den uppfattning om dennas innebörd som uttalas av de professionella revisorsorganisationerna. Att märka är, att revisors skyldighet att vid sin granskning iaktta god revisionsssed är en förpliktelse som åvilar honom på grund av lag. Denna förpliktelse har av lagstiftaren förutsetts få sitt närmare innehåll genom revisorsorganisationernas rekommendationer och Kommerskollegiums yttranden. Ytterst är det emellertid en uppgift för domstolarna att avgöra vad som i det enskilda fallet utgör god revisionsssed.

Att övervägande skäl talar emot att lagfästa vissa grundläggande revisionsbegrepp eller revisionsåtgärder utesluter inte att det kan vara önskvärt att revisorn i högre grad än i dag utnyttjar möjligheten att i revisionsberättelsen redogöra för allmänna principer för revisionens omfattning, inriktning och syfte. Kommittén förutsätter att en standardtext om detta utarbetas av revisorsorganisationerna.

I själva lagtexten anser kommittén att omfattningen av revisors granskningsuppgift bör tydliggöras genom en uttrycklig bestämmelse om att revisionsberättelsen skall innehålla ett uttalande huruvida årsredovisningen upprättats enligt aktiebolagslagen och ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat.

5.5.5 Revisors tystnadsplikt

5.5.5.1 Anmälan av misstanke om brott

Den ekonomiska brottsligheten är omfattande. Skadeverkningarna drabbar alla medborgare i vårt land. En grupp som drabbas omedelbart är näringsidkare som verkar på områden som är utsatta för ekonomisk brottslighet. De som ägnar sig åt ekonomisk brottslighet har lägre kostnader i sin verksamhet än sina seriösa konkurrenter därför att de i hög utsträckning underlåter att betala skatter och avgifter till det allmänna. Skillnaden i kostnader förstärks genom att de ekonomiska brottslingarna ofta också ignorerar lagar och författningar till skydd åt investerare, kreditgivare, anställda, konsumenter, konkurrenter, den yttre miljön och andra intressen som lagstiftaren värnar om. Många seriösa näringsidkare slås därför ut av den illojala konkurrens som de på detta sätt utsätts för. I spåren på den ekonomiska brottsligheten följer företagskonkurser och mänskligt lidande.

Det råder därför enighet om att kampen mot den ekonomiska brottsligheten måste föras med kraft. Här som på andra områden måste önskemålen om effektivitet vägas mot kraven på rättssäkerhet. Denna avvägning är inte en gång för alla given. Det gäller exempelvis frågan hur omfattande revisors tystnadsplikt skall vara. För närvarande hindrar den att en revisor polisanmäler brott som han upptäckt vid sin granskning och som han kanske till och med har anmärkt i sin revisionsberättelse.

Det är därför naturligt att frågan om vilken betydelse revisorns tystnadsplikt har för hans möjligheter att avslöja brott som han erfarit i sin granskning har uppmärksammats på senare tid. Till kommittén har överlämnats en rapport utarbetad av Riksåklagarens och Riksskatteverkets arbetsgrupp angående rutiner vid brottsutredningar i samband med konkurs (Rubiconrapporten). I rapporten diskuteras

bl.a. revisionsinstitutet och ekonomisk brottslighet i ett framtidsperspektiv. Arbetsgruppens överväganden och förslag i denna del avser främst revisionen i aktiebolag. Frågan har vidare behandlats i den på Nordiska ministerrådets uppdrag upprättade rapporten *Revisorn och ekonomisk brottslighet*.³

Under hänvisning till upplösningen av Bank for Credit and Commerce International (BCCI) och andra händelser på finansmarknaderna, lade EG-kommissionen i juli 1993 fram ett förslag till direktiv med ändring av vissa tidigare antagna direktiv inom den finansiella sektorn (COM 93 363 final). De bolag som berörs är banker och andra kreditinstitut, försäkringsföretag och värdepappersbolag. Gemensamt för dessa bolag är att de står under tillsyn av offentlig myndighet. Syftet med direktivet är att i vissa närmare angivna avseenden stärka tillsynsmyndigheternas befogenheter när det gäller att hindra oegentligheter i bolag, som står under tillsyn.

Enligt direktivförslaget skall revisorerna i sådana bolag, som omfattas av direktivet, vara skyldiga att under vissa snävt definierade omständigheter föra viss information vidare till behöriga myndigheter. Den som utför revision av ett finansmarknadsbolag skall vara skyldig att omedelbart rapportera till behörig myndighet, om han under sitt arbete får kännedom om omständigheter som sannolikt kan leda till anmärkning i revisionsberättelsen eller vägrad revisionspåteckning eller utgör fara för bolagets bestånd eller allvarligt hindrar dess utveckling eller sätter skyddet för bolagets kunder i fara eller på annat sätt pekar på att principerna för god företagsledning allvarligt överträtts. Enligt vad kommittén inhämtat, behandlas förslaget för närvarande av Parlamentet. Ett direktiv kan förväntas bli utfärdat av Rådet under 1995 och ålägga medlemsstaterna att införa lagstiftning, som implementerar direktivets bestämmelser. Frågan om vilken svensk lagstiftning som kan komma att föranledas av direktivet bereds av Finansdepartementet.

I 1910 års och 1944 års aktiebolagslagar kom revisors tystnadsplikt endast till uttryck indirekt genom straffbestämmelser för revisor, som utan att det erfordrades för fullgörandet av hans uppdrag yppade vad han erfarit vid sin granskning, och därigenom vållade skada.

I 1975 års lag har revisors tystnadsplikt blivit direkt utsagd i 10 kap. 13 §. Enligt lagrummets ursprungliga lydelse får revisor inte till enskild aktieägare eller utomstående lämna upplysningar om sådana bolagets angelägenheter som han fått kännedom om vid sitt uppdrag, om det kan lända till förfång för bolaget. Han är däremot skyldig att

³ NRK 1992:18.

till bolagsstämman lämna alla de upplysningar den begär, om det inte skulle leda till väsentligt förfång för bolaget. Genom senare tillägg till paragrafen har revisors tystnadsplikt inskränkts i vissa avseenden. Revisorn är sålunda skyldig att lämna medrevisor, granskare enligt 10 kap. 14 §, ny revisor och, om bolaget har försatts i konkurs, konkursförvaltare erforderliga upplysningar om bolagets angelägenheter. Revisorn är dessutom skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål.

För auktoriserade och godkända revisorer bestäms tystnadsplikten vidare av 8 § revisorsförordningen, enligt vilken sådan revisor inte får använda uppgift, som inhämtas i hans yrkesutövning, till fördel för sig eller till skada eller gagn för annan och ej heller eljest obehörigen yppa vad som kommit till hans kännedom. Bestämmelsen gäller i tillämpliga delar även revisors biträde. Den motsvaras av 18 § i den föreslagna lagen (1995:000) om revisorer (prop. 1994/95:152).

En revisor har upplysningsplikt gentemot bolagsledningen. Han skall till denna lämna uppgift om sådana oegentligheter som han uppdagat under sitt granskningsarbete. Frågan om vilken betydelse revisors tystnadsplikt har för hans möjlighet att avslöja brott får därför betydelse endast i de fall där bolagsledningen själv gjort sig skyldig till brotten eller inte vidtar några åtgärder mot dem.

Revisor är i vissa fall skyldig att vid förhör under förundersökning eller rättegång lämna upplysningar om brott som han uppdagat under sitt granskningsarbete. Det bör vidare framhållas, att brott som begås av styrelseledamot eller verkställande direktör mot bolaget som regel torde medföra skadeståndsskyldighet mot detta och därför skall anmärkas i revisionsberättelsen. Även brott, som riktar sig mot tredje man och innefattar överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen – hit torde ofta t.ex. svindleri enligt 9 kap. 9 § andra stycket BrB vara att hänföra – är av beskaffenhet att föranleda anmärkning i revisionsberättelsen. I fråga om brottsliga förfaranden, som skall anmärkas i revisionsberättelsen, är revisor löst från sin tystnadsplikt enligt aktiebolagslagen. Lagen ålägger honom i stället en upplysningsplikt, låt vara att denna upplysning skall lämnas i revisionsberättelsens form. Revisionsberättelsen skall enligt lagen ges in till PRV och blir, när så har skett, offentlig handling. I vad mån revisorn sedan revisionsberättelsen blivit offentlig får polisanmäla i berättelsen anmärkta brottsliga gärningar, framgår inte uttryckligen av aktiebolagslagen eller dess förarbeten.

I fråga om auktoriserad eller godkänd revisor innebär 8 § revisorsförordningen enligt Kommerskollegiums tillsynspraxis att revisor inte

utan tillstånd av bolaget får anmäla brott som han uppdagat vid sin granskning även om de är av beskaffenhet att föranleda anmärkning i revisionsberättelsen.

FARs regler för god revisorssed anses innebära, att revisorn inte har någon rätt att utan tillstånd av bolaget polisanmäla brott som han erfarit vid sin granskning, ens om dessa är av den art att de skall anmärkas i revisionsberättelsen.

För det fall att auktoriserad eller godkänd revisor på grund av 8 § revisorsförordningen eller revisorsorganisationernas regler om god revisorssed skall anses förhindrad att anmäla brott av nu ifrågavarande slag, torde hans möjligheter att utan bolagsledningens medverkan motverka sådana brott vara begränsade. Att revisorn kan anmärka den brottsliga gärningen i revisionsberättelsen är inte med nödvändighet en verkningsfull åtgärd. Revisionsberättelse avges nämligen för varje räkenskapsår till ordinarie bolagsstämma, dvs. en gång om året. Det kan alltså förflyta förhållandevis lång tid från det att revisorn upptäckt brottet och till dess att han kan ge offentlighet åt sin iakttagelse. Om det berörda bolaget är ett fåmansbolag som kontrolleras av bolagsledningen, är det inte heller säkert att revisionsberättelsens framläggande på bolagsstämman innebär att några åtgärder vidtas eller att dess innehåll blir känt utanför bolaget. Visserligen skall bolaget enligt 11 kap. 3 § andra stycket sända in en kopia av revisionsberättelsen till PRV senast en månad efter det att årsbokslutet fastställts, men det är först sedan femton månader förflutit från räkenskapsårets utgång som underlåtenhet i ifrågavarande hänseende medför att styrelsen och verkställande direktören drabbas av en kännbar sanktion i form av solidariskt ansvar för de förpliktelser som uppkommer för bolaget, 11 kap. 3 § tredje stycket. Om bolaget inte inom föreskriven tid sänder in kopia av revisionsberättelsen, kan det påföras förseningsavgift enligt bestämmelser i 11 kap. 15-16 §§. Har bolaget inte inom elva månader från räkenskapsårets utgång sänt in sådan kopia till PRV, skall verket enligt 13 kap. 4 a § första stycket 3 förordna att bolaget skall träda i likvidation. Likvidationsbeslutet torde dock kunna meddelas först tretton-femton månader från utgången av det nämnda räkenskapsåret. En illojal bolagsledning som dessutom äger alla aktier i bolaget kan alltså under viss tid undertrycka en kritisk revisionsberättelse.

En möjlighet som står revisor till buds om han under pågående räkenskapsår vill rikta uppmärksamheten på missförhållanden i bolaget, är att med stöd av 9 kap. 6 eller 8 § begära att extra bolagsstämma sammankallas. Revisorn är då skyldig att till stämman lämna alla de upplysningar den begär, om det inte kan leda till väsentligt förfång för bolaget. I bolag, där bolagsstämmans majoritet kontrolle-

ras av bolagsledningen är det naturligtvis i hög grad osäkert om en extra bolagsstämma leder till att åtgärder vidtas mot de av revisorn påtalade förhållandena eller ens till att stämman begär upplysningar därom.

Slutligen har revisorn i den nu berörda situationen möjlighet att på egen begäran lämna sitt uppdrag i förtid. Han skall då enligt 10 kap. 5 § andra stycket upprätta en anmälan i form av en preliminär revisionsberättelse för den tid av räkenskapsåret som hans uppdrag omfattat. Anmälningen skall sändas in till länsstyrelsen samt i kopia tillställas PRV och bolagets styrelse. Någon granskning av om gjorda anmärkningar i anmälningen ger anledning till brottsmisstanke utför länsstyrelsen inte. Inte heller PRV utför någon sådan granskning.

Kommittén menar att den nu beskrivna ordningen inte är tillfredsställande. Visserligen föreligger i svensk rätt inte någon allmän skyldighet att anmäla eller på annat sätt avslöja brott. Denna princip kommer till uttryck i 23 kap. 6 § BrB. Enligt den paragrafen skall underlåtenhet att anmäla eller avslöja brott föranleda straff endast i de fall det har föreskrivits särskilt. Frågan är nu om revisors uppdrag har en sådan karaktär att det är rimligt att ålägga honom skyldighet att anmäla vissa brott.

Revisionen utförs i första hand i bolagets intresse. Även bolagets aktieägare, anställda och borgenärer samt det allmänna har intresse av att bolagets verksamhet och ställning kontrolleras av ett sakkunnigt och självständigt organ. Eftersom revisorn är ett av bolagets organ, är han skyldig att vid fullgörandet av sitt uppdrag i förhållande till bolaget iaktta den omsorg som åvilar en syssloman. Han är vidare skyldig att tillse att sådana bestämmelser i aktiebolagslagen eller bolagsordningen inte överträds som har till syfte att skydda bolagets aktieägare, borgenärer eller annan tredje man.

I tidigare utredningar har antagits, att en omfattande skyldighet för revisorn att anmäla brott skulle leda till ett försämrat förtroende mellan bolagsledningen och revisorn och därigenom leda till en försämrad revision, vilket i sin tur snarast vore ägnat att öka förekomsten av ekonomisk brottslighet i bolagen.

Dessa betänkligheter mot en anmälningsplikt har förlorat en stor del av sin bärkraft. Enligt kommitténs mening framstår det i dag som motiverat att ålägga revisorer i samtliga aktiebolag skyldighet att underrätta åklagaren om brott som de upptäcker under sin granskning av bolagen. Det måste, som framhålls i Rubiconrapporten, vara ett allmänt intresse att brottslig verksamhet i aktiebolag utreds. Uppgifter om sådan verksamhet bör därför komma till brottsbekämpande myndigheters kännedom. En skyldighet av nu angivet slag kan antas bidra härtil och därigenom få en väsentlig brottsförebyggande effekt.

Den står vidare i god överensstämmelse med de tankegångar som ligger till grund för förslaget till det s.k. BCCI-direktivet. De nu angivna skälen måste anses väga tyngre än de argument mot en anmälningsplikt som tidigare framförts.

En lagfäst skyldighet för revisorer att lämna underrättelse om brott innebär naturligen att de måste kunna göra vissa straffrättsliga bedömningar. Att revisorer i högre grad än tidigare måste kunna göra bedömningar av detta slag får emellertid anses utgöra en naturlig konsekvens av revisorsrollens förändring. Det är å andra sidan tydligt att lagstiftaren inte får ställa orealistiska krav på revisorers förmåga att avslöja brott. Kommittén föreslår därför att revisorns skyldighet att anmäla brott endast skall inträda under vissa särskilt angivna förutsättningar.

För att revisorn skall vara skyldig att lämna underrättelse om ett brott, som han uppdagat under sitt granskningsarbete, bör det till en början krävas att gärningen är av den art att den enligt gällande rätt skall anmärkas i revisionsberättelsen. Det skall således vara fråga om brottsliga förfaranden, varigenom det reviderade bolaget lider skada eller som på annat sätt innebär att aktiebolagslagen eller bolagsordningen överträds. Det blir alltså fråga om förhållanden av ett slag som kan upptäckas inom ramen för revisorns sedvanliga granskningsuppdrag. Eftersom det rör sig om förhållanden, som skall anmärkas i revisionsberättelsen, kommer underrättelseplikten endast att avse misstanke om brott, som begåtts av styrelseledamot eller verkställande direktör.

Vidare bör det för att revisorn skall vara skyldig att lämna underrättelse erfordras, att han faktiskt anmärkt mot den ifrågavarande gärningen antingen i den ordinarie revisionsberättelsen eller i en enligt bestämmelserna i 10 kap. 10 § avgiven anmälning. Under revisionen förs normalt en dialog mellan bolagsledningen och revisorerna. Om bolagsledningen är lyhörd för revisorernas synpunkter kan revisorerna i vissa fall underlåta att göra anmärkning i revisionsberättelsen. Om emellertid revisorns under hand framförda påpekanden eller framställda erinringar avvisas, kan revisorn utgå från att anmärkningar som han då tvingas göra i revisionsberättelsen inte kommer att leda till att bolagsledningen vidtar rättelse. Det är mot denna bakgrund det av kommittén föreslagna kravet på anmärkning i revisionsberättelsen skall ses.

Som en ytterligare förutsättning för underrättelseplikten bör slutligen gälla, att revisorn finner att det anmärkta förhållandet vållat väsentlig skada eller innebär fara för sådan skada. Huruvida ett förfarande innebär väsentlig skada för ett bolag får revisorn bedöma utifrån sin kunskap om bolagets ställning. I fråga om skada, som

tillskyndas tredje man, skall revisorn göra en motsvarande bedömning, men han bör naturligtvis inte utan goda skäl göra bedömningen att skadan är oväsentlig. Även prövningen av om ett anmärkt förhållande innebär fara för väsentlig skada, måste överlätas åt revisorns kunskap och omdöme.

Revisionsberättelsen skall överlämnas till styrelsen. Innehåller den anmärkningar om brott vet styrelsen att revisorn har en laglig skyldighet att anmäla saken till åklagarmyndigheten. Det finns inte skäl att föreskriva att revisorn skall överlämna kopia av sin anmälan till åklagarmyndigheten till styrelsen.

För att revisor skall vara skyldig att lämna underrättelse om ett förfarande, mot vilket han anmärkt i revisionsberättelsen, bör det inte krävas att han är förvissad om att brott föreligger. Det bör vara tillräckligt att han har anledning att anta att brott har förövats. Huruvida misstankarna är sådana att förundersökning skall inledas, får i vanlig ordning avgöras av åklagaren.

En brottsmisstanke som en revisor med stöd av den föreslagna lagbestämmelsen givit uttryck för kan vid närmare granskning visa sig vara obefogad. Ogrundade anmälningar kan föranleda betydande skador och olägenheter såväl för det berörda bolaget som de utpekade befattningshavarna. En revisor svarar för den skada som han förorsakat enligt de allmänna bestämmelserna i 15 kap 2 §. Vid prövningen av frågan om en revisor skall åläggas att betala skadestånd på grund av att hans misstanke om brott visade sig obefogad eller hans bedömning av risken för fortsatt väsentlig skada felaktig bör beaktas intresset av att anmälningsplikten fullgörs. Kravet på erforderlig aktsamhet får därför inte ställas alltför högt.

Någon ytterligare sanktion utöver skadeståndsskyldighet för en revisor som är vårdslös i förhållande till sin anmälningsplikt, har kommittén inte funnit skäl att föreslå. I fråga om auktoriserade och godkända revisorer torde dock försumlighet i nu angivna hänseende kunna medföra disciplinära påföljder enligt 23 § revisorsförordningen (22 § i förslaget till lag (1995:000) om revisorer). Även i revisorsorganisationernas stadgar föreskrivna sanktioner torde kunna aktualiseras.

Kommittén vill understryka, att de framförda förslagen skall tillämpas endast när en revisor utför sitt uppdrag som revisor åt ett aktiebolag. I fråga om den tystnadsplikt som åvilar en revisor som anlitas som konsult, föreslår kommittén inga ändringar i gällande rätt.

Medan bolagets revisorer har hela bolaget som föremål för sin granskning har en granskare som utses enligt 10 kap. 14 § till uppgift att granska bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Den

särskilda granskningen sker emellertid i allt väsentligt enligt samma regler som en vanlig revision. Sedan gammalt är också revisorns och den särskilde granskningsmannens tystnadsplikt lika omfattande. Särskild granskning kommer vanligen till stånd med anledning av påståenden om missförhållanden i bolaget. En särskild granskning bör mot denna bakgrund oftare än en ordinarie revision leda fram till misstankar om brott. Den anmälningsskyldighet som kommittén föreslår för revisorer bör därför gälla också för särskilda granskningsmän.

5.5.5.2 Brister i bokföringen

I Rubiconrapporten förordas, att revisorn i revisionsberättelsen skall uttala sig om det funnits brister i den löpande bokföringen, även om dessa brister rättats till efter påpekande av revisorn. Kommittén har svårt att inse värdet av en sådan bestämmelse och lägger inte fram något förslag härom.

5.5.5.3 Företagets ställning

Enligt tysk rätt skall revisorn i revisionsberättelsen ange om han funnit omständigheter som kan riskera bolagets bestånd eller vara till väsentligt förfång för dess utveckling. Exempel på omständigheter av förstnämnt slag utgör överhängande konkursrisk, på omständigheter av det senare slaget betydande förluster, förlust av stora kunder, uppsägning av bankkrediter, hotande förlust av marknader och underlåtenhet att företa nödvändiga investeringar i forskning och utveckling. Bestämmelsen anses ge uttryck för en revisorn åvilande upplysnings- och varningsskyldighet som följer av hans ställning som utanförstående kontrollinstans.

De svenska bestämmelserna om revisors tystnadsplikt begränsar revisorerernas möjligheter att till annan än styrelsen lämna upplysningar om för företagets ställning eller utveckling skadliga omständigheter. Åtminstone torde sådana begränsningar föreligga i fråga om upplysningar, som inte begärts av stämman. Att ge mera allmän spridning åt sådana uppgifter kan nämligen tänkas leda till förfång för bolaget och därmed i vissa fall ådra revisorn skadeståndsansvar.

I svensk rätt är revisorn inte en utanförstående kontrollant, utan ett bolagsorgan med kontrollerande funktion. Av denna skillnad mellan svensk och tysk rätt i fråga om revisors rättsliga ställning följer i och för sig inte något hinder mot att ålägga revisor plikt att i revisionsberättelsen redogöra för väsentliga hot mot eller risker för bolagets

bestånd eller utveckling. En uttrycklig skyldighet skulle också ha fördelen att reducera den osäkerhet som reglerna om tystnadsplikt kan medföra för revisorerna i ifrågavarande hänseende. Å andra sidan skulle en sådan regel medföra att revisorerna, åtminstone i inte helt uppenbara fall, tvingades göra rent affärsmässiga bedömningar, något som i svensk rätt inte ansetts böra åligga dem. Det bör vidare framhållas, att offentliggörande av uppgifter om väsentliga hot och risker mot ett bolags utveckling i sig kan vara ägnat att förvärpa bolagets ekonomiska situation. Om en skyldighet att offentliggöra sådana uppgifter skall införas, finner kommittén det riktigare att lösa det förevarande informationsproblemet genom att lämna bestämmelserna om revisors tystnadsplikt oförändrade och i stället föreslå en skyldighet för styrelsen att i förvaltningsberättelsen lämna uppgift om väsentliga hot mot och risker för bolaget som går längre än vad som i dag följer av 11 kap. 9 §.

På grund av det anförda lägger kommittén inte fram något förslag om skyldighet för revisor att upplysa om väsentliga hot mot och risker för bolaget.

5.5.6 Kontakter mellan revisorn och företagledningen

5.5.6.1 Erinringar

I 10 kap. 11 § finns bestämmelser om s.k. erinringar som revisor vill framföra till bolagsledningen, men som han inte anser vara av den art att de behöver komma till aktieägarnas eller allmänhetens kännedom. Det kan t.ex. röra sig om anmärkningar som är mindre betydelsefulla eller berör affärshemligheter eller liknande. Erinringarna skall göras skriftligen så att de är tillgängliga för bolagsledningen och även för senare revisorer, vilket bidrar till att ge kontinuitet åt revisionen. Erinringarna skall införas i protokoll eller annan handling och kan alltså lämnas i ett vanligt brev eller en rapport. Skrifterna med erinringar skall av styrelsen förvaras på betryggande sätt. De är inte offentliga men är, som nyss påpekats, tillgängliga även för senare revisorer.

Enligt lagmotiven har erinringar inte karaktär av verkliga anmärkningar mot redovisningen eller förvaltningen utan mera av råd och förslag till förbättringar. De innefattar endast uttalanden om önskvärdheten av rättelse för framtiden i visst hänseende. Paragrafen hindrar inte revisorn från att muntligen till bolagsledningen framföra påpekanden av mindre betydelsefullt slag (prop. 1975:103 s. 434 f.).

FAR har behandlat institutet erinringar i rekommendationen Revisionsprocessen. Enligt rekommendationen avser erinringar i

praxis i de flesta fall förhållandevis allvarliga påpekanden om företagets interna kontroll, redovisning eller förvaltningen i övrigt och avser sålunda inte mera rutinmässiga uttalanden om fel eller brister eller om behov av förbättringar. Det kan gälla förhållanden som gör att revisorn måste överväga anmärkning i revisionsberättelsen om bolagsledningen inte vidtar erforderliga åtgärder. Erinringarna kan också avse förhållanden som revisorn anser att styrelsen bör få kännedom om, t.ex. att verkställande direktören inte rättat av revisorn påpekade brister i redovisningen. Enligt rekommendationen skall revisorn, när han framställer erinringar i skrivelsen, uttryckligen ange att det är fråga om erinringar enligt 10 kap. 11 §. Revisorn bör som ett led i förvaltningsrevisionen följa upp hur erinringarna hanterats, såsom att de införts i styrelsens protokoll och att de förvaras enligt lagens föreskrift.

Enligt vad kommittén inhämtat, återger FARs rekommendation rådande praxis i fråga om revisors förfarande med erinringar. I sak innebär denna praxis en viss förskjutning i förhållande till lagmotiven, på det sättet att erinringar numera i första hand får beteckna påpekanden av mera allvarligt slag. Kommittén finner emellertid att det finns goda skäl att tillägga 10 kap. 11 § en sådan innebörd som paragrafen fått i revisorspraxis och alltså låta erinringar avse påpekanden beträffande sådana fel och brister, vilka visserligen inte är av beskaffenhet att föranleda anmärkning i revisionsberättelsen men som ändå är av allvarlig art.

Om en revisor framställer erinringar får styrelsen anses ha skyldighet att ta ställning till dem så snart det lämpligen kan ske. För att säkerställa en snabb handläggning föreslår kommittén en särskild bestämmelse som ålägger styrelsen att behandla erinringarna vid ett styrelsesammanträde som skall hållas inom fyra veckor från det att revisorn överlämnat skrivelsen.

5.5.6.2 Revisionskommitté

Som en metod för att skapa ett fastare samarbete mellan bolagsstyrelsen och revisorerna föreslås ibland inrättandet av s.k. revisionskommittéer (audit committees). Sedan år 1978 åligger det bolag som är noterade vid The New York Stock Exchange att ha en revisionskommitté. En sådan kommitté består av ledamöter i bolagets styrelse som inte dessutom är anställda av bolaget (independent directors). På revisionskommittén ankommer att oberoende av företagsledningen övervaka bolagets redovisning och kontrollsystem. Den rekommenderar vanligen vilken revisor eller revisionsfirma som bolaget skall

använda för sin externrevision. Revisionskommittén går tillsammans med revisorerna igenom planeringen av revisionsarbetet och tar del av revisionsrapporter samt följer upp av revisorerna föreslagna åtgärder. Att revisionskommittéer befunnits vara lämpliga kontrollorgan för amerikanska bolag torde sammanhånga med att i Förenta staterna det vanligen är styrelsen som utser revisorerna och att styrelsen till stor del består av medlemmar av den anställda företagsledningen.

Revisionskommittén blir vid dessa förhållanden ett remedium mot att företagsledningen skaffar sig ett obehörigt inflytande över revisionen. Även i Storbritannien har revisionskommittéer – låt vara på frivillig grund – kommit till utbredd användning bland börsnoterade bolag och i den s.k. Cadbury-rapporten har föreslagits att inrättandet av revisionskommittéer skall vara obligatoriskt i börsbolag.⁴

I Sverige är det inte styrelsen som utser revisorerna och vanligen ingår från företagsledningen endast verkställande direktören i styrelsen. De huvudsakliga motiv som i Förenta staterna och Storbritannien föranlett inrättandet av revisionskommittéer, är alltså inte för handen här i landet. Kontakterna mellan revisorerna och styrelsen torde med gällande ordning fungera i huvudsak tillfredsställande. Kommitténs revisionsakkunniga har inte heller velat förordna lagstiftning om sådana kommittéer. På grund härav finner kommittén inte skäl att lägga fram förslag om revisionskommittéer. Kommittén vill dock framhålla, att avsaknaden av lagbestämmelser naturligtvis inte hindrar de bolag som så önskar från att på frivillig grund inrätta revisionskommittéer.

5.5.7 Överförande av vissa uppgifter från länsstyrelse till PRV

Enligt 10 kap. 6 § skall länsstyrelsen på anmälan förordna behörig revisor i vissa fall. Enligt 14 § samma kapitel skall länsstyrelsen på begäran av aktieägare efter hörande av bolagets styrelse förordna en eller flera granskare. Fråga har väckts om överförande av dessa uppgifter till PRV. Som argument för ett sådant överförande har anförts, att handläggningstiderna vid vissa länsstyrelser är alltför långa samt att handläggarna ibland har bristande erfarenhet av

⁴ Report of the Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance s. 27-30, 1992.

ärendetypen och att kostnaderna, när det rör sig om flera bolag som har säte i olika län, blir onödigt höga.

Enligt 13 kap. 4 a § första stycket 2, skall PRV förordna att ett bolag skall träda i likvidation bl.a. om det inte på föreskrivet sätt har till aktiebologsregistret anmält sådan behörig revisor som skall finnas enligt aktiebologslagen. Likvidationsskyldighet skall alltså inträda när ingen av bolagets revisorer är auktoriserad eller godkänd. Sådan skyldighet skall vidare inträda när kvalificerad revisor inte utsetts enligt 10 kap. 3 § första – fjärde styckena, när sådan revisor visserligen utsetts men är eller har blivit obehörig samt då minoritetsrevisor skulle ha utsetts enligt 10 kap. 3 § femte stycket men så inte har skett. Har bestämmelser i bolagsordningen om antalet revisorer eller revisors behörighet åsidosatts, utgör det däremot inte skäl för likvidation (prop. 1994/95:67 s. 49).

Likvidationsplikt enligt 13 kap. 4 a § första stycket 2 skall alltså inträda bl.a. i sådana situationer som avses i 10 kap. 6 § första stycket 1 och 2 samt tredje stycket. Med hänsyn till den nya likvidationsbestämmelsen kunde det övervägas att utmönstra i vart fall de nu nämnda reglerna i 10 kap. 6 §. Att ett bolag saknar revisor som är kvalificerad eller lagligen behörig kan emellertid bero på t.ex. att en illojal styrelse förhindrar att en sådan revisor utses. En enskild aktieägare eller en minoritet av aktieägare kan då, för att förhindra en likvidation, ha ett intresse av att länsstyrelsen förordnar revisor åt bolaget. Eftersom 10 kap. 6 § således kan sägas fylla en funktion som skydd för en aktieägarminoritet, vill kommittén förorda att den bibehålls. Givetvis kommer bolaget i dessa situationer att kunna undgå likvidation endast om behörig revisor förordnas, innan PRV fattat sitt likvidationsbeslut.

Enligt kommittén är det emellertid inte lämpligt att PRV handlägger såväl frågan om tvångslikvidation på grund av att bolag saknar kvalificerad revisor som frågan om att efter anmälan utse en sådan revisor. Frågor om utseende av revisor enligt 10 kap. 6 § bör därför alltså handläggas av länsstyrelse. Saken har inte stor betydelse. Efter införandet av den nya likvidationsregeln torde antalet fall där revisor skall utses enligt 10 kap. 6 § första stycket 1 bli litet. Redan i dag torde det vara förhållandevis ovanligt med förordnande av revisor enligt de andra grunderna i paragrafen. På grund av det anförda föreslår kommittén inga ändringar av 10 kap. 6 §.

Om länsstyrelse skall behålla uppgiften att utse revisor i de i 10 kap. 6 § angivna fallen, bör enligt kommitténs mening också uppgiften att utse minoritetsrevisor enligt 10 kap. 1 § eller granskare enligt 10 kap. 14 § ligga kvar där.

5.5.8 Särskild granskare

Aktieägare kan väcka förslag om särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. En sådan särskild granskning följer i allt väsentligt samma regler som en ordinarie revision. Granskningen skall mynna ut i ett yttrande som skall behandlas på bolagsstämman. Yttrandet skall hållas tillgängligt för och sändas till aktieägarna på samma sätt som revisionsberättelsen inför årsstämman (10 kap. 14 §).

Enligt vad kommittén har erfarit fungerar de nuvarande bestämmelserna om särskild granskning tillfredsställande och kommittén finner inte skäl att föreslå några sakliga ändringar utom på en punkt.

Förslag om särskild granskning skall behandlas på stämman. Biträds förslaget av ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget eller till en tredjedel av de vid stämman företrädda aktierna föreligger förutsättningar för förordnande av särskild granskare. Det är emellertid inte bolaget som förordnar granskare utan länsstyrelsen. Ett sådant förordnande meddelas efter framställning av aktieägare.

Den aktieägare som engagerat sig för att få till stånd en särskild granskning i så hög grad att han har gjort framställning om det hos länsstyrelsen får naturligtvis som alla andra aktieägare ta del av granskningsyttrandet i samband med att granskningsyttrandet skall behandlas på stämman. Har han avhänt sig sina aktier får han emellertid inte tillgång till yttrandet. Det har – låt vara i undantagsfall – förekommit att en aktieägare, mot vilken minoriteten reagerat genom att påkalla särskild granskning, tvångsinlöst eller på annat sätt förvärvat samtliga aktier i bolaget innan yttrandet över granskningen avgivits. Yttrandet blir då inte tillgängligt för någon annan än den som föranlett granskningen. En sådan ordning finner kommittén otillfredsställande.

Kommittén föreslår därför att den som hos länsstyrelsen gjort framställning om särskild granskning skall få ta del av yttrandet över granskningen även om han när yttrandet läggs fram inte längre är aktieägare. En sådan regel kan vara till hjälp för den minoritetsaktieägare som på grund av missförhållanden i bolaget tvingas sälja sina aktier men har t.ex. ett kvarstående anspråk på ersättning av bolagsledningen eller aktieägarmajoriteten. Det förhållandet att granskningsyttrandet med den föreslagna regeln aldrig kan undertryckas helt har också sitt allmänpreventiva värde.

5.6 Skadeståndsansvar

Kommittén har tidigare erinrat om ett antal uppmärksammade händelser på den svenska aktiemarknaden, till exempel Fermenta, Gusum, Njord och Gamlestaden. I de förstnämnda tre bolagen har skadeståndstalan förts mot bolagsledning eller revisorer och i Gamlestaden träffades en förlikning i skadeståndsfrågan. En återkommande kritik mot aktiebolagslagen är annars att skadeståndstalan sällan väcks, enligt kritikerna inte ens vid flagranta fall av misskötsel från bolagsledningens eller revisorernas sida. Och om skadeståndstalan ändå undantagsvis förs, står resultatet för kändan vanligen inte i proportion till processkostnaderna, tidsutdräkten och den risk det alltid innebär att starta en rättegång. Kommittén har därför känt att förväntningarna på nya och väsentligt skärpta skadeståndsbestämmelser är höga på många håll.

Här som på så många andra områden gäller emellertid att finna en balanspunkt. Om styrelsens ledamöter åläggs vad som kan uppfattas som närmast ett strikt ansvar för bolagets förluster och om förutsättningarna för t.ex. minoritetstalan på bolagets vägnar mot bolagsledningen underlättas genom för minoriteten förmånliga rättegångskostnadsregler eller på annat sätt, blir det svårt eller kanske till och med omöjligt att rekrytera kompetenta personer till bolagens styrelser.

Man bör inte heller glömma bort att aktiebolagen arbetar i en marknadsekonomi och att all affärsverksamhet innebär risktagande. Skadeståndsreglerna får inte utformas så att styrelserna avstår från att ta affärsmässigt motiverade risker av rädsla för att drabbas av ett personligt betalningsansvar om affären leder till förlust för bolaget.

5.6.1 Styrelseledamöter och verkställande direktör

5.6.1.1 Ansvaret mot bolaget

Stiftare, styrelseledamot och verkställande direktör, som vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, skall ersätta skadan (15 kap. 1 § första meningen). För att en styrelseledamot eller verkställande direktör skall bli skadeståndsskyldig enligt denna bestämmelse fordras, utöver adekvat kausalitet mellan hans uppträdande och skadan, att han åsidosatt någon för honom i förhållande till bolaget gällande norm samt att detta åsidosättande skett uppsåtligen eller av oaktsamhet. Åsidosättandet kan ske såväl genom positivt handlande som genom underlåtenhet. Skade-

ståndsansvaret är sålunda utformat i enlighet med allmänna skadeståndsrättsliga principer.

1. Ansvaret förutsätter uppsåt eller oaktsamhet av styrelseledamoten eller verkställande direktören vid fullgörandet av hans uppdrag. Ramen för ansvaret är således mycket vid. Utgångspunkten vid ansvarsbedömningen är emellertid att styrelseledamoten eller verkställande direktören skall iaktta den omsorg som krävs av en syssloman i allmänhet. Han kan i enlighet härmed bli ansvarig för överträdelse av sådana bestämmelser i aktiebolagslagen eller bolagsordningen, som ålägger honom förpliktelser gentemot bolaget. Även åsidosättande av andra lagar eller rättsliga föreskrifter, genom vilka styrelseledamot eller verkställande direktör ålagts plikter mot bolaget torde kunna grunda ansvar. När det gäller överträdelse av lag, har i doktrinen antagits, att culpa i allmänhet skall presumeras föreligga hos den som gjort sig skyldig till överträdelsen. På motsvarande sätt är överträdelse av bolagsordningen att bedöma. Det ankommer nämligen på varje styrelseledamot och på verkställande direktör att ta del av och följa bolagsordningens föreskrifter. Även ifråga om instruktioner och liknande handlingar kan det finnas skäl att anlägga samma betraktelsesätt i den mån ledamoten eller direktören känt till eller bort känna till deras innehåll. (Taxell 1983 s. 28 f.)

Huruvida en lagbestämmelse eller annan föreskrift skapar förpliktelser för styrelseledamot eller verkställande direktör får i varje enskilt fall avgöras genom en prövning av föreskriftens innehåll. Att analysera de ansvarssituationer för styrelseledamöter eller verkställande direktör som olika bestämmelser i aktiebolagslagen kan ge upphov till låter sig inte göras inom ramen för kommitténs uppdrag.

2. Av styrelseledamöternas och verkställande direktörens ställning som bolagets sysslomän följer emellertid ett ansvar som sträcker sig längre än det som tillskapas av aktiebolagslagens och bolagsordningens uttryckliga bestämmelser. De är också ansvariga för att de med tillbörlig omsorg uppfyller de plikter som får anses följa av deras organställning i bolaget. De är sålunda ansvariga även för förlustbringande åtgärder beträffande driften av bolagets verksamhet och förvaltningen av bolagets angelägenheter i övrigt, under förutsättning att de förfarit culpöst. Av särskild betydelse vid prövningen av om styrelseledamöter eller verkställande direktör fullgjort sina plikter som sysslomän i fråga om bolagets drift och förvaltning blir med kommitténs förslag bestämmelserna i 9 kap. 1-2 §§.

När det gäller ansvaret för bolagets förvaltning och driften av dess verksamhet, finns det skäl att understryka, att skadeståndsskyldighet förutsätter att styrelseledamöter eller verkställande direktör kan tillräknas uppsåt eller oaktsamhet. Är en åtgärd tillåten, är den i princip

inte ansvarsgrundande, även om den sedermera visar sig inte ha varit ändamålsenlig. Affärsverksamhet innebär att bolagsledningen hela tiden måste fatta beslut som grundas på bedömningar av efterfrågan på bolagets produkter, prisutvecklingen, konkurrensförhållanden, valuta- och ränteförändringar m.m. Sådana beslut innebär med nödvändighet alltid ett risktagande och även omsorgsfullt övervägda affärsbeslut kan visa sig bli förlustbringande. Att en åtgärd vållar förlust för bolaget innebär emellertid inte att den behöver vara skadeståndsgrundande. Vilken grad av risktagande som varit godtagbar, dvs. icke oaktsam, får avgöras av domstolarna med beaktande av förhållandena när åtgärden beslutades.

I Frågan om ansvar enligt 15 kap. 1 § skall prövas individuellt för varje organledamot. I rättspraxis har principen om det individuella ansvaret kommit till uttryck bl.a. på så sätt att domstolarna vid culpabedömningen beaktat en faktiskt föreliggande fördelning av arbetsuppgifter mellan ledamöterna i en styrelse, se NJA 1936 s. 78 och 1973 s. 587. De av kommittén i 9 kap. 3 § föreslagna reglerna om arbetsordning bör kunna underlätta bedömningen av vilket ansvar som åvilar var och en av styrelsens ledamöter.

Ett under senare tid allt mera uppmärksammat problem, är den risk för mycket stora skador som kan uppkomma i aktiebolagsrättsliga förhållanden redan till följd av en ganska ringa oaktsamhet. Skyldigheten att ersätta sådana skador kan i det enskilda fallet bli helt orimlig för den skadevällande. Kommittén har därför ställt sig frågan om det är möjligt att begränsa styrelseledamöters eller verkställande direktörs skadeståndansvar mot bolaget i vidare mån än som kan följa av en tillämpning av jämningsregeln i 15 kap. 4 §. En sådan begränsning går emellertid knappast att förena med deras ställning som bolagets syssломän. En begränsning skulle också sakna internationell motsvarighet. Kommittén föreslår därför att den nuvarande regleringen av ansvaret behålls.

Kommittén har i detta sammanhang övervägt frågan om obligatorisk ansvarsförsäkring för styrelseledamöter i publika aktiebolag. En sådan försäkring skulle erbjuda vissa fördelar. Den skadelidande skulle vara säker på att erhålla ersättning åtminstone intill ansvarsförsäkringens belopp. Ansvarsförsäkringen skulle erbjuda styrelseledamöterna en ekonomisk trygghet som kunde underlätta för bolagen att rekrytera kompetenta ledamöter. Å andra sidan kan vissa invändningar göras mot en ordning med ett lagstadgat krav på ansvarsförsäkring. En obligatorisk ansvarsförsäkring kunde riskera att minska den preventiva verkan av reglerna om styrelseledamöters skadeståndansvar. Och det erforderliga försäkringsbeloppet måste – åtminstone vad gäller ansvaret mot bolaget – komma att variera med

hänsyn till bolagets verksamhet. Mot bakgrund av det nu anförda finner kommittén att det finns både principiella och lagtekniska invändningar mot att styrelseledamöter i aktiebolag åläggs en lagfäst skyldighet att teckna ansvarsförsäkring för skador som de kan vålla vid fullgörandet av sitt uppdrag. Kommittén lägger därför inte fram något förslag därom.

Såvitt kommittén kan bedöma, är det inte sannolikt att de gemenskapsrättsliga regler om organledamöters skadeståndsansvar mot bolaget som finns i Kommissionens förslag till ett femte bolagsdirektiv kommer att antas under överskådlig framtid. Kommittén anmärker emellertid, att i artikel 14 i förslaget till ett femte bolagsdirektiv föreslås bl.a. kollektivt ansvar och omvänd bevisbörda. Direktivförslaget innebär att en enskild organledamot kan gå fri från det kollektiva ansvaret genom att visa att han inte förfarit oaktsamt. Att införa en regel av innebörd att organledamot skall visa att han iakttagit erforderlig omsorg, är emellertid en lösning som hittills har avvisats av den svenske lagstiftaren såsom främmande för svensk rättsuppfattning. Kommittén vill understryka att skadeståndsansvar måste förutsätta att den enskilde styrelseledamoten eller verkställande direktören personligen kan lastas för uppsåt eller oaktsamhet.

I frågan om hur bevisskyldigheten i förevarande fall bör fördelas är huvudregeln att det är den skadelidande som har att visa inte bara liden skada och adekvat kausalitet, utan även att den skadeorsakande handlingen eller underlåtenheten var culpös. I de fall där skadan orsakats genom överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen torde dock culpa ofta kunna presumeras. Därmed ankommer det på skadevållaren att visa att han inte varit oaktsam. Att låta domstolarna lösa bevisproblemen med användning av allmänna processrättsliga regler framstår, mot bakgrund av det anförda, som mer ägnat att leda till materiellt tillfredsställande resultat än att införa en regel om omvänd bevisbörda, som skulle kunna medföra att akt samma personer på grund av rena bevisvårigheter blev skyldiga att utge kanske betydande skadeståndsbelopp. Jfr SOU 1941:9 s. 650.

Kommittén har sammanfattningsvis inte funnit skäl att frånga de principiella utgångspunkter i fråga om styrelseledamöters och verkställande direktörs skadeståndsansvar gentemot bolaget, på vilka gällande lag vilar. Enligt kommitténs mening är det inte möjligt att bestämma styrelseledamöters eller verkställande direktörs ansvar i nämnda hänseende på annat sätt än som sker i gällande lag. Lagtexten måste med nödvändighet erhålla en allmänt hållen avfattning med hänsyn till den mängd olika situationer som den är avsedd att täcka. En prövning av skadeståndsansvaret utifrån en lagfäst men allmänt hållen culparegel överensstämmer också med vad som gäller

i flertalet av de av kommittén undersökta utländska rättsordningarna. Att närmare bestämma culparegelns innebörd och räckvidd i de konkreta ansvarssituationerna får liksom hittills ankomma på doktrin och praxis.

Att kommittén sålunda godtar principerna i den nuvarande skadeståndsregleringen innebär emellertid inte att kommittén vill att allt skall förbli vid det gamla. Genom de föreslagna bestämmelserna i 9 kap. 1-3 §§ åläggs styrelsen en skyldighet att genom instruktioner utforma bolagets organisation så att arbetsfördelningen är klar dels mellan styrelsens ledamöter, dels mellan styrelsen, styrelsens arbetsutskott, verkställande direktören, divisionsstyrelserna och de övriga organ som ingår i organisationen. Med bolagsorganens uppgifter på detta sätt preciserade och dokumenterade skapas bättre förutsättningar än för närvarande att utkräva skadeståndsansvar av bolagets organledamöter.

5.6.1.2 Ansvaret mot annan än bolaget

Direkt och indirekt skada

Av 15 kap. 1 § andra meningen framgår, att styrelseledamot och verkställande direktör skall ersätta skada som han vållar aktieägare eller någon annan genom att överträda aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Den typ av skada som avses med bestämmelsen är ren förmögenhetsskada, dvs. sådan ekonomisk skada som uppkommer utan samband med att någon lider person- eller sakskada, jfr 1 kap. 2 § skadeståndslagen. I inomobligatoriska rättsförhållanden är ren förmögenhetsskada fullt ut ersättningsgill. I utomobligatoriska förhållanden gäller enligt 2 kap. 4 § skadeståndslagen att den som vållar sådan skada genom brott skall ersätta skadan. När det gäller ren förmögenhetsskada som i annat fall vållas i utomobligatoriska förhållanden, krävs som huvudregel stöd i lag för att skadeståndsskyldighet skall kunna inträda, NJA II 1972 s. 609 och NJA 1987 s. 692. Förevarande lagrum utgör ett exempel på en sådan bestämmelse.

Syftet med bestämmelsen – som hade nära motsvarigheter i 135 § andra stycket i 1910 års aktiebolagslag och i 209 § i 1944 års aktiebolagslag – är att med skadestånd sanktionera just de bestämmelser i aktiebolagslagen eller bolagsordningen som har till syfte att skydda enskilda aktieägare, bolagets borgenärer eller annan tredje man. Ett exempel på en sådan bestämmelse är föreskriften i 3 kap. 4 § andra stycket att på aktiebrev skall anges bl.a. vissa förbehåll som är av betydelse för möjligheten att förvärva aktien. Andra bestämmelser

har till syfte att skydda såväl bolaget som tredje man. Hit hör bestämmelserna om årsredovisning. Felaktiga uppgifter i denna kan vålla skada inte bara för den som på grundval av uppgifterna köpt eller sålt aktier i bolaget, utan även för t.ex. den som på grund av årsredovisningen lämnat bolaget kredit. Skada av nu angivet slag för aktieköpare, aktiesäljare eller borgenär utgör en omedelbar eller direkt skada.⁵

Under förarbetena till 1944 års aktiebolagslag gjordes vissa uttalanden av innebörd, att motsvarande bestämmelse i den lagen inte borde vara begränsad till omedelbar skada. Vissa av de aktiebolagsrättsliga regler som var uppställda till skydd för bolaget, var av sådan betydelse för enskilda aktieägare och bolagsborgenärer, att dessa borde kunna föra talan om ersättning för den medelbara eller indirekta skada som överträdelse av dessa bestämmelser kunde vålla dem. En sådan rätt var särskilt påkallad, eftersom någon rätt för enskild aktieägare eller bolagsborgenär att på bolagets vägnar föra talan inte fanns. Vilka rättsregler som var avsedda att skydda inte bara bolaget, utan även enskilda aktieägare eller tredje man mot medelbar skada, var en fråga för rättspraxis och doktrin. Som exempel på sådana regler angavs bestämmelserna om vinstutdelning. Hade vinstutdelning skett med medel som enligt fastställd balansräkning inte var utdelningsbara, hade en minskning skett av bolagets till dess och borgenärernas tryggande bundna kapital. Om varken bolaget eller dess konkursbo förde talan om återbäring av det utdelade beloppet och bolagets borgenärer inte erhöll full betalning för sina fordringar, borde enskild bolagsborgenär kunna föra talan om skadestånd mot styrelseledamot som medverkat till den olagliga utdelningen genom att uppsåtligen eller av oaktsamhet överskrida lagens föreskrifter. Att utforma särskilda regler om sådan talan fann Lagberedningen inte lämpligt (SOU 1941:9 s. 641 f.). I betänkandet med förslag till nu gällande lag konstateras, med en kortfattad hänvisning till de nu redovisade motivuttalandena, att tredje man kan tänkas ha rätt till ersättning för medelbar skada av nu angivet slag (SOU 1971:15 s. 353).

Uttalandena i lagmotiven har kritiserats av Nial, som i fråga om enskild aktieägares rätt att föra talan om indirekt skada framhållit, att

⁵ Redovisningskommittén har i betänkandet (SOU 1994:17) Års- och koncernredovisning enligt EG-direktiv föreslagit att bestämmelserna om aktiebolags årsredovisning överförs till en ny lag om årsredovisning. Eftersom Redovisningskommittén föreslagit att överträdelse av den nya lagen skall vara skadeståndsgrundande enligt 15 kap. 1 § ABL, synes förslaget inte påverka det här förda resonemanget.

aktiebolagslagen genom ett noggrant system reglerar organledamöters ansvar för skada som de tillfogar bolaget och ger en minoritet rätt att föra talan på bolagets vägnar. För att sådan talan inte under lång tid skall kunna störa bolagets verksamhet, har en relativt kort preskriptionstid föreskrivits. Eftersom varje skada som tillfogas bolaget, indirekt innebär en skada även för aktieägarna, skulle en allmän skadeståndsrätt för dem strida mot aktiebolagslagens system och syfte. Bestämmelsen om preskription av bolagets talan skulle förlora mycket av sin mening och komplicerade problem kunna uppstå, om talan fördes både av bolaget, en minoritet för dess räkning och enskilda aktieägare var för sig. Enligt Nial bör därför enskild aktieägare kunna föra skadeståndstalan endast om skadan för bolaget i realiteten riktar sig mot viss eller vissa aktieägare, under det att den eller de andra kompenseras, dvs. i fall då likhetsprincipen eller generalklausulen åsidosätts. I fråga om bolagsborgenär som lider skada på grund av olovlig vinstutdelning, understryker Nial att det ankommer på bolaget eller i förekommande fall dess konkursbo att kräva återbäring till bolaget eller att göra ansvar gällande för bristande återbäring. Inte heller enskilda bolagsborgenärer bör därför, enligt Nial, kunna föra talan om ersättning för indirekt skada. (Nial s. 310 f.)

Att Högsta domstolen godtagit att en borgenär på grund av 15 kap. 1 eller 2 § kan ha rätt till ersättning även för indirekt skada får anses framgå av NJA 1979 s. 157. Nials uttalanden synes likväl återspegla en viss osäkerhet i doktrinen på denna punkt. Med hänsyn härtill kunde det övervägas att lagstiftningsvis förtydliga 15 kap. 1 § andra meningen. En sådant förtydligande torde förutsätta, att lagstiftaren uttryckligen avgör vilka bestämmelser som är avsedda att skydda inte bara bolaget mot direkt skada, utan även tredje man mot indirekt skada. En sådan analys av olika bestämmelsers innebörd bör emellertid enligt kommittén ankomma på doktrin och praxis. Kommittén begränsar sig därför till följande principiella överväganden i fråga om rätten till ersättning för indirekt skada.

Vad gäller enskild bolagsborgenärs rätt till ersättning, är till en början att märka att bifall till en bolagsborgenärs skadeståndstalan enligt 15 kap. 1 § andra meningen förutsätter att bolaget blivit insolvent genom den skadegörande handlingen eller att denna förvärrat en redan bestående insolvens hos bolaget. Att en åtgärd försämrar bolagets ekonomiska ställning medför inte rätt till ersättning för borgenären, om bolaget efter åtgärdens vidtagande fortfarande bedöms kunna betala sina skulder allt efter som de förfaller, NJA 1979 s. 157. Eftersom borgenärens rätt till skadeersättning endast inträder i fall av bolagets insolvens, torde man oftast kunna räkna med att

bolagets konkursbo för talan om ersättning för den skada som direkt tillfogats bolaget och indirekt drabbat borgenären. I vart fall om konkursboet av någon anledning inte skulle föra sådan talan, måste emellertid den enskilde borgenären – i överensstämmelse med vad som antogs i SOU 1941:9 – ha rätt att för egen räkning föra talan om ersättning för den indirekta skada som tillfogats honom. Någon dubbel ersättningsskyldighet kan naturligtvis inte inträda för den organledamot mot vilken borgenären riktar sin talan. Erhåller bolaget ersättning, har borgenären inte lidit någon skada. I nu avsedda fall kan organledamoten freda sig mot borgenärens anspråk även genom att betala det omtvistade beloppet direkt till bolaget. Förs talan av flera borgenärer, måste skadeståndet fördelas dem emellan enligt förmånsrättsordningens regler.

I fråga om enskild aktieägares rätt att föra talan om ersättning för indirekt skada anser kommittén att det finns fog för en annan bedömning. Till skillnad från bolagets borgenärer har dess aktieägare genom rätten att delta i bolagsstämma möjlighet att påverka bolagets förvaltning och verksamhet. Aktiebolagslagen ger en bestämd minoritet rätt att vägra ansvarsfrihet och att i förekommande fall föra skadeståndstalan för bolagets räkning mot organledamöter. Med hänsyn härtill och på de av Nial anförda skälen anser kommittén att gällande rätt inte lämnar en enskild aktieägare något utrymme att föra talan om ersättning för indirekt skada som drabbat alla aktieägare lika. Rätt för enskild aktieägare till ersättning för indirekt skada kan endast anses föreligga, när den indirekta skadan vållats genom överträdelse av likhetsprincipen eller generalklausulen.

Visserligen kan det sägas, att nu gällande ordning förtjänar kritik för att den inte ger en enskild aktieägare möjlighet att t.ex. föra talan mot styrelsen för att denna genom oaktsam förvaltning av bolaget minskat värdet på hans aktier. Enligt kommittén saknas det emellertid skäl att, i fråga om skador som tillfogats bolaget och drabbat alla aktieägare lika, låta en enskild aktieägare föra talan om sin andel i en skada, om vars ersättning varken en majoritet av aktieägarna eller en erforderlig minoritet önskat föra talan för bolagets räkning. En sådan talerätt skulle, även om den inte avser bolagets hela anspråk, rubba den systematik på vilken aktiebolagslagen bygger. Har talan inte väckts för bolagets räkning, talar övervägande skäl för att den enskilde aktieägaren får finna sig i detta såsom en av de risker som är förknippade med hans deltagande i bolagsverksamheten. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå någon lagbestämmelse om rätt för enskild aktieägare att föra talan mot organledamöter om ersättning för sin andel i en bolaget av dem tillfogad skada.

Kretsen av ersättningsberättigade

Under senare tid har diskussionen kring styrelseledamöters och andra organledamöters skadeståndsansvar särskilt uppmärksammat de problem som hänger samman med att i aktiebolagsrättsliga förhållanden kretsen av ersättningsberättigade kan vara mycket stor och att även en ganska ringa oaktsamhet kan ge upphov till betydande skador. Ansvar för styrelseledamöter och verkställande direktör enligt 15 kap. 1 § andra meningen gäller enligt lagmotiven mot enskilda aktieägare, borgenärer, anställda och annan tredje man (prop. 1975:103 s. 540). Varje tredje man som lider skada till följd av att en organledamot uppsåtligt eller av oaktsamhet överträder aktiebolagslagen eller bolagsordningen, kan alltså vara berättigad till ersättning av organledamoten för sin skada. Enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer gäller emellertid som en ytterligare förutsättning för rätt till skadestånd, att det råder adekvat orsakssamband mellan organledamotens handlande eller underlåtenhet och den inträffade skadan. Kravet på orsakssamband uttrycks ofta så, att sådant samband föreligger, om den skadebringande handlingen eller underlåtenheten varit en både nödvändig och tillräcklig betingelse för skadans inträffande. För att skadeståndsansvaret inte skall sträckas alltför långt, erfordras härutöver att skadan orsakats adekvat, dvs. av ett händelseförlopp som var någorlunda normalt och förutsebart. Vad detta krav i realiteten innebär blir en fråga för domstolarna att avgöra i det enskilda fallet.

Av betydelse för omfattningen av organledamöters skadeståndsansvar är även bestämmelsen i 15 kap. 4 § första stycket, som föreskriver att styrelseledamöters och andra organledamöters ersättningskyldighet kan jämkas efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens beskaffenhet, skadans storlek och omständigheterna i övrigt. Jämningsmöjligheten gäller såväl skadeståndsskyldighet mot bolaget som skadeståndsskyldighet mot tredje man. Jämkning kan ske även vid brottslig gärning. Skuldgraden skall dock beaktas vid jämningsprövningen och jämkning skall i allmänhet inte ske vid uppsåtligt brottsligt handlande. Paragrafen innefattar en uttömmande reglering av skadeståndsansvarets omfattning för organledamöter, när det gäller deras handlande i denna sin egenskap (jfr prop. 1975:103 s. 542).

Även om lagbestämmelsen avses innefatta en uttömmande reglering, torde viss ledning för dess tolkning kunna hämtas även från motiven till den allmänna skadeståndsrättsliga jämningsregeln i 6 kap. 2 § skadeståndslagen. Enligt denna bestämmelse kan, om skyldighet att utge skadestånd är oskäligt betungande med hänsyn till den

skadeståndsskyldiges ekonomiska förhållanden, skadeståndet jämkas efter vad som är skäligt, varvid även den skadelidandes behov av skadeståndet och övriga omständigheter skall beaktas. Av motiven till paragrafen framgår, att lagstiftningen vilar på den principiella uppfattningen att den skadelidandes intresse att få full ersättning för sin skada bör tillgodoses så långt som möjligt. En undantagslös tillämpning av denna princip kan emellertid leda till att den skadeståndsskyldige åläggs ett skadestånd som kan betyda hans ruin eller för all framtid hindra honom från att förbättra sina ekonomiska villkor. En allmän möjlighet att jämka skadeståndet i sådana fall är därför befogad. Om skadeståndet täcks av en ansvarsförsäkring, kan skadeståndet aldrig anses oskäligt betungande. Även den skadelidandes ekonomiska förhållanden är av betydelse för frågan om jämkning. Om skadeståndet är av väsentlig betydelse för den skadelidandes försörjning eller om han annars är i särskilt behov av att få ut skadeståndet, kan detta utgöra skäl mot jämkning. (NJA II 1975 s. 566 f.)

Skäl för jämkning enligt 15 kap. 4 § kan vidare bestå i att den skadelidande medverkat till skadan.

En tredje mans rätt att föra talan mot styrelseledamöter och andra organledamöter om skadestånd för att de överträtt aktiebolagslagen eller bolagsordningen begränsas i svensk rätt således endast av kraven på att organledamoten handlat uppsåtligt eller av oaktsamhet och att skadan adekvat orsakats av organledamotens förfarande. Den skadeståndsskyldighet som i visst fall åläggs organledamoten kan emellertid komma att jämkas enligt reglerna i 15 kap. 4 §. I svensk doktrin har frågan om organledamöters i aktiebolag ansvar mot tredje man bör begränsas ytterligare diskuterats framför allt av Kleineman.

Enligt Kleineman framstår det som anmärkningsvärt, att det organansvar som följer av aktiebolagslagen inte medfört att de med skadetyper ren förmögenhetsskada sammanhängande problemen uppmärksammas vid lagens tillkomst. Det är enligt honom märkligt, att aktiebolagslagen uppställer ett mycket omfattande ansvar för ren förmögenhetsskada som inte begränsas av någon formell spärregel, trots att riskerna för många skadelidande eller stora skador är påfallande stora inom det aktiebolagsrättsliga området. (Kleineman s. 307 f.) Kleineman framhåller att, när kretsen av skadelidande är stor, måste det ställas särskilda krav på "närhet" mellan skadevällare och skadelidande om inte skadeståndsansvaret skall bli helt opropotionellt i förhållande till den vårdslöshet som förelegat. (s. 316) Dessa krav framträder visserligen inte med någon styrka när det gäller straffbara förfaranden såsom t.ex. svindleri men gör sig däremot gällande vid oaktsamma överträdelser för att förhindra att den oaktsamme organledamoten i t.ex. ett börsbolag blir skadeståndsskyld-

dig mot "the world at large". För att inte ansvaret för organledamöter skall bli helt orimligt, finns det särskild anledning att beakta sambandet mellan det oaktsamma förfarandet och den inträffade skadan. Det bör ställas krav på en konkret och näraliggande relation mellan skadevällare och skadelidande. Avgörande för ansvarsbedömningen måste bli den tillit tredje man hyst till den på grund av oaktsamhet felaktiga information, för vilken organledamoten ansvarar. Särskilda krav bör ställas på att den skadelidande kan styrka ett konkret orsakssamband mellan den påstådda oaktsamheten och den skada som kan läggas organledamoten till last. Ett direkt samband bör alltså föreligga mellan den felaktiga informationen i t.ex. ett prospekt och den skadelidandes agerande som i sin tur föranleder honom att fatta ett för honom skadligt beslut. Har den skadelidande däremot handlat på grundval av andrahandsinformation t.ex. mass-mediauppgifter, skulle skadan inte medföra rätt till ersättning. (s. 523)

Kleinemans uppfattning har kritiserats av bl.a. Roos och Nial. Roos har hävdad, att Kleineman inte i tillräcklig grad beaktar den skadelidandes behov av ersättning och att någon inskränkning av den enligt 15 kap. 1 § andra meningen ersättningsberättigade kretsen inte kan ske utan lagändring. (Roos s. 49) Nial har uttryckt uppfattningen, att något praktiskt behov av att inskränka ersättningsrätten för dem som enligt traditionella normer har rätt till ersättning inte synes föreligga. (Nial s. 309)

Enligt kommittén kan det ifrågasättas, om det nuvarande skadeståndsansvaret enligt aktiebolagslagen för organledamöter mot tredje man är alltför vidsträckt. Med hänsyn till den påtagliga risken för mycket stora skadeståndskrav och till att ett stort antal personer kan komma att vara berättigade till skadestånd, kan ett behov av någon form av spärregel anses föreligga för att förhindra att skadeståndsansvaret får en orimlig omfattning. Att enbart lita till jämningsreglerna i 15 kap. 4 § torde inte vara tillräckligt. Å andra sidan är det av ytterlig vikt, att den som avser att köpa aktier i ett bolag eller på annat sätt träda i förbindelse med detta kan lita på att uppgifter som lämnas i t.ex. bolagets årsredovisning eller revisionsberättelse är riktiga. Ett skadeståndsansvar är ägnat att inskränka organföreträdarnas ansvar för sådana uppgifters riktighet. Begränsningar i detta ansvar måste alltså göras med viss försiktighet. En i och för sig tänkbar metod vore att begränsa ansvaret mot tredje man till vissa i lagen uppräknade kategorier av skadelidande. Det synes emellertid tveksamt om en sådan konstruktion skulle lösa det ifrågavarande problemet. Om ett aktiebolags organledamöter skall bära ett utomobligatoriskt skadeståndsansvar mot tredje man för av oaktsamhet

vållade rena förmögenhetsskador, måste grunden härför, såsom också är fallet i gällande rätt, vara deras plikt att efterfölja de bestämmelser i aktiebolagslagen eller bolagsordningen som syftar till att skydda tredje man eller att kontrollera att dessa iakttagits. Det torde vara bäst överensstämmande med detta lagens syfte att även i fortsättningen överlämna åt domstolarna i det enskilda fallet att avgöra vilka kategorier av tredje män som skyddas av den lagbestämmelse eller bestämmelse i bolagsordningen som organledamoten påstås ha överträtt.

I doktrinen har hävdats, att remedier mot att skadeståndsansvaret blir orimligt vidsträckt ligger i särskilda krav på närhet mellan skadevållare och skadelidande bestående i ett direkt orsakssamband mellan skadevållarens förfarande och den skadelidandes på befogad tillit till oaktsamt lämnad information grundade handlande. Att dessa krav ligger nära det "närhetsrekvisit" som av det brittiska överhuset uppställts i Caparomålet, är enligt kommittén tydligt. Kommittén finner det också riktigt att sådana krav – som, överförda till svenska förhållanden, närmast torde innebära särskilt stränga villkor för att en skada skall anses adekvat orsakad – vinner beaktande i svensk rätt. Att i lag söka formulera dessa krav är, med hänsyn till de skiftande omständigheter som kan föreligga i olika fall, inte lämpligt. Kommittén anser det däremot angeläget att domstolarna vid sin prövning av denna typ av anspråk beaktar de risker för ett oproportionerligt skadeståndansvar som kan uppkomma, och att en på rättspraxis grundad utveckling enligt nu antydda linjer kommer till stånd.

5.6.2 Revisorer

En revisor som vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget skall ersätta skadan. Revisorn är således på grund av sin ställning som bolagsorgan skyldig att vid fullgörandet av sitt uppdrag gentemot bolaget iaktta den omsorg som åvilar en syssloman.

Trots att revisorn bär ett ansvar som syssloman i förhållande till bolaget, kommer frågan om han iakttagit erforderlig omsorg vid fullgörandet av sitt uppdrag i första hand att bestämmas av aktiebolagslagens och bolagsordningens bestämmelser om revisors plikter och kvalifikationer. Av särskild betydelse är bestämmelserna i 10 kap. 7 § om skyldighet för revisor att iaktta god revisions sed och av bolagsstämman meddelade föreskrifter.

En revisor är inte skyldig att utge ersättning för mer än den skada som orsakats av honom, dvs. inte för större del av uppkommen

skada än som adekvat orsakats genom hans uppsåtliga eller oaktsamma handling eller underlåtenhet. Har revisorn t.ex. underlåtit att framställa anmärkning, är han inte skyldig att utge högre belopp än som motsvarar den skada som uppkommit på grund av hans försumelse, dvs. i regel det belopp som kunnat erhållas av den felande, om anmärkning framställts. I sådana fall där revisorn varaktigt brutit i sin kontroll och en förlustbringande åtgärd kunnat företas på grund av den bristande kontrollen, blir revisorn däremot ansvarig för hela skadan.

Aktiebolagslagens bestämmelser om revisors skadeståndsansvar mot bolaget kan sägas ge uttryck för en allmän princip av innebörd att den som tar emot och utför ett uppdrag för någon annan, vid äventyr av skadeståndsskyldighet bör iaktta den omsorg som uppdragets fullgörande rimligen kan anses kräva. (Taxell 1963 s. 108) Ett sådant på revisorns ställning som bolagets uppdragstagare grundat ansvar skulle säkerligen ansetts vara för handen, även om uttrycklig lagföreskrift om detta saknats. Regleringen överensstämmer också i sak med vad som gäller i jämförbara utländska rättsordningar. Mot att låta normen för den aktsamhet som revisorn skall iaktta vid fullgörandet av sitt uppdrag bestämmas på det sätt gällande lag nu föreskriver, finns det enligt kommittén inte anledning att invända. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå någon ändring av aktiebolagslagens grundläggande föreskrift om revisorns skadeståndsansvar gentemot bolaget. Till frågan om beloppsmässiga begränsningar av detta ansvar utöver vad som kan följa av jämningsregeln återkommer kommittén nedan.

Revisor är vidare skyldig att ersätta skada som han uppsåtligen eller av oaktsamhet vållar aktieägare eller någon annan genom överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Revisorerna ansvarar inte bara i förhållande till bolaget utan också i förhållande till den allmänhet som träder i förbindelse med bolaget. Det finns således ett ansvar för revisorerna för rena förmögenhetsskador som de genom att överträda aktiebolagslagen eller bolagsordningen vållar i utomobligatoriska förhållanden, även när skadan inte vållas genom brott. Den aktsamhetsnorm som revisorn har att iaktta utgörs av aktiebolagslagen och bolagsordningen. Eftersom 10 kap. 7 § lagfäster revisorns skyldighet att följa god revisionssed, torde skillnaderna mellan revisorns ansvar mot bolaget och mot tredje man i praktiken vara små, även om ansvaret mot tredje man är något mera begränsat än mot bolaget.

Det lagfästa ansvaret för revisor för skada som han av oaktsamhet orsakar tredje man infördes i svensk rätt genom 1944 års aktiebolagslag. Lagberedningen fann det önskvärt att genom en sådan regel

betona revisorns ansvar mot den allmänhet som trädde i förbindelse med bolaget (SOU 1941:9 s. 643 f.). Ansvaret har motiverats med att det bland revisorernas främsta åligganden ingår att se till att sådana regler i aktiebolagslagen inte överträds som syftar till att skydda enskild aktieägare, bolagsborgenär eller annan tredje man. Till bestämmelser av nu ifrågavarande slag hör bl.a. bestämmelserna om årsredovisning, vilka avser att skydda såväl bolaget som tredje man. Oriktiga uppgifter i årsredovisning kan t.ex. föranleda tredje man att lämna bolaget kredit eller att köpa aktier till ett oförmånligt pris. Har revisor uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåtit att anmärka mot den oriktiga uppgiften, kan han bli skadeståndsskyldig (jfr prop. 1975:103 s. 540 f.).

Av de av kommittén undersökta rättsordningarna ålägger de danska och franska lagarna revisorn ett vittgående skadeståndsansvar mot tredje man. I tysk rätt däremot är det osäkert i vad mån revisorn över huvud bär ett sådant ansvar, och i engelsk rätt finns visserligen ett ansvar av detta slag, men dess räckvidd har begränsats genom avgörandet i Caparomålet.

Aktiebolagslagen innebär att revisor åläggs ett skadeståndsansvar mot tredje man som sannolikt går längre än vad som skulle följa av allmänna skadeståndsrättsliga regler om ansvar för ren förmögenhets-skada i utomobligatoriska förhållanden. Det bör särskilt anmärkas, att revisorns ansvar inte alls begränsas av spärregeln i 2 kap. 4 § skadeståndslagen. Enligt kommitténs mening är dock de ursprungligen anförda motiven för revisors principiella skadeståndsansvar mot tredje man övertygande. Detta ansvar är dessutom ägnat att inskräpa vikten av att revisor vid sin granskning även beaktar tredje mans intressen. Det finns därför inte anledning att överväga annat än begränsade ändringar av reglerna om revisors ansvar i detta hänseende. Eftersom revisorn inte står i något uppdragsförhållande till tredje man, bör aktsamhetsnormen inte bestämmas på annat sätt än enligt gällande lag. Av intresse är emellertid att överväga frågan om hur kretsen av skadeståndsberättigade tredje män skall bestämmas.

Enligt den mot 15 kap. 2 § delvis svarande 209 § i 1944 års aktiebolagslag var revisor skadeståndsskyldig mot enskild aktieägare, borgenär hos bolaget eller annan tredje man. I motiven till gällande lag anges ansvaret gälla mot enskilda aktieägare, borgenärer, anställda och annan tredje man (prop. 1975:103 s. 540). Av 15 kap. 2 § följer därför, att varje tredje man som lider skada till följd av att revisor uppsåtligen eller av oaktsamhet överträder aktiebolagslagen eller bolagsordningen, kan vara berättigad till ersättning av revisorn för sin skada. Vad kommittén anför under 5.6.1.2 i fråga om kret-

sen av ersättningsberättigade tredje män gäller dock även beträffande revisors skadeståndsansvar.

En särskild fråga är om de omfattande skadeståndskrav och den stora krets av skadelidande som kan förekomma i aktiebolagsrättsliga förhållanden bör föranleda lagfästa begränsningar av de belopp som revisor kan förpliktas utge i skadestånd. Tysk lag begränsar revisors ersättningsskyldighet gentemot bolaget för skada som han av oaktsamhet vållar vid fullgörandet av sitt uppdrag, till 500 000 DM. Någon motsvarande beloppsbegränsning finns inte i de övriga av kommittén undersökta rättsordningarna. En diskussion om sådana begränsningar förs dock i flera länder bl.a. Storbritannien, Australien och Förenta staterna. Delvis motiveras denna diskussion av skadeståndsrättsliga bestämmelser som saknar direkt motsvarighet i Sverige. Ytterst grundas dock kravet på beloppsbegränsningar på risken för skadestånd av en storleksordning som den skadeståndsskyldige inte förmår bära. Eftersom skyldighet att ersätta ren förmögenhetsskada som vållats genom brott följer redan av 2 kap. 4 § skadeståndslagen, torde en beloppsbegränsning för svensk rätts vidkommande kunna övervägas endast beträffande skador som vållats av oaktsamhet som inte är straffbar.

Av 11 och 17 §§ revisorsförordningen följer, att för såväl auktoriserad som godkänd revisor skall ställas säkerhet i form av försäkring eller på annat sätt för den ersättningsskyldighet som revisor kan komma att ådraga sig i sin revisionsverksamhet. Det samma gäller enligt 21 § revisorsförordningen beträffande revisionsbolag. Enligt 26 § i Kommerskollegiums föreskrifter (KFS 1993:2) skall auktoriserad eller godkänd revisor omfattas av en försäkring för den skadeståndsskyldighet han kan ådraga sig i revisionsverksamheten. Försäkringen skall utgöras av ansvarsförsäkring mot förmögenhetsskada och förmögenhetsbrottsskada enligt villkor som godkänts av kollegiet. Minsta belopp med vilket försäkringen skall gälla bestäms av antalet verksamma revisorer i företaget och varierar mellan 200 och 600 basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring per försäkringsår. Minsta försäkringsbelopp per skada skall vara 200 basbelopp. Ansvarsförsäkring av nu angiven innebörd är en förutsättning för auktorisation eller godkännande.

Enligt vad kommittén inhämtat, erbjuder FAR sina ledamöter och deras byråer en frivillig gruppansvarsförsäkring i försäkringsbolaget Skandia, vars villkor uppfyller revisorsföreskrifternas krav. Flertalet FAR-ledamöter är anslutna till försäkringen. Försäkringen medger att revisorerna försäkras sig utöver vad som följer av revisorsföreskrifterna. Högsta försäkringsbelopp per år är dock 600 basbelopp. Under perioden 1991-1993 handlade Skandia 400 avslutade ärenden enligt

försäkringen. Av dessa ledde 152 ärenden till utbetalningar av sammanlagt 40 milj. kr. Omkring 100 av ärendena torde ha avsett revisors ansvar enligt aktiebolagslagen. I januari 1994 handlade Skandia omkring 100 öppna ärenden enligt försäkringen. Av dessa ärenden var 60 föremål för civilprocess och i 23 av dessa mål avsåg talan utslutande ansvar enligt aktiebolagslagen. I de öppna ärendena övervägdes skadeståndsanspråk mot styrelseledamöter, verkställande direktörer och revisorer på sammanlagt omkring 1,5 mdr kr. Såvitt gäller sådana gruppförsäkringar som erbjuds ledamöter av Svenska Revisorssamfundet (SRS) och Sveriges Redovisningskonsulters Förbund (SRF) förekommer enligt uppgift endast undantagsvis ärenden om ansvar enligt aktiebolagslagen.

Vid sidan av gruppansvarsförsäkringarna förekommer att enskilda revisorer och revisionsbyråer tecknar individuella försäkringar. Omfattningen härav saknar kommittén närmare uppgifter om.

Den ansvarsförsäkring som revisor enligt Kommerskollegiums föreskrifter är skyldig att teckna erbjuder honom skydd mot krav på skadestånd som föranleds av hans yrkesverksamhet. När skadeståndsanspråken grundas på bestämmelser i aktiebolagslagen, torde emellertid kravens belopp inte sällan väsentligt överstiga vad som kan utgå ur ansvarsförsäkringen. Svensk lag uppvisar exempel på lagfästa begränsningar av skadeståndsbelopp i vissa fall där skadeståndsskyldigheten grundas på strikt ansvar, dvs. är oberoende av uppsåt eller oaktsamhet på skadevållarens sida. I allmänhet begränsas dock skyldigheten att ersätta en adekvat orsakad skada endast av bestämmelser om jämkning. En lagfäst begränsning av den skadeståndsskyldighet som kan åläggas en försumlig revisor, vore naturligtvis ett effektivt medel mot att han drabbas av orimligt stora skadeståndskrav som inte kan mötas ur hans ansvarsförsäkring. En sådan ordning skulle emellertid ha vissa nackdelar. Det kan ifrågasättas om det finns tillräckligt vägande skäl för att i skadeståndsrättsligt hänseende särbehandla revisorer. Den skadelidandes möjlighet att erhålla full ersättning skulle, oberoende av skadevållarens ekonomiska förhållanden, vara avhängig storleken av den lidna skadan. Och det förhållandet att revisorers skadeståndsskyldighet vore begränsad kunde möjligen minska tilltron hos allmänheten till att revisorer i aktiebolag utförde sitt uppdrag med erforderlig aktsamhet. Det synes osäkert i vad mån andra länder kommer att införa ifrågasvarande slag av begränsningar, och det kan noteras att Cadburyrapporten avvisade en sådan lösning. Enligt kommitténs uppfattning bör lösningar på ifrågasvarande problem sökas i rättspraxis med tillämpning av bestämmelserna om jämkning i 15 kap. 4 § och sådana skärpta krav på adekvat orsaksamband som förordats ovan. På grund av det anförda vill kommittén

inte förorda lagfästa begränsningar av de skadeståndsbelopp som kan komma att åläggas revisor på grund av 15 kap.

Enligt kommitténs bedömning är det inte osannolikt att, i fall när både styrelse och revisorer av oaktsamhet överträtt aktiebolagslagen, skadelidande riktar sina ersättningsanspråk endast mot revisorerna, eftersom dessa på grund av sin ansvarsförsäkring har viss garanterad betalningsförmåga. Det torde sålunda förekomma att när årsredovisningen innehållit felaktiga uppgifter och revisor underlåtit att anmärka däremot, skadeståndstalan endast riktas mot revisorn. Det kan därför sättas i fråga, om inte förekomsten av obligatorisk ansvarsförsäkring hos enbart revisorerna i praktiken bidrar till att i skadeståndshänseende sätta den av lagstiftaren åsyftade ansvarsfördelningen mellan styrelse och revisorer ur spel. Ett sätt att komma till rätta med detta problem kunde vara att lagfästa skyldighet för styrelseledamöter – åtminstone i publika aktiebolag – att teckna ansvarsförsäkring mot rena förmögenhetsskador som de vållar vid fullgörandet av sitt uppdrag. Kommittén har emellertid på skäl som anges under 5.6.1.1 avvisat att införa regler om detta. Kommittén vill dock inte utesluta att lagstiftaren kan få anledning att återkomma till det nu berörda problemet.

5.6.3 Talan om skadestånd till bolaget

Har styrelseledamot, verkställande direktör eller revisor vid fullgörandet av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadat bolaget, gäller för väckande av talan om skadestånd till bolaget bestämmelserna i 15 kap. 5 §. Enligt paragrafens första stycke kan sådan talan väckas, om vid bolagsstämma majoriteten eller en minoritet bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier biträtt förslag om anställande av skadeståndstalan eller, såvitt gäller styrelseledamot och verkställande direktör, röstat emot förslag om ansvarsfrihet. Att frågan om ansvarsfrihet eller väckande av skadeståndstalan prövats på bolagsstämma, utgör en processförutsättning i skadeståndsmålet. Om denna förutsättning inte är uppfylld, skall stämmningsansökan avvisas (prop. 1975:103 s. 779, NJA 1990 s. 286).

Enligt 9 kap. 5 § skall vid ordinarie bolagsstämma fattas beslut i fråga om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktör. Denna obligatoriska regel har motiverats med att ansvarsfrihetsreglerna har betydelse för bolaget genom att de bringar frågan om ansvarsfrihet åt bolagsledningen till ett snabbt avgörande. Härigenom förhindras att latent ansvarsfrågor förgiftar atmosfären i

bolaget, stör arbetsron och skadar verksamheten. Inte minst är det betydelsefullt, att bolagsledningen inte under lång tid behöver utsättas för risken av en skadeståndstalan, vilken risk kan verka hämmande på ledningens initiativkraft och aktivitet (SOU 1971:15 s.357). Om bolagsstämman har beslutat bevilja styrelse och verkställande direktör ansvarsfrihet utan att ägare till en tiondel av bolagets aktier röstat däremot, följer av 15 kap. 5 § att talan om skadestånd till bolaget inte kan riktas mot de berörda organledamöterna för den tid som ansvarsfrihetsbeslutet omfattar. Frågan om ansvarsfrihet prövas individuellt för varje styrelseledamot.

Om bolagsstämmans majoritet har beslutat om anställande av skadeståndstalan representeras bolaget som regel av en ny styrelse (prop. 1975:103 s. 778). Av 15 kap. 5 § andra stycket framgår emellertid att talan om skadestånd till bolaget också kan föras av en minoritet, bestående av ägare till minst en tiondel av samtliga aktier. Den minoritet som för talan behöver inte vara densamma som röstat mot beslut om ansvarsfrihet. Minoritetstalan kan föras av flera grupper för sig och även om styrelsen på majoritetens uppdrag för talan (prop. 1975:103 s. 546).

Även i fråga om uppgörelse beträffande skadeståndsskyldigheten gäller att sådan måste beslutas av bolagsstämman, och att den inte är gällande om ägare till en tiondel av bolagets aktier röstat emot beslutet. Om en aktieägare för talan för bolagets räkning, kan uppgörelse inte träffas utan hans samtycke. I fråga om talan mot styrelseledamot eller verkställande direktör om skadestånd till bolaget på grund av beslut eller åtgärd under ett räkenskapsår, gäller att den skall väckas inom ett år från det att årsredovisning och revisionsberättelse för räkenskapsåret lades fram på stämman. Syftet med denna korta preskriptionstid är att frågan om skadeståndstalan mot bolagsledningen inte skall kunna, på ett för bolagsverksamheten besvärande sätt, hållas svävande en längre tid (SOU 1971:15 s. 359).

Som en allmän förutsättning för att ett beslut om ansvarsfrihet eller att inte väcka skadeståndstalan skall medföra att den som berörs av beslutet blir fri från skadeståndsskyldighet mot bolaget gäller, att den bolagsstämman som fattat beslutet fått i väsentliga avseenden riktiga och fullständiga upplysningar i årsredovisningen eller revisionsberättelsen eller på annat sätt i fråga om åtgärd som omfattas av stämmobeslutet (prop. 1975:103 s. 546 f.)

Har bolagsstämman inte fått sådana väsentligen riktiga och fullständiga uppgifter, följer av 15 kap. 5 § fjärde stycket att den ettåriga preskriptionstiden enligt paragrafens tredje stycke inte är tillämplig. För sådana fall gäller i stället enligt 15 kap. 6 § första stycket 2 en yttersta preskriptionstid om tre år för skadeståndstalan mot styrelse-

ledamot eller verkställande direktör. Endast om skadeståndstalan grundas på brottslig gärning, kan längre preskriptionstider komma i fråga.

Enligt 128 § fjärde stycket i 1944 års lag gällde att om ansvarsfrihet blivit beviljad, talan ändå kunde väckas mot styrelseledamot eller verkställande direktör på grund av åtgärd om vars vidtagande eller betydelse för bolaget styrelsen, styrelseledamot eller verkställande direktör uppsåtligen eller av vårdslöshet till bolagsstämman, aktieägare eller revisorer lämnat i väsentliga hänseenden oriktiga eller ofullständiga upplysningar. Talan av detta slag preskriberades enligt allmänna regler om fordringspreskription. Att en särskild treårspreskription föreskrivs i 15 kap. 6 § har motiverats med att 1975 års lag innebär en väsentlig skärpning av förutsättningarna för ett ansvarsfrihetsbesluts giltighet (SOU 1971:15 s. 362).

De skäl som i tidigare lagstiftningsärenden fått motivera särskilt korta preskriptionstider i aktiebolagsrättsliga förhållanden måste, enligt kommitténs mening, anses tungt vägande. Vad gäller regeln i 15 kap. 5 § tredje stycket om ettårspreskription har kommittén inte funnit anledning att föreslå någon ändring. Vissa erfarenheter som gjorts i samband med utredningen av ifrågasatt vårdslös kreditgivning i några storbanker under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet talar emellertid för att treårsfristen enligt 15 kap. 6 § ibland kan vara för kort för att möjliggöra utredning av bolaget tillkommande skadeståndsanspråk. Särskilt torde detta gälla kreditmarknadsbolag, där tiden från utgången av det räkenskapsår under vilket ett skadebringande beslut om kreditgivning fattades och till dess att skadan visar sig kan uppgå till flera år. I fråga om andra slag av aktiebolag, är behovet av en längre preskriptionstid möjligen inte lika tydligt. Det kan emellertid noteras, att motsvarande preskriptionstid enligt bl.a. dansk och tysk rätt är fem år och det får anses angeläget att preskriptionsreglerna är enhetliga för alla bolag som omfattas av aktiebolagslagen. På grund av det anförda föreslår kommittén att preskriptionstiden enligt 15 kap. 6 § första stycket 1-3 förlängs från tre år till fem år.

Enligt kommitténs mening utgör bestämmelserna i 15 kap. 5 § en väsentligen ändamålsenlig reglering. Paragrafen erhöll vid sin tillkomst huvudsaklig motsvarighet i övriga nordiska länders lagstiftning och dessa motsvarande bestämmelser har lämnats helt eller väsentligen utan ändring under det aktiebolagsrättsliga reformarbetet i dessa länder. Mot bakgrund av den debatt som förts både nationellt och internationellt om organledamöters skadeståndsansvar, finns det emellertid skäl att något närmare överväga regleringen av minoritetsaktieägares rätt att föra skadeståndstalan för bolagets räkning.

Enligt bestämmelser i 15 kap. 5 § kan ägare till en tiondel av samtliga aktier i bolaget hindra att ett beslut om ansvarsfrihet eller avstående från skadeståndstalan får rättsverkan. En sådan minoritet kan vidare föra talan om skadestånd för bolagets räkning samt hindra en uppgörelse om skadeståndsskyldigheten. Storleken av den enligt dessa bestämmelser erforderliga minoriteten motsvarar den som enligt aktiebolagslagen i allmänhet erfordras för utövande av vissa positiva minoriteträttigheter.

Den nuvarande minoritetsgränsen infördes genom 1944 års aktiebolagslag. I lagmotiven uttalade Lagberedningen, att den inte ansåg sig kunna tillstyrka att varje enskild aktieägare skulle få rätt att föra talan mot förvaltningen av bolaget. Den omständigheten att vad aktieägaren vunne i en sådan process skulle tillfalla bolaget, ansåg beredningen inte innebära ett tillräckligt skydd mot att talan väcktes i strid mot bolagets och aktieägarnas bästa. Sådana processer kunde vålla bolaget avsevärd skada. Skydd mot sådana missbruk kunde, enligt beredningen, vinnas endast genom att för minoritetsrätten krävdes ett mera betydande kapitalintresse i bolaget. Lagberedningen övervägde att föreslå en mindre kapitalandel i stora bolag än i mindre, men fann en sådan ordning vara förenad med legislativa svårigheter. Beredningen fann därför att rätt till talan angående förvaltningen av bolaget – liksom i allmänhet övriga minoritetsrättigheter – borde tillkomma ägare företrädande minst en tiondel av bolagets aktiekapital (SOU 1941:9 s. 522).

Som framgår av kommitténs översikt över utländsk rätt, har man i andra europeiska stater valt olika lösningar i fråga om minoritetsaktieägares rätt att för bolagets räkning föra talan om skadestånd mot bolagsledningen. Enligt fransk rätt kan varje enskild aktieägare subsidiärt för bolagets räkning föra talan om skadestånd mot bolagsledningen på grund av dess förvaltning av bolaget. Engelsk rätt, som i allmänhet inte tillåter minoritetstalan om bolagets förvaltning, ger för vissa fall enskild aktieägare rätt att föra talan mot styrelsen för att den åsidosatt sina plikter mot bolaget. I Tyskland intar lagen, liksom i Sverige, ståndpunkten att rätt till talan av nu ifrågavarande slag förutsätter innehav av minst en tiondel av bolagets aktier. Enligt den danska lagen kan varje enskild aktieägare för bolagets räkning föra talan mot styrelsen eller direktionen, dock endast under förutsättning att ägare till minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget motsatt sig beslut om ansvarsfrihet eller att inte väcka skadeståndstalan. Den finska och den nu gällande norska lagen utgår från att minoritetstalan kan föras av ägare till en tiondel av samtliga aktier. Härutöver kan emellertid enligt den norska lagen i vissa bolag ett visst antal av

bolagets aktieägare och enligt den finska lagen ägare till ett visst antal av de på stämman företrädda aktierna, föra sådan talan.

I modern aktiebolagsrättslig doktrin framhålls ofta, att rätt för minoritetsaktieägare att för bolagets räkning föra talan mot bolagsledningen med yrkande om skadestånd till bolaget (derivativ talan) utgör ett mycket viktigt moment i minoritetsskyddet. I den mån enskild aktieägare inte anses ha rätt att föra talan om ersättning för indirekt skada, utgör en sådan talan den enda möjligheten för minoritetsaktieägare att skydda sig mot följderna av skador som en av majoriteten stödd bolagsledning tillfogar bolaget. Med hänsyn till att kommittén under 5.6.1.2 konstaterat, att enskild aktieägare som regel inte har anspråk på ersättning för indirekt skada enligt svensk rätt, finns det skäl att överväga om den nuvarande regeln om minoritetstalan ger minoriteten ett tillräckligt skydd.

Enligt kommittén skulle det föra för långt, att låta varje enskild aktieägare föra derivativ talan. Som Lagberedningen funnit, skulle en sådan ordning – som förutsätter att varje aktieägare också kan ominstetgöra verkan av ett ansvarsfrihetsbeslut – innebära alltför stora risker för att organledamöter utsattes för svagt grundade eller rentav chikanösa ersättningsanspråk. Rätten till derivativ talan bör alltså alltså vara knuten till det intresse i bolaget som en viss andel av dess aktiekapital representerar. Den nuvarande kapitalandelen motsvarar, som nämnts, den som i allmänhet erfordras för utövande av positiva minoritetsrättigheter enligt aktiebolagslagen. I vissa fall tillerkänns emellertid sådana rättigheter även en mindre minoritet. Sålunda har lagstiftaren uppmärksammat att kravet på innehav av en tiondel av aktierna kan vara svårt att uppfylla i bolag med stor ägarspridning och därför för vissa fall, t.ex. val av minoritetsrevisor enligt 10 kap. 1 § fjärde stycket, föreskrivit att också en minoritet om en tredjedel av de vid bolagsstämman företrädda aktierna kan vara tillräcklig. Och i aktiebolagslagens till gemenskapsrätten anpassade fusionsbestämmelser föreskrivs i 14 kap. 25 § första stycket att ägare som innehar minst en tjugondel av aktierna i ett moderbolag, i visst fall kan begära att fusionsplanen underställs bolagsstämman i moderbolaget.

Mot bakgrund av det anförda kunde det övervägas, att i bolag med typiskt sett stor ägarspridning knyta rätten till väckande av derivativ talan till en mindre andel av aktiekapitalet än en tiondel. Kommittén anser emellertid att det är väsentligt att för utövande av denna rätt skall krävas samma kapitalandel som för utövande av övriga minoritetsrättigheter, dvs. en tiondel av aktiekapitalet. En lägre krav på kapitalandel i fråga om derivativ talan kunde riskera att rubba systematiken i lagen. På grund härav föreslår kommittén ingen ändring i

gällande rätts bestämmelser om vilken kapitalandel som skall krävas för utövande av minoritetsrättigheter enligt 15 kap. 5 §.

Aktieägare som för derivativ talan svarar enligt 15 kap. 5 § andra stycket för rättegångskostnaderna men har rätt till ersättning av bolaget för kostnad som täcks av vad som genom rättegången kommit bolaget till godo. Denna kostnadsregel, som infördes genom 1910 års aktiebolagslag, innebär att aktieägarna får stå för sina egna kostnader under processens gång. Om de förlorar målet, svarar de såväl för sina egna kostnader som för den ersättning för rättegångskostnader motpart kan bli tilldömd. Vinner de målet, skall motparten som regel ersätta dem deras rättegångskostnader. I den mån aktieägarna inte fått sådan ersättning av motparten, har de rätt att få täckning för resterande del ur det belopp som kan ha kommit bolaget tillgodo genom rättegången (NJA II 1910 s. 120 f.).

Rättegångskostnadsbestämmelsen har kritiserats för att verka hämmande på minoritetsägares möjligheter att föra derivativ talan. Regleringen innebär naturligtvis risker och svårigheter för aktieägarna. Innan målet är slutligt avgjort, måste de själva betala uppkommande kostnader. I aktiebolagsrättsliga processer kan kostnadsbeloppen bli stora, och tappar aktieägarna målet får de som regel ersätta motpartens kostnader. Och även om de vinner målet, riskerar de att motparten saknar betalningsförmåga, såväl beträffande rättegångskostnader som beträffande det skadestånd om vilket talan förs. Kommittén vill emellertid framhålla att dessa kostnadsrisker i princip föreligger i alla dispositiva tvistemål och att det knappast kan komma ifråga att låta minoritetsägare processa på bolagets bekostnad, oberoende av målets utgång. Möjligen kunde man tänka sig en ordning, där bolaget svarade för minoritetsägarnas kostnader sedan domstolen, efter talans väckande, funnit att dessa hade sannolika skäl för sin talan. En sådan lösning saknar emellertid motsvarighet i svensk rätt och det synes tveksamt om den skulle lösa kostnadsproblematiken. Parterna skulle nämligen sannolikt inrikta sina ansträngningar – och därmed kostnader – på den preliminära prövningen. På grund av det anförda finner kommittén inte skäl att föreslå någon ändring av bestämmelsen i 15 kap. 5 § om minoritetsägares ansvar för rättegångskostnader.

Vad gäller anspråk på skadestånd som framställs enligt 15 kap. 1 § andra meningen gäller allmänna processrättsliga regler. Eftersom det vid sådana anspråk kan röra sig om många skadelidande och många käromål, kan stora rättegångskostnader orsakas organledamöterna och processuella handläggningsproblem uppstå. Kommittén behandlar inte dessa problem, vilka snarast tillhör den allmänna processrätten.

Det är emellertid möjligt att en framtida lagstiftning om grupptalan kan bidra till att lösa de nämnda problemen.

5.7 Straffansvar

Genom bestämmelser i 213-216 §§ i 1944 års aktiebolagslag straffbelades överträdelse av åtskilliga föreskrifter i den lagen. I 1975 års lag har de flesta av dessa straffbestämmelser utmönstrats. Enligt vad föredragande statsrådet anförde i propositionen till gällande lag, var straffbestämmelserna i 1944 års aktiebolagslag onödigt omfattande. Reglerna borde kunna göras enklare och mera lättöverskådliga. En utgångspunkt var därvid att i aktiebolagslagen inte behövdes straffbestämmelser som täcktes av brottsbalkens regler. Från principiell synpunkt borde straffsanktioner användas endast om överträdelsen medförde verklig skada eller fara för samhället eller enskild och om frågan inte bättre reglerades på annat sätt, t.ex. med skadestånd eller administrativ kontroll i förening med vitesföreläggande. Vid tillämpningen av aktiebolagslagstiftningen borde sålunda skadestånd och andra sanktionsformer, bl.a. den vidgade rätten för registreringsmyndigheten att förelägga och utdöma vite, i stor utsträckning kunna få samma preventiva effekt som straffbestämmelser. En skärpt kontroll genom revisorer, registreringsmyndigheten m.fl. borde kunna förstärka denna effekt (prop. 1975:103 s. 567).

Kommittén delar den principiella uppfattning om behovet av straffbestämmelser i aktiebolagslagen som kommit till uttryck i motiven till gällande lag. I aktiebolagslagen bör endast sådana förseelser mot lagen straffbeläggas som är av allvarlig art, dock utan att omfattas av brottsbalkens regler. Kommittén har i enlighet härmed föreslagit att underlåtenhet att upprätta i 9 kap. 3 § föreskriven arbetsordning skall kunna föranleda straff. Vidare bör den särskilda insynsrätten enligt 8 kap. 23 § i bolag med högst tio aktieägare straffsanktioneras. Något behov av ytterligare straffbestämmelser har kommittén inte funnit i det arbete som omfattas av förevarande betänkande.

Straffskalan i 19 kap. 1 § synes väl avvägd och torde ge utrymme för en nyanserad påföljdsbestämning. Även om påföljden ofta torde stanna vid böter, ger praxis exempel på att fängelsestraff utdömts vid upprepad brottslighet, NJA 1986 s. 56. Mot bakgrund härav finner kommittén inte heller skäl att föreslå någon ändring av straffskalan i 19 kap. 1 §.

Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

I betänkandet lägger kommittén fram förslag till ny lydelse av 8-10 och 15 kap. i 1975 års lag. Kapitlen handlar om bolagsstämma, bolagets ledning, revision och skadestånd medan bestämmelserna i 19 kap. 1 § föreskriver straff för vissa överträdelser av aktiebolagslagen. Tillsammans reglerar dessa bestämmelser bolagets organisation och ledning. Systematiskt hör 8-11 samt 15 kap. nära samman. Bestämmelserna har stor praktisk betydelse. I en helt ny lag (se under Kap. 1 Kommitténs uppdrag) skulle bestämmelserna därför föras samman till ett block eller avdelning med placering förslagsvis omedelbart efter de inledande kapitlen.

I förevarande delbetänkande utgår kommittén emellertid från kapitelindelningen i 1975 års lag och inskränker arbetet med lagens övergripande systematik till ett minimum. På det övergripande planet föreslår kommittén endast den nyordningen att kapitlet om bolagsstämma placeras före kapitlet om bolagets ledning.

Inom kapitlet föreslår kommittén betydande redaktionella ändringar. 1975 års lag utmärks av förhållandevis långa paragrafer som försvårar överblicken och gör lagen svårläst. Kommittén har velat öka läsbarheten och begripligheten genom att bryta ner regelverket i kortare paragrafer och genom att utnyttja mellan- och paragrafrubriker. Det är samma teknik som kommittén i ett tidigare betänkande utnyttjat för bestämmelserna i 14 kap. om fusion.

Den helt nya paragrafindelningen i 8-10 samt 15 kap. kan ge intrycket att kommittén föreslår omfattande sakliga ändringar i 1975 års lag. Så är det emellertid inte. Den nuvarande ordningen har vuxit fram under mer än ett sekel och fungerar på det hela taget väl. Kommittén har därför inte funnit anledning att föreslå några större ändringar av det materiella innehållet i dessa kapitel.

En traditionell författningskommentar skulle därför i en mycket hög utsträckning inskränkas till uppgifter om att den föreslagna paragrafen helt eller med endast redaktionella ändringar överensstämmer med ett visst angivet lagrum i 1975 års lag i dess nuvarande lydelse.

Kommittén har funnit det lämpligt att i stället lämna denna typ av upplysningar i två tabeller av samma slag som användes i propositionen med förslag till 1975 års aktiebolagslag (se prop. 1975: 103 s. 638 f.).

Författningskommentaren inskränks därmed i allt väsentligt till att behandla de sakliga ändringar som kommittén föreslår. I några få fall kommenteras dessutom paragrafer där kommittén efter någon tvekan av angivna skäl stannat för att behålla den nuvarande ordningen.

8 kap. Bolagsstämma

2 §

I bolagsordningen får föreskrift om föranmälan av aktieägare tas in. Tiden för föranmälan har förlängts från fem dagar till fem vardagar. Ändringen föranleds av svårigheterna att vid mellankommande helgdagar hinna upprätta röstlängd och vidta praktiska arrangemang före stämman. Med hänsyn till att också kallelsetiden förlängs från två-fyra veckor till tre-fem veckor inger den förlängda tiden för föranmälan inte några betänkligheter.

Föreskrift om föranmälan skall också gälla aktieägares biträde. Den kan däremot inte avse ombud eller biträde åt ombud. En aktieägare som föranmält sig på föreskrivet sätt bör vid sjukdom eller annat förhinder kunna sända ett ombud i sitt ställe utan hinder av att ombudet inte är föranmält.

3 §

En aktieägare har rätt att låta sig företrädas på bolagsstämma genom ett ombud. Paragrafen medger inte att aktieägaren är personligen närvarande tillsammans med sitt ombud.

Av de skäl som utvecklats i allmänmotiveringen föreslår kommittén att fullmaktsinsamlingar inte skall kunna ske på bolagets bekostnad, dvs. med utnyttjande av bolagets resurser i vid mening.

Vill aktieägaren personligen närvara på stämman har han rätt att medföra ett biträde. Ärenden på bolagsstämma kan kräva inläsning av ett omfattande material och aktualiserar ibland frågor av såväl ekonomisk som juridisk natur. Med tanke på sådana situationer föreslår kommittén i tredje stycket att det skall vara möjligt för en aktieägare att medföra inte endast ett, utan två biträden. I doktrinen har meningarna varit delade om ett ombud har rätt att medföra biträde. Kommittén föreslår en uttrycklig bestämmelse om att ombud skall ha

denna rätt. Ett biträde har rätt att på aktieägarens vägnar yttra sig på stämman.

6 §

I första stycket införs termen "årsstämma" som beteckning på den ordinarie bolagsstämma på vilken årsredovisningen skall behandlas. Därigenom kan lagtexten förenklas, se t.ex. 8 kap. 14 §.

7 §

Paragrafen överensstämmer i sak med gällande rätt. Kommittén har emellertid funnit det lämpligt att dela upp bestämmelsen i två stycken, främst för att ge reglerna om minoritetens rätt till extra stämman en mer framträdande placering.

I första stycket behandlas styrelsens rätt att kalla till extra stämman. Några begränsningar i denna bör inte finnas. Skulle styrelsen kalla till stämman i otid riskerar den att inte bli omvald.

I andra stycket finns reglerna om minoritetens rätt till extra stämman. Även reglerna i samma stycke om att var och en av bolagets revisorer kan framtvunga en extra stämman har karaktär av skydd mot majoritetsmissbruk.

8 §

I paragrafens första stycke klargörs att det står varje bolagsstämma fritt att besluta om fortsatt stämman en senare dag. Någon tidsfrist anges inte. Det får emellertid sägas ligga i sakens natur att stämman inte annat än i rena undantagsfall kan fortsätta, om en ny – ordinarie eller extra – stämman har hållits efter det att den förstnämnda stämman inleddes.

Årsstämma skall enligt 6 § besluta om fastställelse av balans- och resultaträkning, om resultatdispositioner samt om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören. I andra stycket av förevarande paragraf klargörs att beslut i dessa frågor skall skjutas upp till fortsatt stämman, om stämmomajoriteten eller en minoritet med minst tio procent av samtliga aktier i bolaget begär det. Sådan stämman skall hållas minst fem och högst åtta veckor efter begäran om det. Den närmare tidpunkten fastställs av bolagsstämman. Förklarar de aktieägare som önskar fortsatt stämman att de inte behöver så lång tid som fem veckor, möter det inte något hinder att den fortsatta stämman hålls tidigare än fem veckor efter begäran.

9 §

Paragrafen överensstämmer med gällande rätt. Den ger aktieägare rätt att få ärende behandlat vid bolagsstämma, om han skriftligen begär det hos styrelsen i så god tid att ärendet kan tas upp i kallelsen till stämman.

När ett yrkande skall anses framställt i så god tid att det kan tas upp i kallelsen får avgöras med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Efter vad kommittén inhämtat kan i börsnoterade bolag ett riktmärke vara omkring en vecka före den planerade kallelsetidpunkten. Endast undantagsvis torde förberedelserna för kallelseförfarandet och stämman ha avancerat så långt innan dess att det är omöjligt att ta upp ett nytt ärende i kallelsen. I bolag med en mindre ägarkrets torde den tidpunkt vid vilken kallelsens innehåll definitivt läggs fast som regel ligga ännu närmare kallelsetidpunkten.

Begäran skall avse ett ärende. Därmed förstås något för bolaget relevant spörsmål som kan bli föremål för beslut på stämman. Sålunda är en begäran om upplysning inte ett ärende. Bestämmelsen ger inte heller en aktieägare rätt att exempelvis göra ett uttalande på stämman.

11 §

Enligt gällande rätt skall kallelse ske tidigast fyra och senast två veckor före stämman. Två veckor anser kommittén vara i kortaste laget. En så kort tid medför problem vid omregistrering av förvaltarregistrerade aktier och kan i praktiken också göra det närmast omöjligt för en aktieägarminoritet att organisera motstånd mot ett förslag som skall behandlas på stämman. Kommittén förslår därför att kallelse får utfärdas tidigast fem och senast tre veckor före stämman.

Som en konsekvens av de nya tiderna för kallelse i första stycket ändras tiden i andra stycket från fyra till fem veckor. Kallelsetiden är densamma oavsett om föransmälan om deltagande i stämman skall ske eller ej.

12 §

Första stycket överensstämmer med gällande rätt.

I andra stycket ges särskilda föreskrifter om kallelse i publika bolag. I bolagsordningen skall det finnas bestämmelser om hur kallelse skall ske och dessa bestämmelser måste utformas i överensstämmelse med andra stycket av förevarande paragraf. Självklart kan ett publikt bolag i bolagsordningen föreskriva att utöver den obligatoriska kallelsen i Post- och Inrikes Tidningar och en rikstäckande

dagstidning så skall kallelse ske t.ex. med brev eller genom en viss ortstidning.

Andra stycket skall ses som ett komplement till första stycket. Skriftlig kallelse enligt första stycket skall i förekommande fall av-sändas också i publika aktiebolag.

Det är inte nödvändigt att alla kallelser sker samma dag. I ett publikt aktiebolag kan det ofta vara lämpligt att utfärda kallelsen i den rikstäckande tidningen på en söndag, då man erfarenhetsmässigt når många läsare, medan kallelsen i Post- och Inrikes Tidningar, som inte utkommer på söndagar, införs en vardag inom den föreskrivna tiden för kallelse.

13 §

Paragrafen har delats upp på tre stycken. Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen har i andra styckets första punkt införts en generell regel av innebörd att om i kallelsen tas upp ett ärende som är av väsentlig betydelse för bolaget, så skall det huvudsakliga innehållet i framlagda förslag redovisas i kallelsen. Det kan för att ta ett exempel gälla förslag om ett större företagsförvärv eller en radikalt ändrad verksamhetsinriktning inom ramen för verksamhetsföremålet enligt bolagsordningen.

14 §

Enligt gällande rätt skall styrelsen hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelse tillgängliga för aktieägarna under minst en vecka närmast före bolagsstämma vid vilken dessa handlingar skall läggas fram. Det är enligt kommitténs mening en för kort tid för att aktieägarna skall hinna ta ställning till materialet. Kommittén föreslår att tiden ändras till två veckor. Som en konsekvens därav föreslår kommittén att den tidpunkt vid vilken revisorerna senast skall överlämna revisionsberättelsen till bolagets styrelse ändras från två veckor före stämman till tre veckor (10 kap. 25 §). Vidare föreslår kommittén att den tidpunkt vid vilken årsredovisningshandlingarna skall avlämnas till revisorerna ändras från en månad till sex veckor före stämman (11 kap. 3 §).

16 §

Vem som öppnar stämman kan få betydelse med hänsyn till att denne fungerar som ordförande till dess att stämman förrättat ordförande-val. Innan detta val förrättas måste röstlängden godkännas och då kan den fungerande ordförandens utslagsröst bli avgörande för

majoritetsförhållandena på stämman. Mot denna bakgrund föreslår kommittén efter viss förebild i 118 § 1944 års aktiebolagslag en bestämmelse om vem som skall öppna stämman. Det är möjligt att i bolagsordningen ange vem som skall vara ordförande på stämman. Med en sådan bestämmelse framstår det som naturligt att styrelsen utser den angivne ordföranden till att också öppna stämman.

17 §

Normalt utses stämмоordföranden genom ett enhälligt val omedelbart efter det att stämman öppnats. Begärs votering kan emellertid valet inte förrättas förrän röstlängden godkänts av stämman. Kommittén har därför funnit det mest logiskt att behandla röstlängden före ordförandevalet. Utses stämmans ordförande med acklamation eller enligt föreskrift i bolagsordningen bör dock behandlingen av röstlängden kunna anstå till dess ordföranden utsetts.

19 §

Det föreligger inte någon skyldighet enligt aktiebolagslagen för bolagsstämman att pröva huruvida aktieägarna kallats på föreskrivet sätt. I registreringsärendet krävs emellertid att bolaget kan styrka att korrekt kallelse skett. Praktiska skäl talar för att i lagen föreskriva att bolagsstämman alltid skall pröva huruvida kallelse till stämman skett på föreskrivet sätt.

20 §

I kallelsen skall anges vilka ärenden som skall förekomma på stämman. Av 15 § framgår att stämman alltid får avgöra ett ärende som inte har tagits upp i kallelsen, om ärendet enligt bolagsordningen skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ett annat ärende som skall avgöras. Den får också besluta att extra bolagsstämma skall sammankallas för behandling av ärendet. Sådana tillägg liksom omkastningar i den inbördes ordning i vilken ärendena skall förekomma får beslutas av stämman. Det är lämpligt att beslut om sådana justeringar i den föreslagna dagordningen fattas innan de egentliga stämmoförhandlingarna inleds.

21 och 22 §§

I paragraferna har begreppet förfång ersatts med det modernare begreppet skada. Kommittén har med detta inte åsyftat att göra någon ändring i sak.

Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen har i 22 § utgångspunkten för beräkning av den i första stycket angivna tidsfristen ändrats till två veckor efter stämman.

23 §

Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen föreslår kommittén att aktieägares insynsrätt i aktiebolag med högst tio ägare skall kunna utövas genom ombud och med hjälp av biträde.

29 - 31 §§

För att undvika att ordet närvarande används i olika betydelser i 17 respektive 29 och 31 §§ föreslår kommittén en redaktionell ändring i sistnämnda paragrafer.

Liksom på andra ställen i lagen åsyftar begreppet företrädde aktier i 30 och 31 §§ de aktier som tagits upp i den vid stämman fastställda röstlängden, utan hänsyn till eventuella rösträttsbegränsningar i bolagsordningen.

33 §

Paragrafens andra stycke ålägger styrelsen en skyldighet att underätta skattemyndigheten om ändring av bolagets firma eller säte. Till kommittén har framförts synpunkten att bestämmelsen i denna del inte längre fyller sin ursprungliga funktion och skulle kunna upphävas. Kommittén har emellertid inte ansett sig ha tillräckligt underlag för att föreslå en sådan åtgärd.

34 och 35 §§

I 1975 års lag finns inte några bestämmelser om hur omröstning skall ske. I praktiken fattas de flesta beslut med acklamation. Begärs omröstning tillämpas en propositionsordning som leder till att endast två förslag står emot varandra vid den slutliga omröstningen. Då vinner det förslag till beslut som får mer än hälften av de avgivna rösterna.

Även val förrättas som regel genom ett acklamationsförfarande. Begärs omröstning vinner den som får de flesta rösterna. Det innebär att den valde kan ha fått mindre än hälften av de avgivna rösterna.

Kommittén föreslår att den nu beskrivna ordningen lagfästs. Efter viss förebild i 18 § förvaltningslagen (1986:223) har i 34 och 35 §§ tagits in bestämmelser om hur omröstning på bolagsstämma skall genomföras.

Om omröstningen avser någonting annat än val, skall enligt 34 § andra stycket omröstningen som huvudregel ske öppet. Finns det vid

sådan omröstning fler än två förslag, skall propositionsordning användas. Om stämмоordföranden äger aktier i bolaget har han på samma sätt som övriga aktieägare rätt, men inte skyldighet, att delta i omröstningen. Skulle saken efter omröstningen väga lika, avgörs saken av ordföranden (26 §). I tredje stycket har införts en bestämmelse som uttryckligen ålägger ordföranden att i den situationen, oberoende av om han röstat för sina aktier eller ej i själva omröstningen, avgöra saken. I bolagsordningen kan dock föreskrivas att ordföranden inte har eller inte är skyldig att utöva sin utslagsröst. Ordföranden får naturligtvis inte använda sin utslagsröst om han är jävig.

Vid val skall enligt 35 § andra stycket omröstningen ske öppet i publika och slutet i privata bolag, om inte stämman beslutar annat. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottdragning, om inte stämman beslutat att ny omröstning i sådant fall skall genomföras (27 §).

36 §

I första stycket slås fast att protokoll skall föras genom stämмоordförandens försorg. Vid stämman kan utses en särskild protokollförare, men inget hindrar att protokollet förs av ordföranden. I protokollet skall alltid ange dels dagen för stämmans beslut, dels orten för stämman. En annan nyhet är att protokollet, om omröstning skett, skall innehålla uppgift inte endast om hur omröstningen utfallit, utan också om vilka yrkanden som ställts.

Protokollet skall enligt tredje stycket undertecknas av protokollföraren. Protokollet skall justeras av ordföranden, om denne inte fört protokollet, och av den eller de justeringsmän som stämman utsett. Har flera justeringsmän utsetts, måste protokollet justeras av samtliga justeringsmän.

Fjärde stycket är nytt. Det föreskriver en skyldighet för bolaget att sända en kopia av stämmoprotokoll till aktieägare som begär det och uppger sin postadress. Bestämmelsen gäller i första hand det senaste stämmoprotokollet. Den kan inte åberopas för att få kopia på rent historiskt material.

38 §

I mål om klander av bolagsstämmobeslut som skall registreras, skall domstolen i vissa fall underrätta PRV om lagakraftäggande dom samt om interimistiskt beslut om inhibition. Någon skyldighet för domstolen att underrätta PRV om att klandertalan väckts föreligger emellertid inte. I syfte att underlätta för PRV att avgöra om registrering av ett bolagsstämmobeslut bör ske, har i fjärde stycket tagits in en

bestämmelse om att domstolen alltid skall underrätta PRV, när talan om klander har väckts mot ett stämmobeslut som är av den art att det skall anmälas för registrering.

40 §

I paragrafen har lagts till ett nytt fjärde stycke. Bestämmelsen skall, i fråga om skiljeförfaranden som grundas på skiljeklausul i publikt aktiebolags bolagsordning, tillämpas i stället för reglerna i 23-24 §§ lagen om skiljemän såvitt dessa gäller ansvaret för och fördelningen mellan parterna av kostnaderna för skiljeförfarandet. Bestämmelsen är tvingande. Det är alltså inte möjligt att genom föreskrift i bolagsordningen eller avtal i det enskilda fallet föreskriva en annan kostnadsfördelning.

Lagrummet innebär att bolaget alltid skall svara för hela ersättningen åt skiljemännen för deras arbete och omkostnader. Enligt bestämmelsens huvudregel skall dessa kostnader även slutligt stanna på bolaget. Att upprätthålla en sådan regel undantagslöst kan emellertid leda till icke önskvärda resultat. Skiljemännen har därför fått rätt att, om det finns särskilda skäl för det, förplikta bolagets motpart att helt eller delvis ersätta bolagets kostnader för skiljeförfarandet.

Möjligheten att avvika från huvudregeln bör utnyttjas restriktivt. Med särskilda skäl avser kommittén i första hand situationer liknande dem som i 18 kap. 3 § och 6 § RB fått motivera avsteg från huvudregeln om ansvaret för rättegångskostnader. Har t.ex. bolagets motpart utan fog påkallat skiljeförfarande eller på annat sätt oaktsamt föranlett ett sådant förfarande, bör skiljemännen kunna ålägga motparten ersättningsskyldighet mot bolaget. Om bolagets motpart genom försumlig processföring vållar ytterligare kostnader för förfarandet, bör han kunna åläggas att svara för dessa kostnader.

Det bör framhållas, att bestämmelsen endast gäller kostnaderna för själva skiljeförfarandet och alltså inte reglerar frågan om parts ansvar för motparts processkostnad.

9 kap. Bolagets ledning

1 §

Paragrafens första stycke slår fast att det är styrelsen som har det primära ansvaret för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Bolagsstämman är emellertid bolagets högsta beslutande organ. Det är därför möjligt för stämman att lägga fast bolagets organisation och riktlinjer för förvaltningen av bolagets

angelägenheter exempelvis i bolagsordningen. Detaljer i organisationen kan också höra till den löpande förvaltningen och därmed falla inom verkställande direktörens beslutanderätt. Det sistnämnda följer av 23 §.

Det skulle föra för långt att i lagen ange ens i huvuddrag hur ett aktiebolag skall vara organiserat. Det är en uppgift som normalt ankommer på styrelsen att besluta om. Av andra stycket framgår dock att i organisationen måste ingå funktioner för kontroll av bokföringen, medelsförvaltningen och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt. Det åligger styrelsen att se till att dessa delar av organisationen har en utformning som svarar mot bolagets behov.

Som utvecklats i allmänmotiveringen skall styrelsen genom instruktioner bestämma arbetsfördelningen mellan styrelsen, å den ena sidan, och verkställande direktören och andra organ som styrelsen inrättar, å den andra sidan. En bestämmelse om detta har upptagits i tredje stycket.

2 §

Styrelsens övergripande uppgift är att svara för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter. Det senare innefattar bl.a. en skyldighet att fortlöpande bedöma bolagets ställning i olika avseenden och om så behövs besluta om åtgärder med anledning därav. För att understryka styrelsens roll i detta sammanhang föreslår kommittén att i lagen tas in en särskild bestämmelse som ålägger styrelsen att dels fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation, dels försäkra sig om att i bolaget finns ett rapporteringssystem som kan ge styrelsen det underlag som krävs för sådana bedömningar.

Skyldigheten att fortlöpande bedöma bolagets ekonomiska situation åvilar styrelsen som kollektiv. Styrelsen kan i arbetsordningen (jfr 3 §) föreskriva en arbetsfördelning mellan ledamöterna, men för den slutliga bedömningen av bolagets utveckling i olika avseenden svarar styrelsen som helhet.

Skyldigheten att fortlöpande bedöma bolagets ställning och resultat kräver att styrelsen hela tiden håller sig underrättad om bolagets förhållanden. För detta ändamål måste i bolaget finnas ett rapporteringssystem. Med hänsyn till de skiftande förhållandena i företag i olika branscher, av olika storlek m.m. kan i lagen inte preciseras hur ett sådant rapporteringssystem skall vara uppbyggt eller vad som skall rapporteras. Det får ankomma på styrelsen att se till att det fortlöpande anpassas till styrelsens behov.

Finns det i bolaget en verkställande direktör skall denne ansvara för rapporteringen, men styrelsen skall ange vad som skall rapporteras, när det skall ske och i vilken form uppgifterna skall lämnas.

I större bolag torde det ställa sig naturligt att rapporteringen ger styrelsen underlag för uppföljning av planer, budgetar m.m. liksom för bedömning av bolagets orderstock, finansieringsförhållanden, likviditet och andra ekonomiska förhållanden, exempelvis särskilda risker.

I koncernförhållanden bör moderbolagets styrelse utforma rapporteringssystemet så att den information som behövs om dotterföretagens verksamhet når moderbolagets styrelse. En bestämmelse om detta har upptagits i tredje stycket. För det fall ett dotterbolag är börsnoterat, måste i sammanhanget beaktas inregistreringskontraktets krav på likabehandling av aktieägarna i informationshänseende.

De bestämmelser som har upptagits i 1 och 2 §§ är inte en uttömmande uppräknig av styrelsens uppgifter. I aktiebolagslagen och andra författningar finns bestämmelser som innebär att styrelsen har ytterligare skyldigheter. Som exempel kan nämnas att i 11 kap. föreskrivs att styrelsen skall avge redovisning för sin förvaltning. Bestämmelser om att denna redogörelse skall behandlas på årsstämma finns i 8 kap.

3 §

I den allmänna debatten har under under senare år krävts en skärpning av reglerna rörande styrelsens arbetsuppgifter, arbetssätt och ansvar. Kommittén har i 1 och 2 §§ tillmötesgått en del av dessa krav i fråga om styrelsens arbetsuppgifter. Kommittén har däremot inte funnit det möjligt att i lagen detaljreglera styrelsens arbetssätt. Därtill varierar förhållandena för mycket mellan bolag i olika branscher, av olika storlek, osv. Med viss förebild i nyligen genomförda ändringar i den danska aktiebolagslagen föreslår kommittén i stället att i lagen föreskrivs en skyldighet för styrelsen att upprätta en arbetsordning för sitt arbete. Därigenom uppnås en nödvändig flexibilitet för bolagen, men också ökade möjligheter att utkräva ansvar av styrelsens ledamöter.

I förevarande paragraf har sålunda upptagits en bestämmelse om att styrelsen årligen skall fastställa en arbetsordning för sitt arbete. Arbetsordningen skall för det första innehålla bestämmelser om arbetsfördelningen mellan styrelsens ledamöter, om det över huvud skall finnas en sådan arbetsfördelning.

Om bolaget har en s.k. arbetande styrelseordförande, skall dennes uppgifter regleras i arbetsordningen. Det är viktigt att styrelseord-

föranden i ett bolag i vilket det också finns en verkställande direktör inte tilläggs uppgifter som hör till den löpande förvaltningen.

I arbetsordningen skall också sammanträdesfrekvensen regleras. Det torde ofta ställa sig naturligt att hålla ett konstituerande sammanträde efter årsstämman och därefter ordinarie styrelsesammanträden i vart fall inför framställningen av kvartals-, tertial- och delårsrapporter samt bolagets årsredovisning. Beroende på bolagets verksamhet och andra omständigheter kan det emellertid finnas skäl att utforma sammanträdesmönstret på annat sätt. Ordföranden har alltid möjlighet att kalla till extra styrelsesammanträde när det finns behov därav.

Det ligger nära till hands att styrelsen i samband med att sammanträdesfrekvensen läggs fast, så långt det är möjligt också bestämmer vilka ärenden som skall förekomma på de olika sammanträdena med uppgift om vilket material som skall tillhandahållas ledamöterna.

Arbetsordningen skall också reglera suppleants närvaro och deltagande i styrelsens arbete. Det innebär att det av arbetsordningen åtminstone bör framgå under vilka förutsättningar som suppleant skall kallas till styrelsens sammanträden och inträda i styrelseledamots ställe och, om det finns flera suppleanter, ordningen för deras inträde. I lagen finns bestämmelser om suppleant för arbetstagarledamot. De bestämmelserna skall respekteras när arbetsordningen utformas.

Ingenting hindrar att i arbetsordningen regleras andra frågor än de i paragrafen nämnda. Tvärtom utgår kommittén från att uppräkningsen i lagtexten inte är uttömmande.

4 §

Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen föreslår kommittén att en skillnad görs mellan publika och privata bolag när det gäller styrelsens storlek. Publika bolag måste ha en styrelse med minst tre ledamöter. Det är ett antal som ger utrymme för olika kompetens bland ledamöterna och möjlighet att fatta beslut även om någon av ledamöterna är förhindrad att närvara.

I de privata aktiebolagen finns vanligen inte något behov av en stor styrelse. I flertalet privata aktiebolag finns bara en aktieägare som vanligen också är den ende styrelseledamoten. Är han av någon orsak inte i stånd att fatta beslut, får avgörandet normalt anstå även i viktiga frågor. Det kan emellertid finnas behov av ett snabbt beslut även i enmansbolag, t.ex. för att undgå tvångslikvidation. Med tanke på sådana situationer bör det liksom f.n. finnas åtminstone en styrelsesuppleant som kan träda in. Privata aktiebolag föreslås sålun-

da kunna ha färre än tre ledamöter, under förutsättning att det finns minst en suppleant.

6 §

Kommitténs förslag innebär att val av styrelseledamot liksom för närvarande skall vara giltigt om förslaget vinner relativ majoritet på stämman. Som huvudregel gäller därvid att omröstning sker för varje styrelsepost för sig.

Första styckets andra mening innehåller en nyhet i förhållande till gällande rätt. För närvarande finns inte någon uttrycklig begränsning i möjligheterna att låta utomstående utse styrelsen i aktiebolag. Kommittén föreslår att utomstående även i fortsättningen skall få utse styrelseledamöter. Därmed tillgodoses det intresse som kan finnas att t.ex. en kommun eller en viss organisation blir företräd i styrelsen. Med den grundsyn kommittén har på ägarnas ansvar för bolaget är det emellertid naturligt att förbehålla dem det slutliga avgörandet i alla frågor som de vill besluta om. Det kan de få om de har rätt att på bolagsstämma utse minst hälften av styrelsens ledamöter och styrelsens ordförande, som vid lika röstetal har utslagsröst, alltid utses bland de styrelseledamöter som valts av stämman. Det kan emellertid ibland finnas behov av en professionell ordförande som hämtas utifrån också när antalet stämموvalda och antalet övriga styrelseledamöter är i stort sett lika. Med tanke på den situationen har kommittén stannat för att föreslå att mer än hälften av styrelsens ledamöter skall väljas av bolagsstämman. Bestämmelsen har begränsats till att avse publika aktiebolag.

Ingenting hindrar att de ledamöter som skall väljas av bolagsstämman fördelas mellan olika aktieslag, dvs. att varje aktieslag för sig väljer ett visst antal styrelseledamöter. Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen innehåller förslaget inte några bestämmelser som ger en aktieägarminoritet rätt till styrelserepresentation utan stöd i bolagsordningen.

Även tredje meningen i första stycket är ny. Beträffande skälen för bestämmelsen hänvisas till allmänmotiveringen.

Paragrafens andra stycke har sin förebild i den danska aktiebolagslagen. Det syftar till att öka aktieägarnas kunskaper om dem som föreslås för styrelseuppdrag. Som anförts i allmänmotiveringen bör aktieägarna, när de skrider till val av styrelse, känna till kandidaternas uppdrag i andra företag för att kunna bedöma bl.a. i vad mån de kan ha tid för ett uppdrag som styrelseledamot i bolaget och om de kan ha mot bolaget stridande intressen genom att de exempelvis sitter i styrelsen för konkurrerande företag.

Bestämmelsen ålägger stämмоordföranden att innan styrelsevalet förrättas informera stämmodeltagarna om vad han känner till om kandidaternas uppdrag i andra företag. Det innebär en viss, förhållandevis begränsad undersökningsplikt för ordföranden. Han bör sålunda alltid fråga kandidaterna, eller om det inte är möjligt, förslagsställaren om uppdrag i andra företag. Däremot innebär bestämmelsen inte någon skyldighet för ordföranden att t.ex. begära upplysningar om angivna förhållanden från aktiebolagsregistret.

Det är i koncernförhållanden inte ovanligt att en och samma person sitter i styrelsen för en rad dotterföretag. Är denna person föreslagen till styrelseledamot i moderbolaget är det inte meningsfullt att omedelbart före valet ta upp stämmans tid med en uppräkninɡ av alla hans uppdrag i dotterföretagen. Något liknande gäller om en person med styrelseuppdrag i såväl moder- som dotterföretag i en koncern föreslås som styrelseledamot i ett bolag som inte hör till koncernen. Då bör det räcka med att uppgift lämnas om att han sitter i styrelsen för moderbolaget i den andra koncernen; att han dessutom sitter i styrelsen för en mängd dotterföretag i samma koncern får anses ha ett så begränsat intresse att uppgift om detta inte behöver lämnas innan val förrättas.

På grund av det anförda föreskrivs i andra meningen av andra stycket undantag från skyldigheten att lämna uppgifter av angivet slag innan styrelseval förrättas.

8 §

Stämman kan alltid avsätta styrelseledamot som den valt. Val av styrelseledamot kräver relativ majoritet och någon möjlighet att i det avseendet uppställa ett högre majoritetskrav finns ej. Beslut om entledigande av styrelseledamot fattas med absolut majoritet. Av de skäl som redovisats i allmänmotiveringen bör det inte vara tillåtet i publika aktiebolag att genom föreskrift i bolagsordningen om kvalificerad majoritet förhindra att styrelsen entledigas av aktieägare som har röstmajoritet på bolagsstämman. Däremot bör några sådana begränsningar inte gälla i privata bolag. En bestämmelse härom har upptagits i andra stycket tredje meningen.

12 §

I paragrafens första stycke andra meningen har intagits en föreskrift som saknar motsvarighet i gällande rätt. Där slås fast att styrelsens ordförande skall leda styrelsens arbete och tillse att styrelsen fullgör sina uppgifter. Som framgår av 13 § innebär det bl.a. att ordföranden skall se till dels att ordinarie sammanträden hålls i enlighet med

arbetsordningens bestämmelser, dels att extra sammanträden hålls när det behövs. Han skall också se till att ärenden som bör behandlas av styrelsen kommer upp på styrelsens bord och därvid är beredda på ett tillfredsställande sätt.

Styrelseordförandens arbetsuppgifter är emellertid inte relaterade endast till styrelsens sammanträden. Genom hänvisningen till 2 § åläggs ordföranden också en allmän plikt att övervaka bolagets verksamhet som får anses gå längre än den övervakningsplikt som åvilar styrelsens övriga ledamöter. Styrelseordföranden bör, om inte annat föreskrivs i arbetsordningen, fungera som en länk mellan styrelsen och företagsledningen. Han bör se till att styrelsens ledamöter även mellan sammanträdena får upplysningar rörande bolagets förhållanden, verksamhetens gång och viktigare händelser. Han får också anses bära ett särskilt ansvar för att styrelsens beslut verkställs på lämpligt sätt.

Föreskriften att i aktiebolag med minst 1 milj. kr i aktie- eller maximikapital verkställande direktören inte får vara styrelsens ordförande har i paragrafens tredje stycke ersatts med ett motsvarande förbud i publika aktiebolag.

14 §

Enligt första stycket har verkställande direktören rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden och han har som framgår av 15 § rätt att få avvikande mening antecknad i styrelsens protokoll. Några generella begränsningar i denna rätt att delta i styrelsens sammanträden kan varken stämman eller styrelsen göra. Den arbetsordning för styrelsearbetet som styrelsen enligt 3 § skall utarbeta får inte begränsa verkställande direktörens rätt att delta i styrelsesammanträdena. Däremot kan styrelsen i ett särskilt fall, t.ex. om den vill diskutera att byta verkställande direktör, bestämma att verkställande direktören inte får delta i det sammanträde på vilket denna fråga skall behandlas. Vice verkställande direktör har rätt att närvara vid styrelsesammanträde när han trätt i verkställande direktörens ställe.

16 §

I förevarande paragraf, som infördes i samband med EG-anpassningen av aktiebolagslagen, föreskrivs att alla avtal mellan aktieägaren och bolaget som inte avser löpande affärstransaktioner på sedvanliga villkor, skall antecknas i eller fogas till styrelsens protokoll. Till skillnad från exempelvis den i 2 kap. 9 a § upptagna bestämmelsen om s.k. uppskjuten apport är denna paragraf närmast av ordningskaraktär. Underlåtenhet att anteckna avtal av åsyftat slag

i styrelseprotokoll leder inte till att avtalet blir ogiltigt. Bestämmelsen torde i första hand få betydelse i bevishänseende, exempelvis i en återvinningssituation.

19 §

I andra stycket har upptagits en ny jävsbestämmelse om att styrelseledamot inte får delta i beslut om avtal mellan bolaget och tredje man, som han ensam eller tillsammans med annan får företräda. Det innebär för att ta ett exempel att en styrelseledamot i ett kreditföretag som också är styrelseledamot i ett industriföretag inte kan delta i ett beslut i industriföretagets styrelse om att ta upp ett lån i kreditföretaget. Av andra meningen framgår att bestämmelsen inte skall tillämpas i koncernförhållanden. Den hindrar sålunda inte att gemensamma styrelseledamöter i moderbolag och dotterföretag deltar i beslut om avtal mellan bolagen.

20 §

I gällande rätt föreskrivs skyldighet för större aktiebolag, dvs. bolag med ett aktie- eller maximikapital på 1 milj. kr eller mer, att ha en verkställande direktör. Denna föreskrift har ersatts med en bestämmelse om att publika aktiebolag alltid skall ha en verkställande direktör. I andra bolag, dvs. privata bolag, är det fritt att utse verkställande direktör men någon skyldighet att göra detta föreskrivs inte.

21 §

I andra stycket har upptagits en föreskrift att styrelsen, om den utsett flera vice verkställande direktörer, skall meddela föreskrifter om i vilken inbördes ordning dessa skall träda i verkställande direktörens ställe.

En vice verkställande direktör är blott en suppleant. Han har ingen särskild funktion i andra fall än då han träder i verkställande direktörens ställe. En verkställande och en vice verkställande direktör eller två verkställande direktörer kan inte båda samtidigt utöva verkställande direktörens uppgifter.

24 §

I andra stycket har upptagits en bestämmelse om s.k. ställföreträdarjäv för verkställande direktör, motsvarande vad som i 19 § föreskrivits beträffande styrelseledamot. Beträffande motiven hänvisas till den paragrafen.

10 Kap. Revision och särskild granskning

5 §

Kommittén har funnit det lämpligt att i lagen uttryckligen slå fast att ett aktiebolag skall ha minst en revisor.

8 §

I paragrafen föreskrivs att revisor alltid skall utses för en tid av fyra år. Som anförts i allmänmotiveringen, får tiden för revisors uppdrag varken vara längre eller kortare än fyra år. Den bestämda uppdrags-tiden gäller oavsett om revisorn väljs av bolagsstämman eller utses i annan ordning. Bestämmelsen innebär inte någon begränsning av det antal gånger revisorns uppdrag kan förnyas. På grund av paragrafen måste dock revisorns ställning alltid omprövas vart fjärde år.

I likhet med gällande rätt föreskriver paragrafen att revisorns mandattid skall bestämmas så, att den upphör vid slutet av en ordinarie bolagsstämma, på vilken revisorsval skall förrättas. För en revisor som väljs på ordinarie bolagsstämma år 1995 går uppdrags-tiden följaktligen ut vid slutet av ordinarie bolagsstämma år 1999.

18 §

Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen har i punkten 1 upp-tagits ett förbud mot att till revisor i ett aktiebolag utse den som äger aktie i bolaget eller annat bolag i samma koncern.

26 §

Enligt gällande rätt skall revisorn pröva om årsredovisningen upp-rättats i enlighet med aktiebolagslagen och bokföringslagen samt med iakttagande av god redovisningssed. Redovisningskommittén har i sitt delbetänkande SOU 1994:17 föreslagit att 11 kap. aktiebolagslagen upphävs och ersätts av en ny årsredovisningslag, till vilken även förs bokföringslagens bestämmelser om årsbokslut. Redovisningskommitténs förslag innebär vidare att begreppet god redovisningssed inte längre används i lagtext. Enligt Redovisningskommitténs förslag till årsredovisningslag skall ett aktiebolags årsredovisning bestå av balans- och resultaträkningar, noter, förvaltningsberättelse och, för vissa bolag, finansieringsanalys. De uppräknade handlingarna skall utgöra en helhet. Balans- och resultaträkningarna samt noterna skall ge en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat.

Förevarande paragraf ansluter i sistnämnda avseende till Redovis-ningskommitténs förslag. I revisionsberättelsen skall anges huruvida

årsredovisningen upprättats i enlighet med bestämmelserna i aktiebolagslagen och bokföringslagen. Härutöver skall revisorn särskilt ange om årsredovisningen ger en rättvisande bild av bolagets ställning och resultat.

32 §

Kommittén har i allmänmotiveringen framhållit vikten av att revisors erinringar utan dröjsmål tas upp till behandling av styrelsen. I paragrafens andra stycke föreskrivs därför att styrelsen skall hålla sammanträde för att behandla av revisorn gjorda erinringar inom fyra veckor från det att revisorn överlämnat dem. Skrivelsen med erinringarna kan revisorn lämpligen överlämna till styrelsens ordförande eller till bolagets verkställande direktör. Tvivlar revisorn på att skrivelsen i så fall blir korrekt hanterad, har han möjlighet att sända kopia av den till varje ledamot av styrelsen. Det kan också tänkas fall, då revisorn vill säkra bevisning om att han överlämnat erinringarna. Någon föreskrift om hur erinringarna skall överlämnas har kommittén inte funnit erforderlig.

Styrelseledamot eller verkställande direktör som uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter bestämmelserna i paragrafen, riskerar skadeståndsansvar enligt 15 kap. 1 §.

34 §

Första stycket motsvarar 10 kap. 13 § första stycket med endast en redaktionell förändring. Uttrycket lända till förfång har ersatts med det modernare vara till skada. Någon saklig förändring innebär inte den nya formuleringen (se ang. innebörden av förfångsrekvisitet prop. 1975:103 s. 436).

Andra stycket, som är nytt, har i viss mån utformats med 7 kap. 16 § konkurslagen som förebild. Stycket innebär att revisor i vissa fall är skyldig att underrätta allmän åklagare om misstanke om brott. För att revisorn skall ha en sådan skyldighet, krävs det att han misstänker att ett förhållande, mot vilket han anmärkt i revisionsberättelse eller en sådan anmälning som avses i 10 §, utgör ett brott eller ett led i ett brott av styrelseledamot eller verkställande direktör.

Rekvisitet anledning anta har samma innebörd som enligt 23 kap. 1 § första stycket RB. Enligt nämnda lagrum skall förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning anta att ett brott som hör under allmänt åtal förövat. I rekvisitet anledning anta anses ligga ett krav på att det skall föreligga en misstanke om ett konkret brott (jfr Gullnäs m.fl. s. 23:6). Kommittén har funnit det lämpligt att föreskriva att den grad av misstanke

som skall erfordras för att revisorn skall kunna lämna sin underrättelse, skall motsvara den som erfordras för att förundersökning skall få inledas.

För att revisorn skall vara skyldig att lämna underrättelse till åklagaren krävs vidare att han funnit att det förhållande, mot vilket han anmärkt, vållat väsentlig skada eller innebär fara för sådan skada. Innebörden härav har kommenterats i allmänmotiveringen.

Vad gäller brott som riktas mot bolaget träffar den föreslagna bestämmelsen varje brott, varigenom styrelseledamot eller VD ådrar sig ersättningsskyldighet mot bolaget. Exempel på sådana brott utgör förskingring och andra i 10 kap. BrB upptagna trolöshetsbrott. I fråga om brott, som riktar sig mot tredje man, avser bestämmelsen varje gärning som innefattar överträdelse av aktiebolagslagen eller bolagsordningen. Ett exempel på ett sådant brott är om styrelsen tar in felaktiga upplysningar i bolagets årsredovisning i syfte att förleda någon att lämna bolaget kredit. Om styrelsen lyckas i sitt uppsåt, föreligger ett bedrägeribrott. Eftersom lämnandet av de felaktiga uppgifterna dels innebär ett åsidosättande av bestämmelserna i aktiebolagslagen, dels utgör ett led i bedrägeribrottet, kan revisor enligt förevarande bestämmelse vara skyldig att underrätta åklagare om gärningen. Självfallet har revisorn i det angivna exemplet skäl att överväga anmälan till åklagare endast om han, utöver felet i årsredovisningen, har kännedom om sådana ytterligare omständigheter som gör att han har anledning anta att den felaktiga uppgiften lämnats i brottsligt syfte.

Enligt aktiebolagslagen åligger det styrelsen att tillse att organisationen beträffande bokföringen och medelsförvaltningen även innefattar en tillfredsställande kontroll. Verkställande direktör skall bl.a. sörja för att bolagets bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag. Finner revisor att bolaget inte efterföljt bestämmelserna i bokföringslagen (1976:125) kan det ge honom anledning att göra anmärkning i revisionsberättelsen. Åsidosättande av bokföringsskyldigheten kan utgöra bokföringsbrott. Bokföringsbrottet kan därutöver ingå som ett led i annat brott (angående exempel härpå hänvisas till prop. 1975: 103 s. 574). Även i dessa fall kan revisor enligt förevarande bestämmelse vara skyldig att underrätta åklagare om brottsmisstanke, under förutsättning att förfarandet vållat väsentlig skada eller fara för sådan skada.

Som framgår av det ovan sagda, är det inte nödvändigt att den gärning, mot vilken revisorn riktat anmärkning, i sig utgör ett brott. Det är tillräckligt att den är ett led i ett brott.

I underrättelsen bör revisorn så utförligt som möjligt ange de skäl som enligt hans uppfattning föranleder brottsmisstanken. Med hänsyn

till att svårhetsgraden hos de brott som kan omfattas av rätten till underrättelse som regel medför att förundersökningen inte får ledas av polismyndighet, har föreskrivits att underrättelsen skall lämnas direkt till åklagare.

Förslaget upptar inte någon bestämmelse om straff för revisor som åsidosätter underrättelseplikten enligt förevarande paragraf. Frågan huruvida en revisor, som underlåter att anmäla ett misstänkt förhållande som sedermera visar sig vara ett brott eller ett led i ett brott, kan ådra sig ansvar för medhjälp till brottet får bedömas enligt allmänna straffrättsliga regler. Det är tänkbart att underlåtenhet av revisor att lämna underrättelse enligt förevarande paragraf i vissa fall kan innebära att han skall anses ha främjat gärningen i den mening som avses i 23 kap. 4 § BrB. Av sistnämnda lagrum följer emellertid att ansvar för medhjälp kan drabba honom endast om han uppsåtligen eller – i fall huvudbrottet är straffbart även vid oaktsamhet – av oaktsamhet åsidosatt underrättelseplikten, se Beckman s. 624 f. Jämför även NJA 1988 s. 383 vari revisor, som varit försumlig vid utförandet av sitt granskningsuppdrag, ansågs av oaktsamhet ha främjat av styrelseledamöter begångna bokföringsbrott.

35 §

Paragrafen motsvarar 10 kap. 13 § andra stycket med endast en redaktionell jämkning. Uttrycket lända till väsentligt förfång har i konsekvens med vad som skett i 34 § ersatts med formuleringen vara till väsentlig skada. Den nya formuleringen är inte avsedd att innebära någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt.

11 kap. Redovisning

3 §

I paragrafen första stycke har föreskrivits att årsredovisningshandlingarna skall lämnas till revisorerna minst sex veckor innan årsstämman skall hållas. Revisorerna får alltså en i förhållande till vad som föreskrivs i gällande lag längre tid på sig att granska dessa handlingar. Angående bestämmelsens motiv hänvisas till kommitténs överväganden under 5.2.5.4.

9 §

I paragrafens andra stycke har föreskrivits att det arvode revisorn uppburit för sitt revisionsuppdrag skall anges i förvaltningsberättelsen. Vidare skall, om någon av bolagets revisorer eller det revisions-

företag där han är verksam utfört konsulttjänster åt bolaget under det gångna räkenskapsåret, uppgift om detta lämnas i förvaltningsberättelsen. I publika aktiebolag skall den ersättning som bolaget betalat till revisorn eller revisionsföretaget för konsulttjänster anges särskilt med uppgift om beloppet. Utan att det föreskrivits i lagtexten bör uppgift lämnas om vilka slag av konsulttjänster som utförts. Med konsulttjänster avses rådgivning som ligger utanför det egentliga revisionsuppdraget. Angående skälen för bestämmelsen hänvisas till kommitténs överväganden under 5.5.3.3.

15 Kap. Skadestånd m.m.

12 §

Av de skäl som anförts i allmänmotiveringen har preskriptionsfristen i punkterna 1 - 3 förlängts till fem år.

19 Kap. Straff och vite

1 §

I första stycket tredje punkten har den insynsrätt i aktiebolag med högst tio aktieägare som föreskrivs i 8 kap. 23 § straffsanktionerats. Detsamma gäller styrelsens skyldighet enligt 9 kap. 3 § att upprätta en arbetsordning för sitt arbete.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Punkten 1

Kommitténs betänkande överlämnas till regeringen i mitten av maj 1995. Efter sedvanlig remissbehandling kan arbetet på en lagrådsremiss påbörjas i regeringskansliet under hösten 1995. Det är emellertid inte att räkna med att riksdagen fattar beslut i ärendet förrän tidigast våren 1996. Därefter behövs viss tid för information och utbildningsinsatser. I kraftträdandetiden har därför satts till den 1 januari 1997.

Såvitt gäller bolagsstämman innebär de nya bestämmelserna inte några större förändringar. Det är vissa justeringar i bestämmelserna om föranmälan, tid och sätt för kallelse samt majoritetskravet vid val på stämma samt avskaffandet av den s.k. 20-procentsregeln som kan föranleda ändringar i de befintliga bolagsordningarna (se nedan under punkterna 4 och 5) som förtjänar en övergångsreglering.

För styrelsen innebär kommitténs förslag vissa nya uppgifter. Bl.a. åläggs styrelsen att utforma ett tillfredsställande rapporteringssystem samt att fastställa en arbetsordning för sitt eget arbete (9 kap. 2 och 3 §§). Dessa uppgifter måste styrelsen fullgöra så snart de nya bestämmelserna trätt i kraft. Någon övergångstid behövs inte.

Kommittén föreslår att styrelsen i ett publika bolag alltid skall bestå av minst tre ledamöter. Är antalet ledamöter lägre vid ikraftträdandet får bestämmelserna i 9 kap. 9 § om fyllnadsval tillämpas.

Också för revisorerna innebär kommitténs förslag delvis nya uppgifter som skall fullgöras så snart bestämmelserna trätt i kraft. Bl.a. åläggs de att till åklagare anmäla brott som de anmärkt i revisionsberättelsen. Det ligger i sakens natur att någon anmälningsskyldighet inte föreligger beträffande revisionsberättelse som avgivits före ikraftträdandet.

Punkten 2

I den nya lagen byter 8 och 9 kap. plats så att bolagsstämma behandlas före bolagets ledning. Dessutom har 10 och 15 kap. blivit föremål för en så genomgripande redaktionell översyn att paragrafindelningen måste betecknas som helt ny. Hänvisningar i författningar till bestämmelser i 8, 9, 10 eller 15 kap. aktiebolagslagen måste därför justeras. Det är ett omfattande arbete och tiden har inte räckt till mer än en genomgång av hänvisningarna i aktiebolagslagens övriga kapitel till de nu nämnda. I denna punkt av övergångsbestämmelserna har

därför upptagits en bestämmelse som innebär att hänvisningar i lag eller annan författning till 8, 9, 10 eller 15 kap. aktiebolagslagen i deras äldre lydelse skall läsas som om de avser de nya bestämmelser som träder i stället för de direkt angivna lagrummen.

Punkten 3

De nya bestämmelserna skall tillämpas på alla stämmor som hålls efter ikraftträdandet. För bolagsstämmor som hållits dessförinnan gäller äldre bestämmelser.

Det finns i dag bolagsordningsbestämmelser som blir ogiltiga med kommitténs förslag. Som exempel kan nämnas bestämmelser i bolagsordningen som föreskriver kvalificerad majoritet för entledigande av styrelseledamot som utsetts av bolagsstämman. Kommittén föreslår för de publika bolagens del ett förbud mot sådana bestämmelser. Ett entledigandebeslut som har fattats före ikraftträdandet skall emellertid bedömas efter den lag som gällde vid tiden för beslutet även om beslutet anmäls för registrering när de nya bestämmelserna trätt i kraft. Det är innebörden av förevarande punkt. Den gäller också styrelsebeslut.

Bestämmelsen får tillämpas analogt på förhållanden som avses i punkten 5 av övergångsbestämmelserna. Antag att stämma hålls hösten 1998 i ett bolag som inte i sin bolagsordning har gjort undantag för rösträttsbegränsningen i 9 kap. 3 § första stycket ABL. Trots att 60 procent av samtliga aktier ägs av en enda aktieägare kan övriga aktieägare på grund av 20 procentregeln genomdriva beslut om exempelvis nyemission. Det är tydligt att om beslutet om nyemission anmäls för registrering efter utgången av år 1998, beslutet skall anses vara giltigt och registrering ske.

En mera komplicerad fråga är om ett bolag med tillämpning av äldre bestämmelser hösten 1996 beslutar ändra bolagsordningen på ett sätt som strider mot de nya bestämmelserna. Det kan för att anknyta till exemplet ovan gälla införande av en bestämmelse om kvalificerad majoritet för entledigande av styrelseledamot som utsetts av bolagsstämman. Hur skall PRV ställa sig om bolaget år 1997 anmäler en sådan bolagsordningsändring för registrering? Enligt 18 kap. 4 § skall PRV ju vägra registrering av beslut som till sitt innehåll strider mot lag. Kommittén menar emellertid att ett sådant beslut inte strider mot lag eftersom förevarande punkt av övergångsbestämmelserna innebär att lagligheten skall bedömas efter den lag som gällde vid tiden för beslutet. Det är emellertid lämpligt att PRV i ett sådant fall upplyser om att ett bifall till registreringsanmälan får

till följd att styrelsen enligt punkten 4 av övergångsbestämmelserna måste verka för att bolagsordningen ändras på nytt till överensstämmelse med de nya bestämmelserna.

Enligt kommitténs förslag byts det nuvarande förbudet för *verkställande direktör att vara styrelseordförande* i bolag med ett aktiekapital eller maximikapital som uppgår till minst 1 milj. kr mot ett motsvarande förbud att vara styrelseordförande i publika bolag. Om det i ett publikt aktiebolag finns en verkställande direktör som är styrelseordförande, får denna ordning bestå till utgången av mandatperioden.

Punkten 4

I en bolagsordning kan införas alla slags bestämmelser under förutsättning att de inte strider mot aktiebolagslagen eller annan lag eller författning. Man kan exempelvis i bolagsordningen ta in instruktioner för styrelsens eller verkställande direktörens arbete. Däremot kan man t.ex. inte göra inskränkningar i rätten för aktieägare att delta i bolagsstämma eller klandra bolagsstämmobeslut. Det kan i det enskilda fallet vara svårt att avgöra i vad mån en bolagsordningsbestämmelse strider mot aktiebolagslagen eller grunderna för denna. Avgöranden av det slaget får fattas i den praktiska rättstillämpningen.

Med hänsyn till det skiftande innehållet i bolagsordningarna är det svårt att ange i vilken utsträckning kommitténs förslag innebär krav på ändringar i dessa. Det får bli en uppgift för varje styrelse att ställa bolagsordningen i det egna bolaget mot den nya lagstiftningen och pröva i vad mån ändringar krävs. Kommittén föreslår i förevarande punkt av övergångsbestämmelserna att styrelsen till första ordinarie bolagsstämma efter ikraftträdandet skall lägga fram förslag om ändring av bolagsordningen till överensstämmelse med de nya bestämmelserna.

Till ledning för den styrelseprövning som måste ske pekar kommittén i det följande på några av de nya bestämmelserna som med all sannolikhet kräver ändringar i bolagsordningen för många bolag. Uppräkningen gör emellertid inte anspråk på att vara fullständig.

Det är vanligt med bestämmelser om *föranmälan* för att aktieägaren skall få delta i bolagsstämma. Kommittén föreslår att föreskrift om föranmälan inte får innebära att anmälan skall ske tidigare än fem vardagar – i stället för fem dagar – före stämman. En föreskrift om föranmälan skall alltid också gälla biträde åt aktieägare. Bestämmelsen om biträde innebär krav på komplettering av samliga bolagsordningsbestämmelser om föranmälan (8 kap. 2 §).

Tiden för kallelse behöver inte anges i bolagsordningen. Det är emellertid möjligt att precisera tidpunkten inom den ram som lagen anger, enligt gällande rätt två till fyra veckor och enligt kommitténs förslag tre till fem veckor före stämman. I de flesta bolagsordningar finns en bestämmelse som föreskriver att kallelse skall ske tidigast två veckor före stämman. En sådan bestämmelse måste ändras (8 kap. 11 §).

I 2 kap 4 § anges vad en bolagsordning alltid skall innehålla. Bl.a. skall *sättet för sammankallande av stämma* anges. Kommittén föreslår att i publika bolag kallelse alltid skall ske genom kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar och en rikstäckande dagstidning. Det innebär att nära nog samliga publika aktiebolag måste ändra sin bolagsordning på denna punkt (8 kap. 12 § andra stycket).

Kommittén föreslår att relativ majoritet skall gälla vid *val på bolagsstämma* och att vid lika röstetal lottnings eller ny omröstning skall företas; längre gående villkor får inte föreskrivas i bolagsordningen. Det finns bolagsordningar som föreskriver kvalificerad majoritet för bl.a. val av styrelse. Sådana föreskrifter måste ändras (8 kap. 27 §).

Styrelsen skall enligt kommitténs förslag väljas av bolagsstämman. I bolagsordningen får dock föreskrivas att en eller flera styrelseledamöter, i publika bolag dock mindre än hälften av samtliga, skall utses på annat sätt. Styrelsen eller någon ledamot av styrelsen får inte ges rätt att utse ledamot av styrelsen. En föreskrift i bolagsordningen för ett publikt bolag om att samtliga styrelseledamöter skall utses av annan än bolagsstämman eller att styrelsen helt eller delvis skall förnya sig själv måste alltså ändras (9 kap. 6 §).

Kommittén föreslår ett förbud i publika bolag mot bestämmelser i bolagsordningen som innebär krav på kvalificerad majoritet för *entledigande av styrelseledamot* som utsetts av bolagsstämman. Bolagsordningar med sådana krav måste ändras (9 kap. 8 §).

Enligt kommitténs förslag byts det nuvarande förbudet för *verkställande direktör att vara styrelseordförande* i bolag med ett aktiekapital eller maximikapital som uppgår till minst 1 milj. kr mot ett motsvarande förbud att vara styrelseordförande i publika bolag. Om det i ett publikt aktiebolag med ett aktiekapital som inte uppgår till det nämnda beloppet finns en bolagsordningsbestämmelse om att styrelseordförande skall vara verkställande direktören, måste bestämmelsen alltså ändras (9 kap. 12 §).

Uppdrag att vara *revisor* gäller för tid som anges i bolagsordningen. Enligt kommitténs förslag får revisors uppdrag inte längre gälla tills vidare. Bolagsordningsbestämmelser med föreskrift om att revisor skall utses för obestämd tid måste alltså ändras (10 kap. 8 §).

Punkten 5

I 9 kap. 3 § finns i dag en bestämmelse om att ingen får rösta för egna eller andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna, om ej annat följer av bolagsordningen. Denna bestämmelse föreslår kommittén skall utmönstras ur aktiebolagslagen. Det får betydelse för maktförhållandena på bolagsstämman i bolag som saknar föreskrift i bolagsordningen om undantag från bestämmelsen. En aktieägare med mer än 20 procent av aktierna på stämman får utan rösträttsbegränsningen möjlighet att rösta för de överskjutande aktierna vilket kan få till följd att makten på stämman går över på honom.

Det kan emellertid enligt kommitténs mening inte komma i fråga att låta rösträttsbegränsningen gälla för evig tid i bolag som har bildats före utgången av år 1996. Kommittén föreslår att bestämmelsen får leva vidare under en viss kortare övergångstid som bör löpa ut den 1 januari 1999. Under övergångstiden bör det vara möjligt att på ett enkelt sätt i bolagsordningen införa en rösträttsbegränsningsregel som överensstämmer med den nuvarande lagbestämmelsen. Någon skyldighet att avsända skriftlig kallelse till varje aktieägare med anledning av ett sådant förslag till ändring av bolagsordningen bör inte finnas. Den ifrågavarande ändringen av bolagsordningen fordrar enligt 8 kap. 30 § 1 i förslaget, vilket på denna punkt överensstämmer med gällande rätt, att det biträds av aktieägare med två tredjedelar av de avgivna rösterna och 90 procent av de på stämman företrädda aktierna. Kommittén föreslår att majoritetskravet under övergångstiden skall vara lägre och motsvara vad som i allmänhet gäller för ändring av bolagsordningen, nämligen två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de på stämman företrädda aktierna. På grund av första meningen av förevarande punkt i övergångsbestämmelserna gäller rösträttsbegränsningsregeln vid den tidpunkt då bolagsstämman går till omröstning. Ingen aktieägare får alltså rösta för egna eller andras aktier för sammanlagt mer än en femtedel av de på stämman företrädda aktierna.

Punkten 6

Enligt kommitténs förslag får revisors uppdrag inte längre gälla tills vidare. Uppdrag som vid ikraftträdandet löper tills vidare bör bringas att upphöra så snart som möjligt. Kommittén anser att revisorsval i så fall lämpligen bör förrättas vid den första ordinarie stämma som hålls efter ikraftträdandet. Förevarande punkt innebär att ett gammalt tillsvidareuppdrag som revisor automatiskt upphör vid utgången av

den första ordinarie bolagsstämma som hålls efter ikraftträdandet. Om bolaget försummar att utnyttja tillfället att förrätta revisorsval på denna stämma, kan resultatet bli att bolaget saknar revisor. Bestämmelserna i 10 kap. 11 § om fyllnadsval och 10 kap. 22 § om länsstyrelseingripande skall då tillämpas.

Punkten 7

Kommittén föreslår att preskriptionstiden förlängs från tre till fem år i fråga om skadeståndsanspråk som bolaget har mot stiftare, styrelseledamot, verkställande direktör eller revisor. Om preskriptionstiden löpt ut när de nya bestämmelserna träder i kraft får den förlängda preskriptionstiden inte någon effekt. Men i fråga om anspråk som har uppkommit under åren 1993 – 1995 kan det tänkas att bolagets talerätt finns kvar den 1 januari 1997. I så fall kommer den förlängda preskriptionstiden att gälla också dessa äldre anspråk. Kommittén anser emellertid att sådana äldre anspråk bör preskriberas enligt äldre bestämmelser. En föreskrift om detta har upptagits i förevarande punkt av övergångsbestämmelserna. Ett skadeståndsanspråk uppkommer samtidigt med den skadeståndgrundande handlingen eller underlåtenheten. När skadan upptäcks eller när bolaget bestämmer sig för att framställa ersättningsanspråk har ingen betydelse för preskriptionstiden.

Punkten innebär bl.a. att om en styrelseledamot under räkenskapsåret den 1 januari 1996 – den 31 december 1996 vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget, så måste bolaget väcka ersättningstalan mot honom före utgången av år 1999, annars är bolagets talerätt förlorad på grund av treårsfristen i gamla 15 kap. 6 §.

Reservation

Reservation av *Stig Rindborg* (m), *Karin Starrin* (c) och *Ulrika Stuart* (fp)

Skyldighet för revisorer att anmäla brottsmisstanke till åklagare

Alternativ

Det förtjänar understrykas att det inom kommittén inte råder någon delad uppfattning om att medverka i brottsbekämpning är en viktig samhällsuppgift. En lagstadgad anmälningsskyldighet innebär dock ett långtgående ingrepp i revisorns tystnadsplikt.

Förslaget om anmälningsskyldighet har framförts i ett sent skede under utredningsarbetet. Någon analys av effekterna har inte hunnit göras av utredningen. Följdaktligen har ingen diskussion förevarit om olika alternativ. Om en anmälningsskyldighet skall införas bör konsekvenserna inte minst för små och medelstora företag först utredas.

På ett föredömligt sätt har i utredningen gjorts en redovisning av internationella frågor förutom vad avser frågan om anmälningsskyldighet för revisorn. Denna fråga är av väsentlig betydelse. Revisorns roll bör rimligen vara densamma i vart fall i länder inom EU.

I avbidan på ytterligare analys av frågan kan för övrigt i dag åtgärder vidtagas genom samordning av de resurser som finns för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten och tillämpning av de lagar som gäller. Mängder av misstankar om sannolika brott finns i dag anmälda genom konkursförvaltarna utan att dessa hinner bli åtgärdade. Vidare kan följande åtgärdas:

Ge PRV förutsättningar att aktivt granska och anmäla brott i anslutning till de förhållanden som revisorn skall anmärka på i revisionsberättelsen. Inom verket bör finnas jurister med erforderlig utbildning för ändamålet. Orena revisionsberättelser kan översändas till åklagarna.

Särskilda straffavgifter har införts fr.o.m. 1995 för att årsredovisningshandlingarna skall inkomma i tid. Lagen kan kompletteras med en bestämmelse att revisorn i de fall bolaget inte insänder års-

redovisning inom föreskriven tid, skall anmäla till PRV att oren revisionsberättelse avgivits.

Sammanfattningsvis framstår lagregeln att ålägga revisorn angivelseplikt som ett enkelt sätt för staten att komma ifrån en del av sin brottsbekämpande uppgift. Detta sker då till priset av att det görs avkall på regler om tystnadsplikt. Det kan visa sig vara ett dyrt pris. Vid dylik lagstiftning måste man slå vakt om det klimat som måste råda i samarbetet mellan människor.

Särskilda yttranden

Särskilt yttrande av sakkunnige *Sten Lundvall*

Ställningstagande till majoritetens förslag om anmälan av misstanke om brott

Kommitténs majoritet föreslår i avsnitt 5.5.5.1 *Anmälan av misstanke om brott* att en bestämmelse skall införas i aktiebolagslagen av innebörd att en revisor som misstänker brott skall anmäla misstanken till åklagare. Förutsättningen skall enligt förslaget vara *dels* att den gärning som misstänks vara brottslig är av sådan art att den skall anmärkas, och även faktiskt anmärkts, i en revisionsberättelse eller en anmälan enligt ABL 10 kap. 10 § om förtida avgång, *dels* att revisorn finner att det anmärkta förhållandet vållat väsentlig skada eller innebär fara för sådan skada.

Jag avstyrker den föreslagna bestämmelsen om anmälan av misstanke om brott på nedan angivna grunder.

Revisorns tystnadsplikt och oberoende

Tystnadsplikten och oberoendet är grundförutsättningar för en effektiv revision. Dessa är väsentliga för att revisorn skall få tillgång till öppen information om klientföretaget och för att alla intressenter skall kunna ha förtroende för den granskningsuppgift som ålagts revisorerna. När yrkesrevisorer anlitas, vare sig det sker enligt ett lagstadgande eller för ett särskilt avtalat uppdrag, bygger detta ofta på att revisorskåren är högt utbildad i ekonomiska frågor och samtidigt fristående från alla partsintressen. Revisorn får i dag lämna information till utomstående endast i av lagen preciserade fall, och då i form av en revisionsberättelse som blir offentlig och därmed tillgänglig på lika villkor för alla intressenter. En bestämmelse om att revisorn på eget initiativ skall anmäla misstanke om brott och därvid lämna exklusiv information till åklagarmakten skulle radikalt bryta det rollmönster som lagstiftning och näringsliv bygger på.

Kommitténs preliminära förslag

Baserat på kommitténs överväganden och sakbehandling av revisorsavsnittet antog kommittén i september 1994 ett (preliminärt) förslag som innebar att revisorn, under i huvudsak samma förutsättningar som anmälningsplikten enligt det nya förslaget, skulle ges *rätt* att anmäla misstankar om brott till åklagare. Rätten skulle kunna utnyttjas av revisorn efter en omsorgsfull prövning av omständigheterna. Genom att ge revisorn en sådan anmälningsrätt skulle han kunna förhindra att väsentlig skada eller fara för sådan skada åsamkas bolaget. Revisorsorganisationerna kunde förutsättas utarbeta riktlinjer på området och tillhandahålla vägledning i enskilda fall så att bestämmelsen skulle kunna bli effektiv med tillgodoseende av rimliga krav på rättssäkerhet för såväl företag som revisorer.

Majoritetens förslag har inte hunnit sakbehandlas

Revisionsavsnittet behandlades under 1994 och det förslag som ovan benämns "preliminärt" antogs av kommittén i september 1994.

Det nya förslaget från majoriteten presenterades för kommittén först inför sammanträdet den 8 mars 1995, som enligt kommitténs arbetsplan skulle vara det sista sammanträdet för framläggande av synpunkter på betänkandet.

Den enda konsekvensanalys som görs i förslaget är meningen "I tidigare utredningar har antagits, att en omfattande skyldighet för revisorn att anmäla brott skulle leda till ett försämrat förtroende mellan bolagsledningen och revisorn och därigenom leda till en försämrad revision, vilket i sin tur snarast vore ägnat att öka förekomsten av ekonomisk brottslighet i bolagen". Det bör märkas att frågan om revisorns tystnadsplikt varit föremål för noggranna överväganden i olika statliga utredningar under årens lopp. De tidigare utredningarnas slutsatser sägs nu ha "förlorat en stor del av sin bärkraft". Under hänvisning till den s.k. Rubicon-rapporten och det ännu ej antagna s.k. BCCI-direktivet sägs därefter endast att "de nu angivna skälen måste anses väga tyngre än de argument mot en anmälningsplikt som tidigare framförts".

Den arbetsgrupp som upprättade Rubicon-rapporten representerade Riksåklagareämbetet samt Riksskatteverket och kan alltså inte anses vara en utredning med den bredd som behövs för att behandla frågan om revisorns tystnadsplikt. BCCI-direktivet är inte heller relevant eftersom det begränsar sig till verksamheter (banker, försäkringsbolag, etc.) där särskilda skyddsintressen gör sig gällande och vilka står under Finansinspektionens tillsyn.

På grund av att förslaget framlagts så sent har det inte varit möjligt för kommittén att göra en ordentlig konsekvensanalys. En sådan konsekvensanalys skulle bl.a. omfatta en genomgång av majoritetsförslagets följder för revisionens effektivitet och rättssäkerheten samt en belysning av förslaget i internationellt perspektiv. En analys av detta slag skulle kunna möjliggöra för kommittén att pröva alternativa framgångsvägar med utgångspunkt i majoritetens tankegångar.

I avsaknad av egna utredningsresurser kan jag givetvis inte tillhandahålla den konsekvensanalys och den internationella jämförelse som är nödvändig. Jag vill endast redogöra för några möjliga konsekvenser av den föreslagna ordningen, vilka måste vägas mot de fördelar som kan ligga i att åklagaren får tillgång till revisorernas misstankar. Punkterna är inte ordnade efter den tyngd de kan äga vid en sådan avvägning.

Förslaget motverkar sina syften

Revisorn är både för sin granskning och för sin möjlighet att lämna seriös vägledning beroende av ett fritt flöde av information från företagsledningen. Detta flöde förutsätter att företagsledningen är övertygad om att informationen stannar hos revisorn. Anmälningsplikten riskerar alltså att undergräva den brottsförebyggande effekten av revisorns löpande överläggningar med företagsledarna och göra revisionsarbetet mindre effektivt.

Internationellt perspektiv

Svenska företag – och inte bara de största – blir allt mer beroende av utländska marknader, såväl för avsättningen av produkter och tjänster som för finansieringen. För företagets trovärdighet är det nödvändigt att svensk revision följer principer som väcker förtroende och tillit hos utländska intressenter. Revisionsbranschen själv har ägnat stora resurser åt internationell harmonisering. På världsbasis sker detta genom International Federation of Accountants (IFAC) som ger ut rekommendationer på bl.a. revisions- och etikområdena, som i sin tur ligger till grund för motsvarande regelverk i de enskilda länderna. Detta frivilliga harmoniseringsarbete har nyligen lett till att WTO (resultatet av GATTs Uruguayrunda) kommer att särbehandla revisionsbranschen på grund av den redan uppnådda likformigheten. Inom EU görs motsvarande arbete av Fédération des Experts Comptables Européens (FEE). FEE arbetar nu med ett förslag till s.k. sektorsdirektiv för revisionsbranschen som skall ytterligare underlätta utförandet av revisionstjänster över gränserna. FEE samverkar också nära med kommissionen, parlamentet och rådet i arbetet

med det blivande BCCI-direktivet. Dessutom pågår en utredning i regi av Europakommissionen i syfte att undanröja hinder för etablerandet av en inre marknad för revisionstjänster. En ny svensk lagstiftning som – särskilt för utländska bedömare utan detaljkunskaper – ger intrycket att svenska revisorer skall vara åklagarmaktens representanter skulle allvarligt motverka de svenska företagens internationella trovärdighet och jämväl vara ägnad att i omvärldens ögon undergräva revisorns oberoende och trovärdighet. Dessutom skulle den vara svår att förena med de svenska strävandena till regelharmonisering som bedrivs på såväl offentlig som privat basis.

Rättssäkerheten

Huruvida skäligen misstanke om brott skall anses föreligga är en kvalificerad bedömning som ligger utanför den utbildning som åtminstone i dag ligger till grund för auktorisation eller godkännande som revisor. Förslaget får till följd att en revisor kan åläggas såväl skadeståndsansvar som disciplinärt ansvar om han eller hon försummar anmälningsplikten. Härutöver skall revisorn emellertid också kunna ställas till skadeståndsansvar om en brottsmisstanke som faktiskt anmälts visar sig obefogad. På grund av det dubbla skadeståndshotet och åläggandet att göra rättsliga bedömningar som ligger utanför revisorns naturliga kompetensområde är majoritetsförslaget ägnat att inge starka betänkligheter med avseende på rättssäkerheten såväl för företagen som för revisorerna.

Sammanfattning

Majoritetens förslag innebär en principiell förändring av revisorsrollen. Den föreslagna bestämmelsen skulle enligt min uppfattning få långtgående konsekvenser bl.a. för revisorns möjligheter att få information om klientföretaget och för intressenternas uppfattning av revisorns ställning. Den skulle också leda till att svenska regler skulle avvika från vad som är internationell standard ifråga om tystnadsplikten och oberoendet. Den svenska revisorsprofessionen skulle då komma att framstå som avvikande från vad som gäller i den västliga världen, vilket skulle skapa osäkerhet om dess ställning och funktion. En sådan oklarhet skulle bl.a. kunna få konsekvenser för de internationella kapitalmarknadernas syn på de svenska revisorernas oberoende. Majoritetens förslag ålägger revisorn en uppgift som ligger utanför hans eller hennes naturliga kompetensområde vilket inger betänkligheter ur rättssäkerhetssynpunkt. För att på ett ansvarsfullt sätt kunna väga olika intressen mot varandra och ta ställning till

förslaget krävs en omsorgsfull analys av konsekvenserna. Det har ej funnits tid för en sådan analys.

De ovan redovisade förhållandena leder mig till ett avstyrkande av majoritetsförslaget. Jag står fast vid det förslag om ytterligare genombrott av revisorns tystnadsplikt (rätt för revisorn att anmäla brottsmisstanke) som kommittén preliminärt stannat för. Enligt min uppfattning skulle detta förslag bättre tillgodose syftet att bekämpa ekonomiska brott samtidigt som nackdelar förenade med majoritetens förslag skulle kunna undvikas.

Särskilt yttrande av sakkunnige *Sven Ekholm*

I fråga om revisorns tystnadsplikt har jag en avvikande mening. Min främsta invändning är att kommittén föreslår vittgående ändringar som jag, genom min mångåriga yrkesverksamhet, befarar försämrar möjligheterna att utföra ett gott arbete och dessutom sannolikt ej är effektiva. Jag lämnar också förslag om byråjäv, minskade uppgifter i förvaltningsberättelsen samt revisorns granskning av skatter och avgifter, som innebär förenklingar i det praktiska arbetet och därmed minskar kostnaderna.

Revisors tystnadsplikt

Kommittén har föreslagit en obligatorisk anmälningsplikt för revisorer avseende anmälan mot brott.

Den ekonomiska brottsligheten är ett stort samhällsproblem och enligt min mening är det viktigt att revisorernas kompetens utnyttjas i detta arbete. Den viktigaste insatsen gör revisorer genom att förebygga att brottslighet uppkommer genom att ge råd och i förekommande fall uppmärksamma företagen på felaktigheter så att rättelse kan ske. I en expertrapport från Nordiska Rådet (Revisorn och ekonomisk brottslighet, Nord 1992:18) antas att brottslighet som beror på misstag eller dålig kännedom om gällande regler är vanligast förekommande. Om rättelse sker finns det enligt min mening i dessa fall normalt inga skäl att införa någon anmälningskyldighet vad gäller brott.

I ett mindre antal fall förekommer det att företagare begår brottsliga handlingar därför att risken för upptäckt är liten. Även i dessa fall är revisorns granskning väsentlig. Det förekommer också fall där bolagsformen medvetet missbrukas och brott begås. Enligt min mening är det en brist att dagens regler inte medger att revisorn anmäler brottslig verksamhet i dessa fall. Jag ställer mig därför positiv till att en rätt införs för revisorn att anmäla grövre ekonomisk brottslighet.

Utredningens majoritet har emellertid gått ett steg längre och föreslår att en skyldighet skall införas för revisorn att anmäla brott. En sådan skyldighet är enligt min mening inte den effektivaste formen att komma åt den anmälningsvärda brottsligheten. Förslaget är dessutom så oklart utformat att det redan av det skälet inte bör genomföras. Som yrkesverksam revisor och trots min kunskap som sakkunnig i kommittén är det t.ex. inte möjligt för mig att bedöma i vilka fall jag skall anmäla brottslighet. Effekterna av förslaget har inte analyserats tillräckligt, exempelvis borde internationella erfaren-

heter beaktas. Kommiittén borde också ha analyserat förslagets påverkan på revisorns möjligheter att få information från företagen.

Riksdagens revisorer (Insatser mot den ekonomiska brottsligheten 1994/95:RR4) har framhållit att ett grundläggande problem vad gäller beivrande av ekonomisk brottslighet i dag är brottsutredningar hos polis och åklagare. Detta har t.ex. lett till att konkursförvaltare, som har en anmälningsskyldighet, utvecklat en praxis som innebär att endast särskilt allvarliga förfaranden anmäls. Av dessa förfaranden är det emellertid endast en mindre del som utreds och många brottsanmälningar preskriberas. Om en anmälningsskyldighet för revisorer innebär att det tillkommer ett antal anmälningar som inte utreds får det flera negativa effekter. Den viktigaste effekten är att företagarna får en signal om att risken för beivrande är liten även om brottsligheten upptäcks, vilket kan öka benägenheten att begå brott istället för att minska den. Betydligt effektivare, inte minst ur samhällets synpunkt, är om revisorn kan ha en anmälningsrätt för att den vägen trycka på företagen så att de följer gällande regler eller frivilligt vidtar rättelser. Erfarenheter när det gäller orena revisionsberättelser visar att revisorn har goda möjligheter att få till stånd en ändring. Självfallet menar jag att revisorn skall utnyttja sin rätt att anmäla när det är befogat. Mycket av den ringa brottsligheten, som sannolikt ändå inte utreds, kan dock förebyggas på detta sätt. En anmälningsskyldighet skulle öka antalet anmälningar av ej allvarlig art, vilket tar i anspråk resurser från både myndigheter och revisorer, utan att ge någon effekt på den allvarliga ekonomiska brottsligheten.

Företagare kan i dag undgå granskning genom att välja en annan företagsform än aktiebolagsformen. Under senare år har t.ex. näringsdrivande stiftelser bildats där just avsaknad av kontroll varit ett viktigt argument för valet av företagsform. Genom den nya stiftelselagen har denna brist rättats till.

Någon egentlig granskning sker i dag inte av enskilda firmor, handelsbolag, kommanditbolag och EEIG.

Den nyligen genomförda höjningen av kapitalkravet för aktiebolag tillsammans med skattelättnader för företag som inte revideras ser jag på med stor oro. Risken att detta leder till en ökning av den ekonomiska brottsligheten är påtaglig. Det gäller särskilt om regler införs som innebär att företagare eventuellt kan komma att se oss som en motpart i stället för en samtalspartner samtidigt som man underlättar för dem som väljer att stå utanför all egentlig kontroll. Det är inte något som kommer att minska brottsligheten. Enligt uppgifter från PRV bildas f.n. 4-5000 enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag i månaden, varav endast ett obetydligt antal (troligen under 100 per år) avlämnar årsredovisning enligt årsredovisningslagen.

En effektivare insats mot brottslighet av ekonomisk natur är att utöka revisionsplikten för handels- och kommanditbolag och för enskilda firmor. I de fall enskilda näringsidkare och handelsbolag skall revideras skall det krävas en kvalificerad revisor. De skäl som tidigare funnits för att använda lekmanrevisorer är inte längre giltiga. Gränsen för upprättande av årsredovisning och revision bör sättas lägre än i dag. Förslagsvis bör alla företag med anställda omfattas av reglerna.

Kombinerat med en rätt för revisorn att anmäla brott i allvarliga fall, och framför allt med rätt och skyldighet att arbeta för att förebygga brott, kan detta bli en effektiv åtgärd, i motsats till den av kommittén föreslagna. Det är mycket viktigt att vi revisorer får bidra i kampen mot ekonomisk brottslighet, men den resurs som vi utgör måste samhället handskas varligt med.

Byråjäv

Reglerna om jäv för revisor syftar till att revisorn skall ha en självständig ställning i förhållande till det företag som han reviderar. Det avgörande torde därvid vara att revisorn eller revisionsbyrån inte engagerar sig i verksamhet som försvagar deras integritet, självständighet eller oberoende ställning. Studier i Australien och Kanada visar att revisorns engagemang i rådgivningsfrågor i mindre företag inte leder till att revisorn blir beroende. Tvärtom anses revisorns engagemang i företaget medföra att de problem som är förenade med avsaknaden av intern kontroll i företagen kan överbryggas.

Rådgivning och biträde med redovisningstjänster är en viktig och naturlig del av revisorns verksamhet. Dessa tjänster är ändamålsenliga från företagets och andra intressenters utgångspunkt. Reglerna om bokföringsjäv är omdiskuterade och det kan ifrågasättas om de från alla utgångspunkter är ändamålsenliga. Härtill kommer att reglerna, särskilt mot bakgrund av den tekniska utvecklingen, inte längre är enkla att tillämpa. Reglerna bör därför ändras.

Särskilt i mindre företag är behovet av ekonomisk rådgivning och biträde med redovisningstjänster stort. Samtidigt har dessa företag begränsad tillgång till ekonomisk expertis och små resurser för att anlita konsulter varför behovet att anlita revisorn för rådgivning är särskilt framträdande i dessa företag. Denna kunskapsöverföring från revisorn är ofta nödvändig för att företaget skall kunna fullgöra sina skyldigheter och utnyttja sina möjligheter. Mycket av rådgivningen ligger därför i brukarnas intresse, som exempel kan nämnas att företaget lämnar en rättvisande information i årsredovisningar och deklARATIONER.

Olika intressenters intresse är primärt att företaget drivs sunt, fullgör sina skyldigheter i olika avseenden och lämnar en rättvisande information. De har ett starkt intresse av företagets fortlevnad och därför ligger det i deras intresse att revisorn biträder företaget med både revision och rådgivning så länge revisorn är självständig. I riskbedömningsprojektet, som genomförts av NUTEK (delrapporterna Kunskap om risker och Revisorernas erfarenhet av riskhantering i nystartade företag), har det t.ex. framkommit att företagarnas ekonomiska kompetens behöver förstärkas, ofta genom att få företagaren att ta till sig relevant ekonomisk hjälp. Olika utredningar som studerat ekonomisk kriser i företag har också pekat på problemet att företagarna inte har tillräckliga kunskaper eller förmåga att planera och följa upp företagets ekonomi som bidragande orsaker till att företagen hamnat på obestånd och har framhållit betydelsen av ett aktivt agerande av personer, däribland revisorer, i företagets omgivning vilket kan minska förlusterna avsevärt (t.ex. SIND:s Konkursutredningen 1985:7 och Insolvensutredningen SOU 1992:113).

Från denna utgångspunkt är det angeläget att den resurs som revisionsbyråerna utgör kan tas i anspråk för biträde med redovisningstjänster. Inte minst från företagarna själva framhålls ofta att revisionsbyrån bör kunna lämna längre gående biträde med redovisningstjänster och gränsdragningen mellan tillåtna och icke tillåtna tjänster uppfattats som konstlad. Samtidigt är det självfallet viktigt att ha gränser så att revisorns oberoende inte kan sättas ifråga.

Reglerna leder till ett utökat administrativt arbete och därmed ökade kostnader för företagen. Detta är en följd dels av att företagen kan behöva anlita olika rådgivare eller att det inte är möjligt att organisera produktionen av redovisningstjänster effektivt inom företaget, dels av att externa rådgivare inte kan organisera denna produktion på ett rationellt sätt. Här kan erinras om att olika engelska undersökningar indikerar att den relativa kostnaden för redovisning och revision är högre i små företag än i stora. Möjligheterna att organisera en rationell produktion av redovisningstjänster är större i Storbritannien än i Sverige vilket kan innebära att skillnaden är större här.

Samtidigt har den tekniska utvecklingen medfört att bokföring inte längre upprättas på samma sätt som när reglerna infördes. Då fördes det rent faktiskt en grundbok i vart fall i mindre företag och vidare bearbetningar skedde utifrån denna inom revisionsbyrån. I den mån grundböcker fortfarande förs är det huvudsakliga motivet att det krävs för att uppfylla jävsreglerna. Istället har verifikationerna fått en mer central betydelse inte minst som underlag för fortsatt bearbetning. Allt mer av redovisningsproduktionen sker med datorstöd.

Verifikationerna kan redan läsas in automatiskt i redovisningssystemen, grundläggande transaktioner genereras inom systemen samt automatiska beräkningar och konteringar får större betydelse. Överföring av data sker i ökad utsträckning mellan olika datasystem genom t.ex. elektronisk dokumenthantering. Denna utveckling kan förväntas accentuera under de kommande åren, bl.a. genom automatisk inläsning av dokument genom t.ex. inscanning och automatisk identifikation (såsom användning av streckkoder som bärare av redovisningsinformation). Gränsdragningen mellan grund- och huvudbokföring är därmed inte längre lika klar och kan inte lika naturligt läggas till grund för jävsreglernas utformning.

Revisionsarbetet förändras och under de senaste åren har ett omfattande arbete bedrivits för att rationalisera arbetet, bl.a. genom ökad användning av analytiska granskningmetoder. Möjligheterna att ta tillvara dessa effektivitetsvinster i mindre företag är dock ofta begränsade genom avsaknad av intern kontroll i företagen. Om en större del av den tekniska bearbetningen sker inom revisionsbyrån ökar kvaliteten på det grundläggande materialet vilket kan leda till en effektivare revision med högre kvalitet till lägre kostnader genom att arbetet kan koncentreras till väsentliga och riskfyllda områden. Dessutom kan kvaliteten på grundmaterialet förväntas öka vilket har betydelse ur kontrollsynpunkt när t.ex. allt mer av granskningen av deklARATIONER sker maskinellt.

Några enhetliga regler eller praxis finns inte inom EU-området när det gäller revisors biträde med redovisningstjänster. Jämför man emellertid med EU-länder som har en situation när det gäller revisionsplikt och förekomst av revisorer som kan liknas med Sverige kan konstateras att det i regel är tillåtet för revisorn att lämna ett längre gående biträde utomlands än i Sverige. Detta är fallet i bl.a. Danmark, Finland, Nederländerna och Storbritannien där revisorn kan lämna ett mycket långtgående biträde.

Skäl kan i och för sig anföras för att reglerna om individjäv, dvs. jävet för den valde revisorn, bör ändras. En sådan ändring skulle emellertid leda till att revisorns engagemang i företaget ökade på ett sätt som kan påverka hans självständiga ställning. Det bör dock understrykas att detta inte utomlands uppfattats som ett särskilt stort problem. Det är varken nödvändigt eller lämpligt att vidga revisorns möjligheter att biträda företagen med redovisningstjänster. Jag föreslår därför inte någon ändring av reglerna i denna del.

När det gäller byråjäv, dvs. jävet för alla på revisionsbyrån som inte biträder på revisionsuppdraget, är däremot situationen annorlunda. En ändring av dessa regler skulle minska en stor del av de svagheter med nuvarande regler som uppmärksammats ovan. En

utvidgning de tillåtna tjänsterna till tekniskt biträde inom vissa av de moment som nu innefattas i grundbokföring skulle inte påverka revisornas oberoende och självständiga ställning. Fortfarande bör dock företaget avgöra vad som utgör affärshändelser och ordna verifikationerna. Däremot bör revisionsbyrån kunna biträda med att föra in dem i bokföringssystemet och klassificera dem. I sak innebär detta närmast en anpassning till den tekniska utvecklingen, som undanröjer en rad tillämpningsproblem och möjliggör en rationellare produktion av redovisningstjänster.

Denna förändring bör ske genom att regeln ändras så att den anger ett klart uttalat syfte snarare än en fast gränsdragning. Syftet bör därvid vara att revisionsbyrån får biträda med redovisningstjänster som länge det inte rör sig om deltagande i affärsverksamheten genom att t.ex. avgöra vad som utgör affärshändelser. Här bör erinras om att regeringen har föreslagit (prop 94/95:152) en liknande regel med uttalat syfte för verksamhet som kan rubba revisornas opartiskhet eller självständighet istället för affärsverksamhetsförbudet.

Utökad uppgiftsskyldighet i årsredovisningen

Kommittén föreslår att en ny uppgiftsskyldighet skall införas. Uppgiften avser revisionsarvodet och för publika företag revisornas konsultarvode.

I mindre företag är värdet av en sådan uppgift begränsad, genom att det finns så många andra faktorer som påverkar arvodets storlek. Det är därför inte möjligt för utomstående intressenter att dra några slutsatser av beloppens storlek. Aktieägarna i privata bolag har i regel insyn genom styrelseuppdrag eller de speciella insynsreglerna för bolag med färre tio aktieägare.

Kostnaden för revisionen varierar avsevärt beroende på om redovisningen handläggs på företaget, eller genom ett kombinerat uppdrag på revisionsbyrån.

Några bärande skäl för införandet har inte redovisats, varför jag anser att förslaget inte bör genomföras såvitt gäller privata bolag.

Anmälningskyldighet avseende skatter och avgifter

Revisors anmälan gällande för sent betalade skatter fyller inte längre någon funktion. Skälet är att skatteförvaltningen numera har mer aktuella uppgifter än de revisorn kan rapportera om i sin revisionsberättelse. I praktiken fungerar numera systemet så att vid tveksamma fall kontrollerar jag som revisor med skatteförvaltningen innan jag lämnar revisionsberättelsen.

En borttagen särskild rapporteringskyldighet skulle naturligtvis inte innebära att jag som revisor kan underlåta att nämna väsentliga felaktigheter i revisionsberättelsen, men vi och myndigheten sparar en mängd anmälningar som inte längre fyller någon uppgift och kan i stället arbeta med väsentliga uppgifter. Även inom skatteförvaltningen delar man uppfattningen att denna regel kan tas bort.

Jag föreslår därför att den särskilda rapporteringskyldigheten om tidpunkt för betalning av skatter och avgifter tas bort. De andra reglerna fyller fortfarande sin funktion och bör kvarstå oförändrade.

Särskilt yttrande av de sakkunniga *Lars Bredin, Åsa Breeding, Jan Bökmark, Johan Gernandt, Per-Ola Jansson* och *Ulf Magnusson*

Revisorsplikt att anmäla misstanke om brott

Det råder inom kommittén ingen delad uppfattning i fråga om att medverkan i brottsbekämpning är ett viktigt samhällsintresse. Det är också positivt om ett bolags revisorer trots sin generella tystnadsplikt ges möjlighet att i rimlig utsträckning lämna sådan medverkan.

Formerna för revisorns medverkan har inte på ett tillfredsställande sätt hunnit utredas inom kommittén. I avvaktan på närmare utredning och analys av följderna av den föreslagna revisorsplikten anser vi övervägande skäl tala för att endast en *rätt* att göra åtalsanmälan bör föreskrivas.

Enligt vår mening innebär majoritetens förslag en principiell förändring av revisorsrollen. Revisorns tystnadsplikt och oberoende ställning är väsentliga förutsättningar för att en öppen dialog och ett informationsutbyte skall kunna äga rum mellan revisor och reviderat företag. Anmälningsplikten riskerar att hämma detta informationsutbyte och kan därmed motverka den brottsförebyggande effekt som majoritetens förslag vill uppnå. Hårtill kommer att revisorn genom en plikt att göra åtalsanmälan i vissa fall få en uppgift som inte är förenlig med revisorns kunskaps- och kompetensområde. Detta inger betänkligheter från rättssäkerhetssynpunkt.

Sammanfattningsvis anser vi att kommitténs tidigare överenskomna förslag om en anmälningsrätt bättre tillgodoser syftet att bekämpa ekonomisk brottslighet samtidigt som nackdelar med den nu föreslagna anmälningsplikten torde kunna undvikas.

Särskilt yttrande av sakkunnige *Hans Peter Larsson*

Skyldighet för revisorer att anmäla brottsmisstanke till åklagare

Förslaget om skyldighet för revisor att anmäla misstanke om brott riskerar att allvarligt skada aktiebolagens förtroende för revisorn. Revisorns funktion kommer att framstå som oklar om lagen först tvingar bolaget att ha revisor och dessutom ålägger denne att agera till skada för bolaget. Revisorn riskerar att uppfattas som någon form av EKO-polis. Revisorns uppgifter glider över till att bli sådana som normalt ska utföras av myndighetspersoner. Denna rollförändring sker i så fall samtidigt som mindre företag mer än någonsin behöver någon person att rådgöra med kring nya skatte- och redovisningsregler.

Konsekvensen för mindre företag blir högre kostnader för revisionen på grund av ökade krav på utbildning hos revisorn och i vissa fall sannolikt även längre tidsåtgång för uppdraget. Vissa företag kommer dessutom att, enligt vad de själva uppger, låta redovisningen granskas av någon annan innan revisorn utför revisionen.

Förslaget om anmälningsskyldighet har framförts i ett sent skede under utredningsarbetet. Någon konsekvensanalys av effekterna har inte hunnit göras. Följaktligen har heller ingen debatt eller diskussion förevarit kring olika alternativ. Innan en anmälningsskyldighet införs bör därför först konsekvenserna för företagen noggrant utredas och alternativa åtgärder prövas.

När det gäller den internationella utblicken i betänkandet avviker förslaget i denna del från den i övriga delar föredömliga redovisningen av förhållandena i andra europeiska länder. Revisorns roll och funktion bör vara densamma som i de andra utvecklade länder inom EU. Frågeställningens karaktär lämpar sig för överstatliga ställningstaganden.

Alternativ

Det förtjänar understrykas att det inom kommittén inte råder någon delad uppfattning i frågan om att medverka i brottsbekämpning är ett viktigt samhällsintresse. En lagstadgad anmälningsskyldighet innebär dock ett långtgående ingrepp i revisorns tystnadsplikt.

Innan ett sådant ingrepp föreslås bör ett "paket" med mindre långtgående ändringar övervägas. Ett sådant skulle kunna bestå av följande åtgärder.

1. Inför tills vidare en rätt men inte skyldighet för revisorn att anmäla misstankar om brott. Detta var även utredningens ursprungliga förslag.

2. Ge PRV resurser att mer aktivt granska och anmäla brott i anslutning till de förhållanden som revisorn redan idag skall anmärka på i revisionsberättelsen. Inom verket finns jurister med erforderlig utbildning för ändamålet i den mån orena revisionsberättelser inte direkt översänds till åklagare. Om staten önskar kan detta för övrigt redan i dag ske på initiativ av åklagarmyndigheten. Särskilda straffavgifter har införts från och med 1995 för att årsredovisningshandlingarna skall inkomma i tid. Visar sig denna åtgärd inte tillräcklig kan lagen kompletteras med en bestämmelse av den innebörden att revisorn i de fall bolaget inte insänder dessa inom föreskriven tid åläggs en skyldighet att till PRV anmäla att en oren revisionsberättelse avgivits.

Mot bakgrund av dessa regler framstår den nu föreslagna anmälningskyldigheten som onödig. Bristande resurser och vilja att tillämpa befintliga regler bör inte kompenseras med nya regler. Förhållandet är allvarligt och bidrar till att regelsystemet blir än mer svåröverskådligt och komplicerat för företagare som skall tillämpa det samma.

I sammanhanget förtjänar erinras om det särskilda regelförenklings- och regelreformeringsarbete som för närvarande bedrivs inom regeringskansliet. Avsikten är att samtliga regler som berör näringslivet skall ha gått igenom under en period av fyra år i syfte att föreslå förändringar som minskar regelmängden och förenklar i de fall där detta anses möjligt.

3. Revisorerna bör själva ta initiativ till att ändra innebörden i god revisionssed så att revisorer i vissa fall bör anmäla uppenbar och omfattande brottslighet. Efterlevnaden bör tillses av den nyligen föreslagna tillsynsmyndigheten för revisorer Revisorsnämnden, FAR och SRS.

Sammanfattningsvis finns således redan i dag regler som bör vara tillräckliga för att komma tillrätta med de problem som den föreslagna regeln tar sikte på. Först om dessa tillsammans med en rätt för revisorn att anmäla brott och egenåtgärder från revisorernas sida inte visar sig tillräckliga bör en mer ingripande lagstadgad anmälningskyldighet övervägas.

Skall en sådan skyldighet införas bör anmälan till åklagare göras först efter att misstanken först granskats av en "juristkommitté" som

bedömer om misstanken är väl grundad och i så fall för den vidare till åklagare. För att ta ställning till om ett förhållande utgör brott krävs en kompetens som revisorer i dag i allmänhet inte har. Det gäller särskilt förhållanden som kan antas utgöra ett led i ett brott.

Skälen för att avvisa förslaget om anmälningsskyldighet har vidare utvecklats i ett särskilt yttrande av auktoriserade revisorn Sten Lundvall, till vilket jag i övrigt vill hänvisa.

Särskilt yttrande av *Lars Milberg*

Övergripande synpunkter

Det nu aktuella delbetänkandet utgör ett i många stycken mycket förtjänstfullt arbete, men lagstiftning vad gäller dessa delar bör avvakta tills dess att kommitténs slutbetänkande föreligger. Detta för att kunna bilda sig en uppfattning om helheten men också för att slippa göra konsekvensändringar när slutbetänkandet föreligger.

Departementet har inte förordnat några representater för de olika ägargrupperna i marknadsnoterade bolag utöver Aktiespararna. De alltmer dominerande ägargrupperna har inte varit representerade i utredningen och kommitténs betänkande beaktar därför inte tillräckligt ägarnas intressen.

Den internationella utvecklingen på Corporate Governance-område har ej avsatt några djupare spår i betänkandet. Cadbury-rapportens slutsatser beträffande inrättande av olika kommittéer i syfte att stärka ägarnas inflytande och kontroll eller ökade krav på information inför bolagsstämmor har ej medfört några förslag på förändringar av de svenska reglerna. EG:s förslag till femte bolagsdirektiv har redovisats men inte i någon större omfattning influerat betänkandet. Större krav på modernitet i reglerna måste ställas med tanke på att de eventuellt skall gälla en bit in på 2000-talet. Reglerna måste dessutom beakta globaliseringen av ägandet i stora publika företag.

Detaljsynpunkter

8 kap. Bolagsstämma

1 §

Det är av stor vikt att ett större antal aktieägare än nu bereds möjlighet att medverka vid beslutsfattandet på bolagsstämmorna. Ett sätt att utöka denna möjlighet vore att tillåta poströstning på det sätt som praktiseras i USA och Italien och som dessutom lär diskuteras i Finland. Kommittén skall behandla den frågan i kommande slutbetänkande och det är av stor vikt att denna fråga behandlas på ett positivt sätt.

2 §

Biträde bör föranmälas till bolagsstämma, men detta bör inte vara ett krav. Det kan tänkas att aktieägare som är anmäld till bolagsstämma först i ett sent skede inser att behov föreligger av att medföra biträde. Enligt förslaget föreligger ej krav för ombud att anmäla biträde. Samma sak bör rimligen gälla för aktieägare.

4 §

Det är oacceptabelt att det i aktiebolagslagen förekommer detaljregler som styrs av den interna förvaltningen av pensionsmedel. Det borde vara pensionsförvaltarens reglemente som utformas så att rösträtten kan utövas på önskvärt sätt.

6 §

Benämningen årsstämma, som införs genom detta betänkande, fyller ingen funktion. Något behov av att hålla flera ordinarie stämmor har ej framkommit. Skäl saknas därför att införa denna nya terminologi.

7 §

En tiondel av aktierna är en alltför högt satt gräns. I bolag med spritt ägande innebär denna gräns de facto att minoritetsskyddet ej fungerar. Flerårig erfarenhet av fullmaktsinsamlingar styrker detta påstående. Gränsen för utövande av minoritetsskyddet bör därför genomgående sänkas till fem procent. En sådan sänkning stämmer dessutom även överens med förslaget till EG:s femte bolagsdirektiv.

9 §

Rätten att få ärende behandlat på bolagsstämma framstår alltför ofta som en chimär genom att företagsledningen hävdar att obekväma förslag inkommit alltför sent för att kunna tas med i kallelsen. Det borde därför införas en regel som anger när förslag senast skall ha inkommit till företaget för att medtagas i kallelsen, exempelvis en vecka innan kallelse sker.

11 §

Kallelsetiden har visserligen utsträckts till 5-3 veckor, men även det är alltför kort tid, bl a för att utländska ägare skall hinna få besked från sin depåbank, omregistrera sina aktier, utse ombud samt bilda sig en uppfattning om de ärenden som skall behandlas på stämman. Kallelsetiden borde därför utsträckas till 6-4 veckor.

13 §

En självklar princip är att beslutsunderlaget tillställs aktieägarna i god tid före bolagsstämman. Denna princip synes kommittén ej ställa sig bakom vilket kommer att försvåra för stora grupper av aktieägare att utöva sitt inflytande. Kallelsens innehåll är av stor betydelse för ägarnas möjligheter att vara aktiva. I kallelsen borde därför ingå en *numrerad fördragningslista* där det *huvudsakliga innehållet* av förslagen som skall behandlas på stämman skall anges. Även detta har

en internationell dimension. Utländska placerare efterfrågar fylligare beslutsunderlag i kallelsen än vad nu tillhandahålls.

Angående paragrafens sista stycke rörande allmänna pensionsfonden hänvisas till 4§ ovan.

40 §

Skiljeklausuler bör ej få förekomma i publika bolags bolagsordningar avseende tvister mellan aktieägare och företaget eller ledningen, då det precis som i andra konsumentrelationer ofta innebär en oskälig kostnad för aktieägaren att hävda sin rätt. Detta kan givetvis lösas på så sätt som föreslås. Emellertid kvarstår en rad olägenheter. Svårigheter att kumulera ärenden torde kunna medföra olika bedömningar och därmed sammanhängande rättskraftsfrågor beroende på skiljenämndernas sammansättning. Bristen på offentlighet i skiljedomarna gör att detta förfarande ej passar i publika bolag. Dessutom är det otillfredsställande med skiljeförfarande i detta sammanhang då dessa ej går att överklaga på materiell grund.

9 kap.

1 §

Kompetensfördelningen mellan styrelse och den löpande förvaltningen innebär bland annat en kontrollfunktion för styrelsen. Detta medför att det kan vara olämpligt med alltför omfattande arbetsinsatser av styrelseledamöter i den löpande förvaltningen, exempelvis i form av konsultationer. Den diskussion kring detta ämne som förvarit under senare tid och som bland annat resulterat i granskningsrapporter borde på ett bättre sätt beaktas i kommitténs betänkande.

3 §

Det är inte tillfredsställande att arbetstagarrepresentanters suppleanter har närvarorätt även när ordinarie ledamot är närvarande. Även denna närvaro bör regleras av arbetsordningen.

6 § 2 st.

Presentation av föreslagen styrelseledamot skall givetvis om möjligt ske redan i kallelsen till bolagsstämma. Det är oacceptabelt att aktieägarna som skall fatta beslut i frågan konfronteras med förslagen först på sittande stämma. Ett sådant förfarande accepteras inte i någon beslutande församling utom vid bolagsstämmor.

Ett absolut minimikrav är att presentation av kandidater sker innan val sker. Denna presentation bör ske av stämmans ordförande och om så ej kan ske av den som för fram förslaget.

25 § 2 st.

Vissa handlingar bör undertecknas av styrelsen i sin helhet, exempelvis årsredovisningen.

10 kap.

6 §

I likhet med vid styrelseval borde upplysning lämnas om föreslagen revisors övriga väsentliga uppdrag. De skäl som ligger bakom att så skall ske vid styrelseval är giltiga även vid revisorsval, nämligen att kunna bedöma revisorns arbetsbelastning samt att ta del av om revisorn innehar uppdrag som ägarna bedömer vara olämpliga.

8 §

Genom att införa bestämmelse om att revisor skall utses för en tid om fyra år ökar behovet av att inrätta revisionskommittéer.

17 §

Huvudansvarig revisor borde anges före revisorsval. Det är självklart att aktieägarna har avgörande beslutanderätt vid utseende av revisor.

34 §

Jag ansluter mig till den kritik som framförts av sakkunnige Sten Lundvall rörande skyldighet för revisorer att göra anmälan till åklagare. Betänkandets skrivning fördes fram i ett mycket sent skede av arbetet och åtföljdes inte av någon konsekvensutredning.

Man bör ej bortse från att aktieägarna i de publika bolagen har ett starkt intresse av att förhindra och åtgärda ekonomisk brottslighet. Aktiebolagslagens nuvarande tioprocentgräns för utövande av minoritetsskyddet motverkar agerande från aktieägare. Exempel på detta är sammankallande av bolagsstämma och tillsättande av särskild granskningsman. En sänkning av denna gräns till fem procent skulle öka möjligheten för självsanering. Samsyn föreligger beträffande skadligheten av ekonomisk brottslighet men frågan är helt enkelt inte utredd i kommittén och bör därför ej leda till lagstiftning.

Det förefaller märkligt att ägarnas roll i de marknadsnoterade bolagen inte närmare berörs i detta sammanhang. Dessa har en stor roll att spela och det borde vara självklart att ägarna underrättas först av alla om brottslig handling upptäcks av revisorn.

Denna paragraf är även tillämplig på särskild granskningsman. Konsekvenserna av detta och skaderekvisitet vad gäller tredjemansskada är inte tillfredsställande utredda.

36 §

Även de som var aktieägare vid tidpunkten för beslut om tillsättande av den särskilda granskningsmannen bör ha rätt att ta del av granskningsrapporten, vilken kan ha stor betydelse för eventuell skadeståndstalan. Om aktierna har blivit uppköpta under tiden mellan tillsättande av granskningsman och framläggande av granskningsrapporten medför detta att den tidigare aktieägaren ej har rätt att ta del av den. Det bör här noteras att sådan avhändelse av aktier i vissa fall kan ske tvångsvis inom ramen för s k tvångsinlösen. Envar aktieägare vid tidpunkten för tillsättande av granskningsmannen bör därför ha rätt att ta del av granskningsrapporten. Rent allmänt finns det skäl att vidare utreda granskningsmannainstitutet.

Bilaga 1

**Sammanställning med hänvisningar mellan kommitténs
lagförslag och lagen (1975:1385) i dess lydelse den
1 januari 1995**

*Aktiebolagskommitténs förslag 1975 års lag***8 kap.**

- 1 §
- 2 § 1 st.
- 2 § 2 st.
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 §
- 7 §
- 8 § 1 st.
- 8 § 2-3 st.
- 9 §
- 10 §
- 11 §
- 12 § 1 st.
- 12 § 2 st.
- 13 §
- 14 §
- 15 §
- 16 §
- 17 §
- 18 §
- 19 §
- 20 §
- 21 §
- 22 §
- 23 §
- 24 § 1-2 st.
- 24 § 3 st.
- 25 §
- 26 §
- 27 §

9 kap.

- 1 § 1-2 st., 4 st.
- 1 § 3 st.
- Ny
- 2 § 1-2 st.
- 2 § 3 st.
- 4 §
- 5 § 1-2 st.
- 6 §
- Ny
- 5 § 3 st.
- 7 §
- 8 §
- 9 § 1 st.
- 9 § 2 st.
- Ny
- 9 § 3 st.
- 9 § 4 st.
- 10 §
- Ny
- 11 § 2 st.
- 11 § 1 st.
- Ny
- Ny
- 12 § 1-2 st.
- 12 § 3 st.
- 12 § 4 st.
- 3 § 2-4 st.
- Ny
- 16 §
- 13 § 1 st. 1 meningen, 2 st.
- 13 § 1 st. 2-3 meningarna

28 §
 29 §
 30 §
 31 §
 32 §
 33 §
 34 §
 35 §
 36 § 1-3 st.
 36 § 4 st.
 37 §
 38 § 1-3 st.
 38 § 4 st.
 39 §
 40 § 1-3 st.
 40 § 4 st.

9 kap.

1 § 1 st.
 1 § 2 st.
 1 § 3 st.
 2 §
 3 §
 4 §
 5 §
 6 §
 7 §
 8 §
 9 §
 10 §
 11 §
 12 §
 13 §
 14 §
 15 §
 16 §
 17 §
 18 §
 19 §
 20 §
 21 §

14 § 1 st.
 15 § 1 st.
 15 § 2 st.
 15 § 3 st.
 14 § 2 st.
 14 § 3 st.
 Ny
 Ny
 11 § 3 st.
 Ny
 17 § 1 st.
 17 § 2-4 st.
 Ny
 17 § 5 st.
 18 §
 Ny

8 kap.

Ny
 6 § (delvis)
 Ny
 Ny
 Ny
 1 § 1 o 5 st.
 1 § 4 st.
 1 § 2 st.
 1 § 3 st.
 2 § 1 st.
 2 § 2 st.
 2 § 3 st.
 4 §
 8 § 1 st.
 8 § 2 st. 1-2 meningarna
 8 § 2 st. 3 meningen, 9 § 1 st.
 4 meningen
 8 § 3 st.
 10 § 2 st.
 9 § 1 st. 1-3 meningarna
 9 § 2 st.
 10 § 1 st.
 3 § 1 st.
 3 § 2 st.

22 §	4 §
23 §	6 § (delvis)
24 §	10 § 1 st. (delvis)
25 §	11 § 1 st., 9 § 3 st.
26 §	12 §
27 §	11 § 2 st. 1 mening, 4 st.
28 §	11 § 2 st. 2-3 mening
29 §	11 § 3 st.
30 §	11 § 5 st.
31 §	13 §
32 §	14 § 1 st.
33 §	14 § 2 st.
34 §	15 § 1 st.
35 §	15 § 2-3 st.
36 §	7 §

10 kap.

1 §
2 §
3 §
4 §
5 §
6 §
7 §
8 §
9 §
10 § ¹
11 §
12 §
13 §
14 §
15 §
16 § ²
17 § ³
18 §

10 kap.

7 § 1 st.
7 § 3 st.
8 § 1 mening
9 § 1 mening
Ny
1 § 3 st.
1 § 1 st.
Ny
5 § 2 st.
5 § 3 st.
5 § 4 st.
2 § 1-2 st.
3 § 1 st.
3 § 2 st.
3 § 3 st.
2 § 3 st 1 mening
2 § 3 st 3-5 meningarna
4 § 1 st.

¹ Paragrafen motsvarar med vissa redaktionella ändringar 10 kap. 5 § 3 st. i dess lydelse enligt prop. 1994/95:152.

² Paragrafen motsvarar 10 kap. 2 § 3 st. 1 mening med de ändringar som föreslagits i prop. 1994/95:152.

³ Paragrafen överensstämmer med 10 kap. 2 § 3 st. 3-5 meningarna med de ändringar som föreslagits i prop. 1994/95:152.

19 §	4 § 2 st.
20 §	1 § 4 st.
21 §	3 § 5 st.
22 §	6 § 1-2 st.
23 §	6 § 3 st.
24 §	6 § 4 st.
25 §	10 § 1 st.
26 §	10 § 2 st.
27 § 1 mening	10 § 6 st. (delvis)
27 § 2 mening	9 § 2 mening
28 §	10 § 6 st. (delvis)
29 § 1 st.	10 § 3 st. 2 mening
29 § 2 st.	10 § 3 st. 1 mening
30 § ⁴	10 § 3 st. 3 mening
31 §	10 § 4-5 st.
32 § 1 st.	11 §
32 § 2 st.	Ny
33 §	12 §
34 § 1 st	13 § 1 st.
34 § 2 st.	Ny
35 §	13 § 2 st.
36 §	14 §
37 §	15 § 1 st.
38 §	7 § 2 st.
39 §	2 § 4 st.
40 §	3 § 4 st.
41 §	4 § 2 st.
42 §	8 § 2 mening
43 §	10 § 7 st.
44 §	9 § 3 mening

11 kap.

- 3 §
- 9 §

15 kap.

- 1 §
- 2 §

11 kap.

- 3 §
- 9 §

15 kap.

- 1 §
- 2 §

⁴ Andra stycket motsvarar 10 kap. 10 § 8 st. i dess lydelse enligt prop. 1994/95:152.

3 §	3 §
4 §	4 § 1 st.
5 §	4 § 2 st.
6 §	5 § 1 st 1 meningen
7 §	5 § 1 st. 2-3 meningarna
8 §	5 § 2 st.
9 §	5 § 3 st.
10 §	5 § 4 st.
11 §	5 § 5 st.
12 §	6 §

19 kap.

- 1 §
- 2 §

19 kap.

- 1 §
- 2 §

**Sammanställning med hänvisningar mellan lagen
(1975:1385) i dess lydelse den 1 januari 1995 och
betänkandets lagförslag**

*1975 års lag***8 kap.**

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 §
- 7 §
- 8 §
- 9 §
- 10 §
- 11 §
- 12 §
- 13 §
- 14 §
- 15 §
-
-
-

*Aktiebolagskommitténs förslag***9 kap.**

- 4-5 §§, 6 § 1-2 meningarna, 7 §
- 8 § 1 st., 9-10 §§
- 20 §, 21 § 1 st.
- 11 §, 22 §
-
- 1 § 2 st., 23 §
- 36 §
- 12 §, 13 § 1 st., 14 § 1 st., 15 §
- 14 § 2 st., 17-18 §§, 25 2 st.
- 16 §, 19 §
- 25 § 1 st., 27-30 §§
- 26 §
- 31 §
- 32-33 §§
- 34-35 §§
- 1 § 1 och 3 st.
- 2-3 §§
- 24 §

9 kap.

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 §
- 7 §
- 8 §
- 9 §
- 10 §
- 11 §
- 12 §
- 13 §
- 14 §
- 15 §
- 16 §
- 17 §
- 18 §
-
-
-
-
-
-
-
-
-
-

10 kap.

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 §
- 7 §
- 8 §
- 9 §
- 10 §

8 kap.

- 1 §, 2 § 1 st.
- 3, 4 §§
- 24 § 1-2 st., 4 st.
- 5 §
- 6 § 1-2 st., 8 § 2 st.
- 7 §
- 9 §
- 10 §
- 11 §, 12 § 1 st., 13-14 §§
- 15 §
- 17-18 §§, 36 § 1-3 st.
- 21-23 §§
- 26 §
- 28 §, 32-33 §§
- 29-31 §§
- 25 §
- 37 §, 38 § 1-3 st., 39 §
- 40 § 1-3 st.
- 2 § 2 st.
- 8 § 1 st.
- 12 § 2 st.
- 16 §
- 19-20 §§
- 24 § 3 st.
- 34-35 §§
- 36 § 4 st.
- 38 § 4 st.
- 40 § 4 st.

10 kap.

- 6, 7, 20 §§
- 12-17, 39 §§
- 13-15, 21, 40 §§
- 18-19, 41 §§
- 9-11 §§
- 22-24 §§
- 1, 2, 38 §§
- 3, 42 §§
- 4 §, 27 § 2 meningen, 44 §
- 25-26 §§, 27 § 1 meningen,
- 28-31 §§, 43 §

11 §	32 § 1 st.
12 §	33 §
13 §	34 § 1 st., 35 §
14 §	36 §
15 §	37 §
--	5 §
--	8 §
--	32 § 2 st.
--	34 § 2 st.

11 kap.

- 3 §
- 9 §

*1975 års lag***15 kap.**

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4 §
- 5 §
- 6 §

19 kap.

- 1 §
- 2 §

11 kap.

- 3 §
- 9 §

*Aktiebolagskommitténs förslag***15 kap.**

- 1 §
- 2 §
- 3 §
- 4-5 §§
- 6-11 §§
- 12 §

19 kap.

- 1 §
- 2 §

Bilaga 2

Refererad litteratur

Beckman, N., Holmberg, C., Löfmarck, M., Strahl, I., och S. Wennberg, Kommentar till Brottsbalken II, Norstedts, 6 uppl. 1990 (Beckman m.fl.)

Ekelöf, P.O., Rättegång II, Norstedts 5 uppl. 1977 och 7 uppl. 1985 (Ekelöf II 1977, 1985)

Ekelöf P.O., Rättegång III, Norstedts 5 uppl. 1992 (Ekelöf III)

Gullnäs, I., Fitger P., Eklycke L. och A-L. Eksborg, Rättegångsbalken, Norstedts Laghandböcker (Gullnäs m.fl.)

Johansson, S., Bolagsstämma, Juristförlaget, 1990 (Johansson)

Kleineman, J., Ren förmögenhetsskada, särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart, Juristförlaget, 1987 (Kleineman)

Nial, H., Svensk associationsrätt i huvuddrag, Norstedts Juridik, 5 uppl. 1991 (Nial)

Pehrson, L., Generalklausuler i aktiebolagslagen, Festskrift till Sveriges Advokatssamfund 1887 - 1987, Norstedts, 1987 (Pehrson)

Rodhe, K., Aktiebolagsrätt, Norstedts Juridik, 16 uppl. 1993 (Rodhe)

Roos, C.M., Anmälan av Jan Kleineman, Ren förmögenhetsskada, särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart, SvJT 1988 s. 43 (Roos 1988)

Stenbeck, E., Wijnbladh, M. och H. Nial, Aktiebolagslagen, Norstedts 5:e uppl. (Stenbeck m.fl.)

Taxell, L. E., Bolagsledningens ansvar, Åbo Akademi, 1983 (Taxell 1983)

Taxell, L.E., Ansvar och ansvarsfördelning i aktiebolag, Åbo Akademi, 1963 (Taxell 1963)

Bilaga 3

Kommittédirektiv

Dir. 1990:46

Översyn av aktiebolagslagen

Dir. 1990:46

Beslut vid regeringssammanträde 1990-06-21

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Freivalds, anför efter samråd med chefen för industridepartementet statsrådet Molin och statsrådet Åsbrink.

Mitt förslag

En kommitté tillkallas för att göra en översyn av aktiebolagslagen. Kommittén, som skall utföra arbetet i samarbete med motsvarande kommittéer i Finland och Norge, skall bl.a. föreslå de lagändringar som erfordras med hänsyn till den pågående europeiska integrationen. Vidare skall kommittén överväga frågor som rör aktiebolagets kapital och finansiella instrument, aktiebolagets organisation samt aktieägarnas minoritetsskydd.

Bakgrund

Sedan början av 1970-talet har aktiebolagsrätten varit föremål för ett fortlöpande reformarbete. Ett första steg togs år 1973 då betydande förändringar vidtogs i 1944 års aktiebolagslag i syfte att trygga aktiebolagets kapitalförsörjning och stärka skyddet för bolagets egna kapital. Bland annat höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 kr. till 50 000 kr. och aktiebolagen fick tillgång till nya finansiella instrument såsom konvertibla skuldebrev, skuldebrev förenade med optionsrätt att teckna nya aktier i det låntagande bolaget samt konvertibla aktier. Den 1 januari 1977 trädde den nuvarande aktiebolagslagen i kraft och ersatte 1944 års aktiebolagslag. Den nya aktiebolagslagen tillkom efter samnordiskt utredningsarbete och innebar en genomgripande teknisk översyn av aktiebolagsrätten i syfte att förenkla denna. Också de övriga nordiska länderna genomförde under åren 1973 till

2

1978 ny lagstiftning inom aktiebolagsrätten. En följd av detta är att det föreligger en betydande rättslikhet i Norden på aktiebolagsrättens område.

Sedan aktiebolagslagen trädde i kraft år 1977 har ett antal viktigare förändringar skett av lagen. Bland annat har bestämmelserna om skyldighet för ett aktiebolag att träda i likvidation när aktiekapitalet delvis gått förlorat skärpts och kravet på kvalificerad revision höjts genom att det nu krävs en auktoriserad eller godkänd revisor i varje aktiebolag. År 1987 infördes lagen (1987:464) om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag m.m. samtidigt som vissa ändringar vidtogs i aktiebolagslagen, allt i syfte att stärka minoritetsskyddet i samband med beslut om riktade emissioner och vid tilldelning av aktier. Nyligen har regeringen lagt fram en proposition om ändringar i aktiebolagslagen som innebär bl.a. att kravet på svenskt medborgarskap för styrelseledamöter och andra befattningshavare i aktiebolag avskaffas.

Ändringarna i aktiebolagslagen har skett efter visst samråd med de övriga nordiska länderna. Någon samlad kartläggning och uppföljning av utvecklingen av de nordiska ländernas aktiebolagslagar och rättspraxis på området har emellertid inte skett sedan lagstiftning en genomfördes vid mitten av 1970-talet. Nordiska ministerrådet föreslog därför år 1988 att särskild uppmärksamhet skulle fästas vid att en gemensam lagstiftning upprätthölls inom aktiebolagsrätten. Som ett första steg i detta arbete tillkallade ministerrådet under år 1989 en särskild utredare som gemensamt för de nordiska länderna skall kartlägga och analysera såväl redan antagna som framlagda förslag till direktiv inom den europeiska gemenskapen. Utredaren skall särskilt belysa i vad mån den nordiska aktiebolagsrätten behöver ändras för att få till stånd en harmonisering med EG-reglerna. Arbetet beräknas vara avslutat inom kort.

Inom regeringskansliet övervägs vissa frågor rörande aktiebolagslagen och områden av betydelse för aktiebolagsrätten. Röstvärdeskommittén har i betänkandet (SOU 1986:23) Aktiers röstvärde övervägt frågan om röstvärdet för aktier och lämnat förslag till en teknisk lösning som skulle begränsa den andel av aktiekapitalet som utgörs av s.k. röstsvaga aktier. I betalningsansvarskommitténs betänkande (SOU 1987:59) Ansvarsgenombrott m.m. har framlagts förslag till ändringar i aktiebolagslagen i syfte att bl.a. stärka borgenärsskyddet i underkapitaliserade aktiebolag när det förekommit ett otillbörligt förfarande. Ägarutredningen har i sitt huvudbetänkande (SOU 1988:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv bl.a. analyserat frågor om aktiebolags förvärv av egna aktier, om ömsesidigt och cirkulärt ägande inom näringslivet, om behovet av regler om begränsad rösträtt vid bolagsstämma samt om informationsskyldigheten i fråga om större ägares innehav av röst- och kapitalandelar i aktiemarknadsföretag. Värdepappersmarknadskommittén har i betänkandet (SOU 1989:72) Värdepappersmarknaden i framtiden övervägt vissa aktiebolagsrättsliga frågor. Utredningen har bl.a. övervägt frågor om aktiebolags informationsplikt och om skyldighet för för-

värvare av viss väsentlig andel av ett bolags aktier att på samma villkor erbjuda sig att köpa övriga aktier i bolaget, s.k. erbjudandeplikt. I slutbetänkandet (SOU 1990:1) Företagsförvärv i svenskt näringsliv har även ägarutredningen behandlat frågan om erbjudandeplikt.

Ägarutredningens kartläggning av det svenska näringslivet under den senaste tioårsperioden visar att den svenska aktiemarknaden och ägarstrukturen inom de större aktiebolagen har genomgått betydande förändringar sedan den nuvarande aktiebolagslagen trädde i kraft. Ägarstrukturen i de enskilda företagen har koncentrerats. Antalet kontrollägarskiften har ökat markant under senare år. Samtidigt har företagets intresse för försvar mot oönskade ägarskiften ökat, vilket inte minst återspeglas i ett ökat ömsesidigt och cirkulärt ägande i företagen. Utgivandet av konvertibla skuldebrev och andra finansiella instrument som står aktien nära har blivit vanligt förekommande. Ägarutredningen pekar även på ett par punkter i aktiebolagslagen där det nu föreligger ett behov av ändrade regler eller en översyn av bestämmelserna. Detta gäller t.ex. reglerna om andra finansiella instrument än aktier. I fråga om den ökade förekomsten av ömsesidigt och cirkulärt ägande i företagen ansåg utredningen att statsmakterna nogga bör följa den fortsatta utvecklingen av dessa ägarförhållanden och överväga en begränsande lagstiftning på området efter förebild från andra länder. Med denna fråga sammanhänger delvis också det från olika håll - främst från näringslivshåll - framförda kravet på en modifiering av förbudet för aktiebolag att förvärva egen aktie. Ägarutredningens betänkanden övervägs nu i regeringskansliet.

Utöver vad jag nu redovisat har ett antal händelser på den svenska aktiemarknaden väckt uppmärksamhet och medfört en debatt rörande bl.a. regleringen av aktiebolagsformen. Den händelse som väckt den största uppmärksamheten är otvivelaktigt den s.k. Fermentaaffären som bl.a. resulterade i att styrelsen för Stockholms fondbörs tillkallade tre utredare för att mot bakgrund av händelseförloppet i Fermenta analysera principfrågor och övriga förhållanden av betydelse för fondbörsen och aktiemarknaden. Utredningens arbete resulterade i en rapport till Stockholms fondbörs, Fermenta fakta och erfarenheter, vari utredarna föreslog en rad förändringar i bl.a. aktiebolagslagen rörande främst aktiebolagets organisation och aktieägarnas minoritetsskydd.

Härtill kommer det arbete på bolagsrättens område som nu pågår inom ramen för den västeuropeiska integrationen och som är av stor betydelse. Förhandlingar kommer nu att inledas mellan Sverige och övriga EFTA-länder samt EG rörande ett avtal om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES). Avsikten är att detta avtal också skall omfatta bolagsrättsliga frågor. Som en grund för förhandlingarna ligger bl.a. de inom EG tidigare antagna direktiven och förordningarna på bolagsrättens område.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört förordar jag att en särskild kommitté tillkallas för att i nordiskt samarbete se över aktiebolagslagsrätten. Jag kommer i det följande att närmare ange riktlinjerna för arbetet.

Utredningsuppdraget

Anpassning till regelverket inom EG

En viktig arbetsuppgift för kommittén hänger samman med det arbete på bolagsrättens område som sker inom ramen för den västeuropeiska integrationen. Det kan förutses att lagändringar måste göras med hänsyn till de åtaganden rörande bolagsrätt som Sverige kan komma att göra i ett avtal om EES. Som redan har nämnts kommer förhandlingarna om ett sådant avtal att föras med utgångspunkt bl.a. i de direktiv och förordningar som har antagits inom EG. Avtalet kan beräknas bli träffat tidigast omkring årsskiftet 1990/91.

Det inom EG utarbetade regelverket är omfattande och kan i korthet beskrivas på följande sätt. Ett *första bolagsrättsdirektiv* antogs år 1968 och innehåller grundläggande krav som måste ställas på bolag utan personligen ansvariga delägare (public limited companies, private limited companies), bl.a. rörande registrering av bolaget, årsredovisning samt behörigheten att utåt företräda bolaget. Ett *andra bolagsrättsdirektiv* antogs år 1976 och innehåller främst regler om skydd för det egna kapitalet i s.k. public limited companies. Ett *tredje bolagsrättsdirektiv* antogs år 1978 och innehåller regler om fusion mellan public limited companies. Ett *fjärde bolagsrättsdirektiv* antogs år 1978 och innehåller regler om årsredovisning. Ett *sjätte bolagsrättsdirektiv* antogs år 1982 och innehåller bestämmelser om delning av aktiebolag. Ett *sjunde bolagsrättsdirektiv* antogs år 1983 och innehåller bestämmelser om koncernredovisning. Ett *åttonde bolagsrättsdirektiv* antogs år 1984 och reglerar auktorisation och godkännande av revisorer i public resp. private companies. Ett *elfte bolagsrättsdirektiv* antogs år 1988 och behandlar redovisning i filialer till ett aktiebolag. Ett *tolfte bolagsrättsdirektiv* antogs år 1989 och innehåller regler om enmansaktiebolag. Vidare antogs år 1985 förordningen om Europeiska ekonomiska företagsgrupper (EEIG). Förordningen, som trädde i kraft år 1989, reglerar den särskilda företagsformen EEIG, som kan karakteriseras som ett slags konsortium för samarbete mellan företag med hemvist i olika EG-länder.

Utöver vad som nu har nämnts har lagts fram ett flertal förslag till ytterligare reglering på bolagsrättens område. Bl.a. har föreslagits ett *femte bolagsrättsdirektiv* rörande organisationen av aktiebolag och bolagsorganens befogenheter och förpliktelser, ett *tionde bolagsrättsdirektiv* om fusion över gränserna av aktiebolag samt ett *trettonde bolagsrättsdirektiv* om erbjudanden

om övertaganden (s.k. take over bids). Slutligen har föreslagits en *förordning om s.k. Europabolag* och ett direktiv som kompletterar förordningen med regler om de anställdas inflytande. Europabolaget kan beskrivas som en övernationell bolagsform som lyder direkt under gemenskapsrätten.

En mera översiktlig analys av det inom EG hittills antagna regelverket som har gjorts inom regeringskansliet ger vid handen att reglerna i allmänhet står i god överensstämmelse med principerna inom den nordiska aktiebolagsrätten. På många punkter kan det emellertid förutses att lagändringar, mestadels av teknisk natur, måste göras om en fullständig överensstämmelse skall uppnås.

Som har nämnts tidigare har Nordiska ministerrådet år 1989 tillkallat en särskild utredare med uppgift bl.a. att belysa i vad mån den nordiska aktiebolagsrätten behöver ändras för att man skall få till stånd en harmonisering med EG-reglerna. Avsikten har varit att utredarens rapport skall kunna ligga till grund för det vidare utredningsarbete som krävs för lagändringar med hänsyn till innehållet i ett kommande EES -avtal.

I enlighet med vad som nu har anförts bör det bli en uppgift för kommittén att lägga fram förslag till de lagändringar som kommer att krävas med hänsyn till EES-avtalet.

Jag vill i detta sammanhang nämna att det inom EG-kommissionen för närvarande förbereds förslag till ändringar i de bolagsrättsliga direktiven i syfte att undanröja hinder mot företagsförvärv. Utvecklingen inom detta område kan senare komma att föranleda mig att föreslå tilläggsdirektiv till utredningen beträffande de frågor om ömsesidigt och cirkulärt ägande i företagen som jag har nämnt i det föregående.

Aktiebolagets kapital och finansiella instrument

Utmärkande för aktiebolaget är att delägarna inte svarar personligen för bolagets åtaganden och förpliktelser, utan borgenärerna är hänvisade till att kräva betalning ur bolagets tillgångar. Aktiekapitalets funktion är att utgöra ett slags garanti för bolagets fordringsägare. Aktiebolagslagen innehåller en rad regler som avser att garantera att bolaget när det bildas tillförs tillgångar samt att skydda det bundna kapitalet under bolagets verksamhet. Aktiebolagslagen innehåller även regler som syftar till att möjliggöra för bolagen att tillgodose behovet av extern finansiering i form av upplånat kapital och riskvilligt ägarkapital.

Jag har inledningsvis nämnt att det år 1973 vidtogs betydande förändringar i den dåvarande aktiebolagslagen för att stärka skyddet för bolagets eget kapital och att trygga bolagens kapitalförsörjning. Ändringarna innebar att minimigränsen för aktiekapitalet höjdes från 5 000 kr. till 50 000 kr., att aktiebolagens rätt att ge lån till aktieägare eller personer i bolagsledningen eller närstående begränsades samt att aktiebolagen fick tillgång till nya

6

finansiella instrument såsom konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt att teckna nya aktier i det låntagande bolaget.

Sedan minimigränsen för aktiekapitalet 1973 bestämdes till 50 000 kr. har inflationen medfört att detta belopp i dag representerar ett betydligt lägre värde. Med hänsyn till att det inte föreligger något personligt betalningsansvar för aktieägarna är det av betydelse att ett aktiebolag har ett tillräckligt ekonomiskt underlag för sin verksamhet. Det kan ifrågasättas om den nuvarande minimigränsen för aktiekapitalet säkerställer detta. Till detta kommer att det tidigare omnämnda inom EG antagna andra bolagsrättsdirektivet innebär att aktiekapitalet i ett public limited company skall uppgå till minst 25 000 ECU, dvs. omkring 185 000 kr. Kommittén bör mot denna bakgrund överväga frågan om en höjning av minimigränsen för aktiekapitalet.

Aktiebolagslagen innehåller som tidigare redovisats förbud för aktiebolag att lämna lån till aktieägare, personer i bolagsledning eller närstående. Låneförbudet, som infördes år 1973, genomfördes för att förhindra skatteflykt och för att säkerställa att skyddet för bolagets bundna kapital inte urholkas genom att det bundna kapitalet tas i anspråk av aktieägare eller företagsledningen genom lån. Låneförbudsreglerna har vid skilda tillfällen tillförts en rad ganska komplicerade undantags- och dispensregler, vilket har gjort bestämmelserna svåröverskådliga. Det kann ämnas att utredningen angående de små och medelstora företagens finansiella situation i betänkandet (SOU 1983:59) Kreativ finansiering har ifrågasatt om inte en generösare reglering av dispensmöjligheterna borde införas för att ytterligare underlätta generationsskiften i företag. Kommittén bör mot denna bakgrund överväga utformningen av låneförbudsreglerna.

Som jag inledningsvis redovisat har användningen av sådana finansiella instrument som kan omvandlas till aktier eller som ger rätt till nyteckning av aktier ökat kraftigt under senare år. I aktiebolagslagen regleras relativt ingående emission av konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt. Under år 1987 infördes härutöver som jag inledningsvis nämnt lagen om vissa riktade emissioner i aktiemarknadsbolag m.m. Denna lag har till syfte att skapa garantier för att bl.a. emission av konvertibla skuldebrev eller skuldebrev med optionsrätt till nyteckning, som erbjuds vissa bestämda persongrupper, genomförs på ett godtagbart sätt för de mindre aktieägarna. Emellertid saknar aktiebolagslagen regler om hur konvertibla skuldebrev och sådana optionsrätter som här avses (s.k. teckningsoptioner) skall behandlas under tiden efter det att de emitterats och till dess de omvandlas till aktier. Exempelvis saknas regler om hur konvertibla skuldebrev och teckningsoptioner skall behandlas i samband med tvångsinlösen enligt 14 kap. aktiebolagslagen. Det är också oreglerat huruvida det emitterande bolaget självt kan förvärva konvertibla skuldebrev och teckningsoptioner och huruvida ett bolag kan återförsälja sådana finansiella instrument. Av betydelse i fråga om

de finansiella instrumenten är vidare att dessa, när de används i stor omfattning, har betydelse för ett bolags ägarstruktur. Emellertid saknar aktiebolagslagen regler som ger samma offentlighet åt dessa instrument som åt aktier. Denna fråga har uppmärksammats av såväl ägarutredningen som värdepappersmarknadskommittén, vilka har uttalat att samma offentlighet som idag genom aktieboken föreligger i fråga om aktier bör gälla beträffande sådana finansiella instrument som ger rätt till utbyte av en fordran mot aktier eller till nyteckning av aktier.

Härtill kommer i fråga om de finansiella instrumenten att det från näringslivet har framförts förslag om att bolag bör ges möjlighet att utfärda optionsrätter till nyteckning som är fristående och inte har anknytning till ett skuldebrev. Från näringslivshåll har därvid angivits att den nuvarande kopplingen av optionsrätten till skuldebrevet i praktiken saknar betydelse eftersom optionsbeviset oftast skiljs från skuldebrevet omedelbart efter emissionen. Frågan om rätt för bolag att utfärda fristående optioner har tidigare berörts i den rapport (Ds Fi 1986:21) som kommissionen för undersökning av vissa aktieemissioner lade fram år 1986. Kommissionen förordade att frågan togs upp till prövning.

Mot bakgrund av de nu redovisade frågeställningarna avseende finansiella instrument med anknytning till aktier bör kommittén överväga om man i vissa avseenden bör jämställa dessa finansiella instrument med aktier. Kommittén bör därutöver överväga om det finns skäl att ge aktiebolagen möjlighet att emittera fristående optionsrätter.

Aktiebolagets organisation

I aktiebolag som har ett aktiekapital överstigande 1 miljon kronor skall finnas fyra bolagsorgan, nämligen bolagsstämma, styrelse, verkställande direktör och revisorer. I mindre bolag behöver inte verkställande direktör utses. Aktiebolagslagens kompetensfördelning mellan bolagsorganen är avsedd att åstadkomma en balans mellan bolagets olika organ samt mellan å ena sidan majoriteten bland aktieägarna och å andra sidan minoriteten och enskilda aktieägare.

Kompetensfördelningen mellan de olika bolagsorganen kan i korthet beskrivas enligt följande. Bolagsstämman är det överordnade, i sista hand beslutande organet. Styrelsen väljs av bolagsstämman och har till uppgift att svara för bolagets organisation och den övergripande förvaltningen av bolagets angelägenheter. Bolagets verkställande direktör, som väljs av styrelsen, skall under styrelsen sköta den löpande förvaltningen av bolaget. Revisorerna har till uppgift att granska styrelsens och verkställande direktörens förvaltning och bolagets räkenskaper. Revisorerna utses normalt av bolagsstämman.

Under senare år har i debatten rörande regleringen av aktiebolagsformen framförts att ansvarsfördelningen mellan bolagsorganen i vissa avseenden är

oklar, särskilt vad gäller styrelse och verkställande direktör, och att det kan ifrågasättas om aktiebolagslagens regler om tillsättande och entledigande av styrelsens ledamöter och revisorer är utformade så att man åstadkommer den balans mellan bolagsorganen och mellan olika aktieägarintressen som lagstiftaren åsyftat.

Revisorernas roll och kontakter med företagsledningen har blivit av allt större betydelse för bolagsorganens möjligheter att balansera varandra och de olika aktieägarintressena. Det är av central betydelse att revisorn intar en självständig ställning gentemot dem han skall granska och i förhållande till bolagsstämman så att han kan agera opartiskt vid granskningen. Att revisorerna skall inta en självständig ställning även i förhållande till bolagsstämman sammanhänger med att revisorernas uppgift inte bara är att beakta aktieägarnas intressen. Det åligger revisorerna att också ägna uppmärksamhet åt i vad mån bolagsledningen beaktat samhällets, de anställdas och borgenärernas intressen. Revisorerna har därutöver även ett ansvar gentemot den aktieplacerande allmänheten.

En annan fråga av stor betydelse hänger samman med att aktiebolagslagens regler i allmänhet utgår från att varje aktiebolag utgör ett ekonomiskt och juridiskt självständigt företag även om bolaget ingår i en koncern. De särskilda regler som återfinns i aktiebolagslagen om koncerner är få och gäller främst redovisningen i sådana bolag. Aktiebolagslagen innehåller således inga särskilda regler om styrningen av och ansvarsfördelningen i aktiebolag som ingår i koncerner.

Som jag inledningsvis nämnt har ägarutredningens kartläggning av ägande och inflytande i de större aktiebolagen visat att koncentrationen i de enskilda företagens ägar- och inflytandestruktur har ökat påtagligt under de senaste tio åren. Av statistiska centralbyråns koncernregister framgår också att antalet koncerner i svenskt näringsliv ökat kraftigt. Detta har inneburit att antalet bolag som enligt aktiebolagslagens definition utgör koncernbolag blivit fler.

I praktiken torde styrningen och ansvarsförhållandena i koncerner ofta skilja sig åtskilligt från den grundstruktur som finns angiven i aktiebolagslagen. Som exempel kan nämnas den inom koncerner allt mer förekommande befattningen koncernchef, som är ett okänt begrepp i aktiebolagslagen.

Kommittén bör mot bakgrund av den utveckling som skett av ägarstrukturen inom näringslivet överväga om den nuvarande organisationen av aktiebolaget och kompetensfördelningen mellan bolagsorganen åstadkommer den balans som lagstiftaren åsyftat. Kommittén bör därvid särskilt uppmärksamma revisorernas roll och ansvarsfördelningen mellan styrelse och verkställande direktör. När det gäller revisorernas roll bör utredningen till grund för sina överväganden kunna lägga en rapport om revisorernas roll som för närvarande utarbetas på uppdrag av Nordiska ministerrådet och som beräknas bli klar in om kort.

Kommittén bör även överväga om aktiebolagslagens regler om tillsättande och entledigande av styrelseledamöter och revisorer är utformade så att de befrämjar att dessa utför sina funktioner med självständighet och integritet. Vidare bör kommittén klarlägga vad aktiebolagslagen innebär beträffande styrningen och ansvarsförhållandena mellan bolagen och dessas bolagsorgan i koncernförhållanden och utifrån denna analys överväga om det föreligger behov av att särskilt reglera dessa frågor i aktiebolagslagen.

Minoritetsskyddet m.m.

Aktiebolagslagen vilar på principen att bestämmanderätten i bolaget tillkommer den eller dem som har majoriteten av rösterna. Lagen innehåller emellertid också ett antal regler som syftar till att skydda minoriteten mot maktmissbruk av majoriteten och garantera en likabehandling av aktieägarna.

De flesta av aktiebolagslagens regler till skydd för minoriteten syftar till att ge minoritetsaktieägare inflytande över och insyn i förvaltningen av bolagets angelägenheter samt möjlighet att initiera sanktioner vid bolagsorganens åsidosättande av minoritetens rättigheter. Dessa regler blir tillämpliga beträffande minoritetsaktieägare som representerar minst tio procent av aktiekapitalet. Från Stockholms fondbörs och Sveriges Aktiesparares Riksförbund har mot bakgrund av Fermentaaffären framförts att man bör överväga att sänka den andel av aktiekapitalet som krävs för att en aktieägarminoritet skall kunna åberopa minoritetsskyddsreglerna i aktiebolagslagen. Det har framförts bl.a. att aktieägandet i större företag ofta är så spritt bland de mindre aktieägarna att det i praktiken inte är möjligt att samla en aktieägarminoritet som representerar tio procent av aktiekapitalet.

Utformningen av minoritetsskyddet är av stor betydelse för den aktieplacerande allmänhetens förtroende för aktiemarknaden. Kommittén bör mot denna bakgrund överväga om den nuvarande gränsen för att åberopa minoritetsskyddsreglerna bör sänkas generellt eller i vissa avseenden.

Av betydelse för minoritetens skydd är även bestämmelserna i aktiebolagslagen om att en aktie i princip är fritt överlåtbar. Detta innebär ett skydd så tillvida att en minoritetsaktieägare, som är missnöjd med majoritetens skötsel av bolaget, alltid kan dra sig ur bolaget genom att sälja sitt aktieinnehav. Värdet av detta skydd är dock självfallet beroende av till vilket pris aktieägaren kan sälja sitt aktieinnehav.

Under senare år har det i motioner till riksdagen och även i den allmänna debatten framförts krav på att man, efter utländsk förebild, bör införa regler om skyldighet för den som förvärvat en viss väsentlig andel av aktierna i ett bolag att erbjuda sig att förvärva övriga aktier till samma pris som det senaste förvärvet, s.k. erbjudandeplikt. Kraven har framförts mot bakgrund av den under senaste tioårsperioden ökade förekomsten av kontrollägarskiften inom svenska storföretag samt den internationella utvecklingen. De skäl som

har framförts för en regel om erbjudandeplikt är främst att den innebär ett skydd för de mindre aktieägarna och en garanti för att alla aktieägare behandlas lika. Erbjudandeplikt för en kontrollerande aktieägare har införts i Finland och Norge. Till detta kommer EG-kommissionens tidigare omnämnda förslag till ett trettonde bolagsråtsdirektiv, vilket innehåller en erbjudandeplikt av detta slag.

Frågan om att införa regler om erbjudandeplikt i Sverige har övervägts av värdepappersmarknadskommittén och ägarutredningen som har ansett att det för närvarande inte finns skäl för att införa en lagstadgad erbjudandeplikt. Som värdepappersmarknadskommittén har påpekat är det emellertid av stor vikt att man följer utvecklingen inom den europeiska gemenskapen och i andra länder som är av betydelse i detta sammanhang. Mot bakgrund härav bör kommittén följa utvecklingen och utifrån denna överväga en motsvarande reglering inom den svenska aktiebolagsrätten.

Slutligen kan framhållas att det föreligger ett nära funktionellt samband mellan minoritetsskyddet och ansvarsförhållandena i bolaget samt lagens regler om straff, skadestånd och vite. Det kan finnas anledning att i detta sammanhang mera generellt överväga om sanktionssystemet är utformat på ett sådant sätt att lagens materiella regler får det genomslag som har varit avsett. Även valet av påföljd för olika åsidosättanden av lagens regler kan behöva övervägas på nytt. Kommittén bör förutsättningslöst analysera dessa frågor och lägga fram de förslag till lagändringar som kommittén anser vara motiverade.

Andra aktiebolagsrättsliga frågor

Det finns även andra frågor inom aktiebolagsrätten som inte kan hänföras till någon av de ovan angivna huvudpunkterna men som bör belysas och övervägas vid en översyn av aktiebolagslagen. Ägarutredningen har i sitt huvudbetänkande (SOU 1989:38) Ägande och inflytande i svenskt näringsliv ifrågasatt behovet av den dispositiva regel i aktiebolagslagen som begränsar rätten för aktieägare att vid bolagsstämma utöva rösträtt för mer än en femtedel av de vid stämman företrädda aktierna. Vidare har under senare år i olika sammanhang framförts önskemål om ändringar av vissa specificerade bestämmelser i aktiebolagslagen i syfte att förenkla lagstiftningen eller att förbättra aktieägarnas möjlighet att ta del av bolagsinformation. Så t.ex. har patent- och registreringsverket i en framställning till regeringen föreslagit att vissa av aktiebolagslagens föreskrivna uppgiftsskyldigheter för aktiebolagen till registermyndigheterna upphävs (se justitiedepartementets ärende dnr 2583-85). Vidare har revisorernas organisationer föreslagit att aktiebolagslagen ändras så att, i de fall där till revisor utsetts ett revisionsbolag, registreringen avser revisionsbolaget och inte den huvudansvarige revisorn i bolaget (se justitiedepartementets ärende dnr 87-1877). Från Sveriges Aktie-

sparares Riksförbund har framställts önskemål om ändring i aktiebolagslagen i fråga om kallelse av aktieägare till bolagsstämma (se justitiedepartementets ärende dnr 1718-88).

Kommittén bör förutsättningslöst överväga även de nu redovisade frågorna. Kommittén bör vara oförhindrad att ta upp även andra frågor avseende aktiebolagsrätten än de som särskilt tagits upp här i den mån utredningsarbetet föranleder det.

Övrigt

Kommittén bör i alla de frågor som har berörts överlägga med de motsvarande utredningar som nyligen har tillsatts i Finland och Norge. Kommittén bör därvid särskilt uppmärksamma de olikheter som föreligger på vissa punkter mellan de skilda aktiebolagslagarna samt utröna om det inte kan uppnås en ännu större nordisk rättslikhet på detta område.

Mycket talar för att kommittén redovisar sitt arbete i etapper. Det är sannolikt att den del av utredningsuppgiften som gäller harmonisering med EG-direktiven m.m. behöver behandlas med förtur.

Utredningsuppdraget bör vara slutfört före den 1 december 1992.

För kommittén bör gälla regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförlagens inriktning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar chefen för justitiedepartementet

att tillkalla en kommitté - omfattad av kommittéförordningen (1976:119) - med högst fem ledamöter med uppdrag att göra en översyn av aktiebolagslagen, samt

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta andra huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1991:89

Tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén (Ju 1990:08)

Dir. 1991:89

Beslut vid regeringssammanträde 1991-09-12

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Freivalds, anför.

Mitt förslag

Kommittén skall lämna förslag till regler om s.k. ansvarsgenombrott. Kommittén skall också behandla vissa andra aktiebolagsrättsliga frågor, däribland frågan om det finns skäl att modifiera förbudet för ett bolag att förvärva sina egna aktier.

Inledning

År 1990 tillkallades en kommitté (Ju 1990:08) för att göra en översyn av aktiebolagslagen. Kommittén antog namnet aktiebolagskommittén.

Kommitténs uppgift är att i samarbete med motsvarande kommittéer i Finland och Norge föreslå de lagändringar som erfordras med hänsyn till den pågående europeiska integrationen. Vidare skall kommittén överväga frågor som rör aktiebolagets kapital och finansiella instrument, aktiebolagets organisation samt aktieägarnas minoritetsskydd.

Ansvarsgenombrott

Den 25 april 1991 beslutade regeringen att inhämta lagrådets yttrande över förslag till ändringar i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar som innebar att bl.a. en delägare i ett aktiebolag i vissa undantagssituationer skulle kunna bli solidariskt betalningsansvarig för bolagets skulder (ansvarsgenombrott). För ansvarsgenombrott förutsattes att bolaget inte kunde uppfylla sina förpliktelser samt att detta berodde på att delägaren hade begagnat

2

sitt inflytande över bolaget på ett otillbörligt sätt. En motsvarande regel föreslogs även gälla för ekonomiska föreningar.

I sitt yttrande över lagrådsremissen anförde lagrådet att förslaget till bestämmelser om ansvarsgenombrott inte borde genomföras. En lagreglering av ansvarsgenombrott borde enligt lagrådets uppfattning föregås av en fördjupad utredning om vilka företeelser som borde träffas av en sådan lagreglering och hur rekvisiten för ansvarsgenombrott bör utformas. Lagrådet anförde bl.a. att två av de rekvisit som förslaget innehöll var vaga och kunde leda till rättso-säkerhet. Lagrådet menade med hänsyn härtill att den föreslagna lagstiftningen skulle innebära ett nytt osäkerhetsmoment i näringsverksamhet som sker i aktiebolagsform.

I prop. 1990/91:198 om vissa ändringar i aktiebolagslagen anförde jag att jag hade svårt att instämma i lagrådets slutsats att det finns risk att den föreslagna lagstiftningen om ansvarsgenombrott innebär ett nytt osäkerhetsmoment i all näringsverksamhet som sker i aktiebolagsform. Med hänsyn till lagrådets inställning var jag emellertid inte beredd att föreslå regler om ansvarsgenombrott. Dessa frågor skulle i stället utredas vidare i syfte att om möjligt precisera rekvisiten ytterligare. I propositionen uttalades att den frågan borde anförtros åt aktiebolagskommittén.

I enlighet med det anförda bör frågan om ansvarsgenombrott utredas vidare av kommittén. Kommitténs uppgift i denna del bör vara att lägga fram förslag till bestämmelser vilka om möjligt preciserar rekvisiten i större utsträckning än förslaget i den lagrådsremiss som har nämnts i det föregående.

Förvärv av egna aktier

I direktiven till aktiebolagskommittén angav jag att det från olika håll - främst från näringslivshåll - har framförts krav på en modifiering av förbudet för aktiebolag att förvärva egna aktier. Ett skäl som framförts för att tillåta förvärv av egna aktier i vissa fall är att en sådan möjlighet skulle kunna bidra till att underlätta riskkapitalförsörjningen för små och medelstora företag.

I överläggningar mellan aktiebolagskommittén och motsvarande utredningar i Norge och Finland har från norsk och finsk sida framförts att man avser att ta upp frågan om att modifiera reglerna om förbud för aktiebolag att förvärva egna aktier. Med hänsyn till intresset av nordisk rättslikhet på detta område bör även aktiebolagskommittén överväga denna fråga.

I detta sammanhang finns det ett flertal faktorer som måste beaktas. Bakgrunden till att den svenska lagstiftningen intagit en restriktiv hållning till förvärv av egna aktier är bl.a. att ett sådant förvärv till sina ekonomiska verkningar har ansetts jämförligt med nedsättning av aktiekapitalet i förening med återbetalning till vissa aktieägare. Detta innebär att en reglering som tillåter förvärv av egna aktier måste tillförsäkra borgenärerna ett skydd så att

det finns täckning för det bundna kapitalet i bolaget. Vidare bör en reglering innebära att aktieägarna likabehandlas så att inte vissa aktieägare gynnas genom att bolaget förvärvar deras aktier till ett värde som överstiger marknadsvärdet. Det kan i detta sammanhang erinras om att förvärv av egna aktier kan användas för att påverka kursställningen på ett bolags aktier och därigenom användas för stödköp eller spekulationsköp. En reglering måste kunna kombineras med effektiva insiderregler. Ett skäl för restriktiva regler som framförts under senare år - bl.a. inom den Europeiska gemenskapen - är att förvärv av egna aktier kan genomföras för att stärka företagsledningens ställning i bolaget gentemot befintliga eller potentiella ägare. I Europeiska gemenskapens andra bolagsrättsdirektiv finns redan regler med begränsningar i fråga om förvärv av egna aktier. Kommissionen har också nyligen lagt fram förslag till ytterligare begränsningar i detta avseende. Det är av vikt att här beakta inte endast det befintliga regelverket inom gemenskapen utan även den pågående utvecklingen.

Kommittén skall med beaktande av vad jag nu har anfört bedöma om det finns skäl att modifiera förbudet mot förvärv av egna aktier och, om så skulle anses vara fallet, lämna förslag till nya bestämmelser om detta.

Övrigt

Aktiefremjandet och Svenska Bankföreningen har framställt önskemål om att aktiebolagskommittén skall överväga om det bör införas regler som ger aktiebolag möjlighet att emittera aktier i annan valuta än svenska kronor (se justitiedepartementets ärenden dnr 91-1835 och 91-2233). Kommittén bör förutsättningslöst överväga denna fråga.

Som ett led i arbetet med att befria regeringen från förvaltningsärenden och anpassa vår lagstiftning till Europakonventionens krav på tillgång till domstolsprövning (jfr prop. 1990/91:100 bil.2 s 55) bör kommittén också överväga om den nuvarande instansordningen för dispensärenden enligt aktiebolagslagen behöver ändras. Jag tänker då på bl.a. ärenden enligt 12 kap. 7 § aktiebolagslagen.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen kompletterar kommitténs uppdrag i enlighet med vad jag har förordat.

4

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1991:98

Tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén (Ju 1990:08)

Dir. 1991:98

Beslut vid regeringssammanträde 1991-11-28

Statsrådet Laurén anför.

Aktiebolagskommittén är en parlamentariskt sammansatt kommitté som har till uppgift att se över aktiebolagslagen. Genom tilläggsdirektiv (dir1991:89) som beslutades den 12 september 1991 fick kommittén i uppgift att lämna förslag till regler som i huvudsak innebär att en delägare i ett aktiebolag i vissa undantagssituationer skall kunna bli solidariskt betalningsansvarig för bolagets skulder (ansvarsgenombrott).

I rättspraxis har ansvarsgenombrott förekommit i några få, mycket speciella fall då det inte har ansetts godtagbart att upprätthålla principen om frihet från personligt betalningsansvar. Det finns för närvarande enligt min mening inget som tyder på att det skulle föreligga behov av att införa särskilda lagregler om ansvarsgenombrott. Det bör därför inte ingå i aktiebolagskommitténs uppdrag att lämna förslag till sådana regler.

Jag hemställer att regeringen beslutar att begränsa aktiebolagskommitténs uppdrag på så sätt att vad som sägs på s. 1 och 2 i de tidigare meddelade tilläggsdirektiven under rubriken "Ansvarsgenombrott" inte längre skall gälla.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Justitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1992:18

Tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén (Ju 1990:08)

Dir. 1992:18

Beslut vid regeringssammanträde: 1992-02-13

Statsrådet Laurén anför.

Mitt förslag

Kommitténs uppdrag begränsas på så sätt att detta inte skall omfatta anpassningen till EG:s fjärde, sjunde, åttonde och elfte bolagsrättsdirektiv.

Inledning

Aktiebolagskommittén är en parlamentariskt sammansatt kommitté som har till uppgift att se över aktiebolagslagen. Kommittén skall bl.a. föreslå de lagändringar som erfordras med hänsyn till den pågående europeiska integrationen. Den frågan skall kommittén behandla med förtur.

De rättsakter som utgör EG:s bolagsrätt består av en förordning och elva direktiv. Tre av dessa rättsakter rör redovisningsfrågor och en rättsakt vilka personer och revisionsbolag som får godkännas för att utföra lagstadgad revision. Av dessa rättsakter reglerar det fjärde bolagsrättsdirektivet årsredovisning, det sjunde bolagsrättsdirektivet koncernredovisning, det åttonde bolagsrättsdirektivet auktorisation och godkännande av revisorer i s.k. public resp. private companies och det elfte bolagsrättsdirektivet redovisning i filialer.

Genom beslut den 22 augusti 1991 bemyndigade regeringen den dåvarande chefen för justitiedepartementet att tillkalla en kommitté med uppdrag att göra en översyn av redovisningslagstiftningen (dir 1991:71). En huvuduppgift för kommittén är att överväga vilka lagändringar och andra åtgärder som är

2

påkallade för att anpassa lagstiftningen till den snabba utveckling som har ägt rum på redovisningsområdet såväl i Sverige som internationellt.

Kommitténs uppdrag begränsas

Enligt min mening är det en fördel om man vid utformningen av den nya lagstiftningen på redovisningsområdet kan ta hänsyn till vad som krävs enligt EG-rätten på detta område, så att övervägandena kan ske i ett enda sammanhang. Till detta kommer att de EG-direktiv på bolagsrättens område som rör redovisningsfrågor behandlar redovisningen inte endast i aktiebolag utan även i vissa andra bolagsformer. En anpassning av den svenska lagstiftningen kommer därför att beröra redovisningsregler även i andra lagar än aktiebolagslagen och få betydelse för frågan om vilken struktur redovisningslagstiftningen bör ha. Det åttonde bolagsrättsdirektivet behandlar auktorisation och godkännande av revisorer och har inte något direkt samband med den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen.

Mot bakgrund av det anförda är det enligt min mening mest lämpligt att anpassningen på redovisningsområdet till EG:s regelverk sker i samband med den förestående generella översynen av lagstiftningen på detta område samt att anpassningen till EG:s regler om auktorisation och godkännande av revisorer utreds i särskild ordning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu anført hemställer jag att regeringen beslutar att begränsa aktiebolagskommitténs uppdrag på så sätt att detta inte skall omfatta anpassningen till EG:s fjärde, sjunde, åttonde och elfte bolagsrättsdirektiv. Vad som sägs om detta i de tidigare meddelade direktiven (dir. 1990:46) under rubriken "Anpassningen till regelverket inom EG" skall alltså inte längre gälla.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hennes hemställan.

(Jusitiedepartementet)

Kommittédirektiv

Dir. 1994:143

Tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén (Ju 1990:08)

Dir. 1994:143

Beslut vid regeringssammanträde den 8 december 1994

Sammanfattning av uppdraget

Aktiebolagskommittén skall lämna förslag till regler om s.k. ansvarsgenombrott.

Bakgrund

År 1990 tillkallades en kommitté (Ju 1990:08) med uppdrag att göra en översyn av aktiebolagslagen. Kommittén antog namnet Aktiebolagskommittén.

Kommittén har tidigare avgivit två delbetänkanden. Bland de frågor som återstår för kommittén att behandla kan nämnas bolagsorganens roller och ansvar, frågor kring finansiella instrument i aktiebolag, aktieägares minoritetsskydd och aktiebolags förvärv av egna aktier. Kommitténs arbete skall vara avslutat senast vid utgången av juni 1996.

Tidigare överväganden om ansvarsgenombrott

Den 25 april 1991 beslutade regeringen att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till ändringar i aktiebolagslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Förslaget, som byggde på Betalningsansvarskommitténs betänkande Ansvarsgenombrott m.m. (SOU 1987:59) innebar bl.a. att en delägare i ett aktiebolag i vissa undantagssituationer skulle kunna bli solidariskt betalningsansvarig för bolagets skulder (ansvarsgenombrott). En motsvarande regel föreslogs gälla även för ekonomiska föreningar.

2

Lagrådet framförde i sitt yttrande över lagrådsremissen vissa invändningar mot förslaget. Enligt Lagrådet borde en lagreglering av ansvarsgenombrott föregås av en fördjupad utredning om vilka företeelser som borde träffas av en sådan lagreglering och hur rekvisiten för ansvarsgenombrott borde utformas.

Med hänsyn till Lagrådets inställning avstod regeringen från att lägga fram förslag angående ansvarsgenombrott. I en senare proposition angående vissa andra aktiebolagsrättsliga frågor uttalades att frågor om ansvarsgenombrott i stället borde utredas vidare i syfte att om möjligt precisera rekvisiten ytterligare (prop. 1990/91:198 s. 7). Genom regeringsbeslut den 12 september 1991 fick Aktiebolagskommittén i uppdrag att göra denna utredning (dir. 1991:89).

Efter valet 1991 beslöt den nya regeringen den 28 november 1991 om nya tilläggsdirektiv till Aktiebolagskommittén. De nya tilläggsdirektiven innebar bl.a. att kommitténs uppdrag begränsades så att den inte längre hade i uppdrag att utreda frågan om ansvarsgenombrott.

Behovet av utredning m.m.

Enligt regeringens mening finns det fortfarande starka skäl som talar för att det i lagstiftningen införs bestämmelser om ansvarsgenombrott. Innan lagstiftningen ändras bör dock de frågor som Lagrådet har tagit upp analyseras ytterligare. Aktiebolagskommittén bör därför få i uppdrag att lägga fram förslag till bestämmelser om ansvarsgenombrott. Förslagen bör även avse den associationsrättsliga regleringen av bankaktiebolag och försäkringsaktiebolag.

Aktiebolagskommittén skall därvid ta ställning till vilka olika företeelser som bör föranleda ansvarsgenombrott. Kommittén skall även i övrigt söka precisera förutsättningarna för att ansvarsgenombrott skall kunna komma i fråga.

Tidsplan

Resultatet av kommitténs överväganden skall redovisas före utgången av juni 1996.

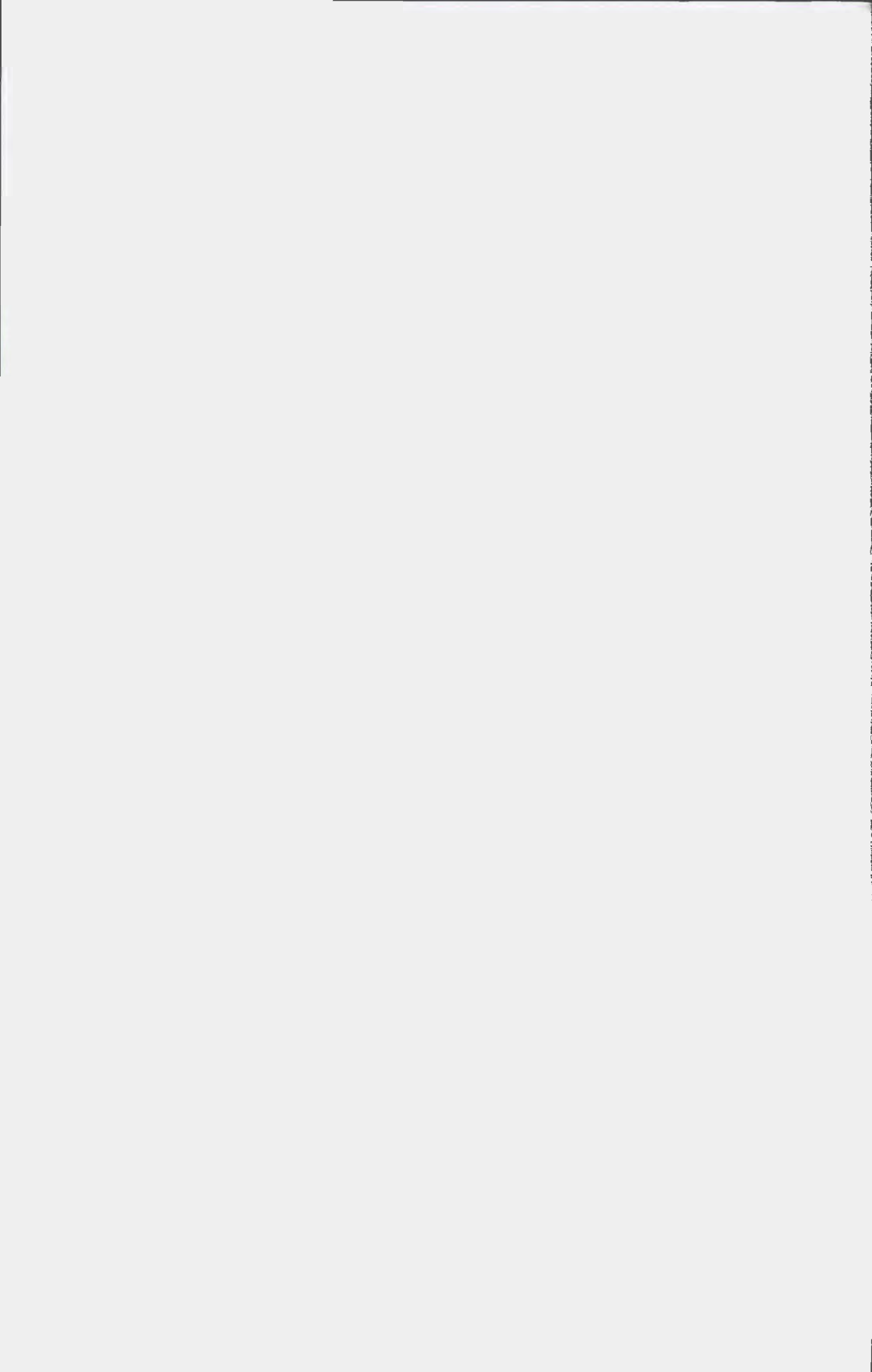
(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 1995

Kronologisk förteckning

1. Ett renodlat näringsförbud. N.
2. Arbetsföretag - En ny möjlighet för arbetslösa. A.
3. Grön diesel - miljö- och hälsorisker. Fi.
4. Långtidsutredningen 1995. Fi.
5. Vårdens svåra val.
Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. S.
6. Muskövarvets framtid. Fö.
7. Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. A.
8. Pensionsrättigheter och bodelning. Ju.
9. Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. Fi.
10. Översyn av skattebrottslagen. Fi.
11. Nya konsumentregler. Ju.
12. Mervärdesskatt - Nya tidpunkter för redovisning och betalning. Fi.
13. Analys av Försvarsmaktens ekonomi. Fö.
14. Ny Elmarknad + Bilagedel. N.
15. Könshandeln. S.
16. Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. S.
17. Homosexuell prostitution. S.
18. Konst i offentlig miljö. Ku.
19. Ett säkrare samhälle. Fö.
20. Utan el stannar Sverige. Fö.
21. Staden på vatten utan vatten. Fö.
22. Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. Fö.
23. Brist på elektronikkomponenter. Fö.
24. Gasmoln lamslår Uppsala. Fö.
25. Samordnad och integrerad tågtrafik på Arlandabanan och i Mälardalsregionen. K.
26. Underhållsbidrag och bidragsförskott, Del A och Del B. S.
27. Regional framtid + bilagor. C.
28. Lagen om vissa internationella sanktioner - en översyn. UD.
29. Civilt bruk av försvarets resurser - regelverken, erfarenheter, helikoptrar. Fö.
30. Alkylat och Miljöklassning av bensin. M.
31. Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. M.
32. IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet.
Förslag till nya samverkansformer. Ju.
33. Ersättning för ideell skada vid personskada. Ju.
34. Kompetens för strukturomvandling. A.
35. Avgifter inom handikappområdet. S.
36. Förmåner och sanktioner - en samlad redovisning. Fi.
37. Vårt dagliga blad - stöd till svensk dagspress. Ku.
38. Yrkehögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. U.
39. Some reflections on Swedish Labour Market Policy. A.
Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. A.
40. Älvsäkerhet. K.
41. Allmän behörighet för högskolestudier. U.
42. Framtidsanpassad Gotlandstrafik. K.
43. Sambandet Redovisning - Beskattnings. Ju.
44. Aktiebolagets organisation. Ju.

Statens offentliga utredningar 1995

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- Pensionsrättigheter och bodelning. [8]
- Nya konsumentregler. [11]
- IT och verksamhetsförnyelse inom rättsväsendet. [32]
- Förslag till nya samverkansformer. [32]
- Ersättning för ideell skada vid personskada. [33]
- Sambandet Redovisning – Beskattning. [43]
- Aktiebolagets organisation. [44]

Utrikesdepartementet

- Lagen om vissa internationella sanktioner – en översyn. [28]

Försvarsdepartementet

- Muskövarvets framtid. [6]
- Analys av Försvarsmaktens ekonomi. [13]
- Ett säkrare samhälle. [19]
- Utan el stannar Sverige. [20]
- Staden på vatten utan vatten. [21]
- Radioaktiva ämnen slår ut jordbruk i Skåne. [22]
- Brist på elektronikkomponenter. [23]
- Gasmoln lamslår Uppsala. [24]
- Civilt bruk av försvarets resurser – regelverken, erfarenheter , helikoptrar. [29]

Socialdepartementet

- Världens svåra val. [5]
- Slutbetänkande av Prioriteringsutredningen. [5]
- Könshandeln. [15]
- Socialt arbete mot prostitutionen i Sverige. [16]
- Homosexuell prostitution. [17]
- Underhållsbidrag och bidragsförskott, Del A och Del B. [26]
- Avgifter inom handikappområdet. [35]

Kommunikationsdepartementet

- Samordnad och integrerad tågtrafik på Arlandabanan och i Mälardalsregionen. [25]
- Älvsäkerhet. [40]
- Framtidsanpassad Gotlandstrafik. [42]

Finansdepartementet

- Grön diesel – miljö- och hälsorisker. [3]
- Långtidsutredningen 1995. [4]
- Fullt ekonomiskt arbetsgivaransvar. [9]
- Översyn av skattebrottslagen. [10]
- Mervärdesskatt – Nya tidpunkter för redovisning och betalning. [12]
- Förmåner och sanktioner - en samlad redovisning. [36]

Utbildningsdepartementet

- Yrkeshögskolan - Kvalificerad eftergymnasial yrkesutbildning. [38]
- Allmän behörighet för högskolestudier. [41]

Arbetsmarknadsdepartementet

- Arbetsföretag – En ny möjlighet för arbetslösa. [2]
- Obligatoriska arbetsplatskontakter för arbetslösa. [7]
- Kompetens för strukturomvandling. [34]
- Some reflections on Swedish Labour Market Policy. [39]
- Några utländska forskares syn på svensk arbetsmarknadspolitik. [39]

Kulturdepartementet

- Konst i offentlig miljö. [18]
- Vårt dagliga blad - Pstöd till svensk dagspress.[37]

Näringsdepartementet

- Ett renodlat näringsförbud. [1]
- Ny Elmarknad + Bilagedel. [14]

Civildepartementet

- Regional framtid + bilagor. [27]

Miljödepartementet

- Alkylat och Miljöklassning av bensin. [30]
- Ett vidareutvecklat miljöklasssystem i EU. [31]

